

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ
ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ**

**Матеріали
XV Міжнародної науково-практичної
конференції**

22 березня 2023 року

**Одеса
ОДУВС
2023**

УДК 351.74
P68

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

P68 Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократич-
ної правової держави: матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф.,
м. Одеса, 22 березня 2023 р. Одеса: ОДУВС, 2023. 362 с.

УДК 351.74

© ОДУВС, 2023

Шановні учасники конференції!

Дозвольте привітати Вас з початком роботи XV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави».

В умовах демократичних перетворень, реформ у правоохоронній сфері невідкладним завданням є розбудова громадянського суспільства та правової держави. Це передбачає, насамперед, створення нових інститутів і реформування існуючих органів влади, покликаних забезпечити інтереси людини, держави та суспільства особливо в період воєнного стану.

У системі державного апарату України правоохоронні органи покликані виконувати важливі завдання, що зумовлює забезпечення належної якості їх організації та діяльності, у тому числі і на місцевому рівні. Існуюча система правоохоронних органів вирішує проблеми впровадження нових принципів її діяльності, але при цьому потребує суттєвих змін, які випливають зі змісту Конституції та зумовлюються прийняттям низки нових законів.

В сучасній європейській практиці демократичного державотворення спостерігається цілком закономірний і очевидний процес, який характеризується посиленням гуманізації державно-суспільних відносин, виведенням їх на рівень всебічної співпраці, коли держава є зручною для особистості, покликана захищати її права і свободи.

Такий підхід загалом є домінуючим у всіх державних устроях країн розвинутої демократії. Саме він дозволяє розвивати державно-суспільні відносини на засадах гармонійного поєднання інтересів індивідуальності, суспільства та держави, де пріоритет надається виробленню та практичній реалізації універсальних систем захисту особистості, виведенню їх на вищий рівень у порівнянні з іншими державними устроями та системами.

Комплексний характер перетворень обумовлює різноплановість напрямів їх наукового обґрунтування. Такими, на наш погляд, виступають:

1. Соціально-правові та економічні проблеми розвитку держави в період воєнного стану: пріоритети та перспективи.
2. Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу.
3. Актуальні проблеми адміністративної діяльності Національної поліції України.
4. Актуальні питання протидії наркозлочинності в Україні.
5. Актуальні проблеми кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності в період воєнного стану.
6. Актуальні проблеми кримінального права, кримінально-виконавчого права та кримінології.
7. Актуальні проблеми криміналістики та юридичної психології.

Слід наголосити на тому, що перебуваючи в процесі демократичного державотворення, Україна від самого свого постановня як незалежної держави

рішуче відмовилась від принципів, методів та засобів пережитого нею минулого, обравши шлях побудови державності на принципах гуманізму, демократії, захисту прав і свобод громадянина.

На сьогодні правозастосовна практика чекає від юридичної науки реальної допомоги в пошуках оптимальної системи законодавства, розробок дієвих законопроектів, побудови наукових концепцій та програм, розумного поєднання фундаментальних та прикладних досліджень. Саме тому важливість проведення конференції обумовлена необхідністю наукового забезпечення та встановлення ефективного механізму, виробленню рекомендацій, спрямованих на вдосконалення діяльності правоохоронних органів та інших суб'єктів в цьому напрямку в період воєнного стану.

Впевнений, що конференція буде продовженням світоглядних і теоретичних дискусій та маю надію, що вирішенню означених питань сприятимуть Ваші наукові здобутки та пропозиції, висловлені під час роботи конференції.

Сподіваємось, що наукові здобутки, висвітлені Вами під час конференції слугуватимуть не лише викладенню останніх досягнень у царині юридичної науки, але й стануть підґрунтям у збагаченні всіх галузей права новими науковими ідеями, у розвитку національного законодавства та формування єдиної правоохоронної практики.

Дмитро ШВЕЦЬ

*Ректор Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент
Заслужений працівник освіти України*

СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

*Авдєєва Г. К., кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник НДІ ВПрЗ
ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України,
м. Харків, Україна*

Під системами штучного інтелекту (ШІ) традиційно розуміють комп'ютерні системи, що не лише виконують певні завдання за заздалегідь заданим алгоритмом, а й вирішують творчі завдання на основі аналізу значної за обсягом різноманітної інформації та імітують такі процеси мислення людини, як прогнозування, оцінка ризиків, робота з неповними даними та ін.

У сучасному світі технології ШІ активно використовуються у системах комунікації, промисловості, сільському господарстві, медицині, транспорті, освіті, науці, побуті та ін. Військове застосування штучного інтелекту охоплює спостереження, розвідку, аналіз інформації та пропонування певних оптимальних рішень щодо нанесення бойових ударів, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, прийняття управлінських та логістичних рішень військовим командуванням, тощо.

У боротьбі зі злочинністю та забезпеченні громадської безпеки системи ШІ також показали свою ефективність. Завдяки їх використанню покращилися результати роботи правоохоронних органів, зменшився рівень злочинності, скоротилися строки розслідування злочинів. [1]. Системи ШІ в усьому світі використовуються під час розслідування злочинів для отримання інформації про осіб та їх дії, різноманітні об'єкти і явища, з метою виявлення і попередження злочинних дій, для ідентифікації осіб і предметів (в т.ч. – зброї) за їх ознаками і слідами та ін.

Система ШІ ePOOLICE (early Pursuit against Organized crime using environmental scanning, the Law and Intelligence systems) з 2013 р. успішно використовується в країнах-членах ЄС. Вона вивчає сторінки сайтів, електронне листування, поліцейську інформацію для пошуку інформації про діяльність організованих злочинних груп та оцінки ризику появи кримінальної активності. [2].

В Апараті РНБО України використовується сучасна багатофункціональна інформаційно-аналітична система з елементами ШІ «СОТА», яка слугує інструментом аналізу та управління ризиками у сфері національної безпеки і оборони України. [3].

Міністерство Юстиції України до Єдиного реєстру засуджених осіб підключило аналітичну систему з елементами ШІ «Касандра», яка аналізує різноманітну інформацію про засуджених осіб та виявляє ризики повторного кримінального правопорушення.

На автодорогах збільшується кількість систем безпеки дорожнього руху, які виявляють порушення та забезпечують дотримання правил дорожнього руху, допомагають ідентифікувати транспортні засоби та осіб навіть в несприятливих умовах (низька роздільна здатність фото- або відеокамер, темрява, снігопад, дощ, тощо).

Системи ШІ ефективно вирішують завдання щодо ідентифікації осіб за фотознімками, відеозаписами та пробами ДНК. Зокрема, за допомогою американської системи розпізнавання осіб Clearview AI, яка використовує базу даних з 10 млрд фотопортретів (в т.ч. – з соціальних мереж), встановлено особи окремих злочинців-військових рф за їх фотознімками. За допомогою даної системи ідентифіковано понад 1000 осіб (живих і загиблих). Система показала свою ефективність навіть при аналізі зображень понівечених тіл. [4]. Однак, через можливі порушення прав людини парламент ЄС нещодавно запропонував заборонити збирання фотозображень осіб до приватних систем розпізнавання (в т.ч. Clearview).

Існують і негативні результати використання систем ШІ. Зокрема, в США з 2013 по 2016 р.р. в поліції проходила тестування система Watson компанії IBM, яка автоматично складала стандартні звіти і процесуальні документи після усного повідомлення інформації електронному помічникові. Через низьку якість отриманих документів та, як наслідок, суттєве зниження якості роботи поліцейські надали негативну оцінку системі Watson та припинили її використання. [5, с. 106].

Члени міжнародної асоціації юристів попереджають про можливі помилкові результати роботи систем ШІ через помилки людини під час формування баз даних і формулювання варіантів підсумкових рішень, які аналізує ШІ, а також через помилки у програмному коді ШІ, який також створюється людиною. [6].

З метою запобігання дискримінації і порушення основних прав і свобод під час використання систем ШІ в правоохоронних органах до парламенту ЄС поданий проєкт «Закону про штучний інтелект», в якому запропоновано при використанні таких систем застосовувати високі рівні підзвітності, справедливості та прозорості. В документі наголошено на тому, що системи ШІ мають бути юридично, етично та технічно надійними, повинні відповідати демократичним цінностям, правам людини та верховенству закону. [7].

Завдання розвитку технологій ШІ в Україні є одним з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень. В «Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» основою державної політики у сфері правового регулювання галузі штучного інтелекту проголошено захист прав та свобод учасників відносин у галузі штучного інтелекту, розроблення та використання технологій штучного інтелекту з дотриманням етичних стандартів. [8]. На жаль, в «Плані заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки» не містяться конкретні заходи щодо законодавчого регулювання процесів використання ШІ у боротьбі зі злочинністю, а заплановано

лише «запровадження правового регулювання з питань формування державної політики у галузі штучного інтелекту» та «впровадження технологій штучного інтелекту в національну систему кібербезпеки». [9]. При цьому на сьогодні питання законодавчого врегулювання процесів використання систем ШІ у боротьбі зі злочинністю є вкрай актуальними.

У вересні 2022 р. Європейська комісія підписала Угоду про приєднання України до програми «Цифрова Європа» та надала можливість нашій країні скористатися фінансуванням і підтримкою програми щодо розширення можливостей використання систем ШІ у різних галузях (в т.ч. – у боротьбі зі злочинністю). Така можливість може бути реалізована лише за умови імплементації норм, закріплених у «Рекомендаціях щодо штучного інтелекту», що прийняті у червні 2019 року Організацією економічного співробітництва та розвитку [10], та за умови дотримання етичних стандартів, передбачених в Рекомендаціях CM/Rec (2020)1 Комітету Міністрів державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, схвалених 8 квітня 2020 р. [11], у законодавство України. Тим більше, 23 червня 2022 р. Україна набула статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу і законодавство нашої країни має бути поступово адаптовано до законодавства ЄС.

Література:

1. Christopher Rigano. Using Artificial Intelligence to Address Criminal Justice Needs. National Institute of Justice. October 8, 2018. URL: <https://nij.ojp.gov/topics/articles/using-artificial-intelligence-address-criminal-justice-needs>
2. Early Pursuit against Organized crime using environmental scanning, the Law and Intelligence systems. European Commission : веб-сайт. URL: <https://cordis.europa.eu/project/id/312651>
3. В Апараті РНБО України розроблено та введено в експлуатацію сучасну інформаційно-аналітичну систему «СОТА». РНБО: офіційний сайт. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5011.html>
4. Джеймс Клейтон. Як штучний інтелект допомагає ідентифікувати загрозливих в Україні. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61105661>
5. Ларина Е. С., Овчинский В. С. Искусственный интеллект. Большие данные. Москва : Кн. мир, 2018. С. 105-107.
6. Idder A. , Coulaux S. Artificial intelligence in criminal justice: invasion or revolution? International Bar Association. Anti-Money Laundering Forum. London. 13 December 2021. URL: <https://www.ibanet.org/dec-21-ai-criminal-justice>
7. Proposal for a regulation of the European parliament and of the council laying down harmonised rules on artificial intelligence (artificial intelligence act) and amending certain union legislative acts. An official website of the European Union. Brussels, 21.4.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206>

8. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

9. План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки. Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#n10>

10. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. OECD Legal Instruments. (OECD/LEGAL/0449). Adopted on: 22/05/2019. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449>

11. Recommendation CM/Rec(2020)1 of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems (Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 2020 at the 1373rd meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016809e1154

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ГЕНОЦИДУ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

*Албул С. В.,
професор кафедри ОРД ФПФПКП ОДУВС
кандидат юридичних наук, професор*

На сьогодні дії збройних сил російської федерації на території України проти цивільного населення здійснюються з наміром знищити Український народ як окрему національну групу. Системне й безжальне знищення Українського народу, позбавлення його самобутності, самовизначення та самостійного розвитку, а головне – права на життя. Методи збройних сил російської федерації – це щоденні масові вбивства, викрадення, позбавлення свободи людей, їх катування, гвалтування жінок і дітей, розстріли, блокада населених пунктів, знищення цивільної інфраструктури, використання голоду як методу війни [1].

Довідкова література трактує визначення «геноциду» (від грец. *Génos* – рід, плем'я та лат. *Caedo* – вбиваю) як цілеспрямовані дії з метою повного або часткового знищення груп населення чи народів за національними, етнічними, расовими, корисливими або релігійними мотивами [3, с. 61]. До таких дій належать: вбивство членів цієї групи; нанесення тяжких тілесних або психічних ушкоджень членам такої групи; тортури; створення членам групи умов, які розраховані на повне чи часткове її знищення; унеможливлення народження дітей в середовищі групи; насильницька передача дітей цієї групи іншій групі [2; 4, с. 194].

Вперше визначення «геноциду» як правового поняття було застосовано польським та американським науковцем-правником Рафалом (Рафасль/

Рафаїл) Лемкіним у 1944 році. Як зазначав науковець, геноцид не обов'язково означає негайне знищення нації, крім випадків, коли здійснюються масові вбивства всіх членів нації. Він, скоріше, означає скоординований план різних дій, спрямованих на знищення суттєвих основ життя національних груп з метою їхнього знищення [1; 7]. Метою такого плану буде розпад політичних і соціальних інститутів, культури, мови, національних почуттів, релігії та економічного існування національних груп, а також знищення особистої безпеки, свободи, здоров'я, гідності та навіть життя осіб, що належать до таких груп. Ґрунтуючись на розробках Рафала Лемкіна, Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 р. була прийнята Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [5].

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за геноцид. У ст. 442 КК України геноцид визначається, як діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу [6].

14 квітня 2022 року Верховною Радою України прийнято Постанову про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» (реєстр. №7276), метою якої є донесення до міжнародної спільноти про страшний злочин російської федерації проти України, назва якому геноцид [8].

В Заяві Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади України:

- керуючись положеннями Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, нормами звичаєвого міжнародного права, та беручи до уваги положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду;
- наголошуючи на міжнародно-правовому зобов'язанні усіх держав співпрацювати задля припинення порушень імперативних норм загального міжнародного права, до яких належить заборона геноциду, а також злочинів проти людяності та воєнних злочинів;
- беручи до уваги численні публічні заяви президента російської федерації як глави держави й верховного головнокомандувача збройними силами російської федерації (*тут і далі орфографію змінено нами – С.А.*) та інших посадових осіб цієї держави, а також рішення органів влади всіх рівнів на підтримку та виконання цих заяв, які в сукупності свідчать про існування офіційної політики російської держави щодо невизнання права Українського народу на самоідентифікацію, самовизначення і, як наслідок, на існування;
- констатуючи багатовікову політику росії, спрямовану на «деукраїнізацію», поглинання Української нації шляхом перекручування та привласнення її історії, здобутків у сферах науки, культури й мистецтва;
- засуджуючи державну політику російської федерації щодо викривлення уявлення про самобутність Українського народу та його прагнення до незалежності, що реалізується через поширення фальшивих ідеологем, в основі яких

лежить завідомо хибне та маніпулятивне ототожнення українського патріотизму з «нацизмом» чи іншими людиноненавистницькими ідеологіями;

- беручи до уваги, що заявленою метою нового етапу збройної агресії з боку російської федерації є «денацифікація» України, за якою фактично приховуються справжні мотиви російської агресії - знищення Українського народу, його самобутності та позбавлення його права на самостійний розвиток;

- беручи до уваги вчинені на тимчасово окупованих російською федерацією територіях України дії щодо заборони використання української мови та україномовних книг, знищення таких книг, невідкладного запровадження освіти російською мовою та з російським ідеологічним спрямуванням;

- враховуючи послідовність і системність політики російської федерації, націленої на масове знищення населення України, порушення суверенітету і територіальної цілісності України та ліквідації національної державності України;

- беручи до уваги, що дії збройних сил російської федерації на території України проти цивільного населення здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, Український народ як окрему національну спільність;

- враховуючи, що карними діями згідно з нормами міжнародного права, зокрема, згідно з положеннями Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, є вчинення геноциду, змова з метою вчинення геноциду, пряме й публічне підбурювання до вчинення геноциду, замах на вчинення геноциду, співучасть у вчиненні геноциду;

- беручи до уваги, що окреслені вище діяння наявні у діях політичного керівництва та збройних сил російської федерації, її посадових осіб, засобів масової інформації;

- виходячи з того, що акти геноциду в діях російської федерації проявляються, зокрема, у:

- вчиненні збройними силами російської федерації на тимчасово окупованих територіях України масових звірств, що виявлялися у численних випадках вбивств, викрадення, жорстокого позбавлення свободи людей, їх катування, зґвалтування, глумління над тілами вбитих і замучених;

- систематичних випадках умисного вбивства цивільного населення та умисному створенні збройними силами російської федерації таких умов життя, які завдають виняткових страждань Українському народу, направлені на його повне або часткове знищення, та у підсумку призводять до фізичного знищення українського населення в багатьох населених пунктах на території України, зокрема, через блокаду населених пунктів, недопущення гуманітарної допомоги та перешкоджання евакуації цивільного населення; захоплення та цілеспрямоване знищення об'єктів інфраструктури, що забезпечує базові потреби та життєзабезпечення людей;

- примусовому переміщенні українських дітей на територію російської федерації та їхній передачі на виховання до чужого їм середовища з метою знищення їхньої самоідентифікації як українців, а також у вигнанні з власних

домівок та депортації тисяч цивільних осіб з числа цивільного населення України на територію російської федерації;

- поширених випадках фізичного та психологічного насильства щодо населення України, представників українських органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників громадських організацій та інших місцевих активістів, журналістів, священнослужителів та інших авторитетних в українському суспільстві осіб;

- системних діях російської федерації, спрямованих на створення умов, що розраховані на поступове знищення Українського народу через підрив економічного потенціалу та безпеки, які проявляються у знищенні об'єктів господарської інфраструктури (пошкодження зерносховищ, перешкодження посівній кампанії, блокада морських торговельних шляхів, руйнування електро- та газотранспортної інфраструктури тощо);

Розцінюючи означені вище дії російської федерації проти населення України як такі, що спрямовані на знищення Українського народу, Верховна Рада України:

1. Визнає дії, вчинені збройними силами російської федерації та її політичним і військовим керівництвом під час останньої фази збройної агресії російської федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу.

2. Звертається до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав щодо визнання вчинення російською федерацією геноциду Українського народу, а також злочинів проти людяності та воєнних злочинів на території України.

Прийняття Постанови є важливим кроком до викриття істинних намірів російської федерації, її дій щодо знищення Українського народу під час здійснення збройної агресії проти України й донесення цієї інформації до міжнародної спільноти з метою ініціювання притягнення до відповідальності всіх винних осіб.

Література:

1. Албул С.В. Геноцид – злочини ХХІ століття. *Одеський державний університет внутрішніх справ* [Електронний ресурс]. URL: <http://oduv.edu.ua/news/геноцид-злочини-ххі-століття/> (Дата звернення 10.03.2023).

2. Албул С.В. Лінгвоцид української мови: хронологія злочину. *Одеський державний університет внутрішніх справ* [Електронний ресурс]. URL: <https://oduv.edu.ua/news/лінгвоцид-української-мови-хронолог/> (Дата звернення 10.03.2023).

3. Антонович М.М. Проблеми визначення злочину геноциду в міжнародному праві та його застосування до Голодомору 1932-1933 р.р. в Україні. Наукові записки. Том 77. Юридичні науки. 2008. С. 61–65.

4. Важна К. Сутність геноциду відповідно до чинного міжнародного права та міжнародно-правової практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 193–197.

5. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.preventgenocide.org/ua/konventsia.htm> (дата звернення 10.03.2023).

6. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III із змін. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.03.2023).

7. Онуфрів М. Голодомори й інші геноциди в контексті міжнародного права. *Історична Правда* [Електронний ресурс] URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2012/12/21/104618/> (Дата звернення 10.03.2023).

8. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»: Постанова Верховної Ради України від 14.04.2022 р. № 2188-IX [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20/print> (Дата звернення 10.03.2023).

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ, ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Алексєєнко А. О., викладач кафедри загально-правових
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Конституційне закріплення права на свободу пересування, вільний вибір місця проживання в сучасній Україні та його подальша конкретизація в законодавстві стали зримим втіленням демократичних перетворень в призмі євроінтеграційного процесу. Однак, в теперішніх умовах воєнного стану, який став логічною реакцією на повномасштабне воєнне вторгнення армії рф на територію нашої держави, реалізація даного права зазнає небувалих раніше по кількості і за якістю проблем.

Варто зазначити, право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання є істотним елементом свободи особистості, воно не тільки тісно пов'язане з іншими правами і свободами, але в ряді випадків є необхідною умовою для їх реалізації. Дане право визначене статтями 13 та 14 Загальної декларації прав людини [1]. Можливість пересуватися та вибирати місце проживання лежить в основі повноцінної людської життєдіяльності. Законодавче ж визнання відповідного права є суттєвою ознакою цивілізованості держави, атрибутом громадянського суспільства, одним із головних показників демократичності правового становища особистості.

Право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання – це конституційно закріплена і гарантована державою можливість індивіда на свій розсуд вільно пересуватися, вибирати місце перебування та проживання, вільно виїжджати та в'їжджати на територію України з урахуванням обмежень, встановлених законодавством. Громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території, за винятком обмежень, які встановлені Законом України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [2].

До того ж, право вільного пересування та вибору місця проживання є одним з найбільш суттєвих проявів індивідуальної свободи людини і є передумовою реалізації інших прав і свобод, у тому числі права на працю, права обирати та бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування, права на вільне використання своїх здібностей та майна для підприємницької та іншої не забороненої законом економічної діяльності, особисту недоторканність, права на житло, на охорону здоров'я і медичну допомогу, на освіту, на сприятливе навколишнє середовище тощо.

За часів СРСР це природне право людини жорстко регламентувалося підзаконними актами, в основі яких лежав інститут прописки. Більше того, суттєве обмеження права на свободу пересування, вільний вибір місця проживання використовувалося владою для такої ж жорсткої регламентації інших соціально-економічних та політичних прав і свобод. Попри це, в умовах демократичного розвитку, якому слідує сучасна Україна, будь-яке незаконне і надмірне обмеження даного права веде до неминучого обмеження інших пов'язаних з ним прав і свобод особистості.

Варто наголосити, що хоча сучасна доктрина прав людини не передбачає пріоритетності будь-якого з них, проте з погляду теоретичного дослідження не зайве відзначити, що право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання фактично виступає як вихідне мірило свободи індивіда. Саме фізична свобода, пов'язана з можливістю безперешкодного пересування та вибору місця проживання, є основою інших ступенів свободи індивіда.

У зв'язку з цим необхідно визнати, що більшість традиційних кримінальних покарань, оперують різними характеристиками позбавлення чи обмеження волі, тобто як вихідний пункт завжди береться саме фізичне обмеження волі, тобто обмеження можливості пересування та в окремих видах покарання — вибору місця перебування та проживання (домашній арешт). Навпаки, звільнення від відбування відповідних покарань, перш за все, означає появу в особи права на вільне пересування та вибір місця проживання тією мірою, якою це не суперечить закону.

Поява сучасних інформаційно-комунікаційних засобів дещо змінює ситуацію, оскільки інтелектуальна свобода може бути забезпечена і за відсутності фізичної свободи. Однак далеко не кожна людина може сприймати одну лише інтелектуальну свободу без фізичної свободи.

Аналізуючи сьогоднішня, слід сказати, що за час збройної агресії російської федерації велика кількість громадян України, а також іноземців й осіб без громадянства, які перебували в Україні на законних підставах, вимушені були залишити свої домівки та шукати прихисток за межами України.

Низкою проблем супроводжується можливість свободи пересування та вільного вибору місця проживання на тимчасово окупованих територіях України, коли громадян України примусово депортують за межі підконтрольної Україні території, поміщують у фільтраційні табори, вимагають відмовитись від громадянства України, зареєструвати місце проживання або місце перебування особи на території рф тощо.

Таким чином, у зв'язку з повномасштабною війною на території нашої держави, на сьогодні відсутні ефективні засоби запобігання та протидії порушенням прав людини на свободу пересування та вільний вибір місця проживання. З цього приводу, вважаємо за доцільне об'єднати та зосередити зусилля науковців, практичних працівників та представників владних структур для розробки ефективних інструментів і механізмів неухильного забезпечення та гарантування прав людини в умовах правового режиму воєнного стану.

Література:

1. Загальна декларація прав людини: ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 № 1382-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 15, ст.232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Александрова О. Р., курсантка 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Чекмарьова І. М.**, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ

В наш час в Україні торгівля людьми є одним з найбільш поширеним порушенням прав і свобод людини. Жертвами торгівлі зазвичай стають люди, які бажають за всяку ціну оминати тяжких умов життя та заробити легких грошей, внаслідок чого необачно погоджуються залишити Україну, наївно вірячи пустим обіцянкам про швидке підвищення прибутковості. В результаті, більшість потрапляє в скрутні ситуації, стикаючись з несправедливістю. Вони стають жертвами варварської моральної та фізичної експлуатації, змушені виконувати тяжку, неоплачувану роботу вище понад своїх можливостей, крім того

зазнаючи побиття, образ, погроз, приниження людської гідності, що порушує права людини. Торгівля людьми стала одним з найприбутковіших кримінальних бізнесів у світі після торгівлі наркотиками та зброєю.

Формами торгівлі людьми є сексуальна експлуатація, використання у порнобізнесі, примушування до проституції, трудова експлуатація, примусове втягнення у злочинну діяльність, примусове жебрацтво, торгівля людьми з метою вилучення органів. Торгівля людьми може вчинятися шляхом приховування, вербування передачі чи одержання людей з метою подальшої експлуатації всередині країни і поза її межами [1, с.54].

Прагнучи отримати роботу за кордоном, багато українських громадян не підозрюють про те, що легально працевлаштуватися в більшості країн Європи вкрай важко та зробити це можна через державні центри зайнятості чи фірми з працевлаштування, які мають відповідні ліцензії Міністерства праці і соціальної політики України. Одночасно деякі агентства пропонують виїхати на роботу за туристичною візою, яка не дає права на працевлаштування. До того ж, залишаючись в країні після закінчення терміну дії візи, особа порушує міграційне законодавство, що автоматично робить її перебування в країні нелегальним і є причиною для депортації [2, с.26].

Зазвичай люди покладаються на послуги напівлегальних посередників, які весь процес оформлення документів беруть на себе. Через те, що документи оформлюються в обхід офіційних процедур, питання перевірки інформації про роботодавця, умови роботи та проживання взагалі не розглядаються.

Є дуже багато сфер експлуатації людей. Для жінок це може бути примусова праця, вимушений шлюб, використання в домашньому господарстві, промисловому чи сільськогосподарському секторах, примусове сурогатне материнство, використання в сексуальному бізнесі. Чоловіків переважно використовують у промисловості, на будівництві, сільському господарстві, дітей у жебрацтві й порнобізнесі. Зафіксовано випадки примусу людей до участі в збройних конфліктах, примусової трансплантації органів. Людей також використовують як наркокур'єрів і перевізників фальшивих грошей. [3, с.115]

Найпоширеніші види експлуатації - це трудова і сексуальна. Масштаби обох зіставити вкрай складно, оскільки практично неможливо зібрати точні дані щодо кількості людей, що зазнають тієї чи іншої форми експлуатації.

Примус до заняття проституцією - найпоширеніша форма сексуальної експлуатації. За статистикою, до надання сексуальних послуг найчастіше змушують молодих жінок у віці від 18 до 25 років, але зустрічаються випадки залучення до секс-бізнесу як жінок старшого віку (до 40-45 років), так і чоловіків та дітей. Працювати їм доводиться в клубах і барах. Удень ці заклади мають вигляд звичайних кафе або ресторанів, а ввечері вони перетворюються на розважальні заклади з борделями. Нерідко жінок утримують у приватних квартирах, звідки сутенери возять їх до клієнтів. Більшість невільників перебувають під наглядом 24 години на добу й виходять на вулицю тільки вночі, для того щоб дістатися до місця роботи [5].

Примус до праці є ще однією з поширених форм торгівлі людьми. Від неї можуть страждати люди будь-якого віку незалежно від статі. Жінки старшого віку, чоловіки й навіть діти змушені працювати в рабських умовах у сільсько-господарському й промисловому секторах, у домашньому господарстві, на будівництві, у сфері обслуговування. Їх робочий день ненормований, зазвичай вони змушені працювати по 20 годин на добу. Заробітна плата не виплачується під приводом уже заплачених за купівлю рабів грошей.

Чоловіків експлуатують у будівництві, сільському господарстві, промисловості, інших сферах. Умови проживання й харчування переважно не відповідають санітарно-гігієнічним нормам. Цілодобовий контроль не залишає надії на втечу з місця експлуатації, а нелегальний статус унеможливорює зміну робочого місця й часто втримує людей від інформування поліції про ситуацію, в якій вони перебувають.

Ще однією формою експлуатації є залучення до злочинної діяльності. Серед протиправних дій, до яких найчастіше примушують людей (як дорослих, так і дітей), перевезення й поширення наркотиків, збування фальшивих грошей та крадіжки. Зазвичай організовані злочинні групи використовують дорослих і дітей для жебрацтва, інколи спеціально завдаючи людям каліцтва, для того щоб вони викликали жалість.

Протидія торгівлі людьми в багатьох країнах будується за такими принципами як: допомога, запобігання і переслідування. Її реалізація на практиці передбачає комплекс заходів і дій, в якому певні функції виконують різні структури: державні, неурядові й міжнародні організації, а також ЗМІ [4].

Найдієвіший спосіб запобігання торгівлі людьми в Україні – це створення урядами широких потоків законної та легальної міграції. Залучення більшості мігрантів до використання офіційних каналів допоможе урядам точніше виявити, ізолювати та припинити використання незаконних методів. До того ж, легальні потоки міграції можуть мати позитивні наслідки для суспільства загалом.

Література:

1. Власов П. О. Запобігання торгівлі людьми. К., 2015. 378 с.
2. Україна як країна призначення для торгівлі людьми. Матеріали для практичного використання працівниками прикордонної служби, правоохоронних органів та суддями / М. О. Васильєва, В. В. Касько, А. М. Орлеан, О.В. Пустова. Київ: Фенікс, 2016. 120 с. URL : http://iom.org.ua/sites/default/files/krayina_pryzn4_layout_1.pdf. (дата звернення: 10.10.2022)
3. Іщенко В.О. Торгівля жінками та дітьми (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби): монографія. Київ: Атіка, 2017. 247с.
4. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005р. URL: <http://www.vi-leghas.ua>. (дата звернення: 10.03.2023 р.)
5. Левченко К. Б. Основні проблеми порушення прав людини в торгівлі людьми. URL : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/category/47672> (дата звернення: 10.03.2023 р.)

ЩОДО СУТНОСТІ ТА ВИДІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

*Андрієнко І.С., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін*

Одеського державного університету внутрішніх справ
*Мирза С.С., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін*
Одеського державного університету внутрішніх справ

Ефективність діяльності правоохоронних органів перебуває у прямій залежності від рівня соціального захисту їхніх працівників та членів сімей співробітників. Специфіка службової діяльності вимагає забезпечення правоохоронців не лише грошовим забезпеченням, але не менш важливе значення має медична допомога, лікарське забезпечення, санаторно-курортне лікування, відпочинок співробітників та членів їх сімей, утримання дітей працівників у дитячих дошкільних закладах, соціально-побутове забезпечення працівників та їх сімей, пенсійне забезпечення, інші види соціального захисту. В цілому соціальний захист працівників поліції органів є складовою соціального захисту державних службовців та соціального захисту населення в цілому та включає діяльність держави, органів місцевого самоврядування, організацій щодо забезпечення умов для нормальної життєдіяльності населення. Водночас соціальний захист працівників поліції має вузьку сферу дії: її рамки визначаються суб'єктним складом-правоохоронцями та членами їх сімей, а також особливостями правового статусу поліцейських, тобто їхньою службою.

Питання соціального захисту працівників поліції досліджувалися у роботах ряду вітчизняних авторів, однак, суттєві зміни нормативно-правової бази у даній сфері, недосконалість окремих положень законодавства, відсутність чітких критеріїв щодо визначення права на окремі види соціального захисту вказують на актуальність даної тематики.

У загальному розумінні соціальний захист поліцейського становить систему заходів з надання пільг, переваг, інших видів матеріального забезпечення як для нього особисто, так й, у передбачених законом випадках, для членів його сім'ї, що компенсує особливі умови праці, а також застосовані до поліцейського як спеціального суб'єкта адміністративного права адміністративно-правові обмеження та встановлені заборони [1, с. 30].

М. І. Іншин визначає поняття соціального захисту поліції як сукупність юридичних норм і гарантій, спрямованих на регламентацію професійної діяльності Національної поліції за рахунок коштів Державного бюджету в напрямі соціальної та матеріальної підтримки працівників поліції у зв'язку із втратою ними працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, професійними захворюваннями й іншими обставинами, передбаченими спеціальними законами [2, с. 273].

Дослідники даного питання неодноразово зазначали, що соціальний захист працівників поліції повинен містити комплекс заходів, спрямованих, по-перше, на компенсацію обмежень, об'єктивно обумовлених характером діяльності; по-друге, на реалізацію соціальних очікувань працівників, що слугують підґрунтям їх професійного вибору; по-третє, на нейтралізацію факторів, які перешкоджають ефективній службовій діяльності.

Розглядаючи структуру соціального захисту поліцейського, слід виокремити кілька його складових: 1) загальний соціальний захист – гарантування Конституцією України реалізації прав поліцейських у сфері соціального захисту; 2) спеціальний соціальний захист – наявність прав поліцейського у сфері соціального захисту, що визначено в законах України та виникає у зв'язку з наявністю об'єктивних обставин і специфікою професійної діяльності; 3) додатковий соціальний захист – комплекс заходів, реалізованих уповноваженими суб'єктами у сфері соціального захисту, що передбачають додаткові гарантії реалізації прав і законних інтересів поліцейських у сфері соціального захисту [1, с. 43].

Перш за все, держава гарантує право на соціальний захист закріпивши його у положеннях Конституції України, яка визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю, а ст.46 визначає право громадян на соціальний захист.

Важливим нормативно-правовим актом, на рівні якого закріплено провідні правові засади соціального захисту є Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року. Згідно законодавства видами загальнообов'язкового державного соціального страхування є: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; медичне страхування; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття; інші види страхування, передбачені законами України [3]. Означені положення є частиною соціального захисту поліцейського, при цьому, вони можуть бути реалізовані в дещо специфічний спосіб або ж доповнені.

Поряд з тим, існує ряд спеціальних норм, які регулюють означене питання ключовим серед яких є Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р., а саме розд. IX «Соціальний захист поліцейських» [4]. До гарантій соціального захисту працівників поліції положеннями Розділу віднесено: особливий розподіл службового часу поліцейських, відпустки, грошове, житлове та пенсійне забезпечення поліцейських, одноразову грошову допомогу в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського, навчання дітей поліцейських, право утворювати професійні спілки тощо.

У літературі відмічено, що соціальні гарантії працівників поліції та членів їх сімей значно розширені по відношенню до гарантій попередньої системи правоохоронних органів. Зокрема, звертають на себе увагу розміри компенсацій у випадку втрати працездатності або смерті працівників поліції (ст. 99).

Вперше, безпосередньо, в новому Законі зазначено умови щодо влаштування дітей працівників правоохоронних органів у вищі навчальні заклади. Також підкреслюється загальна соціальна орієнтованість прийнятого Закону, що полягає в належному та європейському рівні забезпечення трудових і соціальних прав працівників поліції з огляду на їх особливий статус державних службовців [5, с. 67].

Важливою складовою частиною соціального захисту поліцейських є їхнє пенсійне забезпечення, що здійснюється в порядку та на умовах, визначених Законом України від 9 квітня 1992 р. «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених із військової служби, та деяких інших осіб» [6]. Законодавством запроваджено особливу систему пенсійного забезпечення з урахуванням надбавок та одноразових грошових виплат. Згідно положень Закону поліцейським призначається та виплачується пенсія за вислугу років; по інвалідності; у разі втрати годувальника та інші. Разом з тим, досліджуючи особливості правового регулювання пенсійного забезпечення поліцейських, науковці вказують на заплутаність і неоднозначність положень пенсійного законодавства, застосування яких пов'язано з необхідністю звернення до підзаконного нормативно-правового рівня регулювання даної сфери суспільного життя. С.М. Бортник зазначає, що у Законі України «Про Національну поліцію» в межах окремої правової норми повинно бути регламентовано загальні засади пенсійного забезпечення поліцейських. У свою чергу, в нормах спеціального законодавства такі засади повинні бути деталізовані [7].

До видів соціального захисту працівників поліції відносять також медичне обслуговування та державну соціальну допомогу. Зокрема, відповідно до ст. 95 Закону України «Про Національну поліцію», працівникам поліції гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України: працівники поліції та члени їх сімей (дружина (чоловік), діти до 18 років та в разі їх навчання у вищих навчальних закладах – до 23 років) мають право на пільгову реабілітацію, санаторно-курортне лікування і відпочинок у медичних реабілітаційних центрах, санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах та оздоровчих установах Міністерства внутрішніх справ України за рахунок бюджету, виділеного на утримання відомчих закладів Міністерства внутрішніх справ України в установленому порядку Міністерством внутрішніх справ України.

Законом України «Про Національну поліцію» передбачена виплата одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або втрати працездатності поліцейського. Зазначена допомога є соціальною виплатою, гарантованою допомогою з боку держави, що призначається й виплачується згідно з Порядком та умовами виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського, затвердженими Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 січня 2016 р. № 4, особам, які мають право на її отримання (члени сім'ї, батьки та утриманці загиблого (померлого) поліцейського).

Особливим видом соціального захисту є надання працівникам поліції пільг та компенсацій. Так, відповідно до ст.96 Закону України «Про Національну поліцію», працівники поліції користуються пільгами при розподілі житла. А саме поліцейським, які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлова площа надається в першочерговому порядку. Також особам, які звільнені зі служби в поліції і визнані особами з інвалідністю I групи внаслідок поранення, контузії, каліцтва, одержаних під час виконання службових обов'язків під час служби в поліції, або захворювання, одержаного під час проходження служби в поліції, і які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлові приміщення надаються позачергово.

Законодавство містить ряд соціальних гарантій, що надаються сім'ям загиблих поліцейських. Серед них: право на безоплатне медичне обслуговування в закладах Міністерства внутрішніх справ України; право на безоплатне санаторно-курортне лікування та оздоровлення; право на позачергове отримання житлового приміщення, якщо згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов та на момент загибелі поліцейського перебували на обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов; вступ поза конкурсом до державних і комунальних вищих та професійно-технічних навчальних закладів України для навчання за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів; отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) поліцейського; отримання пенсії у разі втрати годувальника.

Таким чином, соціальний захист працівників поліції є системою правових, організаційних та фінансових засобів направлених на захист працівників поліції та їх сімей від несприятливих соціальних ризиків пов'язаних з їх професійною діяльністю. Соціальний захист працівників поліції здійснюється у формах загального соціального захисту, спеціального та додаткового соціального захисту.

Література:

1. Марусевич Д.О. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту поліцейських: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 236 с.
2. Іншин М. І. Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. Вип. № 4/2015. С. 269–277.
3. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : закон України від 14.01.1998. № 16/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 23. Ст. 121.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41, ст.379.
5. Калашник М.В. Соціально-правові гарантії забезпечення діяльності органів поліції. Європейські перспективи № 1, 2017. С. 64-68.
6. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9 квіт. 1992 р. № 2262-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992, № 29, ст.399.

7. Бортник С.М. До проблеми пенсійного забезпечення працівників Національної поліції України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 2. Т. 2. С. 8–13.

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Андрушков І.А. курсант 105 взводу ФПФППД

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Рудой К. М. доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри адміністративного

права та адміністративного процесу

Одеського державного університету внутрішніх справ

Національна поліція України – це державний орган, створений для забезпечення правопорядку та захисту громадянських прав і свобод в Україні. Основні принципи діяльності Національної поліції України визначені законодавством та міжнародними стандартами, які має дотримуватися кожен правоохоронець.[3]

Перший принцип - це принцип законності. Національна поліція України має дотримуватися законодавства при виконанні своїх повноважень. Це означає, що поліцейський повинен знати закони та дотримуватися їх при здійсненні своїх функцій.[1]

Другий принцип – принцип людяності. Цей принцип полягає в тому, що при виконанні своїх функцій поліцейські повинні поводитися з людьми гуманно, поважати їх права та свободи і не допускати будь-яких форм насильства або жорстокості. [1]

Третій принцип - принцип професійної компетентності. Поліцейські мають мати достатні знання та навички для здійснення своїх повноважень, а також постійно вдосконалюватися у своїй професії.[1]

Четвертий принцип – принцип нейтральності. Поліцейський має забезпечувати безпеку та порядок для всіх громадян незалежно від їх расової, національної, релігійної або соціальної належності. Він не повинен дискримінувати людей за будь-яких ознак. [1]

П'ятий принцип – принцип відповідальності. Поліцейський повинен нести відповідальність за свої дії та бездіяльність. Він має відповідати перед законом за порушення правил поведінки та неправомірні дії, виконуючи свої повноваження. [1]

Шостий принцип – принцип прозорості. Національна поліція України має забезпечувати доступ до інформації про свою діяльність та поведінку поліцейських. Це сприяє підвищенню довіри громадян до поліції та допомагає у попередженні корупції та зловживань у повноваженнях.[1]

Сьомий принцип – принцип захисту прав людини. Національна поліція України повинна забезпечувати захист прав та свобод людини, які визначені у

Конституції України та міжнародних договорах, ратифікованих Україною. Поліцейські мають захищати громадян від будь-яких форм насильства, дискримінації та порушень прав.[1]

Основні завдання Національної поліції України – це забезпечення безпеки та порядку, захист прав та свобод громадян, запобігання та розкриття злочинів. Для досягнення цих цілей поліція має використовувати сучасні технічні та організаційні засоби, вдосконалювати свою роботу та співпрацювати з іншими правоохоронними органами.[1,3]

Узагальнюючи, можна сказати, що принципи діяльності Національної поліції України є фундаментальними принципами, які визначають спосіб роботи поліції та відносини з громадянами. Дотримання цих принципів сприяє забезпеченню ефективної роботи поліції та підвищенню довіри громадян до неї. Важливо, щоб поліцейські завжди пам'ятали про свої обов'язки та повноваження, виконували їх відповідально та професійно, дотримуючись принципів законності та справедливості.[3]

Для забезпечення ефективної роботи поліції необхідна постійна підвищення її професійного рівня та вдосконалення організаційних процесів. Національна поліція України активно співпрацює з міжнародними організаціями та партнерами з метою вдосконалення своєї роботи та впровадження світових стандартів.[2]

Також важливо зазначити, що Національна поліція України повинна бути безперешкодно доступною для громадян та сприймати їхні скарги та звернення. Громадяни мають право на якісне та оперативне виконання поліцейськими своїх обов'язків та захисту своїх прав та свобод. [2,4]

Отже, принципи діяльності Національної поліції України визначають основні принципи роботи поліції та є гарантією прав і свобод громадян. Дотримання цих принципів є ключовим елементом підвищення довіри до поліції та забезпечення ефективної роботи правоохоронних органів.

Література:

1. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
2. Матвійчук О. В. Правоохоронна діяльність: навч. Посібник. – Київ: Юрінком Інтер, 2018.
3. Кутепов А. В. Поліція: поняття, структура, функції: навч. Посібник. – Київ: Юрінком Інтер, 2019.
4. Шишкіна В. М. Законодавство про поліцію України: науково-практичний коментар. – Київ: Юрінком Інтер, 2017.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

*Антоненко О. А., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Одеський державний університет внутрішніх справ*
*Григорецька І. І., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Успішний розвиток економіки формується низкою чинників, один з яких – стабільне функціонування енергетичної галузі. В останні десятиліття по усьому світу спостерігаються позитивні зміни у напрямку розширення потужності з відновлюваної енергії, як альтернативного способу задоволення нагальних енергетичних проблем людства та напрямку запобігання подальшим наслідкам зміни клімату на нашій планеті.

Необхідно зазначити, що впровадження альтернативних джерел енергії в Україні відбувається доволі повільно. Це пов'язано, насамперед, із недосконалістю вітчизняного законодавства в зазначеній сфері, а також невисокими показниками інвестицій у цю перспективну галузь національної економіки. В Енергетичній стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» зазначається, що перехід від застарілої моделі функціонування енергетичного сектору «ставить перед Україною нові економічні та технологічні виклики, але водночас відкриває нові можливості для пошуку та впровадження інноваційних розробок у галузі видобутку, переробки викопних видів палива, виробництва, трансформації, постачання і споживання енергії, що зумовлює потребу у формуванні нової енергетичної політики держави» [1]. Принциповий вибір України у напрямку європейської інтеграції обумовлює інтерес до європейського досвіду розвитку альтернативної енергетики та реалізації програм щодо її впровадження.

Відновлювана енергетика, що англійською означає «renewable energetics», є енергетичною галуззю, що спеціалізується на отриманні та використанні енергії з відновлюваних джерел енергії, до яких належать періодичні або сталі потоки енергії, що розповсюджуються в природі і обмежені лише стабільністю

Відновлювана енергія, яку часто називають «чистою енергією» чи «зеленою енергією», походить від природних джерел або процесів, які постійно поповнюються. Наприклад, сонячне світло або вітер продовжують світити і дути, навіть якщо їх наявність залежить від часу та погоди. Однак це не означає, що ці енергії не шкідливі для навколишнього середовища, наприклад, використання великих гідроенергетичних ресурсів несе ризики для рибальства та землекористування, проте такий вплив набагато менший порівняно з викопним паливом. Це пояснює, чому розвиток джерел відновлюваної енергетики є

важливим елементом стратегій сталого розвитку, зокрема: на глобальному рівні – Цілі сталого розвитку на період до 2030 р., прийняті у вересні 2015 р. Генеральною Асамблеєю ООН; регіональному рівні – Стратегія сталого розвитку Європейського Союзу, національному рівні – Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 р.

Відповідно до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» ними є «відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний гази, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів» [3].

Багато років найбільші показники розвитку альтернативної енергетики демонструє Європейський Союз. Провідна роль у реалізації енергетичної політики ЄС відведена Комісії, у структурі якого функціонує департамент з питань європейської енергетики – Генеральний директорат з питань транспорту й енергетики. До головних інструментів, які сприяють підвищенню ефективності функціонування механізму розвитку та використання альтернативних джерел енергії, згідно зі світовою практикою: компенсація витрат (реалізується на основі фіксованого тарифу або надбавки до ціни на електроенергію, вироблену на основі використання відновлювальних джерел, квоти та штрафні санкції, пільгове оподаткування та інші інструменти (державні гранти, «зелені» державні закупівлі «Green Public Procurement»; облік сальдованого споживання електроенергії тощо).

Україна володіє значним потенціалом основних видів відновлюваних джерел енергії, але нині вони становлять досить незначну частку в загальному енергетичному балансі країни. Найбільшим приростом введеної потужності об'єктів сонячної енергетики в регіонах володіє АР Крим, Одеська, Дніпропетровська, Херсонська, Харківська, Запорізька та Чернігівська області. Найбільшим потенціалом енергії сонця на території України володіють АР Крим, Одеська, Херсонська, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська та Чернігівська області. Щодо приросту введеної потужності об'єктів вітроенергетики в регіонах, то найрозвинутішими у цьому напрямку є АР Крим, Херсонська, Запорізька, Одеська, Донецька, Івано-Франківська та Луганська області.

Наголошується на міждисциплінарності інституту права, який об'єднує правові норми екологічного, адміністративного, енергетичного, цивільного, господарського, фінансового та інших галузей права, що регламентують використання відновлювальних джерел енергії.

Розвиток джерел відновлювальної енергетики є важливим елементом стратегій сталого розвитку, зокрема: на глобальному рівні – Цілі сталого розвитку на період до 2030 р., прийняті Генеральною Асамблеєю ООН; регіональному рівні – Стратегія сталого розвитку ЄС, національному рівні – Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 р.

Враховуючи євроінтеграційні наміри України, глобальну проблему змін клімату та необхідність заміщення екологічно небезпечної та застарілої енергетичної інфраструктури, залежність від поставок енергоносіїв, конструктивна енергетична політика в Україні має сприяти розвитку та швидкому впровадженню відновлювальної енергетики, підвищенню енергоефективності, скороченню питомого енергоспоживання та зменшенню залежності від викопного палива.

Література:

1. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 605-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. 8 верес. (№ 167).
2. Башинська Ю. І. Організаційно-економічні засади використання потенціалу відновлювальної енергетики в регіоні: дис. ... канд. економ. наук 08.00.05. Львів, 2017. 221 с.
3. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.
4. Renewable Power Generation Costs in 2017. URL: https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2018/Feb/IRENA_REmap_EU_2018.pdf
5. The European Green Deal: Communication from the commission, 11.12.2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52019DC0640>
6. План заходів щодо синхронізації об'єднаної енергетичної системи України з об'єднанням енергетичних систем держав-членів Європейського Союзу : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2018. № 1097. *Урядовий кур'єр*. 2019. 29 січня (№ 18).

ПРОФІЛАКТИКА ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕЖПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

***Баранов С. О.,** кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу, Одеського державного університету внутрішніх справ*

Дослідження розвитку будь-якої правової системи показує, що методологією теоретичного розуміння і практичного вирішення проблем зміцнення правопорядку була і залишається ідея запобігання правопорушенням, а не посилювання покарання за їх вчинення [1, с.10].

Профілактика правопорушень виступає багатoelementною системою заходів, спрямованих на охорону прав і свобод людини й громадянина, власності, громадського порядку та громадської та національної безпеки України від протиправних посягань.

Слово профілактика (у перекладі з грецької мови *praeventus* – «охоронний») означає комплекс заходів, спрямованих на попередження будь-яких явищ, виявлення, вивчення та усунення факторів ризику.

У більшості словників термін «профілактика» розглядається як «попередження», зокрема, профілактика являє собою сукупність превентивних заходів, спрямованих на збереження і зміцнення визначеного стану правопорядку, так само, як і термін «запобігання». Ця схожість породила серед науковців тривалі дискусії про співвідношення категорій «запобігання» і «профілактика» [2].

Зазначимо, що значна кількість дослідників дотримуються точки зору, що профілактика є органічною частиною цілісного процесу запобігання правопорушень, але вона не є тотожною запобіганню. Якщо профілактична діяльність виявляється недостатньо ефективною, виникає потреба у запобіганні, попередженні та припиненні правопорушення.

Профілактика пов'язана, насамперед, зі створенням соціальних, організаційних і психологічних передумов, які б виключали прагнення порушувати адміністративно-правові заборони. Як метод вона охоплює заходи цільового інформування, переконання, пропаганди відповідних соціальних цінностей, прищеплення психологічного несприйняття фактів правопорушень взагалі і адміністративних зокрема [3, с. 118-119].

Адміністративно-профілактична діяльність ДПС є невід'ємною частиною загальної системи запобігання правопорушенням на кордоні. Відповідно з п.п. 5, 8, 9 ст. 19 Закону «Про державну прикордонну службу» роль ДПС як суб'єкта превентивної та профілактичної діяльності в правоохоронному механізмі держави полягає в тому, що вона її виконує в межах спеціальної, притаманної лише їй функції – функції захисту державного кордону України (далі - ДК) [4].

Нелегальна міграція, контрабанда товарів, культурних цінностей, торгівля людьми, зброєю, боєприпасами, наркотичними та психотропними речовинами, фінансові махінації, та тероризм – це головні прояви транскордонної злочинності, протидію яким законодавством віднесено до компетенції ДПС [5, с. 96].

Відповідно з ст.ст. 1, 6, 245, 282 КУпАП, п.п. 5, 8, 9 ст. 19, п.п. 12-16 ч. 1 ст. 20 Закону «Про Державну прикордонну службу України», абзацу 6 ч. 1 ст. 5 та п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи ДПС здійснюють профілактику адміністративних правопорушень у межах нормативно визначеної території прикордонної смуги, контрольованих прикордонних районів, пунктів пропуску (пунктів контролю) через ДК, контрольних пунктів в'їзду-виїзду, територіального моря і внутрішніх вод України та виключної (морської) економічної зони України, у межах яких підрозділами ДПС виконуються визначені завдання [6, с. 296].

Метою профілактичної діяльності підрозділів ДПС є діяльність, спрямована на досягнення таких цілей: 1) попередження та профілактику правопорушень, зміст яких полягає у виявленні причин та умов, що призводять до порушень законодавства про державний кордон України, вжиття в межах своєї

компетенції заходів щодо їх усунення; 2) припинення правопорушень – дії з примусового припинення правопорушень, запобігання або зменшення їх шкідливих наслідків, застосування запобіжних заходів до правопорушників; 3) притягнення до відповідальності винних осіб; 4) розробка та подання для розгляду органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування пропозицій щодо змін законодавства з питань охорони ДК України з метою припинення, протидії та усунення передумов до вчинення протиправних діянь на ДК.

Основними завданнями профілактики адміністративних правопорушень підрозділи ДПС є: 1) забезпечення ефективної протидії адміністративним правопорушенням, що виявляються на ДК, згідно з компетенцією підрозділів; 2) зниження рівня протиправної діяльності в прикордонному просторі; 3) координація та забезпечення належної взаємодії підрозділів ДПС з правоохоронними органами в процесі проведення профілактичних заходів; 4) формування правосвідомості у населення прикордонних районів та осіб, які перетинають ДК або адміністративну межу з тимчасово окупованою територією України; 5) забезпечення участі громадськості в заходах із профілактики та протидії адміністративним правопорушенням у прикордонному просторі.

Правову основу профілактичної діяльності ДПС становить розгалужена система нормативно-правових актів, як загальнодержавного рівня так і галузевого. Наприклад, ст. 19 Закону «Про Державну прикордонну службу України» безпосередньо зобов'язує підрозділи ДПС проводити адміністративно-запобіжні та профілактичні заходи: організацію запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням; запобігання та недопущення в'їзду в Україну або виїзду з України осіб, яким не дозволяється в'їзд в Україну або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України; виявлення причин та умов, що призводять до порушень законодавства про ДК, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення тощо. Таким чином, профілактичні заходи виступають основним інструментом превентивної діяльності ДПС.

Під профілактичними заходами, що застосовуються посадовими особами підрозділів ДПС, слід розуміти діяльність, спрямовану на абсолютне недопущення адміністративних і кримінально карних правопорушень.

Слід відзначити, що серед адміністративно-запобіжних заходів особливою профілактичною спрямованістю відзначається право ДПС створювати інформаційні системи так званої бази даних щодо осіб, які перетнули державний кордон, осіб, які вчинили правопорушення, протидію яким віднесено до компетенції ДПС, осіб, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або тимчасово обмежується право виїзду з України, недійсних, викрадених і втрачених документів на право виїзду за кордон [5].

Головна мета створення такої системи - не тільки негативна реакція держави в особі ДПС на протиправну поведінку особи, але й недопущення такої поведінки в майбутньому. До загальної інформаційної системи заносяться відомості про осіб, які на законних підставах перетнули державний кордон України, осіб, які вчинили правопорушення, осіб, яким згідно із законодавством

заборонено в'їзд в Україну або тимчасово обмежується право виїзду з України, здійснюється облік недійсних, викрадених і втрачених документів на право виїзду за кордон. В службовій діяльності працівники ДПС активно використовують для збору та перевірки інформації автоматизовану систему паспортного контролю «ГАРТ-1П» [6, с. 144-148].

Ще однією із форм профілактичної діяльності ДПС є проведення співбесід у пунктах пропуску з особами, які перетинають державний кордон України. Вони проводяться з метою: 1) перевірки законності підстав в'їзду іноземців в Україну та їхнього виїзду з України; 2) встановлення та підтвердження мети прибуття в Україну (наявність візи, запрошення, дозволу на працевлаштування, навчання, здійснення комерційної діяльності тощо); 3) встановлення осіб, які займаються протиправною діяльністю або здійснили правопорушення (виявлення осіб, які намагаються перетнути державний кордон за підробленими, чужими, недійсними документами, виявлення осіб, яким заборонено в'їзд в Україну, або які розшукуються правоохоронними органами за скоєння злочинів, виявлення спроб перевезення через ДК контрабанди, наркотичних речовин та прекурсорів до них, зброї, вибухових речовин тощо); 4) виявлення незаконних мігрантів та їх посібників (провідників), встановлення фірм, установ, підприємств, навчальних закладів, перевізників тощо).

Особи, під час співбесіди з якими, не підтвердилися припущення щодо їхніх намірів незаконно перетнути державний кордон, здійснити інші протиправні дії і стосовно яких немає обмежень щодо в'їзду в Україну та виїзду з України здійснюється у порядку, передбаченому законодавством України. Іноземці, стосовно яких було прийнято рішення про не пропуск через ДК, повертається в країну, з якої вони прибули найближчим зворотним рейсом, або передаються представникам прикордонної охорони суміжної держави в установленому порядку. Згідно з вимогою ст. 14 Закону «Про прикордонний контроль» на таку особу складається постанова про відмову у перетинанні ДК [7].

Відмова в пропуску через державний кордон має запобіжний характер, оскільки її суть полягає в тому, що особа на момент перевірки документів не є правопорушником, але може ним стати у випадку перетину ДК. Таким чином, основною метою відмови в пропуску є запобігання правопорушенням на території України або їх повторення з боку тих осіб, які раніше порушували законодавство України. За результатами співбесіди лише за 2021 рік посадовими особами органів охорони кордону відмовлено в пропуску через ДК майже 10 тис. іноземним громадянам [8].

Серед адміністративно-запобіжних заходів, що застосовуються посадовими особами підрозділів ДПС, особливою профілактичною спрямованістю відзначається взяття на облік. Головна мета заходу – не тільки відреагувати на протиправну поведінку (що більш характерно для заходів припинення), але й не допустити її в майбутньому.

Правовими наслідками постановки особи на облік можна назвати, крім більш суворих адміністративних стягнень, неможливість реалізації деяких

інших особистих прав, зокрема особі може бути відмовлено в наданні дозволу на перетинання ДК. На наш погляд, підвищенню ефективності даного заходу сприяло б внесення в норму Закону доповнень, які б деталізували підстави та порядок ведення обліку уповноваженими органами.

Важливе місце в профілактичній діяльності займають подання посадових осіб ДПС щодо усунення, виявлених причин та умов правопорушення. Відповідно до п. 39 ст. 20 Закону «Про Державну прикордонну службу України» її військовослужбовці та працівники мають право подавати органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду пропозиції щодо припинення порушень законодавства з питань охорони ДК та усунення передумов до їх вчинення [5].

Цей захід відрізняється від інших профілактичних заходів, в основному, тим, що запобігання вчиненню правопорушень здійснюється завдяки впливу на обставини, які їх породжують.

З наведеного можна зробити узагальнення та певні висновки, що ДПС у своїй службовій діяльності застосовує велику кількість профілактичних заходів, які в загальній своїй масі врегульовані нормами відомчих нормативних актів. Всі вони мають фактичний характер, тобто безпосередньо спрямовані на профілактику та запобігання, протидію адміністративним та кримінально карним правопорушенням на ДК.

Література:

1. Баранов С.О. Профілактика злочинів на залізничному транспорті: навчальний посібник. Одеса: ОДУВС, 2007. 434 с.
2. Гумін О.М. Теоретико - правові аспекти профілактики адміністративно карних діянь. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2015/5_2015.pdf#page=118
4. Серватюк Л.В. Державна прикордонна служба України як суб'єкт профілактичної діяльності щодо адміністративних правопорушень та злочинів на державному кордоні України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. №2. С.120-130.
5. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. *Урядовий кур'єр*. 2003. № 83.
6. Половніков В.В. Інформаційно-технічне забезпечення заходів адміністративного примусу в правоохоронній діяльності Держприкордонслужби України. Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: Міжнар. науково-практична конф., Київ. 20-21 квітня 2004 року. К.: НАВСУ, 2005. С. 144-148.
7. Звіт Державної прикордонної служби про результати роботи у 2021 році. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-derzhavnoyi-prikordonnoyi-sluzhbi-pro-rezultati-roboti-u-2021-roci_\(дата звернення 16 березня 2023\)](https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-derzhavnoyi-prikordonnoyi-sluzhbi-pro-rezultati-roboti-u-2021-roci_(дата звернення 16 березня 2023)).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

*Березовський С.Ю., курсант 310 взводу,
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Мох Т.П., викладач кафедри
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Функціонування потужного нелегального ринку наркотиків є однією з найгостріших загроз суспільству та вкрай негативно впливає на його сталий розвиток. На жаль, відбувається подальше зростання обсягів надходження до України «важких» наркотиків та активна інтеграція вітчизняних організованих злочинних угруповань у міжнародну мережу торгівлі ними [1,116]. Незаконний обіг наркотиків - це багатогранне явище, яке набирає достатньо швидкого поширення в суспільстві, та у молодіжному середовищі зокрема. Аналіз сучасного стану злочинності в Україні свідчить про зростання кількості кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Стратегічним напрямом протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів є запобігання цим кримінально протиправним проявам підрозділами боротьби з наркозлочинністю, а також іншими підрозділами кримінальної поліції (карного розшуку, стратегічних розслідувань) [2,11].

Проблема боротьби з незаконним обігом наркотиків вже десятки років не припиняє хвилювати увесь світ. Це питання розглядається багатьма науковцями, які у своїх дослідженнях намагаються знайти причини та способи подолання такого небезпечного явища, як наркозлочинність. [3,1]. Дослідженням проблем протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів велику увагу приділяли такі вітчизняні науковці, як: М.М. Андрєєв, А.М. Бабенко, Є.О. Гладкова, О.П. Горох, І.М. Даньшин, В.В. Шаблистий та ін. [2,12]. Річний обсяг доходів від торгівлі наркотиками посідає друге місце після торгівлі зброєю і становить 400 млрд доларів США, випередивши торгівлю нафтою [4,61]. Це засвідчує глобальний характер цієї проблеми та змушує владні органи всіх держав і міжнародних організацій постійно вдосконалювати механізми протидії цьому ганебному явищу як на національному, так і на міжнародному рівні. Зловмисники, використовуючи надбання сучасних технологій, постійно вдосконалюють свою злочинну діяльність, переводять її на нові рівні. В Україні, як і у світі загалом, наркозлочинність активно реалізується через мережу Інтернет, смартфони, мобільні месенджери та спеціальні додатки для розповсюдження психоактивних речовин, наркотичних засобів та їх аналогів.

Міжнародний комітет ООН з контролю за наркотиками визначив три основні способи незаконного використання інформаційних технологій: 1) розповсюдження за допомогою ЗМІ матеріалів, що підбурюють до вживання наркотиків; 2) поширення за допомогою мережі Інтернет інструкцій щодо вживання та виготовлення наркотиків, переважно синтетичних препаратів нових поколінь; 3) мережа Інтернет як ринок товарів і засіб збуту наркотичних речовин. Негативні наслідки, спричинені цим явищем, не тільки перешкоджають прогресивному, поступальному розвитку суспільства, а й становлять серйозну загрозу інтересам національної безпеки країни. Загалом необхідно зазначити, що злочинна діяльність у сфері незаконного наркобізнесу є складною, структурованою, вирізняється вчиненням наркотичних злочинів із кваліфікуючими й особливо кваліфікуючими ознаками, що виявляться в діяльності груп осіб за попередньою змовою, організованих груп і злочинних організацій стосовно розповсюдження наркозасобів у великих й особливо великих розмірах з міжнародними й транснаціональними зв'язками [4, 64].

Україна є стороною Єдиної конвенції ООН про наркотичні засоби 1961 р. [5].

Конвенції ООН про психотропні речовини 1971 р. [6], та Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. [7]. Згідно з вимогами цих Конвенцій, Україна прийняла відповідне національне законодавство, зокрема: Закони України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [8], «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» [9], «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними» [10] тощо. Це свідчить про значну увагу нашої держави до питання протидії наркозлочинності. Упродовж січня 2019 року підрозділи протидії наркозлочинності викрили 9 наркоугруповань та 55 груп наркозбувачів, які використовували мережу Інтернет. Правоохоронцями ліквідовано 19 нарколабораторій, 115 наркопритонів. Також накладено арешт на майно та вилучено кошти у наркоторговців на суму 18,2 мільйона гривень [11,141]. Проте, не дивлячись на це, проблема протидії наркозлочинності в Україні є однією з найгостріших соціальних і правових проблем [11,137].

Чинниками, які впливають на ефективність протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаними із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є невірна оцінка кримінологічної ситуації; неправильне визначення пріоритетів і напрямів удосконалення організації протидії цим кримінальним правопорушенням; несвоєчасність прийняття управлінських рішень щодо застосування адекватних заходів, що свідчить про організаційні і тактичні прорахунки керівництва відповідних органів (підрозділів) Національної поліції та ін. [12,389]. Поряд з цим, ефективно протидіяти наркозлочинності неможливо без визначення пріоритетних напрямів протидії цьому суспільно небезпечному явищу, що повинно здійснюватися на підставі аналізу вивчення тенденцій розповсюдження кримінальних

правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

Запобігання поширенню наркоманії можливе лише спільними зусиллями держав у вигляді співробітництва, яке ґрунтується на загальній відповідальності держав за вирішення проблем наркоманії, вдосконаленні засобів попередження злочинності, проведенні загальної політики з питань наркоманії,

вдосконаленні методик навчання, систем інформації та співробітництва з питань боротьби з торгівлею наркотиками та організованою злочинністю та зміцненню міжнародного співробітництва у боротьбі з відмиванням грошей, здобутих від незаконного наркобізнесу [13,67].

Література:

1. Кіріленко Ф.О. Сучасний стан незаконного обігу наркотичних засобів в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2017. № 33. С. 119-130.
2. Кузик В.В. Кримінологічні засади підрозділів протидії наркозлочинності Національної поліції України: дис. ... к-та юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2021. 216 с.
3. Албул С.В. Ознаки і симптоми вживання наркотичних засобів та психотропних речовин : пам'ятка для працівників Національної поліції / уклад. С.В. Албул. Одеса: ОДУВС, 2018. 12 с.
4. Брисковська О.М., Грига М.А. Актуальні проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів з використанням мережі Інтернет. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020 № 4 (117). С. 61-68.
5. Єдина конвенція ООН про наркотичні засоби (1961 р.): URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096.
6. Конвенція ООН про психотропні речовини (1971 р.). URL: https://www.wiki-data.ukua.nina.az/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8.html
7. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text.
8. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z950060>.
9. Закон України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів». URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0B9CWX8E963>.
10. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Політова А.С. Сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3 (64). С. 136-145.

12. Кузик В.В. Стан протидії наркозлочинності підрозділами протидії наркозлочинності національної поліції України. *Юридична наука*. 2020. No 6 (108). С. 388-397.

13. Климюк І.М. Концептуальні підходи, спрямовані на запобігання поширенню наркозлочинності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. С. 61-68. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i83.11>.

THE ROLE AND PLACE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE RULE OF LAW

*Bila Victoria, cadet of the 3rd year
faculty of training specialists for bodies
pre-trial investigation
Odessa State University of Internal Affairs
Academic supervisor: **Berezovenko Lyubov Serhiyivna**,
teacher of the Department of Theory and
History of the State and Law
Maryna Volodymyrivna Arapaki
teacher of Professional English, Languages Department*

The relevance of this topic lies in the fact that according to the Constitution of our country: a person, his life and health, honors and dignity, inviolability and security are recognized as the highest social value in Ukraine. The state, in turn, through interaction with local self-government bodies, the law enforcement system and the social sphere, is obliged to ensure compliance with these rights to every citizen, as well as to prevent their violation, and in the opposite case to guarantee a full and comprehensive investigation of this type of the offence.

Thus, according to the fundamental law of our country: no one can violate the rights of another person or group of persons. However, in connection with Russia's armed aggression on the territory of Ukraine, numerous norms of international law and the UN Charter were violated. Also, unfortunately, massive violations of the rights of Ukrainians occur almost every day. In particular, there are numerous tortures, rapes, moral humiliation, illegal possession of territory and property, etc.

The issue concerns the aspect that today we live under martial law and this does not mean that anyone has the right to violate our constitutional freedoms and rights. In particular, this applies not only to the aggressor but also to the work of law enforcement agencies and the activities of other citizens. It is important for every citizen to be aware not only of his own rights but also of his responsibilities, especially in this period of time. Thus, the current stage of the development of Ukrainian statehood shows the need for a cardinal reforming of the system of law enforcement agencies, whose activities are the key to building a democratic society.

Thus, according to the Law of Ukraine "On the National Police" of July 2, 2015, the National Police of Ukraine is the central body of the executive power, which serves society by ensuring the protection of human rights and freedoms, countering crime, maintaining public order and public safety. The activities of the National Police are directed and coordinated by the Cabinet of Ministers of Ukraine through the Minister of Internal Affairs. The main tasks of the National Police include the following:

1) ensuring public safety and order; 2) protection of human rights and freedoms, as well as the interests of society and the state; 3) combating crime; 4) provision, within the limits defined by law, of assistance services to persons who, for personal, economic, social reasons or as a result of emergency situations, need such assistance [1].

Ensuring the rights and freedoms of a person and citizen, the interests of society and the state is a priority in the activities of this law enforcement body. Because of this, the guarantee of human rights should prevail in the relations between the state and the citizen, all the functions performed by the country should be aimed at protecting the interests of the person, at ensuring the protection and protection of his rights, freedoms and legitimate interests [2, p. 14].

The National Police of Ukraine is a special subject of management in the organizational and legal mechanism for ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen, which is created and functions as an integral part of a single centralized system of executive authorities in the field of internal affairs, with its constituent divisions and services. Police officers serve the actual use of their rights and freedoms by a person, reinforcing and mutually reinforcing each other. Tasks, functions, means and procedures for their implementation apply to virtually all citizens of Ukraine. This is a testament to the scope and variety of police regulation, control and enforcement permitting and warning functions and is a differentiated instrument of state power and one of the most important elements of the mechanism of ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen in Ukraine [3, p. 442].

If police officers use certain measures provided for by their powers, it is important to understand that human rights represent an imperative format, since, receiving consolidation in legal norms that prescribe possible options for the behaviour of police officers, human rights become a rule, formally defined, mandatory for all, guaranteed by the appropriate security mechanisms and protection procedures [4, c. 49].

However, despite the main priorities, there are facts of violations of human rights and freedoms in the work of the Ukrainian police. The main violations of human rights that are systematically committed by law enforcement agencies in administrative activities include the following: violation of the procedure for collecting evidence that proves the involvement of a person in committing a criminal act; the use of measures of physical influence and special means in the process of detention (especially when such measures are not properly justified, as specified in the law); creation of obstacles for the participation of the defender in the process of personal protection; non-compliance with the requirements of the detention procedure; violation of

conditions of detention of arrested persons under the requirements of national and international law; mistakes made in the process of keeping legal documentation; exceeding the limits of the use of force to prevent or stop crimes. In general, according to the latest results of the public opinion survey, in connection with the accessibility and openness to the police, Ukrainian citizens have already noticed significant positive changes in the work of law enforcement officers.

It is worth paying attention to the fact that times are changing, a characteristic feature of the Ukrainian present is the complex nature of threats caused by a combination of external and internal security factors, including, in particular, the occupation of part of the country's territory, a complex criminogenic situation in the state, a high level of corruption and organized crime, acquiring professionalism of a criminal nature, for this purpose scientific and technical achievements, special means and communication channels are widely used, a systematic approach to the preparation of illegal actions is followed, and therefore it becomes more difficult for law enforcement officers to identify and establish the persons who committed them.

Sometimes the norms of regulatory legal acts do not provide a real opportunity to detect and stop criminal activity, and in some cases even prevent it. At the same time, the realities of today oblige the National Police of Ukraine to undergo significant transformational changes to ensure the implementation of strategic priorities of police activity by international standards and national acts of a normative and programmatic nature, and based on this, to find the latest methods of combating crime to ensure the protection of human rights. [5, p. 112].

So, as we can see, the present time requires from the state new legal approaches to ensure human rights. For this, changes are needed in the process of organizing the legal basis of the functioning of police units, in particular, humanizing police activities and increasing the level of authority among citizens, building relations between the police and the people based on mutual trust, improving the forms, methods and means of ensuring human rights and freedoms, etc.

The effectiveness of police activity is of decisive importance for the protection of the rights and freedoms of citizens in the country, and hence for social development and the formation of a modern legal, democratic state, the observance and implementation of its social purpose - guaranteeing the reality of the rights and freedoms of a person and a citizen.

The current state of law enforcement activities of the National Police of Ukraine requires the development and implementation of recommendations for reforming and improving their units, in particular, their regulatory and legal framework, organization of activities and interaction with other law enforcement and state bodies, and public formations. Therefore, the development of the National Police of Ukraine should be based on a modern law enforcement ideology, a holistic concept and strategy through the development and implementation of an appropriate legislative framework, by the current threats and requests of civil society and active public support for the law enforcement activities of its bodies.

Literature:

1. On the National Police: Law of Ukraine dated July 2, 2015 No. 580-VIII. Verkhovna Rada information. 2015, No. 40-41. Art. 379.
2. Shvets, D. V. Protection of human and citizen rights and freedoms is a priority of the National Police of Ukraine. Law-enforcement function of the state: theoretical-methodological and historical-legal problems: theses addendum. round table (Kharkov, October 27, 2017). Kharkiv, 2017. P. 13-16.
3. Holvinska O. Ya. The place and role of the police in the mechanism of ensuring human and citizen rights in Ukraine. Bulletin of the National Lviv Polytechnic University. Ser. : Legal sciences. 2016. No. 845. P. 439-442.
4. Hladkova E. O., Malinowska T. M. Observance of international standards by employees of the National Police in ensuring human rights and freedoms. Integration of legal science and practice as a basis for sustainable development of domestic legislation: materials of the International. science and practice conf. (Dnipropetrovsk, November 25-26, 2016). Dnipropetrovsk, 2016. P. 48-52.
5. Sokurenko V. V. Management of the bodies of the national police of Ukraine: textbook. Kharkiv: Stylish Typography, 2017. 580 p.

ЩОДО РОЗВИТКУ СИТУАЦІЇ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЄС

***Боровко В. М.,** здобувач Національної академії
Служби безпеки України*

Формулювання ефективної національної політики у сфері протидії наркобізнесу вимагає врахування тенденцій, що відбуваються поза межами країни, як на глобальному, так і на регіональному рівнях, а також досвід організації такої протидії у інших країнах. Для нашої країни особливий інтерес становить ситуація в країнах Європейського Союзу. По-перше, це обумовлено політикою європейської інтеграції, що реалізується нашою державою, яка передбачає тісне міжнародне співробітництво та уніфікацію підходів до організації правоохоронної діяльності. По-друге, територія України є однією із зон транзиту наркотиків на ринки країн Євросоюзу, передусім героїну афганського походження та кокаїну із Латинської Америки. Водночас, країни ЄС самі є джерелом наркотиків, що поступають у незаконний обіг на території нашої країни, таких як синтетичний опіоїд бупренорфін, стимулятори амфетамінового ряду, інші синтетичні наркотики. Таким чином, розвиток наркоситуації в країнах ЄС безпосередньо впливає на ситуацію у нашій країні. Зазначені чинники зумовлюють потребу наукового дослідження актуальних тенденцій в сфері незаконного обігу наркотиків в Євросоюзі та досвіду країни ЄС із протидії цьому явищу, що мають враховуватися при розробці наркополітики нашої держави.

Європейський регіон залишається одним із найбільших у світі ринків незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

Становить інтерес і той факт, що останніми роками в таких країнах, як Болгарія, Іспанія та Чехія правоохоронними органами було виявлено та знешкоджено нарколабораторії із виробництва героїну з морфійної основи афганського походження. Отже, виробництво цього наркотику зміщується ближче до ринків збуту, що свідчить як про перевиробництво сировини у Афганістані, так і про наявність усталених каналів доставки наркотиків до країн ЄС, що роблять переміщення таких товарів великого об'єму не лише відносно безпечними, а й економічно вигідними.

Якщо смола канабісу (гашиш) здебільшого ввозиться в ЄС із інших країн контрабандою, то для поставки на ринок у вигляді рослин (марихуана) канабіс виробляється, переважно, у самому Євросоюзі, у безпосередній близькості від місць споживання.

Основним місцем виробництва метамфетамінів у ЄС є Чехія, де вони виробляються із псевдоефедрину, що отримується із медичних препаратів. Натомість, виробництво МДМА майже повністю зосереджене у Нідерландах. Продаж МДМА все більшою мірою здійснюється через мережу Інтернет, а самі наркотики відправляються поштовим каналом або через комерційні служби доставки.

Окрім цього, на ринку країн ЄС представлено близько 790 наркотиків, що відносяться до т.з. «нових психоактивних речовин», при цьому щороку виявляється понад 50 їх нових видів. Ці речовини відносяться до різних типів і часто знаходяться поза міжнародним контролем. Вони включають у себе стимулятори, синтетичні канабіноїди, беноздіазепіни, синтетичні опіоїди та галюциногени.

Із вищенаведеного можна побачити, що на сьогодні країни ЄС становлять собою крупний та диверсифікований ринок наркотиків, із значним попитом, поставки на який здійснюються організованими злочинними угрупованнями, які контролюють усталені мережі каналів наркотранзиту. Гострота зазначеної проблеми цілком усвідомлюється як суспільством цих країн, так і політичними елітами як на рівні Євросоюзу, так і країн-членів. Так, Європол визнає наркобізнес найбільш загрозливою формою організованої злочинності, що генерує 20% усіх злочинних доходів, або 100 млрд. євро на рік. 35% від усіх організованих злочинних угруповань, що діють у країнах ЄС, причетні до незаконного обігу наркотиків [1]. Також визнається, що це явище становить загрозу громадам, економіці та урядовим інституціям. Протидія наркобізнесу входить до числа пріоритетів діяльності цієї організації, відповідно до т.з. Політичного циклу ЄС [2].

Європол виділено низку основних напрямів докладання зусиль із протидії наркобізнесу.

1. Концентрація уваги на найбільш небезпечних організованих злочинних угрупованнях, що діють на глобальному рівні і забезпечують поставки

наркотиків на ринок ЄС. Це вимагає організації належної розвідувальної роботи, а також обміну інформацією між компетентними органами країн Євро-союзу та державами поза межами цієї співдружності. Доцільним вбачається організація спільного аналізу оперативної інформації та підготовки стратегічних документів у цій сфері.

2. Пропонується зменшити можливості ввезення наркотиків через зовнішні кордони ЄС, у першу чергу через морські порти. Це вимагатиме інвестування у системи аналізу ризиків, профілювання потенційних цілей, забезпечення інформаційного обміну та запровадження нових механізмів забезпечення безпеки. Пропонується удосконалення взаємодії між поліцейськими, митними, прикордонними та іншими правоохоронними органами на рівні Євросоюзу та із третіми країнами.

3. Концентрація уваги на основних регіонах виробництва та транзиту наркотиків. Цей напрям включає у себе надання технічної допомоги, впровадження програм альтернативного розвитку тощо. При цьому зазначається необхідність враховувати можливість зміщення виробництва до інших країн та регіонів.

4. Додаткове інвестування у криміналістичні та токсикологічні засоби та інструменти. Наявні на сьогодні методи та засоби не завжди здатні виявити нові психоактивні речовини, а також прекурсори, що використовуються для їх виробництва. Розширення таких можливостей має реалізовуватися як на рівні ЄС, так і у країнах-членах на національному рівні.

5. Розробка та впровадження багато дисциплінарного підходу, що враховував би усі загрози, пов'язані із наркобізнесом, такі як тероризм, торгівля людьми, корупція тощо. Ці зв'язки потребують додаткового дослідження та часто є складними для виявлення. Їх ефективна ідентифікація вимагає посилення міжвідомчої взаємодії у різних сферах, таких як кримінальна превенція, притягнення до відповідальності злочинців та захист жертв.

6. Встановлення зв'язку між наркобізнесом та насильницькою злочинністю і корупцією. Традиційно зв'язок між корупцією та наркобізнесом країнами ЄС розглядався як явище, що має місце поза межами Євросоюзу. На сьогодні стає все більш очевидним, що ціла низка методів, які використовуються злочинними наркоструктурами в ЄС, передбачають використання корупційних інструментів. Зокрема, це стосується ввезення наркотиків в легальних поставках товарів із країни Латинської Америки через порти країн Західної Європи. Протидіє цьому вимагає розробки нових правоохоронних підходів та застосування принципово нового інструментарію.

7. Адекватне реагування на використання злочинцями новітніх телекомунікаційних технологій. Виконання цієї задачі вимагає проактивного аналізу та прогнозування розвитку ситуації у цій вкрай динамічній сфері. Для того, аби ефективно протидіяти високотехнологічній злочинності, правоохоронці самі повинні бути здатними використовувати такі технології. Це вимагає

спеціальної підготовки, а також запровадження нових підходів у правоохоронній діяльності.

8. Діяльність на глобальному рівні. Для правоохоронних органів ЄС важливим є забезпечення взаємодії із глобальними міжнародними організаціями та партнерами в інших країнах. Розуміння процесів у сфері нарковиробництва, транзиту та вживання наркотиків в інших країнах набуває все більшого значення, при цьому особлива увага має приділятися країнам, що мають спільний кордон із ЄС, а також основним країнам наркотранзиту [3].

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що наркоситуація у країнах ЄС не лише залишається досить складною, а й має виражену тенденцію до загострення. Цей регіон є основним ринком героїну афганського походження, цілої низки синтетичних наркотиків, а останніми роками – ще й найбільшим світовим ринком кокаїну з Латинської Америки. На цю тенденцію майже не вплинули зменшення міжнародної торгівлі та туризму у результаті поширення коронавірусної інфекції. У подальшому можна прогнозувати активізацію акцій із незаконного трафіку наркотиків на ринки ЄС, у т. ч. через територію нашої країни. Зазначене потребує приділення цій проблемі додаткової уваги, посилення координації із відповідними правоохоронними органами країн ЄС та Європолом.

Література:

1. Illicit Drugs in the EU: The Situation is Expanding in Scale and Complexity. Press Release. Europol. 11.12.2019. Режим доступу: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/illicit-drugs-in-eu-situation-expanding-in-scale-and-complexity>.
2. Drug Trafficking / Europol. Режим доступу: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/drug-trafficking>.
3. EU Drug Markets Report 2019 / European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), Europol. - Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. 260 p.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ОСІБ, ЗВІЛЬНИНИХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

*Будяченко О. М., к.ю.н., доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Одним із заходів *пробації*, який сьогодні активно застосовується на практиці та заслуговує на окрему увагу є реалізація пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Як зазначає С. Рак, огляд заходів, які закріплено у ч. 1 ст. 76 Кримінального кодексу України до осіб, яким надано випробувальний термін, дають право стверджувати, що вони не забезпечують такої мети покарання, як загальна та спеціальна превенція, та формують у громадськості враження фактичної безкарності таких осіб, а вирішити цю проблематику здатне застосування до таких осіб *пробаційних програм* [1, с. 228].

Втім, такі *пробаційні програми* можуть бути різними. Види *пробаційних програм* затверджуються наказами Міністерства юстиції України.

Наприклад, на сьогодні затверджено такі види програм для повнолітніх як «Зміна прокримінального мислення», «Попередження вживання психоактивними речовинами», «Подолання агресивної поведінки», «Формування життєвих навичок» [2].

Аналіз судової практики свідчить про наявність різного підходу до питання визначення виду *пробаційної програми* підсудному. Так, Кілійський районний суд Одеської області в ухвалі від 28 січня 2019 року у справі № 502/2061/18 вказав, що вид *пробаційної програми* має бути самостійно визначений представником органу *пробації*, виходячи з проведеної оцінки ризиків повторного вчинення засудженим кримінального правопорушення [3]. Втім, Рахівський районний суд Закарпатської області у вироку від 08.04.2022 у справі № 305/1929/21, визначив засудженому вид *пробаційної програми*, зокрема, поклав обов'язок виконувати заходи, передбачені *пробаційною програмою* подолання агресивної поведінки [4].

Наявність такої судової практики є зрозумілою, адже на нормативному рівні закріплено правило про те, що якщо вид *пробаційної програми* судом не визначено, його визначає куратор *пробаційної програми* з урахуванням результатів оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення (п. 3 наказу Міністерства юстиції від 28.03.018 року № 926/5 «Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації *пробаційних програм*») [5].

Вбачається такий підхід дискусійним, адже визначення виду *пробаційної програми* по суті є складовою процесу ухвалення судом вироку по справі зокрема, призначення покарання. Більш того, відповідно до статті 2 Закону про *пробацію*, *пробаційна програма* має передбачати комплекс заходів, які спрямовані на «корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити» [6]. Є очевидним, що такі заходи не можуть бути однаковими для всіх, адже всі засудженні мають різне минуле, психіку, характер, освіту, джерела доходів, оточення, стосунки із сім'єю, стан здоров'я, наявність травм, що можуть вплинути на його поведінку тощо.

Більш того, певні питання викликає зміст частини третьої статті 76 Кримінального кодексу України, в якій передбачено застосування судом таких заходів як проходження курсу лікування, працевлаштування поміж із таким заходом як виконання заходів передбачених *пробаційною програмою* [7]. Втім, примусове лікування від певної залежності цілком можна визнати заходом

щодо формування соціально-сприятливих змін особистості, який може бути реалізований в межах *пробаційної програми*.

Фундаментальна ідея *пробації* полягає у наданні злочинцю поради, сприянню у вирішенні його життєвих проблем соціального характеру. Так, ідея *пробації* давати злочинцю поради, сприяти йому у вирішенні його проблемних аспектів життя. Аналіз поняття *пробації*, яке надано у Законі про *пробацію* надає право віднести до заходів *пробації* і надання допомоги у вирішенні соціально-побутових проблем, зокрема отриманні документів та/або освіти, працевлаштуванні тощо.

Додатковим аргументом на користь цього твердження є визначення *пробації*, яке надано у Рекомендаціях № СМ/(2010)1 Комітету Міністрів Ради Європи про Правила Ради Європи про *пробацію*, де *пробація* визначена як «система виконання покарань, призначених правопорушнику, що передбачає коло заходів виховного впливу, таких як нагляд, контроль та надання допомоги, що мають на меті залучення засудженого до суспільного життя та забезпечення безпеки суспільства» [8].

Отже, зміст заходів *пробаційних програм* має бути набагато ширше ніж той, який передбачений чинними *пробаційними програмами*. Втім, реалізація *пробаційної програми* «Подолання агресивної поведінки» передбачає тільки один захід – проведення 12 групових занять у формі тренінгів по 120 хв. кожне (2 год.) [9].

Як наголошує С. Марків, *пробація* має будуватися на індивідуальному підході, який полягає у спілкуванні з кожною засудженою особою, врахуванні усіх її якостей як індивіда; диференційованому підході, який передбачає надання засудженому консультативної та психологічної допомоги у кожному конкретному випадку, сприяти його працевлаштуванню, залученню до навчання, суспільно корисної праці тощо; профілактичному підході, який полягає у попередженні вчинення повторних протиправних діянь, реабілітації засудженого та його ресоціалізації [10, с. 81].

Ще на етапі розробки Закону про *пробацію* його розробники наголошували про те, що робота в рамках *пробації* буде проводитися «за індивідуальним планом з урахуванням оцінки ризиків вчинення клієнтом *пробації* нових кримінальних правопорушень та передбачатиме диференційований підхід при наданні консультативної, психологічної та інших видів допомоги, сприятиме працевлаштуванню, залученню до навчання, участі у виховних заходах та соціально корисній діяльності» [11].

Отже, *пробаційна програма* має розроблятися індивідуально для кожного засудженого і затверджуватися судом. Рішення суду про застосування до засудженого конкретної *пробаційної програми* має бути максимально точним, адже втрачається сенс цього рішення. Поряд із цим, не варто відмовлятися від затвердження типових *пробаційних програм*.

Література:

1. Рак С. Застосування пробаційних програм при притягненні до відповідальності за службову недбалість. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 228-232.

2. Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації : наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 року № 1798/5. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=131.
3. Ухвала Кілійського районного суду Одеської області від 28 січня 2019 року у справі № 502/2061/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79438196>.
4. Вирок Рахівського районного суду Закарпатської області від 08.04.2022 у справі № 305/1929/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103888230>.
5. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм: наказ Міністерства юстиції від 28 березня 2018 року № 926/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18#Text>.
6. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.
7. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
8. Правила Ради Європи про пробацію: Рекомендація CM/Rec (2010)1 Комітету Міністрів державам-членам, прийнята Комітетом Міністрів 20 січня 2010 року на 105-му засіданні заступників Міністрів. URL: <https://rm.coe.int/16806f4097>.
9. Мельник М., Пуха К., Журавель Т. Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Подолання агресивної поведінки». Київ. 2019. 151 с. URL: <http://psychologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/Бібліотека-3-1.pdf>.
10. Марків С. Становлення та роль служби пробації в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 3 (7). С. 78-81.
11. Пояснювальна записка до проекту Закону про пробацію № 0921 від 27.11.2014. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0921&skl=9.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Буртова В. В.,
студентка 3 курсу 1 групи,
спеціальності № 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету № 1 Навчально-наукового інституту права
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Кулик Л. М.,**
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ

Організована злочинність не є новелою для правоохоронців усього світу, проте методи запобігання оновлюються постійно через важкість ліквідації цих

злочинних утворень. Існує певна закономірність, чим довше існує конкретне злочинне організоване угруповання – тим воно сильніше і впливовіше. Щоб виявити найбільш ефективні способи превентивної боротьби з такими організаціями необхідно проаналізувати їх історію, деякі моменти з якої відображають важливий культурний феномен і особливості функціонування суспільства, що допомагає глибше пізнати організовану злочинність як опонента правоохоронної інституції кожної з країн.

З усіх понять взятих із джерел загальної інформації про організовану злочинність, найбільш повне визначення цього поняття було сформульовано А.П. Закалюком, який під організованою злочинністю розумів багатозначний різнорівневий та складно-структурований феномен суспільного життя, який виник та розвивається в результаті прагнення (активності) частини членів суспільства змінити кримінальним чином його цивілізовану, перш за все, правову упорядкованість, в інтересах власного збагачення та отримання на цій основі фактичної влади [1].

Арсенал злочинності яка стала організованою не має чіткого обмеження, а отже будь-які можливості досягти поставлених цілей будуть використані залежно від виключно моральної гідності такого угруповання. Відтак з цього поняття випливають і цілі створення таких угруповань – власне збагачення та отримання на цій основі фактичної влади незаконними методами, що супроводжується поширенням корупції серед посадових осіб й правоохоронців, загальної невизначеності у цивільного населення у сукупності зі страхом за життя своє та родини. Методи суто не нові, проте вони дієві. Якщо розглядати саме виникнення організованої злочинності, то варто вважати це якісно новим етапом розвитку злочинного світу. Якщо «неорганізовані» злочинці є аутсайдерами суспільства, то діяльність сучасних мафіозібудується в основному по законах бізнесу, і тому вони посіли неодмінно місце складового елементу суспільної життєдіяльності. Якщо не відходити від загального поняття організованої злочинності, то головною цілю все одно буде отримання максимальної матеріальної вигоди. Авантюристське ж бажання збагачення (в тому числі шляхом грабежу і крадіжки) спостерігається з найдавніших часів. Але тільки в умовах капіталістичного ладу складається відношення до багатства як до закономірного результату раціональної діяльності по виробництву споживчих благ. Організована злочинність існує не тільки в кордонах певних держав, а навіть навпаки, іноді зосереджена на розширенні за межі держави де й була створена злочинна організація. Злочинні організації які вийшли за кордони своїх країн називають транснаціональною організованою злочинністю. Силу таких угруповань буває дуже важко втримати одній державі, тому на допомогу їй стає міжнародне співтовариство.

Світ визнає, що організована злочинність може бути дуже небезпечною, тому у липні 2019 року на засіданні Ради безпеки ООН з обговорення загроз міжнародному миру та безпеці було виділено пріоритети задля зміцнення заходів реагування у боротьбі з організованою злочинністю. Серед них –

держави повинні забезпечувати узгодженість між національним законодавством у боротьбі зі злочинністю та міжнародними документами, зокрема Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності, забезпечувати належну професійну підготовку співробітників правоохоронних та прикордонних органів, нарощувати їх потенціал, посилювати міжнародне та міждержавне співробітництво, включаючи обмін інформацією та оперативними даними. Сьогодні діяльність Міжнародної організації кримінальної поліції, Інтерполу, зосереджена навколо трьох глобальних програм боротьби зі злочинністю — в тому числі боротьби з організованою злочинністю, що функціонують у межах спеціальних проєктів та операцій [2].

Взагалі поняття «мафія» можна зустріти досить часто коли мова заходить про організовану злочинність. Дане поняття стало універсальним, адже наразі є синонімом для організованої злочинності, особливо якщо вона є етнічною, то обов'язково буде мафією. Хоча мафій було безліч, особливо виділилася діяльність саме італійської мафії в Америці. І це логічно, адже Сицилійська мафія базувалася на владі сімей, що було підкріплено силовим примусом (це відіграє свою роль при переселенні мафії до Америки), адже тікаючи від фашистської диктатури у Новий Світ, до Америки, італійські емігранти привнесли в американський соціум національний колорит, національні страви та кухню і неодмінно свою мафію, яка там розквітла після важкої боротьби з фашизмом на батьківщині. Мафія в 70-х дещо змінила свій стиль життя. Частково через нове американське законодавство, яке ухвалило так званий закон РІКО. Цей закон фактично був спрямований на організації, які працювали під рекетирами. Якщо ви власник компанії і уряд поклав на вас око, то схема була досить простою: ви або «здаєте» рекетира, або самі потрапляєте до в'язниці.[3]

Існування такого явища як мафія насправді можна пояснити багатьма чинниками. Такими чинниками може виступати вплив масової культури, родинні зв'язки, відсутність освіти, складні умови життя, скрутне становище, психічні порушення і проблеми з моральним станом особи. Індивідуальність кожного з випадків дуже ускладнює правоохоронцям роботу з превентивної діяльності, адже якщо перекрити можливість рекрутувати до лав мафії нових членів.

Специфічною формою організованої злочинності є Тріада — форма таємних злочинних організацій у Китаї і китайській діаспорі. Тобто, на прикладі Тріад можна знову підтвердити, що організована злочинність підтримує етнічні зв'язки як один з механізмів забезпечення безпеки й єдності. Витоки цих організацій наразі ж мають велике значення в сенсі географічного поширення, проте цілі та методи з того часу могли змінюватись. Окремим і дуже давнім видом організованої злочинності є піратство. Піратство це явище морського розбою, на його розповсюдження сильно впливає географія, слабкі правоохоронні органи, морська незахищеність, економічна нестабільність та культурна прийнятність.

Цікавим є також існування так званих наркокартелей. Наркокартель — це будь-яка злочинна організація, що здійснює операції з торгівлі наркотиками.

Рівень коливається від слабко керованих угод між різними наркоторговцями до формалізованих комерційних підприємств. Цей термін почали застосовувати, коли найбільші організації з постачання наркотиків домовилися про координацію виробництва та розповсюдження кокаїну. Після розірвання цих угоди наркокартелі вже не були власне картелями, але термін набув популярності і зараз широко використовується для позначення будь-якої організації, пов'язаної з торгівлею наркотиками. [4]

Отже, розглянувши історію та передумови виникнення злочинних організацій, можна дійти висновку, що незважаючи на схожість різних видів організованої злочинності до них правоохоронцям неодмінно потрібно мати різний підхід. Сила дії повинна рівнятися силі протидії, тільки бути ефективнішою. Мафія, піратство, наркокартелі і Тріда несуть в собі різні проблеми тих хто долучився до них, не всі виконавці мають на меті лише спрагу до наживи, бувають випадки коли це остання надія для людини з певними проблемами. Тому, я вважаю, що саме міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю за умов усунення передумов виникнення таких організацій, якщо не повністю ліквідує, то значно зменшить їх кількість та їх силу

Література:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. К.: Ін Юре, 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с
2. PRAVO(UA)/ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ [Електронний ресурс] URL:<https://pravo.ua/articles/organizacijni-pitannja/> (дата звернення: 16.12.2022)
3. Боротьба за місце боса та агент ФБР серед мафії: чим займалася Cosa Nostra у США [Електронний ресурс] URL: https://24tv.ua/borotba_z_a_mistse_bosa_ta_agent_fbr_sered_mafiyi_chim_zaymalasya_banda_cosa_nostra_n1147499 (дата звернення: 16.12.2022)
4. Вікіпедія / Наркокартель [Електронний ресурс] URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C> (дата звернення: 17.12.2022)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРГОВОЇ СЛУЖБИ ОРГАНІВ (ПІДРОЗДІЛІВ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

*Вдовиченко О. М., доктор філософії,
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Одним із важливих напрямів діяльності Національної поліції України є організація діяльності чергової служби органів (підрозділів) та закладів освіти.

Саме від належної організації цієї діяльності залежить рівень довіри населення до поліцейських. Не якісне надання поліцейських послуг може призвести до значного зниження рівня довіри населення, погіршення стану безпекового простору, збільшенню порушень громадського порядку та скоєнню кримінальних правопорушень.

Інструкцією з організації діяльності чергової служби в Національній поліції України, затвердженою наказом МВС України від 23.05.2017 № 440 визначається, що чергова служба – це сукупність підрозділів поліції та окремих поліцейських (уповноважених службових осіб), які здійснюють невідкладні заходи із забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Організаційну діяльність чергової служби відповідно до компетенції забезпечують: чергова частина Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України (ДООЗОР, далі - чергова частина апарату поліції); чергові частини структурних підрозділів центрального органу управління поліції; чергові частини міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України (далі - МТО); чергові частини територіальних органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції України (далі - територіальні органи ПО); чергові частини територіальних (відокремлених) підрозділів МТО; чергові частини УОАЗОР ГУНП (далі - чергова частина ГУНП); чергові частини структурних підрозділів ГУНП; чергові частини підрозділів моніторингу територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП (далі - ТВП); інспектори-чергові та помічники чергового підрозділів поліцейської діяльності ТВП; чергові частини закладів освіти; управління оперативного інформування та реагування ДООЗОР; управління забезпечення діяльності ситуаційного центру ДООЗОР; ситуаційний центр ГУНП; ситуаційні підрозділи УОАЗОР; підрозділи диспетчерської служби УОАЗОР; підрозділи, на які покладено обов'язок здійснення електронного моніторингу УОАЗОР; підрозділи «102» УОАЗОР; підрозділи моніторингу ТВП; поліцейські первинної комунікації фронт-офісів ТВП; поліцейські підрозділів дотримання прав людини ТВП; інші поліцейські, які залучаються до чергування у складі добового наряду чергової служби.

Основними принципами роботи чергової служби є: володіння оперативною інформацією та знання оперативної обстановки на території обслуговування, оперативність реагування на кримінальні правопорушення та інші події, безперервний режим роботи, постійна готовність до змін оперативної обстановки.

У черговій частині у цілодобовому режимі забезпечується прийняття та реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, здійснюється координація та оперативне управління силами і засобами органів (підрозділів) поліції та закладів освіти, підрозділ перебуває в постійній готовності до реагування на правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, а

також здійснює інформування про оперативну обстановку на території обслуговування керівництва органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти, чергових частин вищого рівня та інших заінтересованих органів державної влади (місцевого самоврядування);

Крім того, у фронт-офісах – як сервісній моделі надання поліцейських послуг населенню, забезпечується відкритість та прозорість діяльності Національної поліції України. У приміщенні фронт-офісу можна написати звернення, отримати необхідну консультацію, дізнатися, на якому етапі перебуває розгляд повідомлення чи заяви, залишити власний відгук про здійснену поліцейськими роботу або ж отримати певні послуги юридичного характеру [2].

Наказом МВС України від 08.02.2022 № 103 було внесено зміни до Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, зокрема визначено порядок організації діяльності чергової частини закладів освіти [3].

На чергову службу органів (підрозділів) поліції та закладів освіти виділяються спеціально обладнані приміщення. забезпечується вогнепальною зброєю, боеприпасами, спеціальними засобами, засобами індивідуального захисту, засобами зв'язку та облаштовується переговорними пристроями, засобами відеоспостереження та відеоаналітики, автоматизованими робочими місцями з відповідним програмним забезпеченням, службовою документацією, автотранспортом та іншим майном, необхідним для забезпечення завдань і функцій, покладених на чергову частину.

У приміщеннях чергової частини в установленому порядку встановлюється система відеоспостереження, а отримана з неї інформація використовується для запобігання, виявлення або фіксування правопорушень та забезпечення публічної безпеки і порядку.

Таким чином, саме від належної організації діяльності чергової служби в органах (підрозділах) поліції та закладів освіти залежить своєчасне прийняття та реєстрація заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, організація негайного реагування на них; здійснення оперативного управління силами й засобами, які залучаються до забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання, виявлення та припинення правопорушень та інших подій на території обслуговування, взаємодія з іншими органами (підрозділами) поліції, черговими частинами вищого рівня та черговими частинами закладів освіти, органами державної влади та місцевого самоврядування; поміщення (звільнення), утримання осіб у кімнатах для затриманих; організація та забезпечення обліку, зберігання, видачі й приймання вогнепальної зброї, боеприпасів та іншого озброєння, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, зв'язку, службової документації та іншого майна, що перебуває на зберіганні в спеціально обладнаних приміщеннях чергової частини (підрозділів поліцейської діяльності) в установленому порядку; надання довідкових послуг під час звернень громадян із питань, що належать до компетенції поліції; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих,

економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги; здійснення моніторингу інформації, яка надходить із СВВ, використання її для запобігання вчиненню злочинів, їх своєчасного розкриття та забезпечення публічної безпеки та порядку тощо.

Література:

1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України. Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. Дата оновлення 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17#n14>.
2. Фронт-офіс поліції запрацював у Могилів-Подільському районі: для чого потрібен і де його шукати. URL: <https://malimista.in.ua/podiyi/ofitsiyno/front-ofis-politsii-zapratsiuvav-u-mohyliv-podilskomu-rajoni-dlya-choho-potriben-i-de-joho-shukaty/>.
3. Про внесення змін до Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України. Наказ МВС України від 08.02.2022 № 103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-22#Text>.

ВИКЛИКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ УВ'ЯЗНЕНИМИ І ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ОСОБАМИ В РЕАЛІЯХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Ворожбіт-Горбатюк В. В.,

*доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса, Україна*

Освіта традиційно є одним з вирішальних чинників неперервного розвитку особистості на рівні спадковості, найближчого середовища впливу, і унікальності самої особистості. Доцільно організований відповідно до вікових та індивідуальних особливостей здобувачів навчально-виховний процес є дієвим засобом виправлення і ресоціалізації кожного з них. Цільові імперативи передбачають не лише підвищення загального рівня грамотності, у тому числі цифрової, але й передбачає психолого-педагогічний супровід самовизначення людини, творенні нею системи духовних потреб і способів їх реалізації, формування простору моральної поведінки, і правової культури, що сприятиме зміні відносин в системі «засуджений – суспільство».

На превеликий жаль, в Інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта в Україні в умовах воєнного стану» (2022) не розкрито питання організації освітнього процесу в установах позбавлення волі [1]. Хоча за даними, наданими Департаментом з питань виконання покарань (лист №10/2-4470/Р6 від 13.03.2023) на запит відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого

права НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрНУ, станом на 01 січня 2023 року у 85 установах ДКВС України, де утримується 2910 осіб, 2376 осіб не мають повної загальної середньої освіти, 19 осіб не мають початкової освіти, 19 осіб неписьменні.

Отже, актуальність і доцільність розроблення заявленої проблеми на міжгалузевому рівні не викликає сумнівів. Необхідно конкретизувати реальні виклики в контексті реалізації права на освіту в установах позбавлення волі (УПВ), зокрема – створенні державою умов для набуття ув'язненими і засудженими до позбавлення волі особами початкового рівня загальної освіти в реаліях сьогодення.

Зазначимо тут, що право на освіту вважається одним з основних соціально-культурних прав людини, яке передбачає здобуття людиною певного обсягу академічної інформації, опанування знань, умінь, навичок, професійної орієнтації для реалізації здібностей, нахилів, обдарувань в реаліях сьогодення суспільства. Суб'єктивність права на освіту визначається тим, що сама людина вільно проявляє волю реалізації цього права. Держава ж забезпечує необхідні умови для реалізації такого права. Право на освіту також відноситься до прав людини так званого другого покоління. Однак, слід зазначити, що соціокультурний та аспект недискримінації перебуває у площині громадянського права першого покоління.

Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав визначає ознаки права на освіту: наявність в системі суспільного устрою інституцій для реалізації цього права, доступність – фізична, фактична змістова, економічна, недискримінаційна; прийнятність, адаптованість до змін культурних, соціальних, технологічних тощо. Серед вказівок щодо реалізації права на освіту акцентується увага на наявності в учасників освітнього процесу академічної свободи [2].

Обсяг права на освіту нерівномірний у різних держав, різний для різних ступенів освіти. У переважній більшості країн право на освіту в обсягах визначається за Міжнародним пактом про економічні, соціальні, культурні права, а саме: початкова освіта безкоштовна, доступна для всіх. У статті 26 Загальної декларації прав людини зазначено про необхідність визнання обов'язковості хоча б початкового рівня загальної освіти [3].

На підставі опрацьованого інформаційного простору (офіційні сторінки центрів пробації, закладів освіти, МОН, Державної служби з якості освіти, ресурсів правозахисних і просвітницьких організацій) можна виділити виклики в реалізації права на освіту ув'язненими і засудженими до позбавлення волі особами.

1) Розроблення дорожньої карти щодо реалізації доступності початкової освіти для осіб старшого підліткового віку, молодих людей і дорослих здобувачів з вимогою системного підвищення фахової компетентності працівників соціально-виховної роботи, педагогічних працівників, які забезпечують освітній процес, саме початковий рівень освіти, для здобувачів – осіб, які вже не

належать до вікової категорії молодших підлітків, мають досвід деструктивної соціалізації, перебувають у умовах обмеження/позбавлення волі.

2) Розроблення сучасного методичного інструментарію і технологій початкового навчання саме для таких здобувачів, де слід врахувати відсутність чи слабку мотивацію до навчально-пізнавальної діяльності, специфіку розвитку мотиваційно-потребісної сфери і пізнавальних процесів з огляду на високу ймовірність системних захворювань, у тому числі, зумовлених шкідливими звичками, низькою якістю життя тощо, відсутністю чи втратою функціональності загальних компетентностей, соціально значимих навичок.

3) Розроблення змісту навчальних програм, посібників, підручників відповідно до чинних освітніх програм, у тому числі з урахуванням особливостей різновікових категорій здобувачів в УПВ, навчально-методичного забезпечення, курсів дистанційного навчання, дидактичних матеріалів для самоосвіти і відновлювальних навчальних практик, спрямованих на відновлення чи посилення функціональної грамотності, у тому числі – цифрової, інформаційно-комунікаційної компетентності.

4) Розроблення методичних вказівок, практичних порадників для педагогічних працівників щодо організації навчання в синхронному, асинхронному форматах навчання з огляду на специфіку провадженого воєнного стану, з урахуванням ризиків карантинних обмежень, під час реалізації типових освітніх програм у закладах освіти відповідно до статей 125, 126 КВК України, відповідно до Порядку організації навчання у загальноосвітніх навчальних закладах при виправних колоніях та слідчих ізоляторах (наказ МОНу, Мін'юсту від 10.06.2014 р. № 691/897/5).

5) Розроблення інтегрованих курсів, навчальних програм для системної профорієнтаційної роботи як необхідного елементу відновлювального, комплексного чи повторювального початкового навчання здобувачів загальної освіти в УПВ з урахуванням запитів у конкретних напрямках професійно-технічного навчання, з використанням світового досвіду поєднання виробничого і початкового загальноосвітнього навчання.

6) Розроблення методичного інструментарію формувального оцінювання здобувачів початкового рівня загальної освіти з урахуванням специфіки наявного соціального досвіду здобувачів – осіб, що відбувають покарання в УПВ.

7) Створення у загальноосвітніх навчальних закладах колоній, власне в самих в колоніях, центрах пробації умов для самоосвіти, спрямованої на розширення функціональної грамотності, розвитку інформаційно-комунікаційної і цифрової компетентностей здобувачів, з використанням напрацювань сучасних наук про освіту, педагогіки, психології, менеджменту у галузі освіти.

8) Розроблення концепції реалізації державної політики щодо реалізації права на освіту і шляхів її практичного втілення, зокрема щодо загальної освіти неповнолітніх ув'язнених і засуджених до позбавлення волі. Оскільки саме освіта сприятиме відновленню мирного життя і сприятиме утвердженню в суспільстві цінностей взаєморозуміння, терпимості і збереженню миру.

9) Розроблення дієвого механізму реалізації педагогічного патронажу в реалізації права на освіту неповнолітніх ув'язнених і засуджених до позбавлення волі.

Література:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Сергій Шкарлет (загальна редакція). Київ, 2022. 358 с.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. атифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
3. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

АНАЛІЗ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ

***Воронцов А. В.**, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Неправильне визначення форми вини може спричинити припущення у кваліфікації кримінального правопорушення, хибний вирок суду або навіть об'єктивну осудність [2, с. 113–115]. Відповідно, виною вчинення кримінальних правопорушень (ст. 371 КК – завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою; ст. 372 КК – притягнення завідомо незаконного до кримінальної відповідальності; 373 КК – примушування давати показання) визнається як психічне ставлення особи до вчиненого нею діяння (дії або бездіяльності) і його суспільно небезпечних наслідків, яке має вираз саме у формі умислу [1; 3].

З прямим умислом основні склади цих кримінальних правопорушень вчиняються саме тоді, коли суб'єкт бажає спричинити шкоду об'єкту посягання (потерпілому), тобто тим суспільним відносинам (законним інтересам під час здійснення правосуддя), які охороняються законом про кримінальну відповідальність. В усіх інших випадках він діє з прямим умислом щодо діяння і необережно відносно настання суспільно небезпечних наслідків (змішана форма вини) або невинно. Наявність же непрямого умислу у цих кримінальних правопорушеннях з теоретичної точки зору не слід виключати.

З прямим умислом діяння вчиняються і тоді, коли суспільно небезпечні наслідки (спричинення шкоди об'єкту посягання передбачених ст.ст. 371 – 373 КК) є саме метою злочинного діяння (дії або бездіяльності) [5, с. 116–119]. Так, коли дізнавач або слідчий бажає досягти бажаної мети, припускає настання інших злочинних (суспільно небезпечних) наслідків, то таке кримінальне правопорушення вчиняється з непрямым умислом незалежно від того, чи вважає

він вказані наслідки можливими чи неминучими. Це ще раз підкреслює, що відмінність між прямим і непрямим умислом кримінальних правопорушень даної групи, що вчиняються службовими особами органів дізнання або досудового слідства, можна знайти лише у вольовій сфері. При позитивному (активному) вольовому моменті умисел може бути лише прямим, а при нейтральному (негативному) тільки непрямим. Тому слід визнати, що й у тих випадках, коли суб'єкт передбачає неминучість настання суспільно небезпечних наслідків, яких він не бажає або ставився до них байдуже, він діє з непрямим умислом. Там, де інтересом жертвують заради досягнення поставленої мети такі дії слід розцінювати як дії з непрямим умислом (наприклад, високі показники районного управління поліції з розкриття кримінальних правопорушень та їх розслідування), бо в таких випадках мета за своєю суттю досягається не прямо, а через потерпілого. В такому випадку інтелектуальний момент не може змінити ні сутності, ні вольової спрямованості цієї діяльності [4, с. 163].

Викладених положень дотримуються В. Затолочний підкреслюючи, що форма вини кримінального правопорушення передбаченого ст. 371 КК характеризується саме прямим умислом [2, с. 116], також М. Сийпловіч зазначає, що форма вини кримінального правопорушення передбаченого ст. 372 КК характеризується теж прямим умислом, тобто дізнавач або слідчий завідомо усвідомлює про неправомірність своїх дій і бажає їх вчинення. У такому разі непрямий умисел при вчиненні цих кримінальних правопорушень виключається. На їх думку, “завідомість” як обов’язків елемент суб’єктивної сторони кримінальних правопорушень характеризує високий ступінь усвідомлення винним обставин справи і зокрема того, що застосування запобіжних заходів та притягнення до кримінальної відповідальності причетна невинна особа. Якщо особа не усвідомлює кримінальної протиправності своїх дій (наприклад, внаслідок необ’єктивної оцінки зібраних щодо провадження доказів), то відповідальність за ст. 372 КК виключається, а діяння є дисциплінарним проступком або містить ознаки (за інших необхідних умов) кримінального правопорушення, передбаченого ст. 367 КК (службова недбалість). Це стосується щодо основного складу кримінального правопорушення [6, с. 13–14].

В межах прямого умислу, як в теорії, так і на практиці кримінальних правопорушень передбачених ст.ст. 371 – 373 КК виділяють конкретні його види, що мають значення для юридичної оцінки та кваліфікації і характеризуються додатковими розпізнавальними ознаками.

При конкретизації визначеного умислу суб’єкт (дізнавач, слідчий або інша уповноважена на те особа) бажає досягнути конкретних суспільно небезпечних наслідків і саме таких (наприклад, поєднання завідомо незаконного тримати під вартою з завідомо незаконним притягненням до кримінальної відповідальності і при цьому використовуючи незаконні методи під час допиту спричиняє тяжкі наслідки – смерть, тілесні ушкодження, банкрутство, руйнування родинних стосунків тощо).

При невизначеному (неконкретизованому) умислу, суб'єкта влаштовують будь-які із можливих суспільно небезпечних наслідків (характер та ступень тяжкості спричиненої шкоди не мають значення).

З невизначеним умислом має подібність і альтернативний умисел, при якому суб'єкт передбачає можливість настання тих чи інших наслідків і у рівній ступені він бажає будь-якого з них (наприклад, під час завідомо незаконного тримання під вартою потерпілому можуть спричинити як смерть, так і тяжкі тілесні ушкодження, коли він діє з мотиву помсти тощо).

Умисел заздалегідь обміркований є найбільш характерним для цих кримінальних правопорушень. Наприклад, при притягненні завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК) дізнавач або слідчий протягом тривалого часу створює фальсифіковані докази для так-би мовити обґрунтованості початку кримінального провадження та притягнення до кримінальної відповідальності саме бажаної для нього особи до кримінальної відповідальності [1].

Умисел такий, що раптово виник (афективний), – це ситуаційне бажання вчинити конкретне кримінальне правопорушення [4, с. 163–164]. Наприклад, під час завідомо незаконного тримання під вартою затриманого, у слідчого виникло бажання, суттєво погіршити умови його тримання і тим самим спричинити тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 371 КК), як реакція на небажання співпрацювати з правоохоронними органами, відмова давати показання тощо.

Слід зазначити й наступне положення, що у цих кримінальних правопорушеннях можлива наявність і змішаної форми вини (як зазначалося). Це пояснюється тим, що психічне ставлення винної особи щодо використання своїх службових (посадових) повноважень або встановлених КПК України правил та вимог провадження дізнання та досудового слідства характеризується вчиненням діяння з прямим умислом, а до настання суспільно небезпечних наслідків необережно. З одного боку, такий аналіз суб'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень здебільшого не має підстав (але має право на життя). *По-перше*, використання службовою особою на свою користь наданих їй повноважень або порушення закону є лише дією, яка завжди вчиняється свідомо та бажано. *По-друге*, самі по собі такі дії без настання вказаних у законі про кримінальну відповідальність суспільно небезпечних наслідків не є кримінальним правопорушенням кваліфікованого або особливо кваліфікованого складу, а тому хибно встановлювати вину в діях, які не являються злочинними. Встановлення змішаної форми вини в таких кримінальних правопорушеннях теоретично безпідставне, а практично – безглузде. Немає і підстав для встановлення змішаної форми вини і за психічним ставленням винної особи до кваліфікуючих ознак кримінального правопорушення. Законодавче визначення вини побудовано з урахуванням сутності і значення вчинених дій та психічного ставлення до настання їх суспільно небезпечних наслідків. Щодо психічного ставлення особи до кваліфікуючих ознак складу кримінального правопорушення, то саме по собі воно не складає ні форми вини, ні виду без урахування психічного ставлення суб'єкта до настання вказаних у диспозиції статті

суспільно небезпечних наслідків, і таке визначення вини практично нічого не дає. Але на практиці, на жаль, мають місце випадки, коли дізнавач або слідчий до наслідків свого суспільно небезпечного діяння ставляться саме необережно. Так, М. Сийпловіч обґрунтовує авторську позицію (яку ми підтримуємо), що притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, яке спричинило тяжкі наслідки (такі наслідки пропонуються передбачити як кваліфікуючу ознаку кримінального правопорушення в ч. 3 ст. 372 КК), слід відносити до кримінальних правопорушень із матеріальним складом. Зміст суб'єктивної сторони цього кримінального правопорушення характеризується прямим умислом особи щодо притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності і необережним ставленням до можливих наслідків такого діяння – спричинення тяжких наслідків (кримінальне правопорушення із складною формою вини). Спричинення тяжких наслідків повністю буде охоплюватися ч. 3 ст. 372 КК і додатковою кваліфікацією за ст.ст. 119 або 128 КК тощо, не буде потреби. Водночас у випадку, коли особа умисно ставиться як до діяння, так і до усіх його наслідків (спричинення смерті, тілесних ушкоджень, завдання майнової шкоди тощо), матиме місце сукупність кримінальних правопорушень: ч. 3 ст. 372 і відповідна ст. 115 (121, 194) КК тощо [1; 6, с. 13–14].

Отже, змішану форму вини не слід виключати, і вона має місце лише у тих випадках кримінальних правопорушень передбачених ст.ст. 371 – 373 КК, де є у наявності два якісно відмінних видів за характером та ступенем суспільної небезпечності наслідків, одних і тих же дій суб'єкта та його різного психічного ставлення до кожного з цих наслідків і це характерно саме для кваліфікованих складів кримінальних правопорушень. Так, стосовно суспільно небезпечних наслідків передбачених у ч. 3 ст. 371 КК, то вони можуть наставати як з прямим умислом, так і зі змішаною формою вини. Не слід це виключати і щодо ч. 2 ст. 373 КК, де теж наявність змішаної форми вини не виключається.

Література:

1. Бойко А. М., Хавронюк М. І. Коментар до ст.ст. 371 – 373 КК України. Авторський колектив коментару до кримінального кодексу України. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/lku/1686-8.html>
2. Затолочний В. С. Кримінальна відповідальність за завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт, тримання під вартою: дис.. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львівський університет бізнесу та права. Львів, 2022. 212 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2022/dissertation/20826/diszatolochniyvs.pdf>
3. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.11.2022).
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ахмедов Махір Байрам огли, Бабенко А. М. та ін. ; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.

5. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2021. 554 с.

6. Сийплові М. В. Кримінально-правова характеристика притягнення заведено невинного до кримінальної відповідальності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 20 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

*Гонтаренко В. П., аспірант
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Підстави початку досудового розслідування, а значить і внесення відомостей про вчинення кримінальних правопорушень щодо домашнього насильства, до ЄРДР чітко визначені законодавцем у ч. 1 ст. 214 КПК України. Ними є подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійне виявлення слідчим, дізнавачем, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Разом із тим організаційні аспекти реагування окремих органів (підрозділів) поліції на інформацію про вчинені кримінальні правопорушення, отримані з різних джерел, висвітлюються в положеннях підзаконних нормативно-правових актів. Так, згідно із п. 3 Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події, зокрема, є: заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень); самостійно виявлені слідчим (дізнавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення; повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні; інше.

Крім того, відповідно до п. 11 Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події поліцейський органу (підрозділу) поліції, якому доручено розгляд заяви або повідомлення про іншу подію та прийняття відповідного рішення в межах Закону України «Про звернення громадян» або Кодексу України про адміністративні правопорушення, у разі встановлення в матеріалах відомостей, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, невідкладно

рапортом доповідає про це керівникові органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки. З наведеного помітно, що відповідно до відомчого нормативно-правового акта, який не є джерелом кримінального процесуального законодавства України, підставою для початку досудового розслідування можуть бути рапорти поліцейських органів (підрозділів) поліції, які в ході перевірки інформації про іншу подію виявили наявність ознак складу кримінального правопорушення. Разом із тим, керуючись положеннями ч. 1 ст. 214 КПК України, самостійно виявити з будь-якого джерела обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, можуть виключно слідчі, дізнавачі, прокурори.

Виходячи з вищенаведеного, не менш проблемним і дискусійним залишається питання про «інше джерело» отримання відомостей про вчинення кримінального правопорушення. Зокрема, мова йде про часті випадки штучного збільшення показників самостійного виявлення злочинів і кримінальних проступків з боку оперативним підрозділів усупереч вимог ст. 214 КПК України. Розповсюдженою є ситуація, коли замість реєстрації заяви конкретної особи складається рапорт, який реєструється в електронній системі, та відповідно обліковується не як звернення, а як виявлення злочину певним правоохоронним органом. Не дарма, в науці кримінального процесу серед факторів, що породжують та провокують вказану проблему, називають: відсутність законодавчо встановлених строків спрямування слідчому, дізнавачу, прокурору закінчених матеріалів перевірок правоохоронних, контролюючих та інших органів, що містять дані про кримінальні правопорушення; реєстрацію в ЄРДР рапортів, замість повідомлень контролюючих органів і звернень громадян; відсутність даних про подію або склад кримінального правопорушення в окремих матеріалах [1, с. 192].

Задля усунення колізій у законодавчому та підзаконному нормативно-правовому регулюванні діяльності правоохоронних органів на початку досудового розслідування, зокрема й домашнього насильства, пропонуємо внести зміни до ч. 1 ст. 214 КПК України, які полягають у розширенні кола суб'єктів, які можуть самостійно виявляти обставини, що вказують на вчинення кримінального правопорушення. З цією метою варто замінити у вказаній правовій нормі словосполучення «самостійного виявлення ним» на «самостійного виявлення уповноваженою службовою особою правоохоронного органу».

В якості аргументації представленої пропозиції слід зазначити, що у структурі Національної поліції України функціонують уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. До повноважень останніх, як зазначається у ст. 10 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», зокрема й належить виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до Кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття

заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України [2]. При цьому Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей для виконання, покладених на нього завдань, виконує функції з інформування про отримання звернень постраждалих осіб, їхніх законних представників та інших громадян, органів, підприємств, установ, організацій у телефонному та електронному режимі щодо фактів торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей. Таке інформування здійснюється протягом строку не пізніше ніж до закінчення однієї доби. Кол-центр інформує уповноважених підрозділів органів Національної поліції, які проводять роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками. У повідомленні зазначаються обставини випадку, час, місце та інша інформація, яка стала відома зі звернення до Кол-центру [3; 4]. Відповідно часто виявляють обставини, що можуть свідчити про вчинення домашнього насильства, уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про що інформують керівника органу (підрозділу) поліції або особу, яка виконує його обов'язки.

Література:

1. Столітній А.В. Підстави початку досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 187–197.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
3. Про утворення Державної установи «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей»: наказ Міністерства соціальної політики України від 11.12.2018 № 1852, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22.12.2018 за № 1458/32910. *Офіційний вісник України*. 2018. № 99. С. 157. Ст. 3305.
4. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. *Офіційний вісник України*. 2018. № 69. С. 22. Ст. 2332.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Гузенко О. П., кандидат економічних наук, доцент,
доцентка кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки,
Донецького державного університету внутрішніх справ*

Воєнний стан в Україні вніс своє корективу в систему її розвитку, що вказало на підвищення актуалізації процесів економічної безпеки. В умовах сьогодення економічна безпека країни набуває першочергового значення, оскільки саме вона визначає напрямки для прийняття основних соціально-економічних рішень з метою підсилення захисту економіки. Слід зазначити, економічна безпека держави має значний вплив на діяльність вітчизняних підприємств, які постійно знаходяться під впливом великої кількості загроз, дія яких призводить до значних втрат й збитків, проте саме представники підприємницького сектору виступають основними платниками податкових платежів до бюджетів різних рівнів. Розвиток країни, яка знаходиться в умовах воєнного стану повністю залежить від якісного правового регламентування без пекової системи захисту, що і обумовило актуальність та сучасність обраного напрямку дослідження.

Теоретично-прикладні та проблематичні аспекти питань економічної безпеки та її взаємозв'язку з розвитком країни доволі часто обираються науковцями для обговорення на різних форумах, симпозіумах, відкритих дискусійних платформах та стають предметами наукових розробок і досліджень. Так, серед науковців, які досліджували зазначену проблему варто відзначити З.В. Гбур [1], Т.Г. Васильців, Р.Л. Лупак та В.В. Зайченко [2], І.П. Мігус та О.В. Черевко [3], Л.М.Акімова [4] та інші. Незважаючи на достатньо велику чисельність сучасних наукових напрацювань із цієї проблематики та базових учень економістів, які є фундаторами в царині науки про економічну безпеку, розвиток національної економіки та країни в цілому недостатньо дослідженими залишились питання правового взаємозв'язку між зміцненням економічної безпеки країни та успішним її розвитком, особливо в умовах сьогодення.

З цього приводу доволі змістовно висловилися у своїй праці Ю. Ніколаєнко та Т. Шишлов [5], які пропонують розглядати сутнісний зміст економічної безпеки з двох позицій, котрі розкривають взаємозв'язок з державною позицією:

по-перше, економічна безпека країни повинна забезпечуватися передусім ефективністю самої економіки, тобто разом із державними засобами захисту вона має захищати себе сама на базі високої продуктивності праці, суб'єктів мікроекономіки, якості продукції, конкурентоспроможності тощо;

по-друге, забезпечення економічної безпеки держави не може здійснюватися суто ринковими механізмами саморегуляції, бо вони ефективно

працюють на макрорівні тільки за наявності раціональної структури економіки, яка сама по собі не створюється.

Науковці[4] вважають, що економічна безпека національної економіки зокрема та країни взагалі повинна формуватися і підтримуватися всією системою механізмів саморегулювання і регулювання, тобто за допомогою державних органів та інститутів ринку.

Доволі змістовно взаємозв'язок між рівнем економічної безпеки та державою розкриває у своїй праці З.В. Гбур [1], який пропонує розглядати економічну безпеку як «...складну і багатофакторну систему, яка виступає матеріальною основою для формування інших компонентів національної безпеки держави». Свою позицію науковець обґрунтовує наступним твердженням «...забезпечення економічної безпеки є однією з головних проблем держави, оскільки виникнення численних соціально-економічних проблем у країні, як правило, обумовлено неможливістю держави вживати запобіжні заходи або своєчасне їх здійснення». При цьому, З.В. Гбур [1] вважає, що «...держави повинна забезпечити такий рівень безпеки, який гарантуватиме внутрішню і зовнішню стабільність, необхідну для нормального економічного функціонування, активну участь країни в міжнародному розподілі праці та конкурентоспроможність, одночасно це створить основу для забезпечення достатнього рівня безпеки».

Наявний взаємозв'язок економічної безпеки та держави висвітлено в Указі Президента України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»[6]. У р.1 п.1 Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року законодавець звертає увагу на те, що головна мета впровадження документа лежить в площині пріоритетів національних інтересів країни. При цьому уточнює, що «... національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами». Разом з тим, у п.2. р.1.[6] констатує наступне «...забезпечення національних економічних інтересів вимагає формування і реалізації стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого як на стале нарощення конкурентоспроможності економіки України, так і на поступове зміцнення економічної стійкості та відповідно невразливості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз». Законодавець вважає, що «... стратегічний курс у сфері забезпечення економічної безпеки має два взаємопов'язаних напрями - напрям розвитку та безпековий напрям».

Пріоритетність в формуванні безпекового середовища розвитку країни законодавець відводить таким видам економічної безпеки як фінансова, виробнича, зовнішньоекономічна, інвестиційно – інноваційна та макроекономічна безпека. Крім того, у п.18 р.3 Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [6] законодавець чітко окреслює основні завдання у сфері забезпечення економічної безпеки країни, а саме «...забезпечення стійкості від зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз національним економічним інтересам

держави та інтересам її громадян, а також збереження та розвиток економічної потужності країни».

Узагальнюючи вищевикладене доцільно зробити ряд висновків. По – перше, розвиток країни знаходиться в прямій залежності від розробленої та впровадженої системи економічної безпеки. По – друге, в умовах воєнного стану в Україні актуальним для вирішення залишається питання зміцнення економічної безпеки країни, що, в свою чергу, позитивно вплине на розбудову національної економіки, яка буде захищена від зовнішніх і внутрішніх викликів. По – третє, назріла нагальна потреба окреслити достатній рівень економічної безпеки країни, який проявляється у здатності системи економічної безпеки попереджати та оперативно реагувати на загрози відповідно до умов сьогодення розвитку країни, що дозволить забезпечити функціонування та стратегічний розвиток національної економіки в майбутньому. а також максимізувати його ринку вартість у середньостроковій перспективі.

Література:

1. Гбур З.В. Державне управління економічною безпекою України: теорія та практика: монографія. Кам'янець Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута». 2018. 408 с.
2. Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення / [Т.Г.Васильців, Р.Л. Лупак, В.В.Зайченко [та ін.]; за заг. ред. О.І. Вівчар. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 394 с
3. Мігус І. П., Черевко О. В. Стратегічні пріоритети детінізації економіки України у системі економічної безпеки: макро та мікро вимір: кол. монографія. Черкаси, 2014. 442.
4. Акімова Л. М. Механізм державного управління забезпеченням економічної безпеки в Україні: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 323 с.
5. Ніколаєнко Ю.В., Шишлов Т.А. Сутність та необхідність регулювання економічної безпеки національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 10 (2). С. 44 – 47.
6. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ УСИНОВЛЕННЯ

*Даниленко С. К., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Таємницю усиновлення дитини відносять до сфери недоторканності приватного життя, сімейної та особистої таємниці, які гарантуються Конституцією

України. Саме тому, можна визначати цілком вірними норми Сімейного кодексу України, що зазначають право на усиновлення, і право на зберігання такої таємниці.

В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини, - саме про це зазначає Конвенція про права дитини.

Кожна дитина має буди наділена усім необхідним для життя, а про забезпечення як природних так і інших прав навіть не повинно виникати питань. Одним із гарантів для дітей – сиріт є правовий інститут, що забезпечує дотримання прав дітей – це інститут усиновлення, який є пріоритетною формою влаштування дітей, які позбавленні батьківського піклування та дітей-сиріт.

Зазначимо, що таємниця усиновлення існувала майже з тих пір, коли почав діяти інститут усиновлення. Саме ця галузь провадиться для якнайкращого життя дітей. В цьому контексті, неодмінно потрібно погодитись з фахівцями, які відмічають те, що в усиновленні найвищий інтерес дитини полягає в тому, аби жити в сім'ї, в якій панує атмосфера щастя, любові та розуміння.

В нашій державі такий погляд прийнятний, але якщо звернути увагу на іноземні держави і зрівняти, то ми побачимо досить велику розбіжність. На сьогоднішній день, ми помічаємо підтримання скасування такого інституту. Це пояснюється тим, що за кордоном немає інституту таємниці усиновлення, а й тим, що у багатьох країнах перед усиновленням, потрібно дати письмову згоду на повідомлення дитині про її справжніх (біологічних) батьків.

Науковці також стверджують, що таємниця усиновлення має протиріччя міжнародним актам, адже відповідно до Конвенції ООН про права дитини усиновленні діти мають право на інформацію про свою справжню родину, знати історію свого покоління, але за особливим наглядом.

Дослідженню інституту усиновлення присвячувались роботи О.О. Пунди, Л.М. Зілковської, М.В. Логвінової, Я.М. Шевченко, О.Й. Пергамент, В.П. Маслової, З.В. Ромовської, С.Я. Фурси, Л.П. Короткової, І.В. Жилінкової, Т.В. Бондар, Т.В. Дзери, А.О. Курило, А. О. Дутко, О.Тавлуй та ін. Незважаючи на актуальність вивчення даного питання, ми бачимо нерозв'язаність проблеми і досі.

Відповідно до нашого законодавства, ми бачимо, що особа має право на таємницю перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, рішення суду про усиновлення, а дитина, яка усиновлена, має право на таємницю, в тому числі і від неї самої, факту її усиновлення.

Виходячи з цього, можемо казати, що наша держава цілком та повністю на стороні таємниці, і робить усе для того, аби як на побутовому, так і на законодавчому рівні закріпити це, але незважаючи на усі норми, можна спостерігати не доопрацювання.

Отже, закріплюючими приписами щодо такої таємниці є те, що усиновлювачі мають повне право на те, аби не розголошувати факт усиновлення, і цілком вимагати про це осіб, які дізнались таку інформацію, а також ця вимога не залежить від віку дитини; людина, яка усиновлює може тримати у таємниці цей факт від самої дитини, якщо вважає, що це зашкодить їй; особи, які отримали будь-яку інформацію про усиновлення, не мають права розголошувати її навіть тоді, коли дитина має відомості про її усиновлення; будь-яку інформацію про такий факт видає суд, і лише за згодою осіб, які всиновили дитину (такі випадки не стосуються справ, щодо правоохоронних органів); якщо усиновлена дитина має братів чи сестер, то вони мають право знати про місце проживання дитини, при умові, якщо усиновлення не є таємницею.

Усе вищесказане, створює цілкове розуміння про таємницю усиновлення. Так, усі положення контролюють і дають зрозуміти, що це питання має серйозну складову, адже ми знаємо, що неправомірне розголошення таких відомостей тягне за собою юридичну відповідальність, але законодавці не бачили за потрібне ввести саме адміністративну відповідальність за це, але є незрозумілість, адже адміністративна відповідальність щодо банківської, державної та комерційної таємниці присутня. Таке зауваження є доречним, адже коли держава стоїть на своїй думці, то вона повинна зробити усе, аби нічого не викликало зайвих питань.

Так, відповідно до ст. 168 КК України розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) всупереч волі усиновлювача карається штрафом чи виправними роботами, а за ті ж діяння, скоєні службовою особою або працівником медичного закладу, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, може бути призначене таке покарання, як позбавлення волі.

Об'єктом правопорушення в даному випадку є суспільні відносини, які забезпечують захист особистого та сімейного життя. Цей злочин порушує психологічну рівновагу та здоров'я дитини, яку усиновили (удочерили), та усиновлювача (усиновлювачів). Об'єктивна сторона характеризується протиправним повідомленням без згоди усиновлювачів будь-яким способом іншим особам відомостей про те, що усиновлювачі не є кровними батьками усиновленої особи.

Суб'єкт правопорушення – особа, яка досягла 16 років та володіє інформацією щодо факту усиновлення незалежно від джерел, з яких вона отримала цю інформацію, а також спеціальний суб'єкт – службова особа або працівник медичного закладу, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі у зв'язку з виконанням своїх професійних та службових обов'язків. До суб'єктів КК України також відносить і усиновлювача, якщо на розголошення таємниці немає згоди іншого усиновлювача.

Суб'єктивна сторона такого злочину характеризується прямим умислом — особа усвідомлює, що розголошує таємницю усиновлення (удочеріння), та знає, що це може призвести до негативних наслідків. Мотивами можуть бути шантаж, помста, заздрощі. На кваліфікацію дій винного вони не впливають.

Для того щоб розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) стало злочином, необхідна наявність будь-якої з двох умов: відсутність згоди усиновлювачів або усиновлювача, відсутність згоди одного з усиновлювачів щодо розголошення таємниці іншим усиновлювачем.

Отже, можна зробити висновок, що проблема таємниці усиновлення дуже складна, і не дивлячись на те, що досить багато праць присвячено цьому питанню, ніхто не знає як буде правильно, а найголовніше краще для дитини. Тому, для кращого вирішення такого питання можна запропонувати розгляд кожної родини окремо, і зробити все для того, аби зрозуміти, чи готова до такого дитина чи ні, адже в такому питанні найголовніше робити все необхідне для кращого майбутнього дитини.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2023)

2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 15.03.2023)

3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. (схвалена Генеральною Асамблеєю ООН *ратифіковано Постановою Верховної Ради України* №789ХП від 27.02.91р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 28.08.2022)

4. Сімейне право України : підручник / за заг. ред. Бондар Т.В. та Дзери О.В. : підручник. Вид. 2-ге, стер. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 520 с.

5. Сімейне право: навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання / О. В. Манжосова, А. І. Гнатовська, Я. С. Мошинська. Чернівці, 2021. 68 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15790>

ДОТРИМАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

*Денисова А.В., завідувач кафедри
адміністративного права та
адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор*

Загальновідомо, що реальний захист прав людини відноситься до найбільш гострих проблем української дійсності, так як створення системи гарантій не забезпечує автоматичної реалізації прав і свобод людини, тому на сьогоднішній день є найбільш актуальним становлення механізму захисту прав людини

і громадянина, як системи засобів і чинників, що створюють необхідні умови забезпечення поваги його прав і свобод.

Права і свободи людини визначаються, як одні з основоположних понять у праві, і водночас, як основні можливості, які людина використовує для гідного та вільного розвитку та існування. Це поняття ще використовується для визначення конкретного переліку законодавчих положень та світових стандартів статусу конкретної особи в суспільстві. Права людей є одним з невід'ємних характеристик сучасного суспільства та держави, оцінкою їхньої демократичності. Проте поняття прав людини багатогранне, а їх зміст неможливо оцінити конкретно й однозначно.

Однак найбільша кількість проблем виникає при реалізації громадянами свого права на невтручання в особисте і сімейне життя, права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, права на недоторканність житла; більшою мірою це стосується осіб, які зазнали кримінального переслідування за порушеними кримінальними справами, а іноді і без таких [1]. На жаль, ряд нормативно-правових актів (серед них Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Кримінально-процесуальний кодекс України) допускають обмеження конституційних прав і свобод.

Важливою ланкою в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина є Конституційний Суд України, який здійснює судовий конституційний контроль і захист основ конституційного ладу, основних прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства права і прямої дії Конституції на всій території України. Здійснюючи конституційний контроль, Конституційний Суд України значно впливає на діяльність органів державної влади в сфері дотримання та захисту прав людини і громадянина, передусім у сфері нормотворчості (законодавство), приймаючи рішення про невідповідність тих чи інших правових актів або їх окремих положень Конституції, даючи тлумачення конституційних норм при розгляді конкретних справ і здійснюючи офіційне тлумачення Конституції і законів України, яке стає обов'язковим для всіх суб'єктів права [2].

Основні права і свободи людини і громадянина мають і сутнісними властивостями, які реалізуються послідовно і повно тільки при наявності певних гарантують факторів, в системі яких держава виконує ключову роль.

У демократичній державі формування і порядок діяльності органів правоохоронної системи - найбільшої, найактивнішої, найпотужнішої підсистеми державного апарату - повинні бути чітко врегульовані юридичними нормами [3].

Необхідно відзначити, що в інтересах справи право одного боку вирішувати, використовувати владу має бути урівноважене правом іншого боку оскаржити акт, вимагати його перегляду, скасування. Якщо юридичними нормами закріплено якесь суб'єктивне право громадян, але воно не забезпечено належної правової захистом, то такі норми в значній мірі декларативні [4].

Створення скоординованої системи гарантії особистих прав громадян – необхідна умова становлення правової держави.

На закінчення слід зазначити, що основні напрямки розвитку державного захисту прав людини включають в себе не тільки прийняття нових нормативних актів, поліпшення чинного законодавства, а й реформування всіх механізмів, покликаних реалізувати це законодавство.

У сфері кримінального права досить відомою та значущою у становленні теоретико-наукових засад у сфері дотримання прав людини правоохоронними органами в Україні є праця В.О. Негодченка «Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах», у якій автор слушно зазначає, що діяльність органів внутрішніх справ у сучасних умовах вимагає принципово нового підходу до їх основних функцій, при цьому концептуальним є рівень реалізації головного призначення, яким є забезпечення надійної охорони законних прав та інтересів людини, суспільства й держави. Учений зазначає, що діяльність органів внутрішніх справ із попередження злочинів не має достатнього правового забезпечення, відсутні законодавча база державної системи соціальної профілактики, чітка регламентація статусу суб'єктів та об'єктів попереджувального впливу, їх прав та обов'язків, санкцій за їх невиконання, заходів попередження, що застосовуються. Обмеженими є ресурсні можливості надання криміногенним і віктимним групам населення допомоги в побутовій сфері, організації дозвілля, залучення населення до профілактичної діяльності.

На думку автора, ці недоліки обумовлює наявна система оцінки роботи органів внутрішніх справ, їх служб і підрозділів, оскільки окремі з них переважно орієнтовані не на попередження, а на розкриття злочинів, що обов'язково приводить до збільшення кількості останніх. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів слід переорієнтувати в напрямі віктимологічної профілактики, призначенням якої є допомога людям уникнути небезпеки стати жертвою злочину. Необхідно сприяти як відродженню традиційних (добровільні народні дружини, громадські пункти охорони порядку, ради профілактики на підприємствах), так і створенню нових громадських структур профілактичної спрямованості (комісії у справах неповнолітніх, спостережні комісії, вуличні, квартальні, будинкові комітети, ради шкіл, піклувальні, добродійні та інші організації).

Не варто нав'язувати населенню готові форми участі в роботі з попередження злочинів, а навпаки, необхідно стимулювати громадянську активність, що ґрунтується на прагненні людей об'єднатися задля захисту своїх прав (асоціації батьків і педагогів, об'єднання представників малого бізнесу тощо). Аналіз практики свідчить про необхідність розроблення регіональних та місцевих державних комплексних програм попередження злочинів [2, с. 20].

В даний час необхідно кардинальне переосмислення адміністративної діяльності, в тому числі і здійснюваної поліцією, слід переорієнтувати її на більш високе якісне обслуговування інтересів людини і громадянина, подолання відчуження посадових осіб органів державної влади та управління від нагальних проблем громадян. Незважаючи на реальну картину, пов'язану із забезпеченням прав і свобод громадян, теоретичні дослідження в цьому напрямку тривають, і цю тенденцію слід всіляко підтримувати. Цілком очевидно, що для

реальної дії конституційних прав і свобод людини і громадянина, в тому числі реалізованих у сфері внутрішніх справ, необхідна реальна дія також і конституційних гарантій, яких, як показує вивчення основного закону, в чинній Конституції України поки явно бракує.

В методологічному аспекті представляється можливим відзначити, що вирішення ряду проблем в цьому напрямку дозволить державі зробити досить істотні кроки в справі свого соціально-економічного і політичного розвитку, а також підвищити рівень довіри до державних інститутів, в тому числі і поліції, з боку значної частини соціально активних і прогресивно мислячих людей.

Відбір та підготовка нових працівників патрульної поліції дозволив не лише посилити громадську безпеку, але й підвищити довіру населення. Підвищення довіри населення до поліції є однією із ключових цілей проведення реформи. І від того, як працюватиме нова патрульна поліція, залежить і те, яким чином громадяни ставитимуться до органів внутрішніх справ в цілому. Адже задоволеність діяльністю працівників поліції впливає на готовність громадян допомагати правоохоронцям у випадку необхідності.

Нові підходи до організації роботи підрозділів Національної поліції на районному рівні, очевидно, дозволять посилити цю тенденцію. Так, створення груп швидкого реагування, не лише забезпечують невідкладне реагування на виклики громадян, але й дозволяють підвищити присутність поліції в сільських районах, реагувати швидше і якісніше на виклики та більш системно виконувати роботу з населенням. У той же час, серед найбільших проблем, пов'язаних із запровадженням оцінки ефективності цієї моделі слід назвати необхідність оцінки як матеріально-технічного забезпечення груп швидкого реагування, перш за все автомобілями та необхідним об'ємом пального, так і вирішення питання щодо належної оплати праці, яка б створювала передумови належної мотивації.

Література:

1. Декларація про поліцію: Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 від 08 травня 1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_803.
2. Кількість звернень до поліції і міліції Києва зросла на понад 62 відсотки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1586027> (дата перегляду – 23.03.2016 р.).
3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254-к/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580–VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Донцов Д.Ю., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Воєнний стан вніс корективи у правове регулювання суспільних цивільно-правових відносин, у наслідок чого захист цивільних прав суб'єктів певною мірою втратив свою актуальність у порівнянні з актуальністю реалізації заходів з оборони країни. Обмеження, які викликані обставинами пов'язаними із введеними в дію зміненого відповідно до умов часу законодавством, стосуються як буденного цивільного обороту справ, так і конкретних видів діяльності (нотаріальні формальності, публічність певної інформації, доступ до державних реєстрів тощо). Актуальним стає питанням відновлення достатньою мірою забезпечення реалізації цивільних прав на територіях де вже немає активних бойових дій, що вбачається в налагодженні умов для ведення підприємницької діяльності, освітнього процесу, реалізації права на працю та перебіг інших цивільних правовідносин.

Якщо проаналізувати останні нормативно-правові акти які прийняті законодавцем з метою розвитку та уточнення положень Указу Президента «Про введення воєнного стану в Україні», зазначене законодавство містить положення, які, звісно, обмежують цивільні права осіб, однак не суттєво. Відмітимо і те, що в діях законодавця присутня певна тенденція до спрощення процедур та механізмів реалізації певних цивільних прав.

Очевидно, що запропонований законодавцем порядок справ в аспектах регулювання цивільних правовідносин в умовах сьогодення сприймається неоднозначно. Так, А.М. Мерник, зазначає, що заходи, які вживаються для звуження прав і свобод суб'єктів повинні характеризуватися як правові та такі, що не суперечать та не перевищують межі встановлені чинним законодавством [1, с. 50]. Тільки норма права може визначати мету та коло суб'єктів, які мають нормативне право встановити будь-які обмеження, а порушення зазначеного обмеження компетенції є прямим порушенням цивільних прав, а не їх обмеженням, що і демонструє принцип законності.

Не менш важливим аспектом досліджуваної проблематики є реалізації принципу пропорційності, суть якого на практиці зводиться до ідентифікації обставин, які передбачені чинним законодавством, як передумови реалізації обмеження цивільних прав. На ряду з наведеним, передумовою встановленню обмежень цивільного права є й оцінка ступеня небезпеки чи ризику її настання. Як от з метою захисту життя та здоров'я учасників судового процесу, зокрема суддів, тимчасово обмежено вільний доступ до сервісу, який публічно надавав інформацію про стан розгляду судових справ.

Відмітимо і те, що надзвичайно важливим залишається питання розумного балансу та компромісу між приватним та публічним інтересом в питанні реалізації або обмеження цивільного права, крім того, на окрему увагу

заслугують і природні цивільні права. Концепт рівності всіх суб'єктів цивільного права обумовлює і рівність в аспектах обмеження таких прав. Так, діюче законодавство, наприклад, з метою підтримки національної економіки встановило в якості пріоритету інтереси роботодавця у трудових відносинах, що в тому числі полягає в праві в односторонньому порядку змінювати умови трудових договорів та звільнити працівників [2]. Очевидним є те, що досягнення вищезгаданого компромісу є чітке встановлення часових рамок такого обмеження прав.

В реаліях сьогодення актуалізуються практичні та процедурні питання застосування реквізиції в умовах воєнного стану, так в рамках ч. 2 ст. 353 ЦК України передбачено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості [3].

Цікавим з точки зору практичної реалізації також є питання реквізиції майна, що полягає в його примусовому відчуженні та позбавленні власника права власності для переходу у власність держави з метою використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості [4]. Відповідно до загальноприйнятого підходу реквізиція не є відчуженням майна, оскільки вона вчиняється без волі власника [5]. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» власник майна, яке було примусово відчужене, може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо [4]. Основною ознакою реквізиції є оплатність. Повернення майна є правовим наслідком припинення обставин які стали підставою його реквізиції, а право вимоги повернення такого майна виникає, адже особа є попереднім законним власником. Разом із тим, правовим наслідком повернення такого майна є повернення і грошової суми або речі, яка була одержана таким власником у якості оплати з вирахуванням розумної плати за використання цього майна.

Підсумовуючи, у разі встановлення обмежень цивільних прав законодавець та суб'єкт правозастосування мають брати до уваги принципи законності та пропорційності, а обмеження цивільних прав мають бути чітко регламентовані та обґрунтовані з конкретними часовими рамками.

Література:

1. Мерник А.М., Радченко Я.М. Принцип законності обмеження праві свобод людини і громадянина. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 50–53. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/11.pdf7.
2. Чередніченко М. Воєнний стан: чи змінилися наслідки невиконання цивільно-правових зобов'язань. Юрліга. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/210706_vonniy-stan-chi-zmnilis-nasl-dki-nevikonannya-tsivlno-pravovikh-zobov-yazan

3. Цивільний кодекс України. Кодекс України. Закон. Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

5. Сагайдак К. Права цивільних осіб під час війни: основи, особливості. ПРАВО.UA. 2022. URL: <https://pravo.ua/prava-tsyvilnykh-osib-pid-chas-viiny-osnovy-osoblyvosti/>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Дришлюк В. І., кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права
навчально-наукового інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ,*

Сучасний етап розвитку процесуального законодавства в Україні характеризується певною сталістю. Результатом прийняття в 2017 році змін до Господарського процесуального кодексу України[1], Кодексу України з процедур банкрутства [2] та інших нормативно-правових актів, стала поява фактично нового Господарського процесуального кодексу, а самі такі зміни стали фінальними кроками з приведення законодавства, що регулює судочинство у відповідність до реалій сьогодення. Оновлення правового регулювання здійснення судочинства є своєрідним випробуванням різних моделей функціонування інститутів господарського процесуального права, цивільного процесуального права та ін. Розвиток правових теорій, економічних відносин та дотримання вектору інтеграції української правової системи в європейську, зумовлюють необхідність перегляду підходів до «традиційних» інститутів судового процесу та відшукування оптимальних механізмів правового регулювання судочинства у всіх категоріях спорів. Реформування процесуального законодавства торкнулося не тільки перегляду системи принципів судочинства, але також інституту доказування, перебудови системи судових проваджень, учасників процесу і т.ін. Звичайно, що робота щодо усунення недоліків та вдосконалення судових процедур триває безперервно. Свої корективи у цю роботу внесли події лютого 2022 року, коли увага законодавця змістилася на необхідність забезпечення потреб армії та держави для протидії військовій агресії Російської Федерації.

Одночасно забезпечення ефективного функціонування судової гілки влади залишається незмінним пріоритетом у діяльності держави. Захист прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб в судовому порядку є найбільш ефективним способом захисту. Велику роль в виконанні цього завдання

відіграє адвокатура, який відповідно до ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2] є недержавним самоврядним інститутом, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому законом. В сучасних умовах роль адвокатури суттєво підвищилась завдяки підходам, використаним в процесуальному законодавстві. Модель судочинства із провідною функцією підготовчого провадження, як стадії процесу, яка спрямована на забезпечення швидкого, безперервного розгляду та вирішення судової справи, підвищує значення адвоката, як суб'єкта, який здатен та має підготувати певні документи, докази, інформацію, в т.ч. витребувати такі відомості від державних органів, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб. З цією метою ефективним способом такої діяльності є адвокатський запит, передбачений ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Поступово проблеми із отриманням інформації за допомогою адвокатського запиту вирішуються, в т.ч. завдяки запровадженню практики притягнення до адміністративної відповідальності недобросовісних суб'єктів за ч.5 ст. 212-3 КУпАП [3].

Не оминули зміни і «чергового» перегляду ролі суду в судовому процесі. Слід зазначити, що тенденція до «арбітрувальної» функції суду зберігалася протягом судової реформи. В той же час судова практика та правова дійсність, з нашої точки зору, зумовлюють необхідність перегляду ролі суду у бік його більш активної та впливової ролі в судовому процесі.

Необхідність такого підходу зумовлена низкою причин: 1) невисока правова культура учасників процесу; 2) необхідність дотримання загальнодержавних інтересів; 3) громадська думка та авторитет судової влади; 4) врахування досвіду зарубіжних країн.

Посилення активної ролі суду в господарському процесі має протистояти недобросовісним діям учасників процесу, зловживанню процесуальними правами та ін. Питання про поєднання диспозитивних та імперативних засад в регулювання процесуальної діяльності суду у різних формах судочинства є предметом наукової дискусії на протязі багатьох років. Особливо гостро така дискусія розгортається в галузі господарського процесуального права, що, в свою чергу, обумовлено впливом теорії господарського права на ці відносини. Адже наявність суспільного інтересу, необхідність забезпечення функціонування економіки на загальнодержавному рівні, специфіка та особливості господарської компетенції суб'єктів господарського права є деякими із визначальних засад, що підтверджують необхідність втручання держави у приватноправові відносини в сфері господарювання.

В свою чергу специфіка господарського процесу виявляється в поєднанні диспозитивних та імперативних засад в регулюванні господарських процесуальних відносин. В господарському процесі традиційним було дотримання коротких, у порівнянні з іншими видами судочинства, строків розгляду судових справ. Висловлювалася думка, щодо дотримання загальнодержавних інтересів

не може досягатися при пасивній, спостережній ролі господарського суду. Саме суд повинен спрямовувати судовий розгляд на виконання завдань господарського судочинства та слідкувати за дотриманням строків розгляду справ. Не вдаючись до детального розгляду особливостей функціонування судових систем в зарубіжних країнах, слід зазначити, що тенденції до зміцнення активної ролі суду спостерігається в європейському законодавстві (Франція, Бельгія, Нідерланди та ін). Одночасно в США арбітрування та пасивність суду у зборі доказів залишається традиційним.

Сучасні реалії життя України в умовах воєнного стану зумовили зміни не тільки у звичайному житті громадян, функціонуванні та роботі підприємств, установ та організацій, але також і в правовому житті країни. Поява нових категорій справ, необхідність захисту прав та свобод людей, що постраждали внаслідок військових дій, їх майнових інтересів тягне необхідність перегляду ролі судових, правоохоронних органів, органів адвокатури в контексті їх взаємодії та ефективного виконання функцій, що покладені на них законом. Відтак і роль суду у судовому процесі має змінитися у бік його більш активної ролі у збиранні доказів, в процесі сприяння учасникам процесу у витребуванні необхідних відомостей про факти, забезпеченні доказів і т.ін. Такий підхід забезпечить посилення захисту прав та законних інтересів суб'єктів, що звертаються до суду, в тому числі в тих випадках, коли зусиль самого суб'єкта, адвоката може бути недостатньо для досягнення в подальшому цілей судочинства через об'єктивні причини.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України ві 06 листопада 1991 року № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №6. Ст.56.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст.282.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 грудня 1982 року № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. С.1122.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Дробишевська В. В., студентка 2 курсу
Одеського державного університету внутрішніх справ
Смоков С. М., кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Кримінальне-процесуальне доказування – це діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді і суду по збиранню (формуванню), перевірці й оцінці

доказів, а також висуненню ними на підставі необхідної та достатньої сукупності доказів певних правових гіпотез (версій).

У чинному Кримінально-процесуальному кодексі, на даний час у параграфі 4 глави 4, існує певний поділ доказів на речові та документи, але жодне з цих понять, на нашу думку, не може охоплювати питання цифрових доказів. Проаналізуємо це питання та з'ясуємо причини, що не дозволяють віднести цифрові докази до інших видів доказів.

Цифрові докази – це інформація, яка містить вихідні дані аналогових пристроїв у цифровій формі, а також зберігається або передається за допомогою спеціально виготовленого пристрою, комп'ютера, комп'ютерної чи комунікаційної системи, та має значення для кримінального провадження.

Сформульоване визначення складається з трьох елементів. По-перше, це посилання на «інформацію», що охоплює всі форми доказів, створених або збережених на відповідному пристрої. По-друге, у визначенні йдеться про різні пристрої, за допомогою яких інформація може зберігатися або передаватися, включно з аналогових пристроях, які мають вихід, як-то комп'ютер, телефон, бездротові телекомунікаційні системи і мережі (такі, як Інтернет), а також комп'ютерні системи, вбудовані в пристрій, наприклад мобільні телефони, смарт-картки, навігаційні системи тощо. По-третє, визначення обмежує дані інформацією, яка має стосунок до кримінального провадження (має доказове значення). Цифрові докази мають свої індивідуальні особливості та характеристики, зокрема такі: - існують в нематеріальній формі; - зберігаються на відповідному носії (оперативна пам'ять, електронно-обчислювана машина або канал зв'язку); - вимагають використання програмних і технічних засобів для їх розпізнавання і вивчення; - можуть бути відтворені, тобто скопійовані або перенесені на інший носій без втрати своїх характеристик; - мають особливий статус оригіналу і можуть існувати в декількох місцях з цим статусом[2, с.256].

Враховуючи особливості цифрових доказів, постає потреба з'ясувати, до якої категорії процесуальних джерел доказів належать фактичні дані, створені або зафіксовані в цифровій формі, та яка процесуальна процедура може застосовуватися для їх збирання.

Виходячи зі змісту чинного Кримінально-процесуального кодексу ми маємо віднести цифрові докази, або до речових доказів, або до документів. Але чи можливо це? Чи правильним взагалі таке рішення?

Речовий доказ - це матеріальний об'єкт, відповідно до статті 98 КПК України. Через призму матеріальності об'єктів законодавець визначає і такі види доказів, як документи у ст. 99 КПК України, де зазначено, що документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [3].

У свою чергу тут потрібно звернути увагу на певне твердження, що дається у ч.1 статті 99 КПК, а саме «документом є спеціально створений з метою

збереження інформації матеріальний об'єкт ...». У цих декількох словах вже і відстежується певна відмінність. Адже цифровий доказ не потребує спеціального створення матеріального об'єкта, на якому варто відобразити інформацію, як у випадку з документом або електронним документом. Цифровий доказ, як правило одразу зберігається та передається за допомогою відповідного пристрої.

Крім того варто також окремо розглянути ч.3 ст. 99 КПК України. Де зазначається, що оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа - його відображення, якому надається таке ж значення, як документу.

В даному випадку виникає декілька запитань та суперечностей:

По-перше, якщо відображенню електронного документа надається таке значення, як документу, то відповідно до вищезгаданої статті 99 КПК ч. 1 України він має бути відображеним у матеріальній формі (тобто на папері). Варто зазначити, що при даній процедурі цифровий доказ у вигляді електронного документу втрачає свою природу існування, тобто існування у нематеріальній формі.

По-друге оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронні довірчі послуги", відповідно до статті 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». Крім того у цій же статті цього Закону зазначено, наступне твердження оригінал електронного документа повинен давати змогу довести його цілісність та справжність у порядку, визначеному законодавством; і у визначених законодавством випадках може бути пред'явлений у візуальній формі відображення, в тому числі у паперовій копії. Копією документа на папері для електронного документа є візуальне подання електронного документа на папері, яке засвідчене в порядку, встановленому законодавством [4].

Отже можна дійти висновку, що у даному випадку відбуваються певні суперечності у визначенні оригіналу електронного документа між Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» та Кримінально-процесуальний кодексом України.

Крім того цифрові докази мають безліч форм прояву, тобто електронний документ не охоплює усе поняття цифрових доказів. А також, як на нашу думку цифровий доказ, як предмет доказування варто розглядати у контексті саме певної інформації, як ми зазначали раніше.

Прикладом може служити телефон. При телефонній передачі джерело повідомлення - говорить. Кодуючі пристрій, змінює звуки слів в електричні імпульси, - мікрофон. Канал, по якому передається інформація, - телефонний дріт. Частина трубки, яку ми підносимо до вуха, виконує роль декодуючого пристрою (електричні сигнали знову перетворюються на звуки). Інформація надходить в "приймаючий пристрій" - вухо людини на іншому кінці

дроту. Канал включає в себе телефонні апарати (пристрої), проводи (предмети) і апаратуру (пристрої). Особливістю цього інформаційного каналу є та обставина, що при вступі до нього інформація, представлена у вигляді звукових хвиль, перетворюється в електричні коливання і потім передається [5].

У цій ситуації цифровим доказом є саме інформація, що передається, а телефон слугує матеріальним носієм.

Таким чином, не можуть бути визнані матеріальними об'єктами цифрові об'єкти, які є нематеріальними, адже вони не мають відповідних якісних фізичних характеристик. Отже, цифрові докази не можуть бути визнані речовими доказами або звичайними документами. У даному випадку, як ми зазначали вище необхідно оцінювати власне інформацію, а не матеріальний об'єкт на якому вона зафіксована.

У свою чергу цифрові докази через свою специфіку мають власну процедуру збирання фіксації та використання.

Цифрова інформація та цифрові носії інформації можуть бути отримані в рамках процедур вилучення під час обшуку (ст. 234 КПК), огляду (ст. 237 КПК).

Вилучення цифрової інформації під час обшуків та оглядів повинно здійснюватися шляхом:

- 1) Вилучення (дублювання) цифрової інформації з місця її виявлення на цифровий носій.
- 2) пред'явлення виявленої цифрової інформації свідкам, експертам та іншим учасникам слідчої дії.
- 3) фіксування часу виявлення в протоколі слідчої дії, що має містити такі відомості: час, місце та обстановку виявлення інформації.
- 4) Опечатування та пакування відповідних цифрових носіїв інформації, що містять інформацію, яка знаходиться у пошуку.

Однак, на відміну від порядку вилучення речей і документів, вищезгадана процедура не є формалізованою та визначеною на законодавчому рівні.

У свою чергу варто, звернути увагу на статтю 168 КПК України, а саме на ч.2 Тимчасове вилучення електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку для вивчення фізичних властивостей, які мають значення для кримінального провадження, здійснюється лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі суду.

Отже, кодекс прямо передбачає, що певне майно може бути тимчасово вилученим тільки в разі зазначення його в ухвалі суду.

Але відповідно до статті 236 ч.7, а саме при обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати документи, тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального

провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

З вищесказаного випливає висновок, що певні статті КПК суперечать одна одній, тому що відповідно до статті 168 ч.2 КПК України цифрові докази мають бути зазначені в ухвалі та набувають статусу тимчасово вилученого майна, а відповідно до статті 237 КПК, вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Дане питання залишається не врегульованим на законодавчому рівні. Враховуючи вищезазначену інформацію, а також усі проблемні питання, що поставили перед нами при розкритті сутності цифрових доказів, порядку їх збирання, ми пропонуємо внести відповідні зміни до кримінально-процесуального кодексу України.

Викласти ч.2 ст. 84 КПК України у наступній редакції «процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, цифрові докази, документи, висновки експертів.»

Викласти назву параграфу 4 глави 4 КПК України у наступній редакції «Речові докази, цифрові докази і документи» Де доповнити ст.99 КПК України новою частиною наступного змісту: Цифрові докази – це інформація, яка містить вихідні дані аналогових пристроїв або у цифровій формі, а також зберігається або передається за допомогою спеціально виготовленого пристрою, комп'ютера, комп'ютерної чи комунікаційної системи, та має значення для кримінального провадження.

А також передбачити в КПК України окрему статтю, що регламентувала би порядок збирання та фіксування цифрових доказів. А саме доцільно було б виділити в окрему слідчу дію «електронний огляд інформаційного середовища» і «електронне копіювання», відокремити збирання (отримання) електронної інформації як окремий спосіб отримання доказів під час кримінального провадження, з опрацюванням і визначенням особливих процесуальних правил і стандартів, зміст яких урахував би сучасні зміни, які відбулися в суспільстві, а також в інформаційному просторі.

Література:

1.Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету, Цехан Д.М., Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування,м.Одеса,2013 р.,с.256. <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc5/juspradenc5.pdf#page=256>

2.Кримінально-процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 05.03.2023)

3. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст.275) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 05.03.2023).

4. Цифрові технології. Відомості веб-сайту <https://ua-referat.com/> Цифрова інформація.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФАЙЛІНГУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Дробишевська В. В., студентка 2-го курсу ННІПБ
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Албул С. В., кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри ОРД ФПФПКП
Одеського державного університету внутрішніх справ*

До основних завдань оперативно-розшукових заходів для суб'єктів ОРД відносяться здійснення збору, дослідження та аналізу важливої інформації, що стосується кримінального правопорушення. Негласна робота та оперативно-розшукові заходи відрізняються від слідчих дій тим, що вони є непроцесуальними формами. Певне профілювання можна відстежити у повсякденній практичній діяльності підрозділів Національної поліції, оскільки поліцейські щодня в тій чи іншій формі виявляють правопорушників. Профілювання є додатковим інструментом для виявлення злочинців та запобігання злочинним діям до їх вчинення. Очевидно, що мова йде про базові поліцейські знання. Так зване масове профілювання, процес, за допомогою якого люди взаємодіють один з одним у публічній сфері для виявлення характеристик їхньої поведінки, які відрізняються від візуального та поведінкового профілю людей, з якими вони взаємодіють у загальній соціальній ситуації.

Профайлінг (від англ. «profile») – це технологія оцінки та прогнозування поведінки людини за допомогою аналізу найбільш інформативних ознак: характеристик зовнішності, невербальної та вербальної поведінки тощо. Під профайлінгом також розуміють практику поліції, за якої певний набір характеристик (профілів) використовують для пошуку та затримання особи, яка вчинила правопорушення (кримінальний профайлінг), чи для виявлення осіб, які, ймовірно, причетні до злочинної діяльності (поведінковий профайлінг) [1, с.13].

Такі вчені, як О. Фрай та П. Екман, вважають, що важливим показником вчинення протиправних намірів є вербальна і невербальна поведінка. При спостереженні за такою категорією осіб оперативний працівник в межах аналізу вербальних ознак, повинен звернути увагу на тембр голосу, швидкість мови, паузи, застереження, мовні помилки, різні прийоми на поставлені питання, а в межах невербальних ознак – на пози, жести та міміку [2, с. 171–172; 3, с. 50].

Профайлінг у даному випадку має перевагу, через свою ознаку, а саме неінструментальне дослідження брехні та поведінки. На відмінну від поліграфа для якого необхідні певні технічні прилади.

Теоретична база безінструментальної діагностики брехні, що використовується в профайлінгу, містить специфічний алгоритм, що складається з наступних етапів (елементів):

1. Визначення психологічного типу людини за зовнішнім виглядом, поведінкою, мімікою та жестами, зрозуміти логіку її мислення та скласти її психологічний портрет з метою виявлення сильних та слабких сторін. Ця фаза характеризується аналізом характеристик, притаманних конкретній особі, виявлених у процесі спостереження.

2. Базова поведінка - це нормальна поведінка людини під час розмови на спокійну тему, яка не викликає стресу чи дискомфорту за звичайних обставин. Така поведінка визначається шляхом калібрувальних спостережень за співрозмовником під час короткої розмови. Варто також зазначити, що калібрування може бути пасивним (спостереження за об'єктом) або активним (прямий комунікативний контакт для отримання додаткової інформації).

3. Опитувальна бесіда, що відрізняється від тієї, що використовується для визначення так званої базової поведінки. Дана бесіда характеризується серією запитань, об'єднаних у певні групи.

Питання згруповані за змістом і складаються з нейтральних питань, які оцінюють адекватність відповідей особи, та контрольно-перевірочних питань, які визначають причетність чи непричетність особи до певної події. Так, у процесі профілювання та перевірки інформації ставляться неважливі тематичні запитання, які не є стресовими - визначається базова поведінка. А також інші питаннями, які можуть викликати певне психологічне навантаження, є стресові питання, відповіді на які змінюють поведінку та емоції, що фіксуються, аналізуються та порівнюються з базовою поведінкою [4, с. 52].

Враховуючи вищезазначені ознаки, профайлінг розглядає об'єкт профілювання - людину, в процесі моніторингу та ідентифікації ознак, з точки зору наданої нею інформації. Під час такої бесіди або опитування варто звертати увагу і на невербальні жести, адже контролювати свої дії під час брехні дуже складно, тож варто звернути увагу на такі варіації прояву емоцій.

- жести оцінки – почісування підборіддя, витягування вказівного пальця вздовж щоки, вставання під час бесіди та ходіння;

- жести впевненості – з'єднування кінчиків пальців рук у купол піраміди, розкачування на стільці;

- жести знервованості та невпевненості – сплетення пальців рук, зчеплення долонь, постукування пальцями по столу, тримання стільця за спинку перед тим, як присісти на нього;

- жести самоконтролю – заведення рук за спину і стискання при цьому однієї руки іншою, стискування руками підлокітників під час сидіння у кріслі;

- жести очікування – почісування долоні, повільне обтирання мокрих долонь об тканину;

- жести заперечення – схрещування рук на грудях, відведення тіла назад, потирання кінчика носа;
- жести привабливості – прикладання рук до грудей, періодичні доторки до співрозмовника;
- жести домінування – виставлення великих пальців рук напоказ, різкі розмахування рук;
- жести нещирості та сумніву – прикривання рукою рота, доторки до носа, невловний погляд тощо [5, с. 1112–1114; 7, с. 83].

Однак у багатьох випадках людей, які намагаються збрехати, ідентифікують не за виразом обличчя чи жестами, а за їхньою поведінкою. Є багато людей, які поводяться потенційно підозріло, але не мають нічого спільного з брехнею, тому ми повинні бути дуже обережними, визначаючи брехню за поведінкою. У цьому випадку не існує єдиної моделі. Тому психологічна діагностика візуальної особистості є важливим предметом для профайлерів. Ось деякі моделі поведінки, характерні для людей, які приховують свої наміри або причетність до злочину. -намагання триматися ближче до особи, яка проводить розслідування або спостереження (приховане бажання отримати інформацію про хід розслідування); - створення конфліктів, не пов'язаних з розслідуванням, з метою втечі (звільнення); - намагання уникнути контакту з особою, яка проводить розслідування (хвороба, відрядження); - невмотивована негативна поведінка (співрозмовник безпричинно відмовляється від спілкування, говорить на підвищених тонах і використовує лише негативні оцінки ситуації).

Напрацювання та вивчення відповідних моделей поведінки, що можуть свідчити про причетність до злочину значно полегшить роботу працівників оперативно-розшукової діяльності. Адже накопичення даної інформації значно розширить коло ознак, за якими можна буде визначити потенційного злочинця.

Але і це ще не все, тому що профайлер звертає увагу і на те, як стався той чи інший злочин, бере до уваги деталі, що розкривають поведінку людини, яка вчинила протиправну дію, і на підставі цього визначає особистісні характеристики злочинця, в результаті чого стає відомий тип злочинця. Це допомагає розкривати злочини за більш короткі терміни і робити це більш точно.

На рівні оперативно-розшукової діяльності результати профайлінгу можуть бути використані в процесі застосування засобів оперативно-розшукової ініціативи, при розробці, плануванні, організації та проведенні оперативних комбінацій, а також при застосуванні оперативно-розшукових заходів.

Таким чином, зв'язки, встановлені за допомогою психологічних знань, які ґрунтуються на імовірнісних, а не типових закономірностях, можуть допомогти у побудові оперативних версій, організації розшуку злочинців, фіксації доказів та встановленні причин і умов, у тому числі особливостей і рис характеру осіб, які сприяли вчиненню злочину [6].

Література:

1. Проблематика етнічного профайлінгу в діяльності поліції: аналіз сучасної західної літератури : наук.-практ. вид.; за заг. ред. Дж. Перлина. Львів : Астробія, 2011. 632 с.

2. Fray, O. (2005) *Detektsyya lzhy i obmana* [Detection of lies and deception]. Saint-Petersburg : Praym-Yevroznak ; Moscow : Olma-Press, 320 p.
3. Ёkman, P. (2016) *Psikhologiya lzhy. Obmany menya, esly smozhesh'* [The psychology of lies. Deceive me if you can]. Saint-Petersburg : Piter, 384 p.
4. Тихоненко О. О. Механізми профайлінгу в сфері виявлення загроз в державній безпеці : автореф. дис. ... канд. наук з державного управ. : 25.00.05. Харків, 2021, 24 с.
5. Юхно О. О. Теоретичні та практичні аспекти використання мовних і психологічних знань при обранні тактики проведення слідчих дій. *Форум права*. 2012. № 1. С. 1120-1124.
6. Телійчук В. Г., Зінченко С. С. Щодо застосування профайлінгу в оперативно-розшуковій діяльності підрозділами кримінальної поліції Національної поліції. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 12. С.184-193.
7. Албул С. В. Основи оперативно-розшукової діяльності: термінологічний словник. Одеса: Астропринт, 2017. 132 с.

КОНЦЕПТ ГВАРДІЇ ЯК ПРИВІЛЕЙОВАНОГО ВІЙСЬКА

*Дручек О. В., кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення діяльності
Національної гвардії України факультету забезпечення
державної безпеки Київського інституту
Національної гвардії України*

У більшості держав світу одним із видів воєнізованих формувань є гвардія або аналогічні їй утворення, що виконують функції жандармерії, спеціальної воєнізованої охорони або ж резерву збройних сил. Згідно Словника іншомовних слів, слово «*гвардія*» (від іт. *варта*) означає: «1. У деяких країнах особиста охорона глави держави. 2. Добірна привілейована частина військ. 3. Особливі формування для військових чи поліцейських цілей (республіканська, цивільна гвардія тощо). 4. У переносному значенні – передова частина якогось класу, соціальної групи («стара гвардія»)» [1]. У контексті військового будівництва гвардія завжди розглядалася як елітна частина війська, найбільш наближеного до «першої особи» держави, призначенням якої було виконання завдань охорони та інших важливих завдань.

Протягом різних історичних періодів функції, аналогічні гвардії, виконували *варяги* (особиста гвардія візантійського імператора, а також князівська дружина новгородських і київських князів IX-XI ст.); *гулями* (постійна кінна гвардія в Арабському халіфаті IX- XIII ст.); *йоменрі* (гвардія англійських королів у XV- XVII ст.); *лейб-гвардія* (у низці монархічних країн – особиста охорона монарха); *нобілі* (представники вищої служилої знаті в Стародавньому Римі, Венеціанській республіці, почесна гвардія папи римського); *нукери* (особиста гвардія монгольських ханів у XIII ст.); *сердюки* (особиста охорона українських гетьманів) тощо.

Термін «гвардія» з'явився в Італії в XII ст. і спочатку означав добірний загін для охорони державного прапора. В XV ст. гвардію було створено у Франції, у XVII – в Англії, Швеції, Росії, Пруссії, в XIX – у Туреччині, низці інших країн.

Починаючи з XVII ст., в епоху буржуазних революцій, змінюються погляди на сутність та призначення гвардії, виникає поняття *національної гвардії*, яким позначається озброєне громадянське ополчення, створене на протигагу арміям феодальних урядів. Перші частини французької національної гвардії були сформовані у Парижі 1789 р., з ініціативи Ж. Лафаета, для охорони громадського порядку та боротьби з контрреволюцією. Пізніше, за часів Директорії, французьку національну гвардію було замінено консульською гвардією, а у 1805 р. перетворено в імператорську гвардію Наполеона. До її складу входили, зокрема, піхота, кавалерія, артилерія, флот, жандармерія. Наполеонівська гвардія, як зразок привілейованого війська, нараховувала від 10 до 100 тис. осіб, поділялася на Стару й новостворену (Молоду). Існують свідчення про те, що Наполеон Бонапарт дуже цінив кожного солдата своєї Старої гвардії, майже всіх знав на ім'я (а це близько 10 тис. осіб). Служба у гвардії за часів Наполеона Бонапарта вважалася великою честю, кандидати повинні були прослужити не менше п'яти років, брати участь не менш ніж у двох успішних кампаніях, мати військовий хист і бездоганну поведінку. В 1814 р. чисельність французької гвардії була доведена до 100 тис. осіб, пізніше її кількісний склад було значно скорочено, у цілому ж вона існувала до 1870 року.

Під час революційних подій 1848-1849 р.р. гвардійські війська були створені в Австрії, Іспанії, Ірландії, німецьких та італійських державах. У XX ст. військові формування національної гвардії сформовано у більшості країн Європи, Північної і Латинської Америки, Африки, Близького та Середнього Сходу, Азії. На сьогодні найчисельнішою і найкраще оснащеною та підготовленою є Національна гвардія США, яка налічує понад 400 тис. осіб, має сухопутні підрозділи, а також власні військово-повітряні сили, і фактично розглядається як діючий резерв армії США. Наразі воєнізованими формуваннями, що виконують правоохоронні функції, притаманні національній гвардії, є: у Франції – національна та муніципальна жандармерія; у Нідерландах – королівська жандармерія, в Іспанії – Цивільна гвардія, в Італії – корпус карабінерів. Крім означених країн, аналогічні підрозділи (гвардія, жандармерія) функціонують у більшості країн Європи. Однак, як справедливо зазначає О. Ф. Кобзар, «незважаючи на відмінність у назві, в організації, засадах формування та порядку проходження служби, різноплановості завдань, підпорядкованості, що, в свою чергу, залежить від багатьох факторів (територіального та державного устрою), об'єднує їх одне – основний вид службової діяльності, а саме виконання функцій охорони публічної безпеки та забезпечення публічного порядку» [2, с.19].

В Україні історія національної гвардії почалася у роки Визвольних змагань 1917-1921 р.р., коли гвардійські функції виконували Державна варта

Української Держави, Жандармерія Західноукраїнської Народної Республіки, Кіш охорони республіканського ладу, Сердюцька дивізії гетьмана Павла Скоропадського та інші військові формування.

Національну гвардію України було утворено відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» [3] як військове формування з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України, і призначене для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян України, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій. Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Національна гвардія України є основним суб'єктом з припинення масових заворушень. При здійсненні заходів щодо припинення масових заворушень Національна гвардія України координує діяльність сил та засобів правоохоронних органів, залучених до припинення зазначених протиправних дій [4, с. 79]. Національна гвардія України виконує покладені на неї завдання у взаємодії з правоохоронними органами, Збройними Силами України, Управлінням державної охорони України, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, органами місцевого самоврядування, органами прокуратури, органами державної влади, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями, а також спільно з адміністрацією та режимними органами об'єктів, що охороняються, та населенням.

На основі зазначеного, приходимо до висновку, що в історичній ретроспективі та за сучасних умов концепт гвардії як військового формування із особливим статусом об'єктивується у складових адміністративно-правового статусу зазначеного військового формування, зокрема, пов'язаних із його завданнями, функціями, порядком підпорядкування, компетенцією, відповідальністю військовослужбовців, а також особливостями порядку проходження служби.

Література:

- 1.Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsn.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%E3%E2%E0%F0%E4%B3%FF>. (Дата звернення: 18.03. 2023).
2. Кобзар О.Ф. Використання досвіду поліцейської діяльності провідних країн Європи в діяльності Національної гвардії України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 18-22.
- 3.Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 р. № 876-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 17.

4.Горбач Д.О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.І. Безпалової. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. 288 с.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАСОБІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Єгоров С. О., завідувач кафедри ОРД ФПФПКП
Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Останнім часом суспільству характерні такі явища, як загострення криміногенної обстановки з одночасним зростанням злочинності, зниження рівня життя населення, пов'язаного з соціально-економічною нестабільністю. Водночас аналіз способів, методів і засобів вчинення злочинів за останні декілька років свідчить про високу технічну оснащеність та витонченість злочинних елементів при здійсненні тих чи інших злочинних дій.

Вказане, перш за все, пов'язано з тим, що злочинність не має меж ані в часі, ані в просторі; вона деформує загальнолюдські цінності, підриває економіку, постійно погрожуючи життю й благополуччю всіх і кожного. При цьому її небезпека в історичному аспекті розвитку суспільства постійно зростає і вимагає постійного перегляду у використанні і вдосконаленні технічних засобів, прийомів і методів, що сприяють більш повному та швидкому розкриттю злочинів, а також попередженням злочинів [6, с. 24]. По-друге, можна дійти висновку що існує нагальна необхідність постійної цілеспрямованої державної діяльності на забезпечення від злочинних посягань людини та в цілому суспільства, тобто, соціально-корисливої державної діяльності. Вказаною соціально корисливою діяльністю є оперативно-розшукова діяльність (далі ОРД), під час якої за допомогою методів, заходів та засобів ОРД досягається ефективний результат в процесі протидії злочинності. Враховуючи вказане, можна резюмувати, що від фахівців у сфері ОРД вимагається вивчення з єдиних правових позицій усіх складових ОРД, зокрема її засобів.

Взагалі, визначення різнопланових аспектів засобів оперативно-розшукової діяльності на протязі багатьох років перебуває в центрі уваги вчених, оскільки особливо важлива, а іноді й вирішальна роль належить засобам ОРД при документуванні злочинної діяльності, реалізації оперативної інформації, розшуку й затриманні злочинців. Тому не дивно, що вивченню окресленого питання було приділено увагу вченими із різних сфер юридичної науки, зокрема: із загальної теорії держави і права, кримінального права та криміналістики, оперативно-розшукової діяльності.

В той же час, слід відмітити, що аналіз фахової літератури свідчить про те, що до цього часу триває дискусія що змісту поняття «засоби ОРД». Більшість

вчених пропонує під ними розуміти сукупність об'єктів матеріального світу, за допомогою яких оперативні працівники виконують поставлені задачі та покладені обов'язки [1, с. 27; 3, с. 112].

Разом із цим, у теорії оперативно-розшукової діяльності загальноприйнятим до останнього часу було віднесення до засобів ОРД: оперативних обліків, оперативної техніки та службових собак. Так, вирішення питань встановлення оперативного контролю, застосування заходів адміністративного та кримінально-правового впливу щодо конкретної особи спирається на сукупність наявних про неї певного роду відомостей, як здобутих окремо взятим працівником, так і його колегами з інших підрозділів. Таку інформацію, спеціальним чином систематизовану і розміщену, прийнято називати обліками. В даний час у підрозділах Національної поліції функціонує значна кількість обліків. З метою найбільш ефективного використання вони класифікуються за груповою приналежністю [2, с. 154].

Застосування сучасних технічних засобів і вдосконалення прийомів їх використання в протидії злочинності є дієвим резервом підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності. Використовувані оперативними підрозділами технічні засоби називають «оперативною технікою». До неї відносяться спеціально виготовлені оптико-механічні та електронно-оптичні прилади, відео-звукозаписні, радіо-, пошукові та інші технічні засоби [1, с. 28].

Іншим ефективним засобом ОРД є розшукові собаки та службові коні. Спеціально натреновані, вони застосовуються в розкритті злочинів, розшуку і затримання злочинців, виявленні наркотиків, для вибірки речей, в припиненні масових заворушень. Це далеко не повний перелік їх використання під час протидії злочинності.

Однак, нещодавно з'явилась тенденція щодо віднесення до засобів ОРД й інших складових. Вказане і обумовлює актуальність визначення класифікації засобів ОРД. Загально визначено, що основою будь-якої класифікації є критерії, за якими можливо її подальше розроблення.

На нашу думку, першим є критерій законодавчого закріплення. З цього приводу доцільно відмітити, що взагалі можливість використання засобів оперативно-розшукової діяльності визначена Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом, Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5], «Про Національну поліцію» [4] та відомчими нормативно-правовими актами. Наприклад, Законом України Про Національну поліцію» закріплена можливість використання службових коней та службових собак в правоохоронній діяльності, зокрема, під час: а) патрулювання; б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення; в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи; г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського.

Тобто, з наведеного можна дійти висновку, що сьогодні, ведучи мову про засоби оперативно-розшукової діяльності, не можна казати лише про

належність до них службових собак, а слід виділяти як різновид взагалі службових тварин.

Також треба відмітити, що до появи у системі кримінального процесу інституту негласних слідчих розшукових дій, оперативно-розшукові та криміналістичні засоби були розмежовані як фактично, так і юридично. Перш за все, головною різницею були підстави використання засобів ОРД та криміналістики. Однак, після останніх докорінних змін у кримінальному процесуальному законодавстві вказані грані в окремих моментах стали «прозорими», оскільки, негласні слідчі (розшукові) дії, закріплені главою 21 КПК України, за сутністю та змістом проваджуваних дій корелюють із оперативно-розшуковими заходами, закріпленими ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а окремі норми ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», з урахуванням змін, внесених законом № 4652-XI від 13.04.2012 року, побудовані як бланкетні та посилаються на окремі статті КПК України, що встановлюють порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Тобто, можна резюмувати, що засоби, що використовуються під час оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, і є засобами оперативно-розшукової діяльності, у зв'язку з чим їх можна розподілити на такі: – використання яких безпосередньо визначено в оперативно-розшуковому законодавстві; – використання яких закріплюється кримінальним процесуальним законодавством. Наступним критерієм, на нашу думку, є розподіл засобів ОРД в залежності від способу їх використання. Зокрема, засоби ОРД розподіляються в такому випадку на: – ті, що використовуються гласно; – ті, що використовуються негласно; – ті, що можуть використовуватись як гласно, так і негласно.

Окремо слід відзначити наявність такого критерію, як приналежність до тієї чи іншої групи об'єктів, зокрема:

1) засоби, що належать до оперативної техніки, а саме: – спеціальні пристрої для негласного отримання та реєстрації аудіоінформації; – спеціальні пристрої для негласного отримання та реєстрації відеозображення; – спеціальні пристрої для негласного візуального спостереження за особою, місцем або річчю та одночасним документування; – спеціальні пристрої для негласного зняття інформації для негласного зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; – спеціальні пристрої для негласного зняття інформації для негласного зняття інформації з електронних каналів зв'язку; – спеціальні пристрої для негласного перехоплення та реєстрації інформації з технічних каналів зв'язку; – спеціальні пристрої для негласного контролю поштових повідомлень і відправлень; – спеціальні пристрої для негласного обстеження предметів і документів; – спеціальні пристрої та знаряддя для негласного проникнення у приміщення, транспортні засоби, інші об'єкти та їх обстеження; – спеціальні технічні засоби для негласного контролю за переміщенням транспортних засобів та інших об'єктів; – спеціальні технічні засоби для негласного

отримання (зміни, знищення) інформації з технічних засобів її зберігання, обробки та передачі;

2) засоби оперативного гардеробу, зокрема: – оперативний одяг; – засоби зміни зовнішності;

3) документи оперативного прикриття;

4) спеціальні хімічні реактиви;

5) оперативні обліки: – для використання всіма працівниками правоохоронних органів; – для використання виключно оперативними працівниками;

6) службові тварини.

Література:

1. Албул С.В. Класифікація засобів оперативно-розшукової діяльності / С.В. Албул, Л.Ю. Білова. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 07 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 26–29.

2. Албул С.В. Оперативні обліки як засіб реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України. *Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice. Proceedings of the XXVII International Scientific and Practical Conference. (July 12-15, 2022)*. Prague, Czech Republic. 2022. Pp. 153–155.

3. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: комплекс навчально-методичних матеріалів для здобувачів вищої освіти ОПП «Правоохоронна діяльність» за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» галузі знань 26 «Цивільна безпека» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (факультет № 1 ННІПБ ОДУВС). [Електронний ресурс]. Одеса: ОДУВС, 2023. 429 с.

4. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 09.03.2023).

5. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 09.03.2023).

6. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров та ін.; за ред. В. В. Аброськіна. Одеса: ОДУВС, 2020. 290 с.

В УКРАЇНІ ВЖЕ «ІСНУВАВ» ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

*Желновач Є. Г., аспірант кафедри
адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Ми живемо в дуже складний період розвитку і становлення української нації. І справа тут не тільки в веденні війни з агресором із сусідньої держави. Сучасне інформаційне суспільство, що формується на теренах колишньої УРСР ще і досі

страждає на синдром короткої пам'яті. Доречно згадати, що трохи більше 30-ти років тому українське законодавство проголошувало і закріплювало за Україною такий статус і таке поняття як інформаційний суверенітет:

Стаття 53 Інформаційний суверенітет

Основою інформаційного суверенітету України є національні інформаційні ресурси.

До інформаційних ресурсів України входить вся належна їй інформація, незалежно від змісту, форм, часу і місця створення.

Україна самостійно формує інформаційні ресурси на своїй території і вільно розпоряджається ними, за винятком випадків, передбачених законами і міжнародними договорами.

Стаття 54. Гарантії інформаційного суверенітету України

Інформаційний суверенітет України забезпечується:

виключним правом власності України на інформаційні ресурси, що формуються за рахунок коштів державного бюджету;

створенням національних систем інформації;

встановленням режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України;

використанням інформаційних ресурсів на основі рівноправного співробітництва з іншими державами.

Передбачаємо відразу запитання від наукової і пересічної громади: «А з якого акту ці статті?». Справа в тому, що це статті із Закону України «Про інформацію» в редакції 1992 року [1]. А вже у 2011 році, з приходом до влади в Україні команди президента Януковича, було проведено через парламент Закон 13 січня 2011 року № 2938-VI [2], що містив повністю нову редакцію Закону «Про інформацію», з якого зникло 23 статті, включаючи згадані нами ст. ст. 53, 54.

На перший погляд, йдеться про звичайну законотворчу практику. Але це тільки на перший погляд. Адже цей акт приймався в грудневих 2010 року засіданнях Верховної Ради України, на передодні уходу депутатів на різдвяні святкові канікули і у вечірніх, або взагалі нічних сесійних засіданнях та ще й на «хвилі емоційного підйому» прийнятого напередодні бюджету. Крім того, ніякої спроби внесення змін, редакції до тексту тих 23 статей взагалі не здійснювалось. Не існувало навіть акту обґрунтування скасування положень про інформаційний суверенітет. Окрім розмов в кулуарах Ради про те, що мовляв незалежність і самостійність в інформаційній сфері може сприяти інформаційній самоізоляції України, ніяких конкретних аргументів не наводилося. Все було прийнято «гамузом», шляхом загального «схвалення» проросійської більшості в парламенті. Справа в тому, що на момент 2011 року близько 90% телекомунікаційної інфраструктури України знаходилося у власності громадян рф. Здебільш вони використовувались для реалізації сучасних технологій інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну, групову і масову свідомість людей: засоби масової інформації та спеціальні засоби інформаційно-

пропагандистської спрямованості; глобальні комп'ютерні мережі та програмні засоби розповсюдження в них пропагандистських інформаційних матеріалів; засоби, що нелегально модифікують інформаційне середовище, на підставі чого людина приймає рішення; засоби створення віртуальної реальності; чутки; засоби підпорогового психосемантичного впливу тощо [3, с. 23-28].

На той час владі не влаштовував нормативно закріплений порядок де б існував встановлений українською владою режим доступу інших держав до інформаційних ресурсів України та, водночас, використання інформаційних ресурсів на основі рівноправного співробітництва України з іншими державами. Відтак, було здійснено повне презавантаження українського Закону в угоду медійному бізнесу російської федерації, що, одночасно, дало більшої їм свободи у здійсненні підривних інформаційних операцій на території України.

Але, більш всього, дивує той факт, що з 2011 року влада не спромоглася вирішити питання законодавчого закріплення інформаційного суверенітету у чинних актах, або новітніх, хоча проекти на кшталт Закону України «Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку» неодноразово вносилися на розгляд до Верховної Ради України.

Формується стійке враження, що не зважаючи на значні зміни в політичних реаліях з часів 2011 року, втім, десь в державі, зберігається досить потужне політичне лоббі, що повністю блокує, будь-які спроби законодавців, передової і демократично орієнтованої наукової юридичної спільноти змінити ситуацію в питанні легітимізації інституту інформаційного суверенітету України. Ця інституція, як така, що мала б формувати самостійність України в формуванні інформаційного ресурсу, незалежно розвивати інформаційні свободи та юридично гарантувати громадянам право на інформацію, водночас, виводила б на законодавчому рівні інформаційний статус державності, як такий, що є рівним і партнерським у інформаційних стосунках з іншими суверенними державами і їх об'єднаннями в міжнародних відносинах.

Такий підхід дає також бачення вектору розвитку і удосконалення сучасного інформаційного суспільства, як в межах національного інформаційного обороту, так і у глобальному світовому ракурсі розуміння людської та громадянської свободи та інтеграції. Адже тільки в умовах, коли влада держави здатна на законодавчо передбачених інструментах забезпечити інформаційні права і свободи своїм громадянам, а, відтак, в умовах, коли влада самостійна і незалежна, ресурсно та інформаційно визначена в означених питаннях, то є площина для розвитку дійсно сучасного інформаційного суспільства.

Цікавим вбачається той факт, що за рік до згадуваних вище подій, а саме у 2010 році, в Харкові було здійснено захист дисертації за темою «Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету» Супруном Володимиром Миколайовичем, в якій достатньо повно було розкрито базові аспекти цього поняття і, вперше, саме в юридичному ракурсі. Так, наприклад поняття «інформаційний суверенітет» автор пропонує розглядати, як стан самостійності формування певних ресурсів даних, створених у результаті здійснення державою своєї свободи, за рахунок держави або суб'єктів держави, внаслідок реалізації

права на інформацію, що забезпечує рівність її у міжнародному інформаційному просторі, які вказують на її авторську належність державі, органам влади, місцевого самоврядування та іншим суб'єктам державної влади. Такий стан нормативно забезпечується міжнародними стандартами, закріпленими у міжнародних та європейських конвенціях, до яких приєдналася Україна, а також міжнародними та міждержавними договорами, укладеними органами влади України [4].

Крім того, окремими публікаціями і актами впровадження, що доповнювали це дослідження, разом з іншими науковцями Харківського національного університету внутрішніх справ, було запропоновано у письмовому вигляді до Верховної Ради України систему змін до чинного інформаційного законодавства, щодо закріплення інституту інформаційного суверенітету. Зокрема йшлося про наступне: «Глобалізація інформаційних процесів ставить перед державою завдання у межах захисту інформації збереження інформаційного суверенітету держави як одного з елементів державного суверенітету та національної безпеки. Здійснений аналіз свідчить про існування реальних загроз інформаційній безпеці держави (інформаційна війна, інформаційна експансія іноземних держав; обмеження або порушення інформаційних прав та свобод громадян тощо) та потребує їх вирішення шляхом розробки та реалізації комплексної державної політики у різних сферах діяльності, основою якої має стати забезпечення власного інформаційного суверенітету та захист національного простору від руйнівного для країни вторгнення».

Тому і сьогодні, хоч і пройшло 13 років з тих подій, остаються актуальними питання щодо основних напрямів вдосконалення нормативно-правової основи інформаційного суверенітету – це:

- чітке визначення категоріального апарату;
- розробка та прийняття спеціального закону про інформаційний суверенітет або у разі прийняття Інформаційного кодексу, включення до нього відповідних положень;
- створення нової редакції Закону України «Про інформацію»;
- приведення у відповідність до внесених змін інших нормативно-правових актів;
- створення правової основи комплексного державного механізму по гарантуванню інформаційного суверенітету.

Література:

1. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Перша редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed19921002#Text>
2. Про інформацію. Закон України від 1992. В редакції Закону № 2938-VI(2938-17) від 13.01.2011, ВВР, 2011, N 32, ст. 313. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110509#Text>
3. Требін М. Інформаційне суспільство. *Війни нової епохи*. Віче. 2002. № 4. С. 64-68.
4. Супрун В.М. Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету. Дисертація канд. юр. наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави

і права; історія політичних і правових вчень. Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2010. 209 с.

CURRENT PROBLEMS OF EXECUTION OF THE PENALTY OF DEPRIVATION OF LIBERTY

Żywucka – Kozłowska Elżbieta, assoc. prof.
University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland
Faculty of Law and Administration

Abstract: *the execution of the penalty of imprisonment has always been of interest to representatives of science and practitioners. The conditions of execution of the sentence and the rights of convicts are emphasized. One of the problems is the increase in the number of people sentenced to solitary confinement.*

Keywords: *imprisonment, sentenced, prison*

The world of the 21st century is struggling with many problems, including the execution of the penalty of imprisonment. It is not about the severity of the punishment, but about its effectiveness, measured by the non-return to criminal activity. Practice shows that nearly 50% of those sentenced to such punishment are penitentiary recidivists, so they return to crime, often many times. The literature on the subject raises the importance of penitentiary influences, including teaching, work, sport or artistic activity. However, regardless of the execution of the custodial sentence, there are always problems arising from various sources, including those related to the personality of the convicts, the type or type of crimes committed. The standards of serving the penalty of imprisonment determine, above all, the conditions in which it is to be carried out towards convicts. Proceedings with convicts have been the subject of numerous publications for years, but also disputes among researchers about the manner of its implementation, the rights of convicts or too high a density of inmates to carry out the sentence. Jerzy Migdal rightly observes that “the population of prisoners is – regardless of the continent, system or historical development of a given country – extremely homogeneous. Sentencing conditions are similarly imperfect; problems with the prison staff are similar; the adaptation of former convicts to freedom is equally bad, as evidenced by nearly 60-80% of recidivism”. It is nothing new that inmates in prisons have, in principle, always brought complaints to the prison administration, for example, about the lack of more frequent meetings with life partners, too many people in the cell, wrong meals or refusals to grant permission to temporarily leave the penitentiary unit. A separate problem is the self-aggressive behavior of convicts, which has its source not only in non-psychotic personality disorders, but also in the prison subculture. The regulations adopted in the Act of 1997 on the execution of the custodial sentence constitute the legal basis for dealing with convicts in prison conditions. On the basis of this act, numerous regulations were issued concerning, for example, the health care of convicts or employment. Convicts of sexual offenses and convicts posing a particular threat are a

separate issue. Both of them require special treatment. The common element is the safety of both the inmates and the individual. However, these are problems faced by all prison services in the world. The literature indicates that the increasing number of offenders leads to overcrowding of penitentiary units, which is an obvious consequence of the effectiveness of law enforcement agencies. Reducing the population of prisoners in prisons can be solved in two ways: either by building new penitentiary units or by limiting the use of imprisonment for people who have committed minor but socially burdensome crimes. None of these ways seem right. Building new prisons means significant state expenditure, which raises justified social objections, if only because the punishment is supposed to be severe and not comfortable. Severe doesn't mean outside the law. On the other hand, easing penalties for notorious petty offenders is also not a good idea. They are usually demoralized individuals who do not respect the law or social rules, punished many times. Practice proves that the isolation of the perpetrators of the most serious crimes is a necessity and so far there is no other way to punish for murder, robbery or sexual crimes. Two aspects are the most important: humane treatment of convicts and protection of the society against those who have committed crimes that violate all the principles that are the basis for the functioning of modern society.

Literature

1. Kwiatkowski, B. (2020). Cechy proaktywnej osobowości a zachowania auto-agresywne skazanych mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności. *Studia Psychologica: Theoria et praxis.*, 20(1).
2. Machel, H. (2010). Resocjalizacja penitencjarna: istota, dylematy terminologiczne, społeczny sens, kilka uwag teoretycznych i kadrowych. *Resocjalizacja Polska*, 1.
3. Migdał, J. (2008). Perspektywy kary pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. [Prospects of imprisonment in the Polish penitentiary system]. *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, 12(1).
4. Pindel, E. (2009). W kierunku efektywności oddziaływań penitencjarnych. *Resocjalizacja w polskich zakładach karnych. Probacja*, 2.
5. Stępnia, P. (2009). Przemiany w polskim więziennictwie, a model oddziaływań penitencjarnych. *Z zagranicy*, 77.
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 97, Nr 90, poz. 557 z późniejszymi zmianami)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

*Жос Б.О., курсантка 310 взводу, факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Комяга А.В.**, старший викладач кафедри
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

На сьогоднішній день перед усіма українцями майорить жахлива постать війни, під час якої кожен з нас зіткнувся з найтяжчими жахами у своєму житті.

Вміння і навички з розпізнавання слідів на місці злочину, а також по отриманню достовірної інформації є необхідними якостями для здійснення професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Досить актуальною залишається тема сучасного стану розвитку криміналістичної науки, яка дозволяє ставити питання про необхідність розробки та застосування типових тактичних операцій, як ефективних засобів вирішення тактичних завдань кримінального провадження та перспективного напрямку удосконалення слідчої та судової діяльності в складних умовах змагального процесу. Ці тактико-криміналістичні засоби комплексної спрямованості мають, як суто теоретичне, так і виключно практичне значення.

Теоретичний аспект передбачає створення систем типових тактичних операцій у структурі окремих криміналістичних методик розслідування злочинів, а практичний – використання цих моделей в якості орієнтирів для побудови і реалізації конкретної тактичної операції певної цілеспрямованості в реальних умовах розслідування та судового провадження. Відомості про мету, завдання, учасників і засобів тактичної операції мають стати невід’ємним складником і знаходити своє відбиття у структурі моделі типової тактичної операції. Головне, що їх застосування у кримінальному провадженні спрямовані на оптимізацію слідчої та судової практики, підвищення ефективності такої діяльності.[1. с.10]

На сьогоднішній день вторгнення на територію України надало нам нових, більш актуальних викликів та завдань. Правоохоронці з усієї України працюють на території проведення бойових операцій та деокупованих територіях, виконуючи завдання національної поліції, а саме відновлюючи правопорядок, та фіксуючи військові злочини на території України.

Фіксування військових злочинів стало новою, досі небаченою стежею в українській криміналістиці, що викликало необхідність розробки нових методів, тактичних прийомів та методик праці у настільки специфічних умовах, де окрім виконання роботи, необхідно кожен день захищати себе.

Для планування розслідування воєнних злочинів, висунення версій, оцінки слідчих ситуацій та відповідного прийняття рішень щодо методики

розслідування, застосування сил, засобів, ресурсів, забезпечення залучення фахівців певних галузей, забезпечення діяльності слідчих груп; для ефективного проведення окремих слідчих (розшукових) дій (оглядів, ексгумації трупів, пред'явлення для впізнання, допитів свідків та потерпілих); для ефективного застосування техніко-криміналістичних засобів збирання доказової інформації, слідів злочину (вогнепальних ушкоджень, дії вибухових пристроїв, трас, нашарувань, речовин тощо), речових доказів; отримання порівняльних зразків; підготовки додатків до протоколів слідчих (розшукових) дій, проведення фото-, відеофіксації, упакування вилучених об'єктів тощо; для отримання «наукових доказів» в ході проведення судових експертиз (балістичних, матеріалознавчих, трасологічних, біологічних, хімічних, вибухотехнічних, пожежотехнічних, експертиз відеозаписів, комплексних та ін.); для аналітичної роботи з формування, узагальнення, дослідження та використання великих баз даних, у тому числі з відкритих джерел цифрової інформації. Знання судової медицини та криміналістики можуть бути використані у наступних напрямках: для надання допомоги слідчому, прокурору під час проведення оглядів трупів на місці події, опису у протоках слідчих дій тілесних ушкоджень, вогнепальних ушкоджень, опіків, інших патологій і травмувань у відповідності з анатомічними даними будови тіла людини та спеціальною медичною термінологією; для надання допомоги під час ексгумації трупів, зокрема з місць масових поховань («братських могил»), проведення їх огляду; для проведення судово-медичних експертиз трупів (аутопсії), визначення причин смерті, тривалості посмертного періоду, характеру, механізму утворення та локалізації тілесних ушкоджень, їх розмір, форму, кількість, напрям та інших питань; експертиз при згвалтуваннях, ідентифікації осіб за їх останками, досліджень об'єктів зі слідами біологічного походження, токсикологічних, комплексних медико-криміналістичних та інших досліджень; для участі під час проведення обслідування з метою отримання біологічних зразків у справах про згвалтування, підозри застосування хімічної зброї, отруєнь, спровокованих забрудненням довкілля через активні бойові дії тощо; Ці спеціальні знання входять до сфери досліджень комплексної галузі – медичної криміналістики. [2. с.215–216].

Для вирішення питань, щодо проведення усіх вище зазначених дій, великих зусиль доклали саме університети внутрішніх справ, юридичні вузи та судово медичні інститути з усієї України, розроблюючи тактики і методики за для праці криміналістів.

Щодо актуальності проблем юридичної психології, то знову неможна не звернути увагу, щодо вище зазначених подій в країні. Психологія на сьогоднішній день допомагає загалом в двох напрямках, а саме лікування захисників України, та розслідування військових злочинів, питання стоїть в розумінні вчинків обвинувачених з подальшим притягненням їх до відповідальності. Формування у системи знань про психологічні закономірності діяльності правоохоронних органів при виникненні надзвичайних обставин і ситуацій, пов'язаних з

підвищеним професійним ризиком, небезпекою для життя та здоров'я; заходи психологічного забезпечення професійної та функціональної надійності персоналу при виконанні задач в умовах, що потребують граничної мобілізації фізичних, психологічних і моральних якостей особистості. Цією метою обумовлені наступні завдання для вирішення поставлених завдань:

1) усвідомлення оцінки напруженості праці та психофізіологічної "вартості" основних видів правоохоронної діяльності, впливу різноманітних стрес-факторів оперативно-службової та службово-бойової діяльності на правоохоронців;

2) опанування знаннями про фактори професійної незадоволеності серед працівників правоохоронних органів України та основні функціональні порушення психічної сфери особистості, що виникають у правоохоронців в процесі оперативно-службової та службово-бойової діяльності;

3) вивчення психологічних особливостей забезпечення правопорядку в умовах надзвичайних обставин і ситуацій;

4) вивчення особливостей та основних напрямків роботи психолога під час психологічного супроводження оперативно-службової діяльності;

5) вивчення сучасних методів постекстремальної роботи з правоохоронцями, надання їм психологічної допомоги після застосування табельної зброї та спеціальних засобів для припинення правопорушень чи відбиття ворожого нападу.[3. с.1].

На даний момент поліція має працювати набагато більше, адже наразі важливими завданнями є задоволення гуманітарних потреб населення, проведення виховної і психологічної роботи з громадянами різного віку, особливо дітьми. Поліція під час воєнного часу має нести службу стриманіше та уважніше, адже коли громадянин йде по вулиці, побачивши офіцера поліції, він має почувати себе у безпеці. Поліція має проводити більше часу з мирним населенням та проводити виховні бесіди задля недопущення паніки, масової психологічної атаки та провокацій. Багато дітей залишилося без домівок, а деякі без сімей. Такі діти потребують особливої уваги, моральної та психологічної підтримки. Поряд із проведенням необхідних бесід з дітьми, які пережили емоціональний шок, потрібно також забезпечувати національно-патріотичне виховання. Під час воєнного стану освітні заклади перейшли на дистанційну форму навчання, що є великою перевагою, адже в умовах воєнного стану важливо підтримувати інтелектуальний розвиток дітей. На жаль, складно проводити навчання в умовах повної ізоляції, на окупованих територіях, бомбосховищах чи метро, але важливим завданням поліцейського є вмотивувати дитину до навчання та змістовного проведення дозвілля, попри всі труднощі, дати надію на мирне майбутнє та побутову кар'єри в Україні у мирний час.[4. с.1].

Узагальнюючи викладене вище, слід зазначити, що емоції чинять визначальний вплив на всі сфери життєдіяльності людини, а також нерозривно пов'язані з основними формами її активності. Наслідком негативних емоційних станів можуть стати деструктивні форми поведінки, зокрема й

делінквентна поведінка особистості. Найпоширенішими юридично релевантними емоційними станами слід вважати стрес, афект і фрустрацію.

Теоретичний аналіз літератури засвідчує, що серед перерахованих найбільшу увагу дослідників привертає стан афекту. Особливої актуальності такі емоційні стани набувають під час проведення судово-експертних досліджень, оскільки доведення їх наявності в під експертного в момент учинення злочину може суттєво позначитися на призначенні міри покарання. Крім проаналізованих, є й інші юридично релевантні емоційні стани: кризові стани, конфліктні стани, пристрасть. У контексті юридичної психології вони досліджені недостатньо, що становить перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності. *Матеріали науково-практичної інтернет-конференції Одеського державного університету внутрішніх справ*. 2021. С.10, URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1644/1/23.04.2021.pdf>
2. Яреччук В. О. Криміналістичні та медичні знання: межі використання при розслідуванні злочинів. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 142. С. 211–219.
3. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни «Актуальні проблеми юридичної психології», RL: <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/kompleks-navchalno-metodychnogo-zabezpechennya-distsiplini/156-kompleks-navchalno-metodychnogo-zabezpechennya-dystsipliny-aktualni-problemy-iurydychnoi-psykholohii>
4. Проблеми сучасної поліцієстики. *Матеріали науково-практичної інтернет-конференції Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. С.297-298.
URL: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12363/>
5. Соціально-психологічні проблеми правопорушень. *Робота психолога з девіантними підлітками* // 2004. Психолог, С. 23-24.
6. Актуальні проблеми забезпечення прав людини та напрями їх вирішення у професійній діяльності працівників Національної поліції України. *Теорія і методика виховання: науково-педагогічний вісник*. 2019. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, С. 17.

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В УМОВАХ ВІЙНИ

*Закалик Г. М., старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

*Голота А. В., магістрант
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Досконалість розвитку особистості в сучасних умовах – це її прагнення досягти вершин своєї сутності, розкрити і «актуалізувати свою самість». Через самоактуалізацію відбувається забезпечення дійсного під-, а потім і надсвідомого у людини щодо життєвого сенсу. Цей вибір і стає лінією розвитку особистості.

Людина – це буття у світі, неперервність процесу якого неподільно пов'язана зі самістю та її світом як контекстом життя. Самість забезпечує інтеграцію в єдине ціле вимірів екзистенції людини: фізичного, психічного, соціального і духовного. Кожен з цих вимірів є відносно незалежною системою зв'язку зі світом, його переживаннями й формуванням власних настановлень щодо цього.

Водночас самоактуалізація є процесом усунення невідповідності між автентичною Я-концепцією (Самістю) та ідеалізованим уявленням людини про себе, внаслідок чого відбувається формування автономної, повноцінно функціонуючої особистості, якій притаманні відкритість до власних переживань, прагнення насичено проживати кожен момент свого життя з довірою до себе і своєї тілесності, позитивного ставлення до інших і творчий підхід до власної діяльності.

Самоактуалізація – це «нове народження» індивіда. Це процес вироблення певної властивості особистістю стосовно себе самої, що виявляється в її прагненні до якнайповнішої самореалізації та самовдосконалення, бажанні бути тим, ким вона має і хоче стати.

Вивчення цього феномену ведеться не один десяток років, актуальним залишається в умовах сьогодення.

А. Маслоу, вкладаючи у це поняття найвищу потребу і мотивацію в ієрархії потреб – потребу у самовираженні, коли особистість переходить від задоволення базових життєвих потреб до екзистенціальних [4]. Вони для здорової людини, яка самоактуалізується, є надважливими; відповідно особа навмисно може ініціювати реалізацію власних можливостей [5]. Самоактуалізації є найвищим рівнем або стадією у моделі людської мотивації, потреби «бути», тобто таке особистісне та творче самозростання, яке досягається через реалізацію повного особистісного потенціалу і те, що дає особистості самореалізуватися [3].

Процес самоактуалізації дає можливість відбутися динамічній самоідентифікації особистості, її усвідомленню світу і самої себе, що вимагає значної

мобілізації сил і здібностей, зміни пріоритетів і переосмислення цінностей і творчого підходу. Для самоактуалізованих осіб характерне ефективне сприйняття реальності та позитивне прийняття себе й інших людей, природність поведінки та готовність до служіння людям, вміння відрізнити засіб від мети, розвиток креативності, активність та прагнення до волі і свободи.

Сприйняття сьогодення є важким для молодшої людини, водночас її гартуванням і набуттям нового досвіду. Як відбувається процес самоактуалізації для цілого покоління молоді – є важливим, адже мова йде про майбутнє країни. Не дарма Віктор Франкл пов'язував самоактуалізацію людини з реалізацією власного сенсу життя. Визначальними у ній є: свобода вибору, почуття відповідальності, свідомий контроль за власним життям, подолання тривоги за себе, самотрансцендентність – як вихід людського «Я» за власні межі [2]. Адже сьогодні стоїть питання не лише звичайного виживання в умовах війни, а й збереження психічного здоров'я, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, набуття досвіду та здатність до самореалізації.

Дане дослідження полягало у виявленні особливостей і прагнень особистості до самореалізації, її здатність самоактуалізуватися, адже досягнення самоактуалізованого стану – це радість як для самої особистості, так і для оточення, що має проявлятися у двох взаємодоповнюючих явищах – індивідуалізації й екстеріоризації особистості.

У дослідженні брали участь 40 осіб юнацького віку обох статей, з них двадцять дівчат і двадцять хлопців, які навчаються за спеціальністю «Дизайн» та «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Вік досліджуваних – від 16,8 до 17,5 років. Дослідження проводилося на базі Громадської організації «УАД-СК «Ролекс Плюс», м. Львів.

З метою діагностики здатності особистості до самоактуалізації використані опитувальник «Самоактуалізаційний тест» – САТ (Шостром); методика «Визначення власної самооцінки» та методика «Духовний потенціал особистості - 2».

За результатами дослідження виявлено, що за блоком ціннісної орієнтованості для 73% респондентів характерне значною мірою визнання власних цінностей як таких, що властиві самоактуалізуючій особистості. Поведінка таких осіб є достатньо гнучкою, особливо у реалізації своїх цінностей. У них формувалися позитивні взаємостосунки з оточенням. Вони володіли здатністю швидко й адекватно реагувати на зміни.

За блоком почуттів виявлено також переважання високих показників. Так у 88% респондентів відзначено достатній рівень усвідомлення респондентами своїх потреб і почуттів, здатність до рефлексії. Респонденти схильні безпосередньо висловлювати свої почуття, їхня поведінка була природною, достатньо розкутою і вони демонстрували оточенню свої емоції. Але вони надавали перевагу продумуванню і цільовому спрямуванню своїх дій, що свідчило про недостатню спонтанність і небажання бути «білою вороною». Спонтанність є здатність особистості до поведінки, яка не обмежується культурними

нормами. У природному вигляді її можна спостерігати лише у маленьких дітей. У зрілої особистості її співвідносять із такими цінностями, як свобода, природність, життєва гра з легкістю без зусиль [1].

У 92% респондентів відзначалися практично найвищі бали за блоком само-сприйняття. Такі особистості здатні цінувати свої переваги і водночас, приймати свої недоліки, що викликало повагу, інтерес, довіру та любов до себе. Однак, дещо нижчі показники відзначені щодо контактності. Вони не відчували потреби чи обов'язку чинити так, як від них вимагає оточення. Якщо щось робили для інших, то не вимагали їхнього оцінювання.

У 60% респондентів виявлені високі показники за блоком ставлення до пізнання та у 85% респондентів за шкалою креативності. На їхню думку, з дитинства в особистості потрібно підтримувати прагнення допитливості, тоді це породжує підвищений інтерес і захоплення до світу і бажання до творчої діяльності. Загалом – це орієнтація у часі, незалежність у своїх вчинках і діях, прагнення керуватися в житті власними цілями, переконаннями, настановами та принципами. Це не є ворожим ставленням до оточення чи конфронтацією з груповими нормами. Такі особистості вільні у виборі, не схильні до зовнішніх впливів, що свідчить про рівень їхньої самодостатності.

Поряд з цим у 23% респондентів відзначалася висока залежність від середовища, потреба у комфортності і їхня суб'єктивна нездатності до самостійності.

Для порівняння – у 67% адекватна або незначно завищена самооцінка, тоді як у 25% – характерне заниження власної оцінки, що збігалось для 20% опитаних з низькою ідентифікацією, у 27% – низькою здатністю до децентрації та у 15% респондентів – низьким рівнем рефлексії.

Такі дані свідчать, що для частини студентів необхідна підтримка психолога, з метою розвитку у них як самоповаги, самооцінки, так і здатності до децентрації і самостійності, що впливатиме на їхнє прагнення до самоактуалізації.

Література:

1. Чудакова В. П. Діагностично-інтерпретаційний компонент дослідження рівня прагнення до самоактуалізації – критерію сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності та конкурентоздатності особистості (4 частина, продовження). *Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісячний науково-методичний журнал*. 2015, лютий. № 2 (33). С. 31-41.
2. Frankl Viktor E., Winslade William J. Man's Search for Meaning. *England: BeaconPress*; 1st edition. 2006. 184 p.
3. Komninos Andreas. Self-Actualization: Maslow's Hierarchy of Needs. *Interactiondesigning foundation*. – URL: <https://www.interactiondesign.org/literature/article/self-actualizationmaslow-s-hierarchy-of-needs>
4. Maslow A. Motivation and Personality. N. Y.: Harper&Row, Publishers, Inc, 1970. 399 p.
5. Whitehead Patrick. Goldstein's Self-Actualization: A Biosemiotic View. *The Humanistic Psychologist*. 2017, March. Vol. 45(1). DOI:10.1037/hum0000047

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПІВ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

*Залужний В.Ф., аспірант кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби*

У дослідженні дисциплінарної відповідальності, як правової категорії та міжгалузевого правового інституту, залишається чимало дискусійних аспектів, одним із яких є проблема визначення поняття, змісту та класифікації принципів дисциплінарної відповідальності. Досягнення об'єктивної істини у зазначених питаннях розглядаємо як необхідну умову покращення якості загального та спеціального дисциплінарного законодавства, що є одним із напрямів реформування сфери публічного адміністрування.

Відповідно до загальноприйнятого розуміння, *принцип* (від лат. «*principium*» – початок, первинність, першооснова) – це керівна ідея, вихідне, базове поняття узагальнюючого характеру, в межах якого функціонує той чи інший об'єкт (система об'єктів). Принципам, як філософському та юридичному поняттю, притаманні ознаки системності, упорядкованості, єдності. Методологічна цінність категорії принципів у юридичній площині полягає у їх здатності бути мірилом правового і неправового, слугувати «відправною точкою» при вирішенні конкретних юридичних справ [1, с. 265].

Сходяться на тому, що дисциплінарна відповідальність, як правовий інститут, характеризується наявністю власної системи принципів, фахівці поки що не досягли консенсусу у підходах до розуміння зазначеного поняття, його змістового наповнення та диференціації. Так, В.В. Середа під поняттям принципів дисциплінарної відповідальності розуміє базові засади, що відображають сутність правових норм, призначених регулювати відповідні правовідносини. До переліку принципів дисциплінарної відповідальності фахівець відносить: принципи законності; обґрунтованості; доцільності; пропорційності; невідворотності; справедливості; швидкості настання; презумпції невинуватості [2, с. 20]. Грищенко Р.С. під принципами дисциплінарної відповідальності розуміє визначені суспільством та нормативно закріплені керівні ідеї, що визначають особливості зазначеного інституту, напрямки його розвитку та специфіку застосування. Серед зазначених принципів фахівець пропонує виділяти «класичні» (презумпцію невинуватості; обґрунтованість; невідворотність; індивідуалізацію; пропорційність; рівність) та «безпосередні» (позасудове застосування заходів дисциплінарної відповідальності; обмеженість заходів дисциплінарного впливу; широту дисциплінарної влади уповноваженої особи) принципи [3, с. 136]. Натомість, В.С. Ковригін називає принципами дисциплінарної відповідальності розроблені з урахуванням наукових досягнень правові засади реалізації дисциплінарної відповідальності, що визначають загальну спрямованість, суть, зміст, основні особливості зазначеного явища, забезпечуючи при

цьому результативність відповідного законодавства. До переліку принципів дисциплінарної відповідальності, крім зазначених вище, фахівець відносить: гласність; усебічний захист прав працівника [4, с. 121]. Розробляючи проблематику дисциплінарної відповідальності державних службовців, О.Д. Новак під зазначеним поняттям розуміє основоположні, обов'язкові керівні засади, що їх має бути дотримано при притягненні державного службовця до дисциплінарної відповідальності, та виділяє серед них: а) загальні принципи, які відбивають зміст принципів юридичної відповідальності як такої; б) особливі принципи, які відбивають специфіку дисциплінарного статусу суб'єктів (зокрема, категорії державних службовців). При цьому до першої групи О.Д. Новак відносить принципи: законності; справедливості; доцільності; невідворотності; гласності; гуманізму; демократизму. До другої – принципи швидкості настання дисциплінарної відповідальності; персональної відповідальності суб'єкта за невиконання повноважень та обов'язків; презумпцію невинуватості; повноти, усебічності та об'єктивності дослідження вчиненого порушення службової дисципліни; невідворотності притягнення до дисциплінарної відповідальності з урахуванням обставин учиненого проступку та попередньої поведінки суб'єкта, його ставлення до своїх службових обов'язків; відповідності накладеного дисциплінарного стягнення характеру і тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку [1, с. 266-267].

З урахуванням зазначеного, резюмуємо наступне:

1) Під принципами дисциплінарної відповідальності слід розуміти систему загальних вимог, що визначають зміст дисциплінарної відповідальності, підстави її настання, гарантії, процедури здійснення, а також слугують основою для закріплення основних характеристик зазначеного інституту у законодавстві та реалізації на практиці;

2) Зміст принципів дисциплінарної відповідальності визначається загальними властивостями (ознаками) правової системи держави, правовою політикою, правовим регулюванням, та безпосередньо пов'язаний із особливостями функціонування таких правових явищ, як загальні принципи права, юридична відповідальність, правовий статус суб'єкта, юридичний процес;

3) У системі принципів дисциплінарної відповідальності можливо виділити: а) *загальні* принципи, які відображають пов'язаність дисциплінарної відповідальності з правом (зокрема, це: принципи законності; справедливості; демократизму; рівності; гуманізму); б) *специфічні* принципи, які відображають специфіку дисциплінарної відповідальності та її зв'язок з юридичною відповідальністю (зокрема, це: принципи презумпції невинуватості; доцільності; невідворотності; обґрунтованості; індивідуалізації; пропорційності); в) *процедурні* принципи, які відображають правила реалізації дисциплінарного провадження у певній сфері (зокрема, це: принципи гласності; повноти, усебічності та об'єктивності дисциплінарного провадження; позасудового застосування заходів дисциплінарної відповідальності; обмеженості заходів дисциплінарного впливу; права на захист особи, щодо якої здійснюється дисциплінарне провадження;

урахування обставин учиненого проступку та попередньої поведінки суб'єкта; право на оскарження дисциплінарного стягнення).

Література:

1. Новак О.Д. Щодо розуміння принципів дисциплінарної відповідальності державних службовців. *Право і безпека*. 2012. № 3(45). С. 264-268.
2. Середа В.В. Дисциплінарна відповідальність: поняття, принципи та види. *Університетські наукові записки*. 2014. № 1 (49). С. 18-25.
3. Грищенко, Роман. До характеристики принципів дисциплінарної відповідальності у трудовому праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 135-139.
4. Ковригін В.С. До питання принципів дисциплінарної відповідальності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 1. Том 1. С. 117-121.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ СКЛАДОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

*Ізбаши К. С., кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Одним із пріоритетних напрямків правоохоронної реформи є вдосконалення кадрового забезпечення персоналом Національної поліції України, яке полягає у її своєчасному та оптимальному забезпеченні, ефективному та збалансованому процесі відбору, комплектації, розвитку й звільненні персоналу.

Робота з кадрами, їх якісний добір для подальшого професійного розвитку є одним із найбільш ефективних засобів підвищення результатів функціонування Національної поліції України як інституту держави, що покликаний забезпечити охорону прав і свобод людини, законних інтересів суспільства і держави, публічної безпеки і порядку та протидії злочинності.

Нові вимоги, що висуваються до поліцейських, освітньо-кваліфікаційний рівень, набуття навичок у роботі, психологічна готовність до виконання правоохоронних завдань, є пріоритетними напрямками у забезпеченні Національної поліції України висококваліфікованим кадровим персоналом.

До нормативно-правових актів, що регулюють кадрове забезпечення Національної поліції України є: Конституція України, закони України: «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15 березня 2018 року № 2337-VIII, постанови Кабінету Міністрів України: «Про утворення Національної поліції України» від 02.09.2015 № 641; «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 № 877; «Про однострій поліцейських» від 30.09.2015 № 823; «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від

11.11.2015 № 988, накази МВС України: «Про затвердження Положення про Департамент кадрового забезпечення Міністерства внутрішніх справ України» від 20 жовтня 2014 № 1108, «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» від 26.01.2016 № 50, «Про затвердження Порядку складання Присяги працівниками Національної поліції» від 09.11.2015 № 1453, «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» від 17.11.2015 № 1465, «Про затвердження Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади» від 25.12.2015 № 1631; Указ Президента України від 30 травня 2012 № 365 «Про відомчі заохочувальні відзнаки» та ін.

Нормативно-правові акти передбачають наступні завдання щодо кадрового забезпечення органів та підрозділів Національної поліції України:

по-перше, дотримання та виконання вимог Конституції України, законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства внутрішніх справ України щодо організації роботи з відбору та підготовки персоналу для органів і підрозділів Національної поліції;

по-друге, виконання вимог щодо покращення якості відбору особового складу органів і підрозділів Національної поліції, вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, науково-дослідних установ МВС;

по-третє, удосконалення правил та порядку призначення на посаду поліцейського, проходження служби, переміщення й просування по службі, підготовки й перепідготовки поліцейських, атестування, присвоєння та позбавлення спеціальних звань, звільнення з посади органів та підрозділів Національної поліції України;

по-четверте, забезпечення організації та проведення службової підготовки, яка включає: функціональну, загально-профільну, тактичну, вогневу та фізичну підготовку особового складу та початкову підготовку осіб, прийнятих на службу до органів та підрозділів Національної поліції;

по-п'яте, забезпечення підтримки та оптимізації соціально-психологічного клімату в колективах; збереження фізичного та психічного здоров'я, підвищення психологічної стійкості, надійності та готовності персоналу органів та підрозділів Національної поліції України.

по-шосте, зміцнення дисципліни та законності в діяльності органів і підрозділів Національної поліції та дотримання прав та законних інтересів громадян;

Досліджуючи питання підготовки кадрів для правоохоронних органів, слушною є думка Бандурки О.М., який до завдань кадрового забезпечення відносить: визначення кількості працівників й структуру кадрового складу, з'ясування категорій посад і рівня професійної підготовки, роботу з кадрами, а також підготовку кадрів, стимулювання їх трудової активності, виховання, тощо [1, с. 192-193]. На думку Битяка Ю.П., основними завданнями кадрового забезпечення є: планування та прогнозування потреби в персоналі; профорієнтаційна робота; добір персоналу; кар'єрний розвиток персоналу; мотивація та

стимулювання персоналу; атестація та соціальний захист персоналу, облік персоналу, ведення кадрової документації; контроль трудової дисципліни та ін. [2, с. 364].

Розглядаючи питання кадрового забезпечення органів та підрозділів Національної поліції, варто звернути увагу на позиції науковців щодо сутності кадрового забезпечення. Так, цікавою є точка зору Тетері В.М., який досліджуючи сутність та особливості кадрового забезпечення Національної поліції, визначає кадрове забезпечення, як комплексне явище, яке, як і будь який інший напрям діяльності, має свою історію розвитку, структуру, мету та функції [3, с. 186].

На думку Руколайніної І.С. сутність кадрового забезпечення органів Національної поліції України полягає у здійсненні уповноваженими суб'єктами управління процесу заповнення організаційних структур кваліфікованими кадрами, створення сприятливих умов праці для ефективного використання знань, умінь, навичок, досвіду та мотивації до ефективної праці, з урахуванням можливостей для розвитку, підвищення кваліфікації та професійного зростання, яке здійснюється на основі демократичних засад побудови нашої держави та принципу забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи [4, с. 105].

Досить слушною є думка Савельєвої І.В., яка вважає, що підготовка кадрів є одним із елементів структури кадрового забезпечення у цілому. До структури підготовки кадрів для Національної поліції науковець відносить такі елементи: професійний відбір кандидатів на проходження служби, початкова підготовка, підготовка у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, післядипломна освіта, службова підготовка та самостійна підготовка [5, с. 60].

На думку Шатрави С.О., кадрове забезпечення органів Національної поліції полягає у проведенні роботи з кадрами, що включає їх професійну підготовку, добір та розстановку, просування по службі, перепідготовку та підвищення кваліфікації, заохочення та застосування дисциплінарних санкцій, а також оцінювання якості службової діяльності працівників поліції [6, с. 86].

Таким чином, сутність кадрового забезпечення необхідно розуміти, як встановлену відповідно до норм адміністративного права управлінську діяльність, яка полягає у своєчасному, оптимальному та збалансованому процесі відбору, проходженні служби, атестації, звільненні персоналу та направлена на забезпечення органів та підрозділів Національної поліції висококваліфікованим персоналом, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Література:

1. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України: монографія. Харків: Основа, 2004. 780 с.
2. Битяк Ю.П. та ін. Адміністративне право : підручник. За заг. ред. Битяка Ю.П.. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Харків : Право, 2013. 656 с.

3. Руколайніна І.Є., Леміш О.О. Формування та підготовка кадрів (персоналу) для органів Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. №1. С. 104-106.

4. Савельєва І.В. Адміністративно-правове забезпечення підготовки кадрів Національної поліції України: дис.... кан-та юрид. наук : 12.00.07 / МОН України, Терн. нац. екон. ун-т, Тернопіль, 2019, 230 с.

5. Тетеря В.М. Сутність, значення та особливості кадрового забезпечення поліції на регіональному рівні в контексті реформи Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2, ч. 3. С. 184-189.

6. Шатрава С.О. Стан та правове регулювання кадрового забезпечення органів національної поліції на сучасному етапі розвитку. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №1. С. 83-87.

СУТІСНІ ТА ПРАВОВІ СЕГМЕНТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ З УРАХУВАННЯМ ЕЛЕМЕНТУ БЕЗПЕКИ

Кадала В. В., кандидат юридичних наук, доцент,
Голова Юридичної клініки «Правовий захист»
доцент кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки,
Донецького державного університету внутрішніх справ

В умовах воєнного стану актуалізується питання національного розвитку країни, яка потерпає від впливу негативних факторів на фінансово-економічний та соціально-економічний напрямок діяльності. Як показують реалії, воєнні дії розв'язані російською федерацією проти України призвели до появи негативних чинників впливу на економічний сектор в цілому. До складу негативних чинників ввійшли: суттєві інфляційні коливання на ціновий фактор, зростання курсу валют, втрата логістичних зв'язків з комерційними партнерами представників підприємницького сектору, часткова, а, в окремих випадках повна втрата бізнесу, втрата робочих місць та збільшення соціально незахищених верст населення тощо. Усе зазначене, у певній мірі уповільнює національний розвиток України та вказує на підвищення рольового аспекту фінансової та економічної безпеки, впровадження шляхів їх зміцнення, щоб створити систему захисту від існуючих загроз для національної економіки країни взагалі. Все окреслене вказує на актуальність та сучасність обраного напрямку дослідження.

Проблеми правового забезпечення національної економіки країни, її безпечної складової не є новими, проте не втрачають своєї актуальності та постійно обираються предметом монографічних та дисертаційних досліджень, обговорюються науковцями на різних дискусійних платформах з окремо піднятих питань. До складу науковців, які переймалися проблемами безпеки національного розвитку України слід віднести С.В. Онищенко [1], З.С. Варналій [2], О.С.

Власюк [3], О.М. Ляшенко та ін.[4], С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець [5] та інші. Проте, незважаючи на вагомий внесок вітчизняних фахівців у розробку цієї тематики та досить комплексне дослідження цього питання, активність дослідження взаємозв'язку національної економіки країни та економічної безпеки залишається низькою. Багато питань досі залишаються недостатньо висвітленими. Тож подальшого дослідження потребують насамперед практичні рекомендації щодо врегулювання відносин у сфері національної економіки та її безпеки.

З приводу взаємозв'язку національної економіки країни та її безпеки доволі предметно висловлюються у своїй праці С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець [5]. Науковці пропонують тлумачення сутнісного змісту понятійної категорії «економічна безпека держави» з врахуванням сегменту національна економіка. На їх погляд поняття «економічна безпека держави» представляє собою «...сукупність умов і чинників, що гарантують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення та вдосконалення» [5]. Такий підхід обґрунтовують наступним твердженням «...якщо ж розглядати безпеку як стан економіки і держави в цілому, а економічну безпеку як ідеальну точку, то тлумачення терміна можна сформулювати таким чином: економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави».

З правової позиції варто звернутися до Указів Президента України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» [6] та «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» [7], які розкривають безпекову складову у сукупності з національною економікою. Зокрема, з позиції останнього правового акту законодавець окресливши у п.5 пріоритети національних інтересів України та забезпечення її національної безпеки, у п.6 розкриваючи напрямки їх реалізації чітко вказує на необхідність забезпечення як сталого розвитку національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір так, і захисту суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди.

Разом з тим, законодавець у р. 3 п.18 Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [6] розкриває основні завдання у сфері забезпечення економічної безпеки, які також торкаються національної економіки, а саме:

забезпечення стійкості від зовнішніх і внутрішніх викликів та загроз національним економічним інтересам держави та інтересам її громадян;

збереження та розвиток економічної потужності країни з урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року [8] та позицій людиноцентризму [7];

гарантування національної економічної незалежності та здатності до захисту національних економічних інтересів, зокрема у високотехнологічній сфері.

Одночасно законодавець п.21 Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [6] окреслюючи напрям розвитку у сфері забезпечення економічної безпеки країни, необхідно підвищити конкурентоспроможність національної економіки та створити умови для досягнення визначених за основними складовими економічної безпеки цільових орієнтирів.

Таким чином, проведені дослідження доводять існування проблематичних аспектів розвитку національної економіки країни, котра знаходиться в умовах воєнного стану. Часткове вирішення проблем лежить в площині правового регулювання як розвитку національної економіки країни так, і законодавчого підходу до формування системи захисту від загроз національній економіці через механізм економічної безпеки. Законодавець створив доволі потужний пакет правових регуляторів, котрі надають можливість впроваджувати заходи зміцнення економічної безпеки країни, разом з тим доцільним є врегулювання окремих положень з встановленими правовими нормами розвитку країни взагалі та її економічного базису зокрема. Постає питання узгодження окремих правових положень розвитку національної економіки з заходами економічної безпеки, котрі розширюють свою змістовність в умовах воєнного стану. Такий підхід надасть можливість більш предметно та реалістично підійти до вирішення питань розвитку національної економіки у майбутньому.

Література:

1. Онищенко С.В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення: монографія / С. В. Онищенко. К.: Знання України, 2017. 450 с.
2. Варналій З.С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації: монографія. К.: Знання України, 2020. 423 с.
3. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. К. : Нац. інт пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2012. 48 с.
4. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / [О. М. Ляшенко та ін.]; за заг. ред. Г. В. Козаченко. Луганськ: Елтон-2, 2010. 282 с.
5. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика : монографічний навчальний посібник / [С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько, П. Матішак, Я. Голоніч, П. Копінець, та ін]. Ужгород: РІК-У, 2017. 388 с.
6. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21#Text>
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>

8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ – МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.

*Катеринчук І. П., доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри вогневої підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Протидія корупції в Україні є надзвичайно важливим завданням як і для держави так і для суспільства. Без перебільшення, корупцію можна вважати прямою загрозою національній безпеці нашої держави. Корупція зводить на нівець зусилля суспільства та влади в дотриманні принципів соціальної справедливості та рівності всіх перед законом. Корупція підриває довіру людей до влади, сприяє лобіюванню законодавчих та нормативних актів, масштабним зловживанням та злочинності.

Зокрема М.І. Мельник розглядає корупцію як різновид соціальної корупції, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади, держави та суспільства в цілому.[6]

Дещо інакше визначає корупцію Є.В. Невмержицький, який зазначає, що корупція-це, в першу чергу, соціально-політичне явище, головною особливістю якого є використання посадовими особами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадських об'єднань, установ та організацій господарського управління всіх форм власності свого службового становища для одержання матеріальних цінностей, послуг чи пільг для себе, або третіх осіб.[7]

У законі України «Про запобігання корупції» в статті 70 визначається, що Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.[1]

Міжнародне співробітництво України та зарубіжних партнерів в напрямку боротьби з корупцією є надважливим аспектом побудови суспільства з нулевою толерантністю до корупційних проявів. Держави-учасниці виконують свої зобов'язання згідно з Конвенцією ООН проти корупції відповідно до принципів суверенної рівності й територіальної цілісності держав і принципом невтручання у внутрішні справи інших держав.[4] Сьогодні це єдиний універсальний юридично обов'язковий інструмент для боротьби з корупцією. Так, 181 країна-підписант Конвенції здійснюють заходи, рекомендовані документом для подолання корупції. [5]

Як свідчить зарубіжний досвід, найбільших досягнень в реалізації антикорупційного законодавства вдалося отримати в тих країнах, де були створені

належні спеціалізовані органи боротьби з корупцією. Досвід країн світу щодо запобігання та протидії корупції, враховуючи їх системи державного управління та законодавства, становить суттєвий інтерес для України. Напрясування у цій сфері можуть бути використані у практиці окремих державних установ у боротьбі з корупцією, а також під час розроблення нормативно-правових актів, що спрямовані на зменшення впливу корупції в державному управлінні. Зараз заходи з протидії корупції здійснюються як і урядами окремих країн, так і різними міжнародними, громадськими та неурядовими організаціями. Тому поступово у світовому співтоваристві формуються глобальні антикорупційні домовленості і відбувається напрацювання спільних практик.

Одним із найважливіших заходів для ефективної боротьби з корупцією є відповідний комплекс норм права, які забороняють форми неправомірної поведінки, що спричиняють шкоду як державі, так і громадянам. Важливо розуміти, що до такого комплексу варто зарахувати не лише законодавчо закріплені заборони, але і певні заходи, що мали б попереджувати корупцію і були спрямовані на обмеження та зменшення причин корупції. У такому разі проблема боротьби з корупцією не лише впливає на належне покарання за корупцію, але й спрямовується на боротьбу з першопричинами і зменшення сприятливих умов для корупції.

Оскільки універсального засобу боротьби з корупцією в цілому немає, то для кожної держави необхідно вибрати свій шлях, який уряд повинен побудувати самостійно на основі місцевого законодавства, менталітету, традицій, тощо. Необхідно шукати національний шлях боротьби з корупцією, беручи до уваги закордонний досвід.

Боротьба з корупцією передбачає розроблення та впровадження заходів щодо запобігання, виявлення та припинення злочинів, які пов'язані з корупційними діями, усунення їх наслідків та притягнення винних до відповідальності. Не виникає сумніву що система таких заходів має будуватися на принципах законності, гласності, невідворотності покарання за корупційні правопорушення, відновлення порушених прав, компенсації громадянам, їх об'єднанням, державі збитки, заподіяні корупцією. Ці заходи слід вважати невід'ємною частиною реформи державного управління. Але Україна не може просто копіювати антикорупційні методи і заходи, що застосовуються в інших країнах, де державні органи та посадові особи мають детальні нормативні акти та чітко визначені обов'язки щодо їх реалізації. У цих країнах боротьба з корупцією ведеться за допомогою суворих санкцій, що мають сенс, оскільки корупція підштовхує чиновника до порушення чітко визначених стандартів. Закони, які ухвалюються в нашій державі показують чудеса винахідливості, щоб не обтяжувати себе потребою в їх дотриманні.[3] Ми переконані, що організаційно-правовими засадами боротьби з корупцією в Україні є такі складники, як наявність політичної волі щодо антикорупційних заходів; відповідність наявним міжнародним нормативним документам; існування та вдосконалення чіткого і взаємопов'язаного антикорупційного законодавства; належна та ефективна

діяльність усіх установ, відповідальних за дотримання антикорупційних норм; прозорість та підзвітність публічної влади; чіткі та зрозумілі правила фінансового контролю та ін. Зрозуміло, що це не стовідсоткові інструменти досягнення успіху в боротьбі з корупцією в цілому, але цей перелік дає змогу зрозуміти, що в Україні є місце для суттєвого вдосконалення системи боротьби та попередження такого негативного протиправного діяння.

Література:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року №1700-VII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. А.В.Мовчан Актуальні проблеми корупції в Україні. Вісник кримінального судочинства №1/2017, стор. 116-121 [Електронний ресурс] - https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2017_Movchan.pdf
3. О.Г.Мельник Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної антикорупційної політики в Україні. [Електронний ресурс] - http://lsej.org.ua/2_2021/7.pdf
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Відомості Верховної Ради України(ВВР), 2007, №49) [Електронний ресурс] - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
5. Офіс доброчесності НАЗК. Міжнародне антикорупційне законодавство та Конвенція ООН проти корупції: До чого тут Україна? 8 грудня 2020 року. Навчальний матеріал. [Електронний ресурс] - <https://prosvita.nazk.gov.ua/blog/ofis-dobrochesnosti-ogoloshuye-pro-zapusk-antykorrupsijnyh-urokiv>
6. Мельник М.І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М.І. Мельник. К.: Парлам. вид-во, 2000. 256 с.
7. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є.В. Невмержицький. К.: КНТ, 2008. 368 с.

**МОТИВ ТА МЕТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПОВ'ЯЗАНОГО ІЗ ВИКРАДЕННЯМ, ПРИВЛАСНЕННЯМ,
ВИМАГАННЯМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ
ПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ АБО ІНШИХ БОЙОВИХ РЕЧОВИН,
ЗАСОБІВ ПЕРЕСУВАННЯ, ВІЙСЬКОВОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТЕХНІКИ ЧИ ІНШОГО ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА, А ТАКОЖ
ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА
АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ**

*Кім Р.Д., аспірант докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ*

До різних аспектів мети кримінального правопорушення розглядаються майже в кожному дослідженні, присвяченому теоретичним і практичним питанням застосування норм кримінального законодавства щодо встановлення суб'єктивної сторони окремих складів кримінальних правопорушень.

Так, аспектами вивчення мети кримінального правопорушення, як правило, у більшості випадків заводитьися до матеріального розуміння, яке виявляється у простому описі фактичних обставин вчинення кримінального правопорушення, а тому особливості розуміння мети у свідомості суб'єкта здебільшого залишаються поза увагою вчених. При цьому багато проблемних питань залишаються невирішеними. Ідеться про питання сукупності ознак, які входять до поняття мети кримінального правопорушення; не окреслені межі визначення спеціальної мети кримінального правопорушення обов'язковою ознакою складу конкретного кримінального правопорушення; недостатньо досліджено питання кваліфікації складів кримінальних правопорушень, які містять мету.

Верховний суд тлумачить суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, яка характеризується прямим умислом, корисливим мотивом та метою. Обов'язковими суб'єктивними ознаками розтрата майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем є корисливий мотив – спонукання до незаконного збагачення за рахунок чужого майна, та корислива мета – збагатитися самому або незаконно збагатити інших осіб, в долі яких зацікавлений винний [1].

Обов'язковою суб'єктивною ознакою протиправного розкрадання, згідно із рішеннями Верховного Суду, є корислива мета, яка переслідується винним при його вчиненні.

Корислива мета передбачає прагнення винного отримати на шкоду іншій особі наживу, матеріальну користь.

В даний час в теорії та практиці кримінального права панує твердження, що корислива мета є обов'язковою ознакою викрадання, хоча однозначної думки щодо цього не вироблено.

Якщо б на законодавчому рівні було визначено корисливу мету є обов'язку ознаку розкрадання, це б не дозволяло б трактування її у вузькому розумінні

як мети особистого збагачення. В даний час більшість авторів вважає, що корислива мета має місце й у тому випадку, коли злочинець прагне дати можливість добування матеріальної вигоди іншим особам, у майновому становищі яких він так чи інакше зацікавлений.

Ми вважаємо, що сутність та природа корисливої мети при вчиненні незаконного викрадання, згідно з яким корислива мета є обов'язковою ознакою складу викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем і полягає в прагненні винного до збагачення особисто себе; близьких осіб, у покращенні матеріального становища яких він зацікавлений; юридичних осіб, з функціонуванням яких пов'язане його матеріальне становище; будь-яких інших осіб, які діють із ним у співучасті.

Факультативною ознакою суб'єктивної сторони злочину є мотив кримінального правопорушення, під яким зазвичай розуміється ті внутрішні спонукання, якими керується винний під час вчинення суспільно небезпечного діяння. Якщо мета відповідає на запитання «для чого відбувається дія», то мотив - на запитання «чому» та «заради чого» воно відбувається.

П. М. Бурлака вважає що обов'язковою ознакою ст. 410 КК України суб'єктивної сторони є мотив: кримінальне правопорушення вчинюється з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, або в інтересах третіх осіб [2].

С.Б. Пузиревський вважає мотиви кримінальних правопорушень проти порядку проходження військової служби здебільшого відрізняються від мотивів кримінальних правопорушень проти порядку підлеглості та військової часті (при яких мотиви є негативні почуття) [3, С. 57].

Вважаємо що недостатньо повно досліджується мотив при досудовому розслідуванні, так на стадії судового розгляду часто визнається не встановлення істинного мотиву вчинення кримінального правопорушення не дає можливості суду правильно вирішувати питання про індивідуалізацію та диференціацію кримінальної відповідальності особи та відповідно покарання, яке не буде відповідати загальним засадам його призначення. Мотив пов'язаний із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем вчинений військовослужбовцем частини або місця служби може бути негативним, наприклад, бажання отримати дохід від продажу військового майна, і позитивним, приміром, допомога батькам, побиття з боку військовослужбовців, що може розглядатися як пом'якшуючі обставини. Але ст. 63 Конституції України не заважає підозрюваному (обвинуваченому) промовчати про мотиви викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових

припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем або приховати справжні мотиви. Оцінка судом мотивів вчинення ст.410 КК України не повинна породжувати сумніви в законності й обґрунтованості вироку. Наприклад, при мотивуванні пом'якшення покарання суд не може оперувати такими загальними термінами, як «унаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин», «вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірним або аморальними діями потерпілого» тощо. Мотиви мають бути конкретними.

Так, наприклад, військовослужбовець, здійснюючи розкрадання військового майна, потім дане майно передає іншим особам, керуючись при цьому спонуканням (мотив) заручитися підтримкою у вирішенні будь-якого

питання в іншій особи. Також він може діяти з почуття подяки за раніше надану послугу або навіть з благородних мотивів (допомога родичам чи близькому другу у важкій ситуації). Користь не є тут рушійним спонуканням (мотивом), але мета кримінального правопорушення у широкому розумінні, безумовно, буде корисливою.

Тому ми поділяємо точку зору тих авторів, які дотримуються наступної узагальненої позиції: відсутність корисливої мети свідчить про відсутність складу викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, чого не можна сказати про корисливий мотив, який не є обов'язковою ознакою розкрадання.

Проаналізувавши поняття суб'єкту та зробивши порівняння із спеціальним суб'єктом ст. 410 КК України, ми прийшли до наступних висновків:

1. Корислива мета є обов'язковою ознакою ст. 410 КК України, яка є єдиною статтею у цьому розділі, що відноситься до корупційних кримінальних правопорушень і полягає в прагненні винного до збагачення особисто себе; близьких осіб, у покращенні матеріального становища яких він зацікавлений; юридичних осіб, з функціонуванням яких пов'язане його матеріальне становище; будь-яких інших осіб, які діють із ним у співучасті;

2. Мотив є необов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення при кваліфікації, проте повинна бути обов'язково встановлена на стадії досудового розслідування чи під час судового розгляду тому що впливає на індивідуалізацію та диференціацію покарання.

Література:

1. Форма об'єктивної сторони та суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 191 КК (шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем) <https://lpd.court.gov.ua/home/search/81>

2. Бурлака П. М. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадення військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України) // Вісник прокуратури 4'2019 https://vpzhr.gp.gov.ua/ua/guidance_vpzhr.html?_m=publications&_t=rec&id=251536&s=print
3. Пузиревський Є.Б. Запобігання військовим злочинам: моногр./ за заг. Ред. Д-ра. Юрид. наук. О.М. Литвинова. Х.: Ніка Нова, 2011. 176 с.
4. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / За ред. М.І. Хавронюка. К. : Москаленко О. М., 2019. 464 с.

КРИТЕРІЇ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ АБО БОЄПРИПАСІВ

*Козаченко С. В., аспірант Приватного вищого
навчального закладу «Університет сучасних знань»*

У КПК України відсутня уніфікована норма права, в якій чітко сформульовано визначення, обсяг прав і повноважень суб'єктів доказування. Проте умовиводи про це можна отримати шляхом аналізу положень КПК України. Зокрема, доказування є елементом кримінальної процесуальної діяльності, а значить суб'єктами доказування будуть суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності з урахуванням їх функцій і процесуальних повноважень.

Суб'єктом кримінальної процесуальної діяльності, а значить і доказування, може бути тільки той суб'єкт, який здійснює чи приймає участь в кримінальному провадженні та наділений процесуальними повноваженнями (правами й обов'язками). При цьому процесуальні повноваження в суб'єкта доказування повинні бути не тільки визначені в кримінальному процесуальному законодавстві, а й підтвердженні відповідними процесуальними документами в конкретному кримінальному провадженні.

Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 9 КПК України «прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень» [1]. При цьому засада змагальності реалізується в кримінальному провадженні шляхом самостійного обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів. Сторони кримінального провадження наділяються рівними правами на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг,

а також на реалізацію інших процесуальних прав. Разом із тим установлює заборону на покладання функцій державного обвинувачення, захисту та судового розгляду на один і той самий орган чи службову особу [1].

В кримінальному процесі прийнято класифікувати суб'єктів доказування залежно від наявності в них обов'язку чи права доказування. Зокрема, за цим критерієм суб'єкти доказування поділяються на дві групи: особи, на які покладено обов'язок здійснювати доказування; учасники кримінального процесу [2, с. 340]. На нашу думку, наведений вище критерій варто використовувати під час систематизації суб'єктів доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї або боєприпасів, оскільки законодавець у ст. 92 КПК України визначає суб'єктів, на яких покладено обов'язок доказування. При цьому варто зазначити, що «на суд покладено обов'язок об'єктивно і неупереджено створювати необхідні умови для виконання сторонами їх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав та функцію розгляду справи, основною складовою якої також є з'ясування справжніх фактичних обставин справи» [3, с. 7]. Це зумовлюється тим, що «у кримінальному провадженні правосуддя здійснюється лише судом...» [1].

Крім того, виходячи з положень ч. 2 ст. 91 КПК України, доказування в кримінальному провадженні здійснюється шляхом збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [1]. Відповідно доцільно систематизувати суб'єктів доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї або боєприпасів, також і з урахуванням стадій цієї процесуальної діяльності. На це вказують й положення ст. ст. 93, 94 КПК України, згідно з якими:

- суб'єктами збирання доказів є сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;
- суб'єктами оцінки доказів є слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд [1].

Окремо варто зазначити, що обсяг повноважень суб'єкту доказування залежить від його кримінального процесуального статусу та функції, яку виконує в кримінальному провадженні. Зокрема, як зазначає В. Вапнярчук, особливості кримінального процесуального доказування визначаються саме діяльністю суб'єктів кримінального провадження, які виконують функції:

- обвинувачення (діяльність, спрямована на викриття особи у скоєнні кримінального правопорушення, встановлення її винуватості, а також обставин, що обтяжують її відповідальність);
- захисту (діяльність, направлена на спростування обвинувачення, встановлення невинуватості особи і пом'якшення її відповідальності);
- здійснення правосуддя (судова діяльність, по-перше, слідчого судді на стадії досудового розслідування зі здійснення судового контролю, спрямованого не на вирішення питання про кримінальну відповідальність, а на створення умов для підготовки провадження судового розгляду і на захист у

кримінальному процесі прав людини, по-друге, суду (судді), присяжних (коли судовий розгляд ведеться з їх участю) щодо дослідження всіх зібраних під час кримінального провадження доказів та прийняття рішення про винуватість чи невинуватість конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення, а також її покарання) [4, с. 164–165].

Отже, систематизацію суб'єктів доказування в кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї або боєприпасів, варто здійснювати за такими критеріями, як: їх процесуальний статус, обсяг повноважень (процесуальних прав і свобод), функції, які вони виконують, та стадії процесу доказування.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Комісарчук Ю.А. Поняття та зміст кримінально-процесуального доказування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. Вип. 4. С. 333–343.
3. Попелюшко В.О. Предмет захисту та його доказування в кримінальній справі: монографія. К.: Прецедент, 2005. 232 с.
4. Вапнярчук В. Суб'єкти кримінального процесуального доказування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 160–168.

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВІДМЕЖУВАННЯ РІЗНИХ ФОРМ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

*Козаченко О. І., професор кафедри
правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права
імені князя Володимира Великого,
доктор юридичних наук, старший науковий співробітник*

Останньою переломною подією у правовому регулюванні негласного встановлення фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження стало прийняття у 2012 р. чинного КПК України. На відміну від попереднього періоду, до Кодексу було запроваджено можливість таємного одержання інформації, необхідної для встановлення фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження – шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Дослідження питань проведення контролю за вчиненням злочину має ґрунтуватися на розумінні змісту останнього.

Сьогодні таке розуміння не можна сформулювати спираючись лише на законодавство (це потрібно робити шляхом аналізу наукових праць з даної

тематики, а також через дослідження правозастосовної діяльності органів досудового розслідування та оперативних підрозділів).

Адже, унормовуючи контроль за вчиненням злочину в ст. 271 КПК України [1], законодавець визначив лише: а) його форми (контрольована поставка; контрольована та оперативна закупка; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину) (ч. 1); б) обставини, які унеможливають проведення контролю за вчиненням злочину (ч. 2); в) заборону провокувати (підбурювати) особу на вчинення злочину з метою його подальшого викриття (ч. 3); г) особливості оформлення результатів контролю за вчиненням злочину (ч. 4); г) необхідність використання інших норм законодавства (без конкретизації) щодо організації і тактики окремих форм контролю за вчиненням злочину (ч. 5); д) необхідність використання норм міжнародного права та домовленостей з іншими державами щодо здійснення контролю за вчиненням злочину, якщо це пов'язано з переміщенням через державний кордон України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів (ч. 6); е) окремі вимоги щодо рішення прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину (ч. 7); є) необхідність одержання дозволу слідчого судді у разі тимчасового обмеження конституційних прав особи (ч. 8) [1].

Отже, у жодній з восьми частин ст. 271 КПК України не розкривається зміст а ні контролю за вчиненням злочину загалом, а ні його форм. Ні КПК України [1], ні інші законодавчі акти не містять визначення вказаних дій.

Проблеми, пов'язані з формулюванням понять різних форм контролю за вчиненням злочину, визначенням конкретних критеріїв їх відмежування, а також розуміння сутності даної НСРД загалом, останнім часом досліджували О. А. Антоненко, М. В. Багрий, О. А. Білічак, А. А. Венедіктов, В. А. Динту, О. В. Кириченко, В. В. Комашко, А. М. Копилов, А. Д. Оноферийчук, М. А. Погорельцький, Т. О. Руденко, О. С. Старенький, Р. В. Суворова, С. С. Тарадойна, В. Г. Уваров, І. Р. Шинкаренко та інші) [2]. Віддаючи належне вагомих здобуткам цих учених, зазначимо, що аналіз їхніх наукових публікацій свідчить про відсутність єдності в баченні змісту контролю за вчиненням злочину загалом, а також таких форм, як спеціальний слідчий експеримент та імітування обстановки злочину. Водночас майже всі науковці у висновках своїх досліджень наголошують на необхідності внесення змін до КПК України в частині подання чітких визначень контролю за вчиненням злочину та його означених форм, але, здебільшого, відповідних пропозицій не вносять. Лише в окремих працях формулюються визначення контролю за вчиненням злочину, спеціального слідчого експерименту та імітування обстановки злочину. Але вони не можуть бути застосовані для вдосконалення чинного законодавства внаслідок своєї неоднозначності та дискусійного характеру.

Оскільки законодавець не подав у КПК України) [1; 2]. визначення жодної з вказаних форм, це вимушені були зробити розробники міжвідомчої Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій) [3] та використання їх результатів у кримінальному провадженні. У вказаному нормативному акті зазначається, що контрольована поставка полягає в організації і

здійсненні слідчим та оперативним підрозділом контролю за переміщенням (перевезенням, пересиланням, передачею, ввезенням, вивезенням з України чи транзитним переміщенням її території) товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених до обігу, з метою виявлення ознак злочину та фіксації фактичних даних про протиправні діяння осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (п. 1.12.1.).

Контрольована закупка полягає в імітації придбання або отримання, зокрема безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, який перебуває у вільному обігу, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила (п. 1.12.2.).

Оперативна закупка полягає в імітації придбання або отримання, у тому числі безоплатного, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товару, обіг якого обмежений чи заборонений чинним законодавством, з метою викриття і документування факту вчинення злочину та особи, яка його вчинила (п. 1.12.3.).

Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину (п. 1.12.5.).

Імітування обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створюють у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та викриття відомої чи невідомої особи (осіб), яка планувала чи замовляла його вчинення (п. 1.12.5.) [1].

Аналіз вказаних визначень свідчить про відсутність однозначності пропонованих розробниками Інструкції формулювань, зумовлених, серед іншого, вживанням незрозумілих термінів («відповідні умови», «спостереження за прийняттям рішень», «обстановка наближена до реальної», «створення уяви»). Наслідком цього є можливість їх широкого тлумачення та неможливість чіткого відмежування різних форм контролю за вчиненням злочину. Так, вивчення практики засвідчує, що ідентичні за змістом дії з викриття одержання неправомірної вигоди службовою особою в одних випадках процесуально оформлюють як спеціальний слідчий експеримент, а в інших - як імітування обстановки злочину. Відсутність однозначності у цьому питанні спостерігається і науковій літературі. До того ж в окремих навчальних посібниках і методичних рекомендаціях ідентичні операції, що проводяться з метою викриття одержання службовою особою неправомірної вигоди, іменують то спеціальним слідчим експериментом, то імітуванням обстановки злочину.

Отже, розмежування імітування обстановки злочину та спеціального слідчого експерименту є доволі умовним. Достатньо обґрунтованих критеріїв такого розмежування ми не знайшли в жодній науковій праці. Адже для виокремлення цих критеріїв вчені, здебільшого, послуговуються порівняльним аналізом нормативних визначень імітування обстановки злочину та спеціального

слідчого експерименту. Такий аналіз дає можливість встановити, що досліджувані форми контролю за вчиненням злочину можуть бути відмежовані за наступними критеріями:

а) **коло суб'єктів (учасників)**: імітування обстановки злочину передбачає участь слідчого та «уповноваженої особи», у той час як у проведенні спеціального слідчого експерименту беруть участь «слідчий та оперативний підрозділ»;

б) **коло об'єктів**: спеціальний слідчий експеримент проводиться щодо «певної особи», тобто відомої (встановленої, ідентифікованої), у той час як імітування обстановки злочину може здійснюватися щодо невідомої (невстановленої, неідентифікованої) особи;

в) **використовувані засоби (матеріальні знаряддя)**: для імітування обстановки злочину обов'язково використовуються імітаційні засоби, у той час як спеціальний слідчий експеримент цього не передбачає;

г) **мета проведення**: спеціальний слідчий експеримент має на меті перевірку дійсних намірів особи, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину; імітування обстановки злочину - запобігання кримінальному правопорушенню та викриття особи, яка планувала чи замовляла його вчинення.

Щодо кола суб'єктів (учасників) контролю за вчиненням злочину, то даний критерій не можна використовувати для відмежування спеціального слідчого експерименту від імітування обстановки злочину через те, що КПК України досить повно окреслює коло осіб, які можуть проводити будь-яку НСРД, брати у ній участь або залучатися до неї. Так, відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор як процесуальний керівник досудового розслідування уповноважений давати вказівки щодо проведення НСРД чи брати участь у них, а в необхідних випадках проводити їх особисто. Слідчий, відповідно до п. 2, 3 ч. 2 ст. 40 та ч. 6 ст. 246 КПК України, уповноважений проводити НСРД та доручати їх проведення відповідним оперативним підрозділам.

Оперативні підрозділи, відповідно до ст. 41 та ч. 6 ст. 246 КПК України, здійснюють НСРД в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Норми ч. 6 ст. 246, ст. 275 КПК України передбачають, що за рішенням слідчого чи прокурора до проведення НСРД можуть залучатися також інші особи (особи залучені до конфіденційного співробітництва). Отже, у визначенні непотрібно вказувати на коло осіб, які проводять НСРД, беруть у ній участь або залучаються до неї: це вже зроблено законодавцем. Варто також зауважити, що ні в КПК України [1,3], ні в Інструкції [3]. не визначено термін «уповноважена особа». Коло об'єктів як критерій відмежування спеціального слідчого експерименту від імітування обстановки злочину є доволі дискусійним. Адже при документуванні фактів одержання неправомірної вигоди службовою особою та фактів вимагання правові підстави, організація і тактика проведення контролю за вчиненням злочину є ідентичними. При цьому в першому випадку особа об'єкта відома, у другому випадку, здебільшого, ні.

Використовувані засоби (матеріальні знаряддя) також навряд чи можуть слугувати критерієм відмежування досліджуваних форм контролю за вчиненням злочину. Адже ст. 273 КПК України встановлює можливість і порядок використання несправжніх (імітаційних) та заздалегідь помічених (ідентифікованих) засобів для усіх, без винятку, НСРД. Таким чином, використання імітаційних засобів не може бути винятковою ознакою імітування обстановки злочину, тим більше, що практика свідчить: такі засоби постійно використовуються при проведенні спеціального слідчого експерименту.

Четвертий критерій (мета проведення) відмежування двох досліджуваних видів контролю за вчиненням злочину важко застосувати через некоректність формулювань.

По-перше, відповідно до ч. 1 ст. 223 КПК України усі слідчі (розшукові) дії (нормами ч. 1 ст. 246 КПК України НСРД визнано їх різновидом) проводять лише з метою отримання (збирання) доказів або перевірки вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. По-друге, прийняття рішень є розумовим процесом, за яким не можна спостерігати без застосування спеціального медичного обладнання та згоди особи. По-третє, перевірка намірів особи не має жодного значення для кримінального провадження. Вважаємо, що за наміри не можна притягнути до відповідальності. По-четверте, спираючись на аналіз норм ст. 2 КПК України «Завдання кримінального провадження» та ст. 214 КПК України «Початок досудового розслідування» [1], можна стверджувати, що діяльність із запобігання злочинам не можна відносити до завдань, що вирішуються в процесі кримінального провадження.

Окремі дослідники вказують, що «зачіпкою», яка дає можливість відмежувати дві досліджувані форми контролю за вчиненням злочину, можна вважати вказівку на те, що імітування обстановки злочину проводять для викриття особи, яка планувала або замовляла вчинення певного кримінального правопорушення потрібно вважати імітування конкретних дій (у тому числі таких, що містять окремий склад злочину) особи з виконання висунутих їй вимог, а особливою ознакою імітування обстановки злочину - інсценування його наслідків. Але за такого підходу не враховується, що для розслідування готування злочину на замовлення часто виникає необхідність попередньо виконати роль потенційного виконавця злочину, зокрема одержати аванс за його вчинення. Тобто, у змісті операції, поряд з імітуванням зовнішніх проявів і наслідків та події злочину, присутнє інсценування конкретних дій, охоплених злочинним задумом особи. В будь-якому разі окреслені критерії (предмет імітації та час її здійснення відносно події злочину) не є достатніми.

Отже, розглянуті вище критерії відмежування двох досліджуваних форм контролю за вчиненням злочину (коло суб'єктів, коло об'єктів, використовуваних матеріальні знаряддя, мета, замовний характер злочину, предмет імітації та час її здійснення відносно події злочину) є досить умовними та відносними. Тому при визначенні назви форми контролю за вчиненням злочину слідчий, прокурор керуються власним внутрішнім переконанням (адже чітких

юридичних ознак немає). Тому виокремлення у законодавстві спеціального слідчого експерименту та імітування обстановки злочину як двох різних форм контролю за вчиненням злочину є необґрунтованим через відсутність чітких критеріїв їх відмежування (у законі їх не визначено, наукою достатньо не обґрунтовано, практикою однозначно не встановлено).

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Антоненко О. А. Контрольована поставка, як форма контролю за вчиненням злочинів, пов'язаних з незаконним переміщенням через митну територію України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». О., 2014. 20 с.;
3. Багрий М. В. Імітування обстановки злочину: поняття, зміст, місце у системі негласних слідчих (розшукових) дій. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 371-374.;
4. Болгар О. В. Особливості проведення спеціального слідчого експерименту у документуванні кримінального автобізнесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2017. Вип. 43(2). С. 158-161.;
5. Білічак О. А. Контроль за вчиненням злочину: поняття та форми. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Серія «Юрид. науки». 2014. № 2 (66). Т. 27. С. 129-135.;
6. Динту В. А. Криміналістичне імітування обстановки злочину як форма контролю за вчиненням злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2012. Вип. 20. Ч. 1. Т. 4. С. 122-125.;
7. Комашко В. В. Доктринальні підходи до визначення поняття контролю за вчиненням злочину. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 96-105.;
8. Копилов А. М. Організація і тактика контрольованої поставки наркотичних засобів (за матеріалами Служби безпеки України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»). К., 2015. 20 с.;
9. Оноферийчук А. Д. Правові та організаційні основи проведення контрольованої поставки та оперативної закупки: автореф. дис. . канд. юрид. наук: спец 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2015. 20 с.;
10. Погорецький М. А. Застосування провокації в ході негласних розслідувань: питання правомірності. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 33-43.;
11. Попов С. Ю. Правова регламентація та практична необхідність оперативної закупки в діяльності підрозділів кримінальної поліції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 3. С. 296-303.;

12. Руденко Т. О. Контрольована поставка як форма контролю за вчиненням злочинів, що пов'язані з переміщенням товарів, предметів та речовин через митний кордон. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 148-161.;

13. Суворова Р. В. Контроль за вчиненням злочину як ефективний захід отримання доказів у кримінальному провадженні. *Наше право*. 2015. № 2. С. 117-121;

14. Тарадойна С. С. Контроль за вчиненням злочину в системі негласних слідчих (розшукових) дій: процесуальні і тактичні аспекти (за матеріалами практики СБ України): автореф. дис. . канд. юрид. наук: спец 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». К., 2015. 20 с.;

15. Уваров В. Г. Проблеми реалізації принципу юридичної визначеності при застосуванні контролю за вчиненням злочину. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 545-550.;

16. Шинкаренко І. Р., Кириченко О. В. Організаційні засади спеціального слідчого експерименту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 583-593;

17. Албул С.В. Контрольована та оперативна закупка, контрольована поставка: організація і тактика проведення: навчальний посібник / С.В. Пеньков, С.В. Албул, М.О. Волошина, В. Г. Олексенко. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 172 с.

18. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 144/1042/516/1199/936/1687/5.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВІВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

*Колодій Д. В., аспірант кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ*

В теорії кримінальної психології науково визнаним є наступний психологічний причинний ланцюг механізму людської, в тому числі й злочинної, поведінки: актуалізація потреб та інтересів особистості – формування мотиву – вибір мети та засобів її досягнення – оцінка конкретної ситуації – прийняття рішення – діяння. Мотив є спонукання, сутність якого полягає в обґрунтованості своєї

діяльності. Різна мотиваційна сфера у злочинному середовищі впливає на поширення та модифікацію вже добре відомих злочинів, а також на появу нових, ще недостатньо досліджених груп [1, с. 19]. Людська поведінка за своїм соціально-психологічним змістом є достатньо багатоплановим та складним явищем. Мотив обумовлює таку поведінку тільки у співвідношенні та у взаємозв'язку з метою, результатами, досягти яких прагне особа, формами їх досягнення та соціальними вимогами до означеної поведінки. Звідси, мотив злочину – спонукання обізнане, яке опосередковане прагненням досягнення певної мети за ради задоволення мотиву. Аналіз правоохоронної практики свідчить про те, що саме корисливі мотиви залишаються найбільш розповсюдженими при вчиненні більшості злочинів, зокрема – злочинів проти власності внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Формування мотиваційної сфери є результатом тривалого процесу розвитку особи. На нього впливає безліч факторів, як позитивного, так і негативного характеру. Значною мірою саме ця сфера детермінує протиправну поведінку особи, визначає її антисоціальну спрямованість. Мотив є тією рушійною силою, яка визначає людську поведінку. Людині, як особі мислячій, притаманна можливість вибору відповідної лінії поведінки. Слід зазначити, що взагалі виборність поведінки лежить в основі визнання можливим притягнення особи до відповідальності. За відсутності можливості обирати поведінку відсутня і можливість постановки питання про відповідальність. Тому виборність поведінки є по суті умовою існування відповідальності як такої. Саме виходячи з цього положення і слід підходити до визначення мотиву як спонуки, якою керується особа при вчиненні діяння. Однак, це стосується лише характеристики основної функції, яку виконує мотив у механізмі людської поведінки і не може бути визнано всеохоплюючим. Як зазначалося нами, мотив не «працює» самостійно, а діє лише в сукупності з метою, досягнення якої переслідує особа. Наявність мети відрізняє свідому людську поведінку від неусвідомленої, рефлексаторної діяльності. Мета – це той бажаний результат, який особа прагне досягнути внаслідок вчинення відповідного діяння. Мотив злочину визначається цінностями, інтересами що перетворюються на потреби винного. Будучи усвідомленими особою, вони і стають спонукою злочинної поведінки. Всі умисні злочини є наслідком усвідомлення особою власних потреб. Тому слід вважати, що всі умисні злочини – мотивовані. Цієї позиції дотримуються практично всі вітчизняні вчені-криміналісти. За існуючою точкою зору, мотиви злочинів можуть бути класифіковані як: антисоціальні (політичні, насильницько-агресивні, корисливі, корисливо агресивні та ін.); асоціальні (егоїстичні, анархо-індивідуалістичні та ін.); псевдосоціальні (мотиви окремих соціальних груп, які суперечать кримінально-правовим нормам, інтересам окремих осіб та суспільства в цілому); протосоціальні (при переростанні соціально сприйнятливих мотивів у мотиви злочину (наприклад, при вчиненні злочину при перевищенні меж необхідної оборони та ін.) [2, с. 154].

Крім того, мотиви злочину можуть носити як низький характер (наприклад, користь, помста, хуліганський мотив і т. ін.), так і бути такими, що не несуть антисоціального навантаження і взагалі можуть бути оцінені як соціально-сприйнятні (співчуття, жалість та ін.) [3, с. 15].

Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби зі злочинами проти власності були й залишаються предметом досліджень багатьох науковців, а саме С.В. Албула, П.П. Андрушка, А.М. Бабенка, О.М. Бандурки, Є.П. Вечерніна, О.О. Герцензона, О.А. Гритенко, О.М. Джужи, А.Ф. Зелінського, М.Й. Коржанського, В.М. Кудрявцева, П.С. Матишевського, В.О. Меркулової, В.В. Тіщенко, С.А. Хімченко та багатьох інших. Але й дотепер відкритим, на наш погляд, залишається питання щодо наукового визначення ознак та психологічної сутності мотивів вчинення злочинів проти власності внутрішньо переміщених осіб в Україні

Чинне кримінальне законодавство України не дає визначення корисливого мотиву, хоча й визнає його кваліфікуючою ознакою низки злочинів. Однак, як обставину, що обтяжує кримінальну відповідальність, Кримінальний кодекс України корисливі мотиви вчинення злочину вже не розглядає. Взагалі, кримінально-правове тлумачення суб'єктивної сторони злочину розглядає мотив по за межами вини, як те, що виникає до формування умислу і не завжди є обов'язковим елементом у складі злочину. Як вказують науковці, при посяганнях на власність корисливий мотив є важливим критерієм для визначення мети злочину. При заволодінні майном, злочинець завжди обертає його на свою користь, тобто особисто збагачується [4, с. 63]. Слід наголосити, що такі злочини не перестають бути корисливими і тоді, коли злочинець, після заволодіння майном, незаконно звертає його на користь іншої особи. Ці злочини поєднують намір злочинця отримати майнову користь за рахунок викраденого, задовольнити будь-які особисті потреби матеріального характеру шляхом використання насильства або загрози його використання до осіб, у яких таке майно знаходиться у власності, користуванні, розпорядженні, або доручено для зберігання, транспортування тощо [5, с. 112].

Корисливий мотив при вчиненні злочину полягає в прагненні винного протиправно обернути чуже чи нічийне майно на свою чи іншої особи користь або отримати майнову вигоду без повернення чужого майна на свою користь. В результаті винний або інші особи одержують фактичну можливість володіти, користуватися чи розпоряджатися таким майном як своїм власним, а власник цього майна такої можливості позбавляється. Користь – це прагнення задовольнити індивідуальну життєву потребу шляхом завідомо протиправного, передбаченого кримінальним законом, заволодіння чужим майном чи майновими правами, які не належать винному, або шляхом звільнення від майнових зобов'язань та зменшення витрат [3, с. 16]. Всі види злочинів, що породжуються користою, науковці поділяють на три категорії: 1) загально-кримінальні; 2) економічні; 3) інші. При цьому, до загально-кримінальної корисливої злочинності слід віднести, крім крадіжок і шахрайства, також грабежі, розбої і вимагання,

які він об'єднує в групу агресивних корисливих посягань [2, с. 156]. Індивідуальні потреби перетворюються на корисливий мотив, якщо предметом, який ці потреби незаконно задовольняє, є: а) чуже майно; б) майнові права, які не належать винному; в) скорочення обов'язкових або звичайних для особи витрат. Але, за нашим переконанням, таке визначення не в повному обсязі окреслює ознаки користі. Ми підтримуємо думку авторів, які вважають, що не завжди протиправне заволодіння чужим майном чи майновими правами опосередковуються прагненням задоволення індивідуальних потреб саме (лише) винного.

Саме тому ми вважаємо, що корисливий мотив злочину можна визначити, як прагнення задовольнити індивідуальну потребу винного або іншої особи (групи осіб) шляхом завідомо протиправного, передбаченого кримінальним законом заволодіння чужим майном чи чужими майновими правами, або шляхом звільнення від майнових зобов'язань та зменшення витрат. На наш погляд, таке доповнення більш детально розкриває основні ознаки та соціальну сутність корисливих мотивів злочинів, зокрема, злочинів проти власності внутрішньо переміщених осіб в Україні, та за умов подальших ґрунтовних наукових досліджень буде сприяти подальшому проникненню в природу злочинності в цілому.

Література:

1. Албул С.В. Концептуальні аспекти законодавчого регулювання впровадження негласного працівника у злочинне середовище. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (Київ, 18 лютого 2022) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ: НАВС, 2022. С. 19–22.
2. Албул С.В. Корисливі мотиви вчинення корисливо-насиленницьких злочинів: ознаки та соціальна сутність. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наук. праць*. Вип. 47 / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. Ю.М. Оборотов. Одеса: Юрид. л-ра, 2009. С. 154–157.
3. Албул С.В. Протидія злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації: проблеми правового регулювання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 14–17.
4. Кримінальне право України: навчально-методичний посібник / С.В. Албул, Д.О. Балабанова, А.А. Березовський та ін.; за ред. В. О. Тулякова. Одеса : Фенікс, 2010. 456 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / С.В. Албул, А.М. Бабенко, О.А. Гритенко, В.Я. Конопельський, В.О. Меркулова та ін.; за ред. д.ю.н., проф. О.В. Меркулової, д.ю.н., доцента В.Я.Конопельського. Одеса: ОДУВС, 2017. 430 с.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ VISION ZERO

*Колодяжний М. Г., кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

На теперішній час Україна та Український народ переживають найскладніші часи у своїй історії внаслідок неспровокованої зовнішньої військової агресії. Для українського суспільства як під час війни та до її початку, так і, на жаль, після її завершення існуватиме «вічна» соціальна проблема у виді злочинності. Одним із яскравих її проявів є злочинність (правопорушувальність) у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Остання є причиною загибелі щороку до 3,5 тис. громадян, з них до 170 дітей, травмування десятків тисяч осіб. За оцінками Світового банку, аналізоване явище завдає колосальних економічних збитків нашій державі, які оцінюються у 2 % ВВП. Указані та чимало інших обставин указують на те, що в Україні має місце найгірший у Європі рівень безпеки дорожнього руху. Зокрема, шанси померти чи отримати тяжкі травми у ДТП у нашій державі є вдвічі більшими, ніж у середньому в ЄС та у 4-5 разів більшими порівняно із Норвегією та Швецією. Адже ці країни мають найвищий рівень безпеки дорожнього руху у світі (17 і 20 смертей відповідно у ДТП на 1 млн населення у 2020 р.) [1].

Високі показники дорожньо-транспортної безпеки у країнах-членах ЄС вдається забезпечувати завдяки нестандартній парадигмі убезпечення дорожнього руху у виді стратегії Vision Zero (Мета: Нуль). Уперше вона була прийнята у 1997 р. у Швеції, згодом у 1999 р. – у Норвегії. Після оцінки її ефективності основні положення цієї стратегії були закладені у Рекомендації щодо досягнення нульової смертності на дорогах, представлені у виді Рамки політики безпеки дорожнього руху ЄС на 2021–2030 роки. Метою сучасної політики ЄС у цій царині загалом та цього документу, зокрема, є зменшення смертності від ДТП на 50 % до 2030 р. і на 100 % – до 2050 р. В основу нової європейської філософії убезпечення дорожнього руху покладені такі напрями діяльності: створення безпечної інфраструктури; випуск на ринок безпечних транспортних засобів; створення умов для безпечного користування дорогами та ін. [2].

Отримання Україною у червні 2022 р. статусу кандидата на вступ до ЄС, євроінтеграційна спрямованість роботи усіх без виключення інституцій вимагає, у тому числі, перегляду діяльності багатьох суб'єктів у сфері формування та реалізації державної політики України у сфері безпеки дорожнього руху. Вона має бути модернізована, оптимізована й удосконалена відповідно до

європейської стратегії Vision Zero з тим, щоб кардинально вирішити проблему дорожньо-транспортного травматизму.

Формування державної політики у сфері, що розглядається, замикається на роботі ВР України. Річ у тім, що наразі у нашій країні мають місце необґрунтовані перекося у бік посилення репресії при забезпеченні безпеки дорожнього руху. Причиною цього є стереотипи МВС України, як суб'єкта законодавчої ініціативи, та Національної поліції про те, що головним заходом у цій царині є посилення юридичної, передусім адміністративної, відповідальності за правопорушення на транспорті. Продемонструвати це можна на прикладі відомого Закону «2695», яким у 2021 р. було криміналізовано деякі діяння та значно посилено адміністративну відповідальність за низку правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. При цьому у пояснювальній записці розробники цього законопроекту наполягали, що найбільш «ефективним» засобом убезпечення дорожнього руху й способів примушення водіїв дотримуватись правил дорожнього руху є покарання [3].

Подібне хибне уявлення у прихильників каральної концепції убезпечення дорожнього руху складається на підставі того факту, що у більшості країн ЄС є більшими штрафи за автотранспортні правопорушення. У цілому це так і є за виключенням управління транспортним засобом у стані сп'яніння, штраф за який в Україні є співрозмірним з багатьма європейськими країнами. Насправді стратегія Vision Zero не наголошує на репресії до учасників дорожнього руху. Навпаки: вона є прикладом застосування кримінологічної (проактивної) моделі щодо розв'язання складної соціальної проблеми. Кримінально- й адміністративно-правове регулювання безпеки дорожнього руху не охоплюється цієї стратегією, а існує паралельно із комплексом пов'язаних між собою загально-соціальних заходів.

Емпіричним доказом наведеної тези є результати проведеного ґрунтовного дослідження убезпечення дорожнього руху в ЄС, США, Великій Британії та багатьох інших розвинених країнах світу. Вони демонструють, що рівень безпеки дорожнього руху корелює не лише з розміром штрафів, а, головним чином, з низкою інших й більш вагомих обставин. Серед них: рівень ВВП на душу населення; обсяг видатків на дорожньо-транспортну інфраструктуру; активність запровадження сучасних інновацій у транспортні засоби, дороги, дорожню інфраструктуру; кількість засобів автоматичної фіксації порушень швидкісного режиму руху та інших правопорушень тощо. Результати дослідження також продемонстрували, що Україна за усіма переліченими показниками значно відстає від європейських та інших країн, звідси – має набагато гірший рівень безпеки дорожнього руху й вищу смертність від ДТП.

На обґрунтованість висловленої ідеї указують додатково результати дослідження «Європейський барометр», проведеного у 2021 р. у 11 європейських країнах. Вони засвідчили, що більшість опитаних європейців мотивує дотримуватись правил дорожнього руху не страх бути покараними, а передусім зацікавленість власною безпекою на дорозі [4]. Тому говорити про

першочерговість репресивного напрямку державної політики у сфері безпеки дорожнього руху не приходить.

Однією із необхідних умов ефективної державної політики є її нормативно-правова база. З огляду на сферу, що вивчається, йдеться передусім про відповідну державну стратегію, розраховану в Україні до 2024 р., й державну програму, яка втратила чинність і приймалась до 2023 р. При розробці нових редакцій подібних стратегічних і програмних документів мають ураховуватись такі вимоги:

а) ці нормативно-правові акти повинні спиратись на європейську стратегію Vision Zero;

б) у основу таких документів має закладатись не тільки відомча статистика про ДТП в Україні, а й результати останніх ґрунтовних досліджень злочинності у сфері безпеки дорожнього руху;

в) у їх розробці мають брати активну участь представники наукової і громадської спільноти.

Виходячи із засад, на яких базується стратегія Vision Zero, в Україні необхідно переглянути й пріоритети у діяльності патрульної поліції. Обстоюючи недоречність акцентування уваги на каральній складовій при забезпеченні безпеки на транспорті, у жодному разі не відкидається необхідність притягнення винних учасників дорожнього руху до відповідальності. Разом із тим робота поліції, у тому числі патрульної, має будуватись відповідно до повноважень, послідовність і пріоритетність яких закріплена у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію». Зокрема, першочерговими завданнями поліції названі саме здійснення превентивної та профілактичної діяльності (п. 1 ч. 1), а також виявлення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень (п. 2 ч. 1). Тому головним завданням поліції є саме профілактика адміністративних правопорушень на транспорті, які є своєрідним фоновим явищем для злочинності вказаній царині.

Запобігання автотранспортним правопорушенням й мінімізація дорожньо-транспортного травматизму має бути максимально актуалізована в українському суспільстві. Нульова толерантність громадян до будь-яких порушень правил і вимог безпеки у дорожній сфері має перетворитись на своєрідну національну ідею. Лише потужною інформаційною кампанією, поєднаною із здійсненням різних за спрямованістю заходів, можна залучити до цієї корисної соціальної справи якомога більшу чисельність населення, яке відноситься до різних категорій учасників дорожнього руху (водії, пішоходи, велосипедисти та ін.) [5, с. 26].

Модернізація державної політики України у сфері безпеки дорожнього руху та введення її до кращих європейських стандартів має включати, безперечно, й інші інституційні складові. Вони стосуються політичних, економічних, правових, соціально-психологічних, організаційних, технічних та деяких інших аспектів. Адже складна соціальна система «учасники дорожнього

руху–транспортні засоби–дороги» здатна ефективно і безпечно функціонувати лише з урахуванням перелічених параметрів.

Література:

1. Road safety targets: Monitoring report / European Road Safety Observatory, 2021. 8 p. URL: https://ec.europa.eu/transport/road_safety/system/files/2021-12/ERSO_ROAD_SAFETY_TARGETS_MONITORING_Nov2021_final.pdf.
2. EU Road Safety Policy Framework 2021–2030 – Recommendations on next steps towards «Vision Zero». URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA9-2021-0407_EN.pdf.
3. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі порушення у сфері безпеки дорожнього руху». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2695&skl=10.
4. Europeans and Responsible Driving. March 2021. URL: https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021-05/2021-05-Fondation%20VINCI%20Autoroutes-European%20Barometer%20results_GLOBAL-ENG.pdf.
5. Колодяжний М. Г. Стратегія Vision Zero: уроки для України: монографія. Харків: Право, 2022. 300 с.

ЖІНКИ ТА МАТЕРІ З ДІТЬМИ: ВІДБУТТЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

*Коломієць С. С., студентка 3 курсу 2 групи, факультету №1
Навчально-наукового інституту права та кібербезпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Резніченко Г. С.**, кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,*

При відбуванні та призначенні покарання у виді позбавлення волі як національне, так і міжнародне нормативно-правове регулювання передбачає та утверджує засади рівності, заборони дискримінації за будь-якою ознакою, а також повага та дотримання до всіх прав людини, які не були обмежені внаслідок покарання у вигляді позбавлення волі. Наразі питання антидискримінаційного підходу у цій сфері і досі є актуальним, адже він має на меті захист та охорону основних фундаментальних прав людини, зниження показників випадків гендерної нерівності.

Таким чином, метою даної роботи є дослідження саме ефективних способів, засобів та механізмів захисту прав та свобод жінок, а також матерів з дітьми при відбуванні покарання у вигляді позбавлення волі, адже наявний проблемний аспект: законодавство містить норми про заборону дискримінації

та утвердження принципу рівності, проте відсутні закріплені механізми охорони прав.

Основним документом у національній правовій системі, яке регулює питання у сфері відбування покарання є Кримінально-виконавчий кодекс України (далі – КВК України), який містить окрему главу 21 «Особливості відбування покарання у виді позбавлення волі засудженими жінками і неповнолітніми». Правові положення цієї глави передбачають особливості правового статусу ув'язнених жінок, вагітних жінок та жінок із дітьми.

КВК України передбачає такі особливості відбування жінками, вагітними жінками та матерями з дітьми відбування покарання у вигляді позбавлення волі:

1. жінки утримуються в одному із таких типів закладів: середнього рівня безпеки, мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання;

2. поміщаються у пенітенціарну установу з урахуванням місця проживання ув'язненої. Проте на практиці таку норму важко виконати у зв'язку із відсутністю належної кількості та їх рівномірного розподілення по території України;

3. також жінки можуть претендувати на забезпечення ряду прав, а саме: на отримання посилок, на працю, на гігієну, на побачення з рідними та адвокатом – захисником [3].

Що стосується міжнародного нормативно-правового регулювання та гарантій, яке воно закріплює у сфері захисту прав жінок та матерів з дітьми, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, то необхідно зазначити про:

- Мінімальні стандартні правила поведінки з в'язнями 2015 року (далі – Правила Мандели);

- Європейські в'язничні правила (далі – ЄВП) від Ради Європи.

Важливо вказати, що ці документи належать до категорії «м'якого права», а це означає, що держава самостійно вирішує питання забезпечення виконання цих правових положень, а у випадку не виконання – не буде нести ніякої відповідальності за нормами міжнародного права [5].

Цінність цих двох документів полягає у тому, що вони вперше передбачали положення про те, що чоловіки-в'язні та жінки-в'язні, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі повинні утримуватися окремо. Окрім цього вважаю за необхідне звернути увагу ще на такі важливі правові положення, які містяться у змісті Правил Мандели:

1. гігієна – необхідно вживати усіх необхідних заходів для задоволення базових санітарно-гігієнічних потреб жінок;

2. догляд за дітьми та пологи – в ув'язненої жінки має бути право народжувати дитину не в установі, де вона відбуває покарання. Якщо жінка народжує на території пенітенціарної установи, то працівники такої установи повинні надати належну підтримку, захист, обслуговування чи допомогу. Також тюремні установи мають подбати та облаштувати спеціальне місце, куди можна звернутися жінці з приводу лікування, де б вона могла отримати належний

догляд за собою та новонародженою дитиною. Також міститься рекомендація, що у випадку народження дитини на території тюремної установи, не варто вказувати про цей факт у свідоцтві про народження такої дитини;

3. заборона одиночного ув'язнення;

4. заборонено застосовувати до жінок, які перебувають у стані переймів, поло- гів чи одразу після народження дитини засобів та способів утихомирення;

5. працівники тюремних установ – якщо тюремна установа містить чоло- віче та жіноче відділення, то жіноче повинно перебувати у віданні працівника- жінки, у якій є ключі від жіночої секції; працівники чоловічої статті не можуть допускатися до секції, де відбуваються покарання жінок, без супроводу праців- ника жіночої статті. Проте все ж працівники чоловічої статті допускаються до секції ув'язнених жінок у випадку, коли вони виконують свої професійні чи службові повноваження як лікар, вчитель [4].

Одним із способів захисту порушення прав ув'язнених жінок є звернення до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), діяльність якого регулю- ється Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Європейська конвенція). Тому пропоную коротко розглянути деякі із справ.

Справа *Aksoy v. Turkey* 1996 рік - за результатами розгляду цієї справи, ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник був підданий жорстокому поводженню, яке можна прирівняти до катування. Уже в 1997 році ЄСПЛ було розглянуто справу *Aydin v. Turkey*, рішення по якій передбачало правову позицію – згвалтування по- садовою особою – працівником тюремної установи ув'язнених є формою кату- вання, яке категорично заборонено ст. 3 Європейської конвенції [6].

Наступна справа - *Kudła v. Poland*, де ЄСПЛ висловив таку важливу пра- вову позицію: «ст. 3 вимагає, щоб держава забезпечувала, що особа утриму- ється під вартою в умовах, сумісних з повагою до її людської гідності; що спо- сіб і метод виконання заходів покарання не завдають особі страждання чи тру- днощів, що перевищують неминучий рівень страждань, властивих покаранню у вигляді позбавлення волі; та що з урахуванням практичних потреб, пов'яза- них із позбавленням волі, здоров'я та благополуччя особи належно забезпечу- ються, зокрема шляхом надання їй необхідної медичної допомоги» [7].

Проте рішення ЄСПЛ довго залишалися гендерно-нейтральними та не ви- рішували проблемне питання, яке пов'язане із специфічними потребами жінок, що відбуваються покарання у вигляді позбавлення волі. Проте ця тема зазнала певних позитивних рішень, коли в 2016 році вирішувалася справа *Korneykova and Korneykov v. Ukraine*, яка також стосувалася порушення норм ст. 3 Євро- пейської конвенції. Заявниця була затримана за підозрою у вчиненні розбою і народила дитину, коли до неї застосовувався запобіжний захід у вигляді три- мання під вартою. Заявниця стверджує про неналежні умови її утримання, а саме: під час пологів її прив'язували кайданками до ліжка, дитина не отримала медичної турботи та лікування, харчування та умови утримання були ненале- жними. За результатами розгляду справи ЄСПЛ вказав наступне:

- застосування кайданок під час самих пологів та одразу після них є таким заходом, що принижує гідність особи;

- коли особа тримається під вартою, то держава має забезпечити належні умови, що не принижують честь та гідність особи, дотримуватися вимог щодо охорони здоров'я та благополуччя особи [8].

Отже, розглянувши цю тему, важливо зазначити про необхідність подальшого реформування та удосконалення як законодавства, так і практичного механізму забезпечення прав жінок, вагітних жінок та жінок з дітьми, коли вони відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, адже це має здійснюватися на засадах рівності, заборони будь-яких проявів дискримінації, утвердження поваги до честі та гідності особи, заборони жорстокого, неналежного поводження чи катування.

Література:

1. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць) від 12.02.1987. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text.

2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Кримінально-виконавчий кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.

4. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями (Правила Нельсона Мандели): прийняті Резолюцією ГА ООН 70/175 від 17.12.2015. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/SMRbrochures/UN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners_the_Nelson_Mandela_Rules-R.pdf.

5. Управління Організації Об'єднаних Націй з обслуговування проєктів. Технічний посібник із планування пенітенціарних установ. Технічні та оперативні міркування, що базуються на Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Мандели). Копенгаген, 2016 рік. URL: https://www.unops.org/SiteCollectionDocuments/Publications/TechnicalGuidance_PrisonPlanning.pdf.

6. Sofia Ciuffoletti, "Regardless of their sex" or "biological differences". An analysis of the European Court of Human Rights' case law on women in prison.

7. Kudła v. Poland, no. 30210/96, 26.10.2000, § 94: URL : <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22languageisocode%22:%5B%22UKR%22%5D,%22appno%22:%5B%2230210/96%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-113046%22%5D%7D>.

8. Kornejkova and Korneykov v. Ukraine, no. 56660/12, 24 березня 2016, §§ 26–29. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b56#Text.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ ВАГІТНИХ ЖІНОК І ЖІНОК, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ ВІКОМ ДО СЕМИ РОКІВ

*Конопельський В.Я., доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Материнство – це основна соціальна функція жінки. Це мета, якої намагається дійти жінка незалежно від віку, освіти, майнового та соціального становища. Діти – це майбутнє суспільства, тому стан вагітності та материнства охоплюється державою. Проте, нажаль, жіноча злочинність залишається часткою загальної злочинності України.

Стаття 79 КК України передбачає підстави та умови звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. Серед підстав застосування ст.79 КК України, законодавець передбачив призначення покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі. Виключення становить засудження вагітної жінки або жінки, яка має дитину у віці до семи років до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі і особливо тяжкі злочини, а також за корупційні кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією. Загальні положення щодо характеристики кримінальних покарань та визначення категорій осіб, до яких вони не можуть застосовуватися передбачені у Розділі X «Покарання та його види» Кримінального кодексу України. Аналіз ч.3 ст.61 КК України «Обмеження волі» дає можливість зробити висновок про те, що обмеження волі, як вид кримінального покарання, не може бути застосований судом до вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до чотирнадцяти років [1]. Отже у цій частині положення ч. 1 ст.79 Кримінального кодексу України суперечать положенням ч.3 ст.61 Кримінального кодексу України. Вирішення правової колізії можливе шляхом зміни редакції ч.1 ст. 79 КК України, з якої серед підстав застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до семи років, доцільно виключити призначення покарання у виді обмеження волі та викласти зміст ч.1 ст.79 КК України в наступній редакції: « У разі призначення покарання у виді позбавлення волі вагітним жінкам або жінкам, які мають дітей віком до семи років, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі і особливо тяжкі злочини.....».

При порівнянні умов звільнення від відбування покарання вагітних жінок та жінок, які мають малолітніх дітей, які передбачені ст.79 та 83 КК України, потрібно звернути увагу на те, що у ч.2 ст.83 КК України передбачено застосування звільнення від відбування покарання до засудженої жінки, яка має сім'ю або родичів, що дали згоду на спільне з нею проживання, або яка має можливість самостійно забезпечити умови для виховання дитини. Як вірно зазначає з цього

приводу Меркулова В.О., що лише наявність соціально-корисних зв'язків, житла, мінімальних матеріальних умов можуть забезпечити можливість жінці займатися вихованням дитини, піклуватися про її нормальний розвиток, не допустити її захворювання[2, с. 213]. Проте положення ст.79 КК України також передбачають можливість звільнення від відбування покарання вагітної жінки або яка має дитину віком до семи років, і відповідно, звільняючись від відбування покарання з випробуванням, жінка також повинна мати всі умови для догляду за дитиною та виконання материнських обов'язків, які також передбачають наявність мінімальних побутових та матеріальних умов для утримання, догляду та виховання дитини. Тож, пропонуємо ч. 2 ст.79 КК України доповнити абзацом першим та викласти у наступній редакції:

«Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років застосовується до засудженої, яка має сім'ю або родичів, що дали згоду на спільне проживання з нею, або яка має можливість самостійно забезпечити належні умови для виховання дитини.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, суд покладає на засуджену обов'язки відповідно до статті 76 цього кодексу».

Окрім цього, необхідно звернути увагу на перелік обов'язків, які покладає суд на вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Ці обов'язки передбачені ст.76 Кримінального кодексу України. Проте систематичне та граматичне тлумачення змісту ст.76 КК України не дає можливості говорити про наявність якихось відмінностей у переліку обов'язків, які були б пов'язані із обов'язками жінки щодо догляду та виховання своєї дитини. Тож фактично має місце ситуація, коли вагітна жінка або жінка, яка має дитину у віці до семи років, може бути звільнена від відбування призначеного покарання із випробуванням, саме у зв'язку із наявністю у неї дитини чи майбутнього народження дитини, проте закон (маємо на увазі Кримінальний кодекс України) не передбачає покладання на таку жінку обов'язку щодо догляду та виховання цієї дитини. У зв'язку із цим пропонуємо ч.2 ст. 76 КК України доповнити п.7 наступного змісту: «забезпечувати належні умови для догляду та виховання дитини».

Кримінально-виконавче право, як галузь законодавства України, яка вивчає порядок виконання та відбування кримінальних покарань, у главі 26 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачає кримінально-виконавчі норми щодо здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання [3]. Проте аналіз правових норм розташованих у цьому розділі Кримінально-виконавчого кодексу дає можливість стверджувати, що вони передбачають особливості здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Як вказувалося раніше, звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років у теорії Кримінального права вважається різновидом звільнення від відбування покарання з випробуванням. Проте аналіз змісту

кримінально-виконавчих норм Глави 26 Кримінально-виконавчого кодексу дає можливість стверджувати про відсутність чітко визначених норм, які передбачали б особливості здійснення контролю за поведінкою саме вагітних жінок або жінок, які мають дітей віком до семи років і звільнені від відбування покарання з випробуванням. Кримінально-виконавче право тісно пов'язане із Кримінальним правом, як матеріальною галуззю права, яка містить положення щодо видів кримінальних покарань, їх характеристики, порядку призначення та звільненні від відбування кримінальних покарань, у тому числі обов'язках, які покладаються на осіб, звільнених від реального відбування призначеного покарання. Як йшлося раніше, саме кримінальне законодавство повинно передбачати особливості обов'язків, які покладаються на вагітних жінок або жінок, які мають дітей віком до семи років у разі звільнення їх від відбування покарання з випробуванням. Такі особливості серед іншого повинні бути пов'язані саме із забезпеченням такою жінкою умов щодо догляду та виховання дитини. Кримінально-виконавче законодавство повинно містити правові норми, які будуть передбачати особливості реалізації обов'язків, які покладаються на вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до семи років, при їх звільненні від відбування покарання з випробуванням.

Отже на підставі вищенаведеного можна констатувати, що звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років є видом звільнення від відбування покарання з випробуванням, який має тривалу історію, але незважаючи на це, все ще потребує удосконалення. Так, існує правова колізія при визначенні обмеження волі, як підстави для застосування звільнення від відбування покарання з випробування вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, оскільки положення ч.3 ст.61 Кримінального кодексу України «Обмеження волі» забороняють застосування даного виду покарання до вагітних жінок та жінок, які мають дітей віком до чотирнадцяти років. Існуюча колізія може бути усунена шляхом внесення змін до ч. 1 ст.79 Кримінального кодексу України та виключення із її змісту вказівки на покарання у виді «обмеження волі».

Окрім цього, звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, пов'язується із наявністю у засудженої жінки дитини або появою її у майбутньому, проте перелік обов'язків, які покладаються на таку категорію засуджених жінок, не передбачає особливостей щодо виконання звільненою від відбування покарання з випробуванням жінкою обов'язків по догляду та вихованню дитини. Тож вихід вбачається у внесенні доповнень до переліку обов'язків, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням, які передбачені ст. 76 Кримінального кодексу України.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/card2#Card> (дата звернення 11.03.2023 р.).

2. Меркулова В.О. Співвідношення кримінального, кримінально-виконавчого та кримінально-процесуального законодавства щодо визначення сутності й механізму реалізації звільнення від відбування покарання щодо вагітних жінок та жінок, які мають малолітніх дітей. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. №3. С. 212-216.

3. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення 11.03.2023 р.)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

***Коропатов О. М.**, кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ*

***Хілобок Д. Р.**, курсант 108 навчального взводу,
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Ведення воєнного стану в Україні внесло свої корективи в усі сфери життя. Не є виключенням й діяльність громадських формувань з охорони громадського порядку (далі за текстом- ГФ з ОГП), які у своїй діяльності стикаються з питаннями, які, вочевидь, потребують законодавчого врегулювання, проте наразі залишаються відкритими [1].

Діяльність ГФ з ОГП здійснюється на підставі ряду нормативно-правових актів: Конституції України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Законів України: «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про правовий режим воєнного стану», та ін. Основи діяльності, права та обов'язки представників ГФ з ОГП, правове становище самих громадських об'єднань закріплені в нормах Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [2].

Сьогодні, відповідаючи на виклики воєнного часу, багато ГФ з ОГП переформатовують свою діяльність та ставлять перед собою інші цілі та завдання, ніж ті, що були визначені їхніми установчими документами. Більша кількість ГФ з ОГП приймають статус добровільних формувань територіальних громад [3] і зі зброєю в руках допомагають збройним силам України (далі за текстом- ЗСУ) так і самостійно на окупованих територіях нищити ворога.

Інші ГФ з ОГП надають фінансову та організаційну допомогу, як ЗСУ так і іншим законно створеним громадським формуванням, допомагають постраждалим, тимчасово переміщеним особам, тваринам, здійснюють волонтерську діяльність тощо. Більшість з перелічених видів діяльності не передбачена статутом ГФ з ОГП, що є порушенням чинного законодавства. У зв'язку з чим, постає питання зміни статуту громадського формування.

Відповідно до норм опублікованого Міністерством юстиції України 19 березня 2022 року Порядку державної реєстрації юридичних осіб та ФОП у період воєнного стану, з метою впровадження положень Постанови Кабінету Міністрів України №209 "Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164" від 06.03.2022, реалізовано можливість проведення найбільш нагальних реєстраційних дій, серед яких і внесення змін до реєстраційних документів ГФ з ОГП.

Водночас внесення змін до статуту (прийняття нової редакції статуту) ГФ з ОГП не є внесенням змін до відомостей щодо ГФ з ОГП, що містяться у ЄДР. А отже можна говорити про те, що на практиці, фактично, немає можливості зареєструвати зміни до статуту ГФ з ОГП.

Пропонуємо закріпити в Законі України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» процедуру змін до статуту ГФ з ОГП.

Норми статті 14 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» забороняють представникам ГФ з ОГП під час охорони публічного порядку використовувати вогнепальну зброю.

07 березня 2022 року Президентом України підписано Закон «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» [4], який передбачає можливість для здійснення відсічі збройній агресії з боку інших держав громадянам України, а також іноземним громадянам, які законно перебувають на території України застосовувати вогнепальну зброю.

Аналіз наведеного дає можливість запропонувати:

1. Відповідно до норм Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» внести зміни до ст. 14... Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», щодо наділення правом членів ГФ з ОГП використовувати вогнепальну зброю, під час виконання завдань та функцій з охорони громадського порядку та збройного спротиву.

2. На підставі норм Постанови Кабінету Міністрів України №209 "Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164" від 06.03.2022, закріпити в Законі України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» спрощену процедуру реєстрації ГФ з ОГП та порядок внесення змін до статуту громадського формування.

Література:

1. Тараненко Ф., Аксьонова А. Як працюють громадські об'єднання в умовах воєнного стану URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/> 2022/03/28/ 733 5234/
2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000. (із змінами та доволоненнями на 15.03.2023) URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>
3. Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. №1449 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-2021-%D0%BF#n11>
4. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗВО З СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

*Косаревська О. В., к. пед. н., доцент,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи,
Одеського державного університету внутрішніх справ
Березовенко Л. С., помічник ректора з гендерної політики,
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Повномасштабна воєнна агресія рф, яка розпочалася 24 лютого 2022 року спонукала розробку нових підходів щодо організації професійної підготовки майбутніх фахівців-правоохоронців, наголосивши актуальність науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти як невід'ємної складової навчально-виховного процесу закладів вищої освіти (далі ЗВО) з специфічними умовами навчання.

Корегування навчальних програм, введення додаткових дисциплін, які спрямовані на удосконалення тактико-спеціальної, психолого-педагогічної, інформаційно-технологічної, соціально-гуманітарної підготовки, згідно викликів, що спричинила збройна агресія рф, повинна тісно пов'язуватися з необхідністю набуття здобувачами вищої освіти обізнаності у методології проведення наукових досліджень у різних напрямках діяльності правоохоронних органів, з метою вивчення конкретного (явища, процесу) для подальшого використання у практичній діяльності.

Аналіз сучасної педагогічної, юридичної, психологічної думки у сфері освітнього менеджменту та ролі науково-дослідної діяльності (далі НДД) здобувачів вищої освіти, якими опікуються автори: А. І. Берендеева, К. Л. Буганчук, О. В. Железняк, Л. М. Калініна, Г. Т. Кловак, О. Є. Користін, М. В. Корнієнко,

Н. В. Кузнецова, Н. П. Маркін, М. І. Рябенко, Л. Ю. Султанова, О. С. Цокор, Д. В. Швець та ін. доводить, що науково-дослідна діяльність у ЗВО слід розглядати як обов'язкову аудиторну складову навчального – виховного процесу для всіх здобувачів вищої освіти, так і позааудиторну діяльність членів наукових товариств вишів.

На думку автора Г.Т. Кловака, основними принципами для організації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти є:

- непереривність цього процесу (з першого по заключний роки навчання);
- узгодженість тематики наукових досліджень з напрямками роботи кафедр вишів;
- наявність фактору стимулювання та заохочення науковців;
- спрямованість педагогічних технологій вищої школи на особистісно орієнтований підхід, розвиток пізнавальної активності, критичного мислення здобувачів вищої освіти [1, С. 22].

Як слушно наголошує автор Д. В. Швець, в умовах воєнного стану професійно-психологічна готовність поліцейських не з'являється миттєво, а формується у процесі професійної підготовки [2, С. 272-273].

Спираючись на теоретичну методологію організації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти у вищій школі, а також особистий практичний досвід науково-педагогічної діяльності у ЗВО з специфічними умовами навчання, дає нам підставу окреслити наступні аспекти.

По-перше, ЗВО з специфічними умовами навчання в період воєнного стану в Україні перебувають у складних умовах деформації звичайного порядку організації навчально-виховного процесу:

- пристосування до ризиків щодо особистої безпеки (повітряні тривоги);
- здебільш зміщення проведення навчальних та наукових заходів з офлайн в онлайн-режим.

По-друге, організаційна культура суб'єктів управління в сфері НДД в період воєнного стану передбачає наступне:

- створення нової стратегії комунікації шляхом визначення пріоритетних ціннісно-орієнтованих завдань, форм управлінських правовідносин та чіткого розподілу функцій між кожним суб'єктом організації НДД здобувачів вищої освіти;
- посилення чинників актуалізації орієнтування здобувачів вищої освіти та залучання їх до НДД, особливо в період адаптації на початковому етапі навчання;
- створення дієвого механізму організації персоніфікованого навчання активу наукових товариств здобувачів вищої освіти та молодих вчених, за рахунок популяризації цифрового особистого еквіваленту наукової діяльності керівників наукових осередків вишів та формування «лідерських маркерів» для активу в наукових осередках (наукові кафедральні гуртки курсантів та студентів).

По-третє, дуже важливою, на наш погляд, постає проблема поєднання науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти з їх патріотичним вихованням.

Так, організація спільних наукових заходів (науково-практичних конференцій, тематичних круглих столів, брифінгів тощо) із залученням не тільки провідних науковців та фахівців правоохоронної діяльності, а також військовослужбовців, учасників бойових дій буде сприяти:

- активізації наукового пошуку здобувачів вищої освіти для вирішення нагальних потреб суспільства у захисті конституційних прав і свобод людини;
- підвищенню рівня психологічного спротиву до протиправних злочинів під час військової агресії;
- формуванню гідної патріотичної позиції, спрямованої на значний розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця правоохоронної діяльності [3, С. 139-144].

На підставі вище зазначеного, ми дійшли таких висновків:

1. науково-дослідна діяльність у ЗВО зі спеціальними умовами навчання в період воєнного стану в Україні передбачає усвідомлену, активну та мотивовану діяльність всіх суб'єктів організації НДД вишів, спрямованих на взаємодію по формуванню поглиблених теоретичних знань та практичних компетенцій здобувачів вищої освіти;
2. змістовна складова освітньо-виховного процесу у ЗВО повинна спиратися на сучасні пріоритетні наукові здобутки національної вищою юридичної школи на шляху до перемоги України над російським агресором.

Література:

1. Кловак Г.Т. Генеза підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець XIX-XX століття): автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00. Київ, 2005. С. 42.
2. Швець Д. В. Професійно-психологічна готовність поліцейських до роботи в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*: зб. наук. праць. Харків : ХНУВС, 2022. С. 272-273.
3. Косаревська О.В., Цокор О.С. Педагогічне оцінювання рівнів професійної самосвідомості майбутніх правоохоронців. *Чинники актуалізації проблеми освіти дорослих в Україні та світі в умовах розвитку інформаційного суспільства*: зб. матеріалів конф. Одеса : ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2019. С. 139-144.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРАДІЖКИ З КВАРТИР

*Костенко Ю. О., ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності*

Харківського національного університету внутрішніх справ

Враховуючи сучасну трансформацію суспільних відносин, вимоги об'єктивної дійсності ставлять завдання перед правоохоронними органами щодо протидії злочинності на якісно новий рівень. Означене перш за все стосується превентивної функції оперативно-розшукової діяльності, а згідно з цим необхідності випереджального збору оперативної інформації під час оперативного пошуку, як форми оперативно-розшукової діяльності [4, с. 14]. Першочергового стадією будь якого процесу виявлення та аналізу є пошук. Його здійснення в оперативно-розшуковій діяльності являє собою особливий вид (організаційно-тактичну форму), яка має назву – оперативний пошук [1, с. 73]. Діяльність оперативних працівників Національної поліції, яка направлена на виявлення осіб, фактів та об'єктів матеріального світу, що становлять оперативний інтерес, незалежно від констатації факту злочину чи присутності осіб, які підозрюються у скоєнні злочинів, в оперативно-розшуковій науці визначається як оперативний пошук [3, с. 62]. Оперативний пошук є різновидом пошукової роботи, яка в широкому значенні являє собою комплекс оперативно-розшукових і розвідувально-пошукових заходів, що здійснюються суб'єктами оперативно-розшукової діяльності для виявлення, перевірки, накопичення відомостей, які містять нові спеціальні знання і мають значення при вирішенні завдань боротьби зі злочинністю [2, с. 112].

У спеціальній науковій літературі існує точка зору про те, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється в трьох основних організаційно-тактичних формах, а саме у формі: а) оперативного пошуку; б) оперативної розробки; в) оперативно-розшукової профілактики [5, с. 85]. Необхідно зазначити, що в межах організаційно-тактичних форм ОРД реалізується комплексний характер оперативно-розшукових заходів, враховуючи взаємопов'язаність яких можна цілком об'єктивно говорити про взаємозв'язок і взаємопроникнення форм оперативно-розшукової діяльності. Слід вказати на те, що оперативно-розшукові заходи в процесі оперативного пошуку можуть переходити в заходи з оперативної розробки, а оперативно-профілактична діяльність оперуповноважених кримінальної поліції завжди притаманна оперативно розшуковим заходам у межах двох раніше означених форм ОРД [6, с. 48].

Сам термін пошукової діяльності був введений в теорію ОРД порівняно недавно у 70-ті роки минулого сторіччя. До того вона визначалась як діяльність зі встановлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Пошук та виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес визначається як один з основних в оперативно-розшуковій діяльності суб'єктів оперативно-

розшукової діяльності і фактично передбачає отримання та перевірку первинної інформації про комплекс об'єктів оперативної уваги. Ми поділяємо точку зору щодо того, що основне організаційно-тактичне призначення його становить здійснення системи заходів поза зв'язком з конкретною особою чи фактом, у чому і виявляється одна з основних відмінностей даної форми від оперативної розробки, а також від проведення заходів, не пов'язаних з іншими справами оперативного обліку, які завжди ведуться за конкретними фактами у відношенні до конкретних осіб.

Пошуковий характер оперативно-розшукової діяльності визначає необхідність постійного виявлення та розпізнавання в навколишньому середовищі осіб, предметів та явищ, які можуть мати безпосереднє відношення до підготування або вчинення злочинів [2, с. 115]. Кількість таких об'єктів, за твердженням науковців, заздалегідь встановити неможливо, так як в кожному конкретному випадку вони залежать від індивідуальних ознак, які характеризують обставини підготування або вчинення протиправних дій особою чи групою осіб. Як вказують науковці, досвід боротьби зі злочинністю дозволяє виділити основні категорії об'єктів оперативного пошуку, а саме: подія злочину; обставини, що сприяли вчиненню злочину; особи, що становлять оперативний інтерес; майно, викрадене під час вчинення злочину; знаряддя злочину, а також інші предмети, що мають розшукове значення або заборонені до зберігання, носіння чи використання [3, с. 35-49].

Оперативний пошук передбачає отримання та перевірку первинної інформації про осіб та факти, що становлять оперативний інтерес, поза зв'язком із конкретною особою чи фактом з подальшим виокремленням їх із загальною маси [6, с. 73]. Як система організації оперативний пошук має власні, особливі ознаки, що відрізняють його від інших форм оперативно-розшукової діяльності. До таких ознак можна віднести: здійснення цієї діяльності по за зв'язком із фактами та особами, які вже відомі; його організація в місцях найбільш вірогідного виявлення ознак та об'єктів, що встановлюються; підстави його проведення; систематичність здійснення.

Розгорнуте визначення оперативного пошуку надає С.В. Албул, який вважає, що таким є система гласних і негласних організаційних та оперативних заходів, спрямованих на отриманні первинної, ще невідомої правоохоронним органам інформації, з метою запобігання та виявлення фактів або ознак про вчинені злочини і тих, що готуються, а також одержання відомостей щодо осіб, які можуть бути причетними до протиправної діяльності [4, с. 27-28]. Сутністю оперативного пошуку є оперативне пізнання криміногенних фактів, подій, осіб, предметів та речей, які мають ознаки злочинної діяльності або містять явні сліди злочину і їх необхідно розпізнати. Оперативний пошук спрямований на виявлення серед великої кількості однорідних об'єктів пошуку саме того, що має відношення до ознак певного злочину [2, с. 164]. Ми вважаємо, що пошукова робота не обмежується тільки проведенням саме пошукових заходів, а також містить у собі комплекс заходів щодо перевірки, накопичення, аналізу інформації, яка має значення для вирішення завдань боротьби зі злочинністю. Цей комплекс

заходів можна порівняти із внутрішнім змістом пошукової роботи, з її інформаційним наповненням. Ми повністю згодні з визначенням, згідно з яким пошукова робота є однією з основних форм оперативно-розшукової діяльності і являє собою комплекс оперативно-розшукових і розвідувально-пошукових заходів, здійснюваних суб'єктами ОРД для виявлення, перевірки, накопичення відомостей, що містять нові спеціальні знання і мають значення при вирішенні завдань боротьби зі злочинністю.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що оперативний пошук осіб, які вчиняють крадіжки з квартир, є різновидом пошукової роботи. Пошукова робота в широкому значенні це комплекс оперативно-розшукових заходів, що здійснюються суб'єктами ОРД для виявлення, перевірки, накопичення відомостей, які містять нові спеціальні знання і мають значення при вирішенні завдань боротьби зі злочинністю. Складовими оперативного пошуку підрозділів кримінальної поліції є комплексне застосування прийомів оперативного розпізнавання та методів оперативно-розшукової діяльності.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: термінологічний словник / С.В. Албул. Одеса: ОДУВС, 2016. 196 с.
2. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: комплекс навчально-методичних матеріалів для здобувачів вищої освіти ОПП «Правоохоронна діяльність» за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» галузі знань 26 «Цивільна безпека» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (факультет № 1 ННІПБ ОДУВС). [Електронний ресурс]. Одеса: ОДУВС, 2023. 429 с.
3. Албул С.В. Оперативно-розшукова тактика: навчальний посібник / С.В. Албул. Одеса: ОДУВС, 2022. 156 с.
4. Албул С.В. Оперативний пошук в діяльності підрозділів кримінальної поліції: правові та організаційно-тактичні засади: монографія / С.В. Албул, С.Л. Дьоров, М.О. Волошина; за заг. редакцією С. В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2022. 220 с.
5. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія / О.М. Бандурка. Харків: Золота миля, 2012. 620 с.
6. Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні: навчальний посібник / С.В. Албул, Р.В. Мукоїда, Д.О. Ноздрін; За заг. ред. С.В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2017. 130 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕХОЛОКАЦІЇ ДОННОЇ ЧАСТИНИ ГІДРОСФЕРИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

*Афонін Д.С., завідувач
лабораторії кримінального аналізу,
Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Розвиток природи та суспільства суцільно пов'язаний з великими науковими відкриттями людства. Ці відкриття дозволили зрозуміти сутність явищ природи та їх взаємозв'язок із життям людей. У багатьох випадках науковий аналіз дозволив не тільки встановити причини цих явищ, а також використати отримані знання для моделювання процесів природного характеру з метою ще глибшого пізнання людиною навколишнього світу. Одним з таких адаптованих у житті людини явищ є процес ехолокації, що дозволяє точно визначати положення невидимого об'єкту за допомогою часу затримки хвилі, яка відбилася від нього.

Феномен ехолокації був відкритий Ладзаро Спалланцані, який вперше звернув увагу на те, що кажани в темному приміщенні ніколи не зачіпають предметів. Спочатку вчений спробував обмежити кажанам видимість, проте це не стало перешкодою для їхнього орієнтування в польоті. В іншому разі він обмежив їм можливість слуху, що спричинило дезорієнтацію тварин у польоті. Тим самим було зроблено висновок про можливе орієнтування кажанів у просторі за допомогою слуху, проте з наукової точки зору обґрунтувати цей феномен вчений не зміг через відсутність у той час будь-яких приладів, що вловлюють ультразвук, похідний від зазначених тварин. Цей факт був підтверджений тільки у 1938 році Д. Гріффіном, який запропонував назвати цей феномен ехолокація, оскільки він мав аналогічні фізичні ознаки з вже відомою тоді радіолокацією [5].

Подальше вивчення феномену ехолокації дозволило сконструювати прилади, за допомогою яких моделювалися частоти радіохвиль, ультразвуку та звуку. Дані ехолокаційні системи засновані не тільки на відтворенні певної частоти сигналу в певну спрямовану точку, але і на здатності вловлювати період затримки часу повернення відбитої від предмета хвилі. Створення таких радіолокаційних систем дозволило успішно використовувати їх можливості як із науковою, виробничою, а також військовою метою.

Визнаючи незаперечну перевагу ехолокації, необхідно розглянути питання щодо можливості її використання під час проведення слідчих (розшукових) дій, з метою пошуку криміналістично значущої доказової інформації. Насамперед слід приділити увагу питанню застосування ехолокації для обстеження об'єктів, що знаходяться в гідросфері Землі. Відомо, що середовище гідросфери є одною із складових планети Земля (гідросфера, біосфера, літосфера та атмосфера), які відрізняються один від одного біологічними і фізичними властивостями. Гідросфера – це водiana оболонка Землі, до складу якої входять

океани, моря та континентальні водні маси, різні снігові покриви і льодовики. Основною особливістю гідросфери є те, що вона утворює таку систему, в якій постійно протікають фізичні, хімічні та біологічні процеси. Тобто, якщо її розглядати у контексті по відношенню до криміналістично значущої доказової інформації, то вона (гідросфера) є таким агресивним середовищем, яке за нетривалий термін може знищити останню. В зв'язку з чим використання ехолокаційних засобів під час пошуку криміналістично значущої доказової інформації в гідросфері в ході проведення слідчих (розшукових) дій вбачається актуальним. Застосування ехолокаційних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій суттєво полегшує роботу слідчого зі збирання та оцінки доказів у підводному середовищі, яке є природною перешкодою для візуального сприйняття матеріально-слідчої картини місця події, що сформувалася на дні водойму. Безпосередньо сам гідролокатор являє собою прилад, призначений для виявлення та дослідження підводних об'єктів за допомогою акустичного випромінювача [6]. За принципом своєї дії гідролокатори бувають двох видів: активні та пасивні. Пасивні гідролокатори призначені для визначення місця розташування підводного об'єкту у разі, якщо цей об'єкт випромінює сигнали. Активні гідролокатори самі посилають сигнал, який відбивається від підводних об'єктів.

У криміналістичних цілях найбільш підходить використання активного гідролокатора, особливо такого його різновиду, як ехолот – пристрій призначений для вивчення рельєфу донної частини водойму. За результатами застосування ехолота можна скласти детальнішу топографічну карту донної частини. Ехолоти вимірюють глибини гідросфери та рельєф донної частини водойму тільки під тим плаваючим засобом, на якому вони встановлені. Наприклад, для вивчення морфології морської донної частини навколо плаваючого засобу були розроблені гідролокатори бічного огляду, які, на відміну від ехолота, роблять сканування профілю донної частини, що знаходиться осторонь джерела сигналу. Таке сканування дозволяє як отримати якусь інформацію про форми рельєфу донної частини водойму, так й вивчити особливості його геологічного будови [4].

Останнім часом широкого поширення набуло оптичне (лазерне) сканування морської донної частини, яке може проводитися як з повітряних апаратів, так і з телекерованих підводних апаратів. Цей метод вивчення донної поверхні гідросфери визначається як батиметрія – вивчення рельєфу донної частини гідросфери [1,2]. У процесі батиметричних вимірювань відбувається складання цифрової моделі рельєфу донної частини гідросфери з усіма її особливостями.

Поява нових перспективних розробок у сфері ехолокації та можливість їх використання під час пошуку криміналістично значущої доказової інформації в гідросфері в ході проведення слідчих (розшукових) дій, потребують подальшого уточнення завдань техніко-криміналістичного забезпечення процесу досудового розслідування. Удосконалення механізму забезпечення досудового розслідування, на наш погляд, має здійснюватися у таких основних напрямках:

1) розробка науково-практичного обґрунтування необхідності використання ехолокаційних засобів для вирішення тактичних завдань проведення слідчих (розшукових) дій пошукового характеру;

2) визначення порядку взаємодії слідчого із спеціалістами, які здійснюють застосування ехолокаційних засобів при проведенні слідчих (розшукових) дій;

3) розробка технології застосування ехолокаційних засобів під час пошуку криміналістично значущої доказової інформації в гідросфері в ході проведення слідчих (розшукових) дій.

Виходячи з вищевикладеного, доведено що вивчення можливостей застосування гідроакустичних систем під час пошуку криміналістично значущої доказової інформації в гідросфері в ході проведення слідчих (розшукових) дій є суттєвим та потребує подальшого дослідження. Вважається за доцільним:

- розробку методичних рекомендацій щодо організації пошуково-дослідної діяльності під час слідчих (розшукових) дій з використанням засобів ехолокації донної частини гідросфери;

- підготовку в системі МВС України спеціалістів у пошуку криміналістично значущої доказової інформації в гідросфері в ході проведення слідчих (розшукових) дій;

- введення в навчальну програму підготовки майбутніх поліцейських в закладах вищої освіти зі спеціальними умовами навчання вивчення технічних характеристик ехолокаційних систем та можливості їх використання у вирішенні криміналістичних завдань у гідросфері під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Література:

1. Energy content of Pacific salmon as prey of northern and southern resident killer whales. *Endangered Species Research*, 25, 265–281. Core Team (2021).

2. Naval Sea Systems Command. *United States Navy Diving Manual*. 2008.

3. Police Diver. *Australian diver accreditation scheme (ADAS)* : URL: <https://adas.org.au/careers/police-diver/> (дата звернення 26.12.2022)

4. Profile: PC Mark Shearman – Police Diver. *Cheshire Constabulary* : URL: <http://www.cheshirepolice.uk/about-us/departments-and-structure/specialist-units/underwater-search-unit.aspx> (дата звернення 26.12.2022).

5. Гідролокатор <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гідролокатор> (дата звернення: 26.12.2022).

6. Майкл В. Гаст. Національна Академія поліцейського Дайвінгу. *NAPD* : URL: <http://napdonline.com/course-description-catalog/> (дата звернення 26.12.2022)

7. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України № 570 від 06.07.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17/page>. (дата звернення: 26.12.2022).

8. Участь спеціаліста в огляді місця події (Текст): довідник. Київ. Нац. Акад. внутр. справ. 2017. 128 с.

ПІДТРИМКА ТА ДОСВІД ЄС У СИСТЕМІ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

*Кузніченко О.В., завідувачка кафедри
«Цивільного і трудового права», к.ю.н., доцент,
ННМГІ Одеський національний морський університет
Василевич М.С., здобувач 2 курсу спеціальності «Право»
ННМГІ Одеський національний морський університет*

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що анексія Криму РФ та масові порушення прав людини на території автономної республіки, а також злочинна діяльність сепаратистських і проросійських терористичних організацій у областях та проведення антитерористичної операції українськими силовиками призвели до ситуації масового вимушеного переміщення з цих регіонів. Україна створює умови для захисту прав внутрішньо переміщених осіб та громадян, які проживають на тимчасово окупованих територіях, але нагальною є потреба розгляду саме практики та підтримки Європейського Союзу у цій темі. Європейський Союз (далі - ЄС) є одним з ключових партнерів України у наданні допомоги внутрішньо переміщеним особам. ЄС надає фінансову, технічну та гуманітарну допомогу через різні механізми та програми.

Зі свого боку, Рада Європи підтримала застосування процедури тимчасового захисту для внутрішньо переміщених осіб з України та забезпечення відкритого кордону з Європою. Про це йдеться в резолюції ПАРЄ № 2448 від 22 червня 2022 року. Підкреслюючи, що інструменти Ради Європи встановлюють значну кількість стандартів прав людини, в тому числі тих, що є нагальними для тих, хто тікає від війни в нинішніх умовах, Рада Європи закликає всі інституції ЄС дотримуватися їх. Ключові документи Ради Європи у сфері прав людини повторюються в Рекомендації CM/Rec (2022)17, ухваленій 20.05.22 р. [1].

Із запровадженням механізму тимчасового захисту на порядку денному постало питання визначення мінімального обсягу соціальних прав переміщених осіб, але кожна держава має власну національну систему його реалізації. Іншими словами, до осіб, які отримують тимчасовий захист, застосовується практика національної соціальної системи країн ЄС.

Як зазначає Араkelова І., «окрім внутрішніх проблем, варто зазначити, що робота міжнародних донорів в Україні дотепер ще має деякі обмеження та недоліки державного законодавства, які частково заважають ефективному впровадженню інвестиційних проєктів» [2].

Аналізуючи цю проблему, можна визначити основні проблемні моменти сьогодення, а саме з боку української сторони, це: - що, процедури прийняття рішень на національному рівні є складними, а механізми регіонального співробітництва - слабкими; - нерозвинуте верховенство права, коли неформальні процедури відіграють більш важливу роль, ніж офіційні правові процедури; -

високий рівень корупції на всіх рівнях влади; - правове та адміністративне середовище для діяльності неурядових організацій в Україні, які є основними бенефіціарами; - повільний прогрес Уряду в проведенні економічних реформ; - відсутність конструктивного діалогу між Урядом та внутрішньо переміщеними особами в Україні; - низька довіра міжнародних організацій до ефективного використання наданої допомоги тощо.

Тому, в рамках проекту "Подальша підтримка розвитку соціальних прав в Україні" [3] Рада Європи ініціювала проведення дослідження в кожній приймаючій державі щодо змісту та видів заходів тимчасового захисту, які пропонуються особам, переміщеним з України, яке було проведено експертами. Науково-аналітичне дослідження містить інформацію про умови надання, зміни та припинення тимчасового захисту в кожній державі, його ефективність, перелік контактів, до яких переміщені особи можуть звертатися за інформацією, а також перелік соціальних прав громадян в рамках тимчасового захисту та заходи, які вживаються кожною державою для їх реалізації. Окремо було проаналізовано виконання державами положень Директиви Ради 2001/55/ЄС.

Слід зазначити, що 07.04.2023 року Кабінет Міністрів України затвердив нову Стратегію державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб на період до 2025 року, до якого було затверджено відповідний операційний план на 2023-2025 роки. Цей Документ був розроблений Міністерством реінтеграції за підтримки Ради Європи та експертів міжнародних та неурядових організацій, які працюють у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб [4].

Європейський Союз розробив цілу низку законодавчих та політичних ініціатив для захисту прав внутрішньо переміщених осіб та забезпечення їх соціально-економічної та культурної інтеграції в європейському суспільстві. Для цього були створені спеціальні механізми та програми, спрямовані на захист та підтримку внутрішньо переміщених осіб в ЄС. ЄС також розробив Програму з питань міграції та біженців, яка забезпечує зв'язаність між правами внутрішньо переміщених осіб та мігрантами та створює умови для їх інтеграції в європейське суспільство.

Отже, якщо підкреслити найважливіше, то можна зробити висновок, що забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб є одним із важливих питань в Україні сьогодні. Наразі активно застосовується механізм тимчасового захисту, тим самим демонструючи європейську солідарність щодо підтримки України. Відбувається зміна економічних можливостей приймаючих держав, що передбачає потужні програм захисту та розмір забезпечень, які вони гарантують. Досвід держав ЄС демонструє, що активними учасниками механізму тимчасового захисту рівноцінно стали неурядові організації та громадяни ЄС, що безумовно підтверджує соціальну зрілість європейського співтовариства та безумовну підтримку громадян України.

Література:

1. Рекомендації Rec (2022)17 Комітету міністрів державам-членам щодо захисту прав жінок і дівчат-мігранток, біженок та шукачок притулку: Ухвала

Комітету від 20 травня 2022 року. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2022-17-ukr/1680a76356> (дата звернення 28.02.23 р.).

2. Аракелова І. Гуманітарна допомога міжнародних організацій-донорів постраждалим від воєнного конфлікту в Україні. 2016. №. 1. С. 18–26. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzhm_2016_1_5.pdf (дата звернення 28.02.23 р.).

3. Як забезпечуються соціальні права українців, які знайшли притулок в країнах ЄС – дослідження Ради Європи. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-zabezpechuyutsya-sotsialni-prava-ukrajintsi-yaki-znajshly-pryhystok-v-krajinah-es-doslidzhennya-rady-evropy> (дата звернення 28.02.23 р.).

4. Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, схвалена Урядом Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 р. URL: <https://minre.gov.ua/2023/04/07/uryad-shvalyv-strategiyu-derzhavnoyi-polityky-shhodo-vnutrishnogo-peremishhennya-na-period-do-2025-roku/> (дата звернення 28.02.23 р.).

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ ТА РАБСТВА У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

*Кузніченко О. В., кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедри цивільного та трудового права
Одеського національного морського університету
Яківчук А. О., здобувач магістратури спеціальності 081Право
Одеського національного морського університету*

За даними, які надає Європол та ООН, щороку до різних країн Європи контрабандним шляхом переправляється 4 млн. людей з усього світу, поповнюючи багатомільйонну армію сучасних рабів, яка дорівнює, за одними даними, 27 млн., а за іншими — 200 млн². Значну частку від загальної кількості таких нелегальних мігрантів (близько 500 тис.) становлять громадяни України [1].

Як зазначається в методичних рекомендаціях, розроблених Південним міжрегіональним управлінням Міністерства юстиції (м. Одеса) «торгівля людьми – це сучасне рабство, продаж (купівля, передача) людей з метою експлуатації та одержання прибутку. В Україні та багатьох інших країнах торгівля людьми вважається особливо тяжким злочином, який регулюється чинним законодавством. Ст. 149 Кримінального кодексу України передбачає, що злочини, пов'язані з торгівлею людьми, караються позбавленням волі на строк від 3 до 15 років» [2].

У XXI столітті торгівля людьми – найбільш швидка зростаюча злочинна індустрія у світі. Більшість громадян вважає цю проблему атрибутом минулого

та, насправді, сучасна демократія до теперішнього часу не може позбавитись цього ганебного явища. Така не людяність є загрозою для українців і досі існує в сучасному світі. Однак, за оцінками Міжнародної організації з міграції, близько 160 тисяч українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року. На сьогодні, постраждали від торгівлі людьми непомічено живуть серед нас і вже навіть не сподіваються на допомогу.

Багато уваги світова спільнота останніми роками приділяє проблемі глобалізації рабства та примусової праці людини, як подібний до рабства інститут. І це не дивно, оскільки, по-перше, обидві ці діяння як антисоціальні явища є неприпустимими у цивілізованому співтоваристві, і вже з таких підстав їм слід протидіяти, а по-друге, вони мають тенденції до швидкого наростання і поширення.

Рабство — положення або стан особи, по відношенню до якої відбуваються деякі або всі повноваження, притаманні праву власності.

У 1926 році члени Ліги Націй підписали Конвенцію в Женеві, яка зобов'язала учасників:

1. попереджувати і пригнічувати работоргівлю;
2. здійснювати поступово і можливо швидше повну відміну рабства у всіх його формах [ст. 2].

Відповідно до Женевської Конвенції, під работоргівлею розуміють усі речі, зв'язані з захопленням, придбанням будь-якої особи або розпорядженням з ним з метою оборонення в рабство; усі дії, пов'язані з придбанням раба з метою його продажу або обміну; усі дії, зроблені з цією метою; та взагалі будь-яку дію по перевезенню або торгівлею рабами [4, ст.1 п.1,2].

Завершення ліквідації інституту рабовласництва припало на другу половину XX століття, а саме:

- у статті 4 Загальної декларації прав людини ООН 1948 року проголошувалося: «Ніхто не повинен утримуватися в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах»;

- у 1949 році прийнята Конвенція по боротьбі з торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами;

- У 1957 прийнято Конвенція про скасування примусової праці № 105. Цей документ покладає на учасників обов'язок скасування примусової праці і не вдаватися до будь-якої її форми [ст. 1];

- у 1999 році прийнята Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці. Для цілей цієї Конвенції термін «найгірші форми дитячої праці» включає:

1. всі форми рабства або практику, подібну до рабства, як, наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпацька залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, в тому числі, примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах;

2. використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав;

3. використання, вербування або пропонування дитини для заняття протиправною діяльністю, зокрема для виробництва та продажу наркотиків, як це визначено у відповідних міжнародних договорах;

4. роботу, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров'ю, безпеці чи моральності дітей [5];

Кожна держава-член розробляє та здійснює програми дій по ліквідації в пріоритетному порядку найгірших форм дитячої праці [Ст. 6, п.1].

У 2000 році прийнято Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Цілі цього Протоколу полягають в наступному:

1. попередженні торгівлі людьми і боротьбі з нею, приділяючи особливу увагу жінкам і дітям;

2. захисті та допомозі жертвам такої торгівлі при повній повазі їхніх прав людини;

3. заохоченні співробітництва між Державами-учасниками в досягненні цих цілей.

Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних діяння, зазначені у статті 3 цього Протоколу, якщо вони вчинені навмисно [6].

У 2010 році прийнятий Глобальний план дій Організації Об'єднаних Націй по боротьбі з торгівлею людьми. У ньому зазначається:

«Ми, держави - члени Організації Об'єднаних Націй, підтверджуємо нашу прихильність ліквідації такого огидного злочину, яким є торгівля людьми, особливо жінками і дітьми, і заявляємо про свою рішучість попереджати торгівлю людьми і боротися з нею, захищати жертв такої торгівлі і надавати їм допомогу, забезпечувати судове переслідування осіб, причетних до торгівлі людьми, і сприяти налагодженню партнерських відносин для розширення координації та співпраці і заявляємо про свій намір втілити нашу політичну волю в конкретні дії шляхом прийняття плану дій».

Згідно з ч. 3 ст. 43 Конституції України «використання примусової праці забороняється», і це зрозуміло, адже такі дії прямо посягають на свободу та недоторканність людини — право, яке гарантується людині ст. 29 Основного Закону [7].

Утім на сьогодні цей припис, на жаль, залишається поки що суто декларативною установкою, бо не має підкріплення з боку галузевого законодавства. Зокрема, виходячи з ч. 1 ст. 1 Кримінального Кодексу України, охорона прав людини, до яких відноситься і право на свободу та недоторканність — це одне із завдань чинного кримінального закону. Його реалізація насамперед має бути пов'язана саме з встановленням кримінально-правової заборони будь-яким фактам посягання на нього. Рекомендації стосовно саме такого виду державної реакції були сформульовані ще в Конвенції Міжнародної організації праці про

примусову чи обов'язкову працю від 28 червня 1930 р. № 29 (ст. 25), котру, на жаль, Україна не ратифікувала. У чинному Кримінальному Кодексі України є норма, якою передбачено відповідальність за грубе порушення законодавства про працю (ст. 172), якою, на перший погляд, ніби охоплюються дії з приводу використання примусової праці людини, утім насправді вона має інші ознаки й стосується іншої сфери, у якій відбувається правопорушення.

Для правильного з'ясування цієї сфери, урахуовуючи бланкетний характер диспозиції згаданої кримінально-правової норми, треба звернутися, як уявляється, до ч. 1 ст. 3 Кодексу законів про працю України, у якій зафіксовано: «Законодавство про працю регулює трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами» [8].

Під працівниками, як зазначається у літературі, «розуміються особи, на яких поширюється законодавство України про працю і, які є відповідною стороною трудових правовідносин, у т.ч. державні службовці, фізичні особи, які уклали трудові договори з громадянами, особи, які проходять альтернативну (невійськову) службу... До працівників слід також відносити й іноземців, які відповідно до чинного українського законодавства оформлені на роботу і працюють на підприємствах, в установах і організаціях на території України, і громадян, які працюють за її межами». За таких підстав грубе порушення законодавства про працю — це грубе порушення прав працівника, який перебуває у трудових відносинах із підприємствами, установами чи організаціями незалежно від форм власності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у тому числі й іноземців. З цього випливає, що використання примусової праці повнолітньої людини, зокрема особою, з якою потерпілий не перебуває у трудових відносинах, не може кваліфікуватися за ст. 172 Кримінального Кодексу України, так само, як і у випадку з використанням рабської праці. У принципі щодо осіб, які експлуатують працю людини, суд може застосувати норми Конституції України, як акту прямої дії, але ж це не вичерпує наявну проблему, оскільки в такому випадку цей орган вправі лише накласти відповідне стягнення згідно з правилами, виписаними в Цивільному кодексі, за наявності цивільного позову з боку потерпілого. Як уже зазначалося вище, на сьогодні такого закону в Україні не існує.

Зважаючи на це, українському законодавцеві доцільно переглянути чинний Кримінальний кодекс, внести до нього відповідні доповнення, зокрема, які б стосувалися встановлення кримінальної відповідальності за такі дії, як «використання примусової праці повнолітньої людини» і «використання рабської праці людини». «Законодавче закріплення в Україні всіх форм підневільної залежності має суттєве значення для розвитку ефективного міжнародного співробітництва в боротьбі з інститутами та звичаями, схожими на рабство. Перш за все це стосується кримінального законодавства». І це дійсно так, оскільки виникає багато проблем: від неможливості застосування кримінальної репресії до осіб, винних у використанні примусової праці повнолітньої людини або рабської праці останньої, які вчинено на території України, до неспроможності

захистити громадян України та осіб без громадянства, що постійно мешкають в Україні, але тимчасово перебувають за її межами, щодо яких вчинені згадані дії саме за межами України, шляхом застосування щодо винних засобів кримінально-правового впливу. Утім цей перелік не є вичерпним. Зокрема, очевидно вбачається неможливість екстрадиції іноземних громадян, що вчинили вищеописані діяння у державі, з якою Україна не підписала угоди про видачу, і прибули в Україну. У такому випадку Україна не тільки не здатна сама покарати винного, оскільки її законодавство не передбачає відповідних кримінально-правових інструментів для цього, а й не має підстав для екстрадиції згаданої прибулої особи.

Література:

1. European Union situation report on east European organized crime. Based on information from 1996 to 2000. Europol. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2001. Р. 18—19.
2. Методичні рекомендації, розроблені Південним міжрегіональним управлінням Міністерства юстиції України на тему : «Торгівля людьми – сучасне рабство?»: Одеса, 2017. URL: <http://surl.li/ecwlh> (дата посилання 05.03 . 2023)
3. Кримінальний кодекс України. Відомості *Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131. URL: <http://surl.li/hwcs> (дата посилання 05.03.2023)
4. Женевська Конвенція ООН про рабство 1926 року. URL: <http://surl.li/ecwil> (дата посилання 05.03.2023)
5. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці N 182 // Конвенцію ратифіковано Законом N 2022-III (2022-14) від 05.10.2000 URL: <http://surl.li/bzogl> (дата посилання 05.03.2023)
6. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Протокол ратифіковано Законом N 1433-IV від 04.02.2004 URL: <http://surl.li/ecwmj> (дата посилання 05.03.2023)
7. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://surl.li/dnmud> (дата посилання 05.03.2023)
8. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375 URL: <http://surl.li/ecwof> (дата посилання 05.03.2023)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ «АНТИКОРУПЦІЙНА ПОВЕДІНКА ПРАЦІВНИКІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ»

*Ларіонова І. Т., старший викладач кафедри
тактичної та спеціальної фізичної підготовки
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Колесніченко О. С., доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник, начальник науково-дослідної
лабораторії науково-дослідного центру службово-бойової
діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України*

Соціально-психологічний тренінг «Антикорупційна поведінка працівників сектору безпеки та оборони України» втілює у собі риси двох форм практичної психології – психокорекції та навчання. Під час тренінгу працівникам моделюють ситуації морального вибору в умовах невизначеності. Вони ознайомлюються з негативними сторонами корупції, навчаються відстоювати свою думку всупереч тиску групи або за зловживання довірою. В останньому випадку виконання прохання може призвести до вкрай негативних наслідків, тому відмова виключила б можливість виникнення непотрібних проблем.

У процесі проведення тренінгових занять необхідно використовувати різні тренінгові методи: групову дискусію, ігрові методи та методи, спрямовані на розвиток соціальної перцепції. Усі використовувані тренінгові методи мають максимально вдосконалювати антикорупційну поведінку працівників забезпечити мотивацію активної участі у тренінгових заняттях. Необхідність використання тренінгу як форми навчання зумовлена тим, що саме процес навчання дозволяє оптимальним чином сформулювати антикорупційний зразок поведінки у разі можливості отримання хабаря та транслювати цей зразок третім особам.

План проведення тренінгу розрахований на п'ять тижнів по три заняття щотижня (в основному через день), чотири академічні години щодня. Усього на тренінг заплановано 57 годин, що відповідає методичним вимогам до його проведення.

Щоденне заняття включає три етапи.

1. Підготовчий («розігрів»), завданням якого є адаптація працівників до участі у тренінгу, підвищення рівня їхньої лабільності, створення сприятливого психологічного клімату у групі. Вправи розігріву допомагали тренеру в управлінні емоційної атмосфери всередині групи та підготували сприятливий ґрунт для проведення наступного блоку занять основного етапу.

Протягом підготовчого етапу тренінгу необхідно використовувати такі вправи:

– «Апельсини» – дозволяє учасникам тренінгу познайомитись та швидко запам'ятати імена один одного;

– «Я сподіваюся, я побоююся» та «У дитинстві я хотів бути» – спрямовані на створення атмосфери довіри у тренінговій групі;

– «Східний базар», «Рукоштовання», «Видання анекдотів», «Вигідний обмін», «Це я», «Загальна увага», «Я хочу найбільше», «Привітання на сьогоднішній день» – застосовуються у тренінгу для емоційного та фізичного розігріву учасників;

– «Уважні слухачі» та «Біг слів» для концентрації уваги перед заняттям;

– «Чотири стіни» – допомагає тренеру з'ясувати уявлення та переконання учасників з предметної сфери тренінгу антикорупційної поведінки.

2. Основний (корекційний) етап кожного тренінгового дня передбачає цілеспрямовані впливи на різні сфери психіки працівника шляхом їхньої участі у ділових іграх, різних вправах, що формують на свідомому та несвідомому рівнях негативне ставлення до корупційних проявів у професійній діяльності.

Під час проведення основного етапу тренінгу використовувалися вправи, що формують психологічну стійкість у ситуаціях, що передбачають вплив корупційних факторів та знижують рівень готовності до невиправданого ризику («Моделі рольових ситуацій», «Табу», «Рольова гра», «Відмова», «Чорний і білий ангели», «Тиск групи», «Переконання», «Пограйте в бунтаря», «Навчитесь не пристосовуватися», «Запрограмуйте себе на», «Почніть говорити “ні”», «Мати сміливість сказати “ні”»), «Вся справа вдячності», «Опирайтеся прихованим проханням», «Встановіть межі»).

Для формування негативного образу корупційної поведінки до основного блоку тренінгу були включені вправи: «Асоціації», «Провокаційні тези», «Казка за казкою», групова дискусія «Чи можна жити без встановлених правил?».

Корекція системи цінностей працівників проводиться за допомогою гри «Аукціон цінностей» та вправ «Чи є ви працівником», «Складання портрета сучасного працівника сектору безпеки та оборони України», «Я хочу – я можу», «На що я маю право», «Бідність, багатство та Господь» Бог», «Знайдені гроші».

Для підвищення рівня совісності, чесності та відповідальності і зниження егоїстичних нахилів працівників необхідно застосовувати вправи «На чесність» та «Чого потрібно соромитися», такі вправи, як «Що ви дійсно думаєте», «Зворотний бік вашої поведінки», «Без маски», «У пошуках власних переваг», «Які ваші негативні уявлення про себе?», «Які ваші негативні уявлення про інших?», «Які ваші уявлення про життя загалом?» та «Уламки в серці».

3. Рефлексивний етап, під час якого здійснюється самоаналіз та аналіз за допомогою учасників групи тренінгу та тренера психічних новоутворень, сформованих у ході тренінгових занять. Протягом рефлексивного етапу необхідно використовувати вправу «Найбільше мені сподобалося», що встановлює зворотний зв'язок з учасниками тренінгової програми та «Оплески по колу», що знижує напругу після заняття і дозволяє завершити день позитивно.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИ

*Лепіш Н. Я., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Інституту права Львівського*

*державного університету внутрішніх справ
Павлович-Сенета Я. П., кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Інституту права Львівського
державного університету внутрішніх справ*

Засоби масової інформації (далі – ЗМІ), що функціонують у мережі Інтернет – один з інститутів інформаційного суспільства, що найбільш активно розвиваються. серед основних зовнішніх факторів, що зумовлюють вплив ЗМІ на особистість, називають джерело масової інформації; канал передачі масової інформації; частота інформаційного потоку ЗМІ, визначаючи рівень залучення когнітивних процесів особи до комунікативного процесу та рівня опірності особи впливу; склад, норми та цінності соціальної групи та суспільства; рівень добробуту, конфліктності та тривожності суспільства та соціальних груп.

Джерелом поширення масової інформації у мережі є загальнодоступний та відкритий інформаційний ресурс. Свобода Інтернету від комерційних і політичних обмежень разом з доступністю та інтерактивністю надає електронним засобам комунікацій демократичний потенціал, оскільки дозволяє уникати цензури та регламентації. Ці можливості є основою існуючих загроз інформаційній безпеці, нелегальній діяльності суб'єктів господарювання, безконтрольного поширення реклами, зокрема реклами кримінального характеру. Анархічна основа Інтернету є причиною загроз на адресу суспільства. Складова загальної проблеми електронних ЗМІ – це вплив вмісту продукції електронних ЗМІ на аудиторію.

У реаліях такої свободи слова без меж дотримання конституційних права і свободи людини та громадянина - другорядне. Розвиваючись та вдосконалюючись, мережа поки що не встигає встановити конкретні юридичні механізми та процедури захисту загально визнаних прав. Зміни у законодавстві зумовили різні підходи фахівців до проблеми відповідальності в Інтернеті праві. Ряд дослідників визначають цю проблему не лише як юридичну, але й як морально-етичну.

Відповідно до Конвенції про захист прав людини та основних свобод, здійснення свобод накладає обов'язки та відповідальність, може бути пов'язане з певними формальностями, умовами, обмеженнями чи санкціями. Перелічені умови мають бути передбачені законом і необхідні в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, з метою запобігання правопорушення, для охорони здоров'я та

моральності, захисту репутації або прав інших осіб, запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно, або забезпечення авторитету та неупередженості правосуддя [1].

Цікавим є досвід Франції. Закон Франції 1986 «Про свободу Комунікації» включає нові редакції чотирьох статей, що містять регулювання відносин у глобальній мережі [2]. Закон запровадив обов'язок встановлення особи творців сайтів, встановила відповідальність власників серверів. На підставі закону особи, чия діяльність складається з редагування повідомлень мережових послуг, не включаючи приватне листування, повинні повідомляти громадськості с прізвище, ім'я та адресу, якщо вони є фізичними особами; якщо це – юридичні особи, то найменування підприємства міста і адресу, де зареєстровані.

Професійні редактори повинні вказувати ім'я головного редактора та, якщо необхідно, ім'я особи, відповідальної за редакційний зміст. Непрофесійні редактори можуть зберігати анонімність, передаючи інформацію про себе власнику, ім'я та адреса якого вказуються на сайті.

Вивчення французького кейсу закону проти маніпуляції інформацією є для України важливим не лише через зміст закону, тема якого є для України найбільш актуальною, адже ми опинилися на першій лінії фронту нового для світу явища – гібридної війни. Для нас ця війна залишається в гарячій фазі, й нам треба досить швидко не тільки розробити свій закон протидії дезінформації, але й розпочати велику публічну дискусію для узгодження суспільних очікувань із політичними планами влади.

Можливість анонімної присутності в Мережі дозволяє приховати справжні імена автора, джерела та особи, яка розмістила інформацію. У зв'язку з відсутністю відповідного законодавства, чітко визначеного переліку суб'єктів діяльності в Інтернеті та їх правового статусу реальний судовий захист прав особи, що порушуються в мережі, не може бути забезпечений у повному обсязі.

Проблема полягає в тому, що для доведеності в суді факту поширення ганебних відомостей конкретними особами потрібно проведення досить складних процедур: перегляд протоколів доступу, перевірка облікових записів провайдерів доступу, перегляд вмісту серверів, встановлення власників серверів, часто різних країнах, що пов'язані з виконанням міжнародних доручень.

Європейський Суд з прав людини наголошує, що здійснюючи своє право на вільне вираження поглядів, преса повинна діяти відповідно до своїх обов'язків та відповідальності, як цього вимагає пункт 2 статті 10 Конвенції. Ці обов'язки та відповідальність набувають особливої значущості, коли, як у цій справі, велика ймовірність того, що інформація, передана пресою, дуже позначиться на репутації та правах приватних осіб [1].

Необхідно підкреслити висновки Пленуму Верховного Суду України, що стаття 277 ЦК України надає громадянину право вимагати по суду спростування відомостей, що порочать його, у тому числі поширених у засобах масової інформації, а громадянину, щодо якого засобами масової інформації опубліковані відомості, що ущемляють права або охоронювані законом інтереси, декларація про опублікування є відповіді у засобах масової інформації, на

самозахист права; якщо встановити особу, яка розповсюдила відомості, що ганьблять честь, гідність або ділову репутацію громадянина, неможливо, потерпілий від поширення таких відомостей вправі звернутися до суду із заявою про їх визнання такими, що не відповідають дійсності [4].

Позначимо однозначну правову позицію, сформульовану Конституційним Судом України: реальний захист прав та законних інтересів особи, чия честь, гідність та добре ім'я зазнали збитків внаслідок поширення негативної інформації, що не відповідає дійсності, у будь-якому випадку має бути забезпечений.

Лише ретельне опрацювання юридичного механізму реалізації конституційних гарантій прав, свобод та інших нематеріальних благ у контексті функціонування в мережі Інтернет засобів масової інформації здатне забезпечити ефективний та всебічний захист прав і свобод громадян.

В Україні, відсутнє законодавче визначення дифамації, внаслідок чого не застосовується і на практиці. Незважаючи на це, воно використовується в навчальній і науковій літературі, і є комбінованим, оскільки відображає взаємодію права на захист честі, гідності та ділової репутації зі свободою слова і масової інформації. У зв'язку з вищевикладеним вважаємо за необхідне ввести поняття про дифамацію як незаконне збирання та поширення відомостей про приватне життя особи, що ганьблять честь і гідність особи, і виділити її в окремому норму.

У зв'язку з відсутністю відповідного законодавства України не існує чітко визначеного переліку суб'єктів діяльності в Інтернеті та їх правового статусу.

Ключове положення у європейському законодавстві про дифамацію займає стаття 10 Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод. У ньому йдеться, що кожен має право вільно висловлювати свою думку. Це право включає свободу дотримуватися своєї думки та свободу отримувати та поширювати інформацію та ідеї без будь-якого втручання з боку публічної влади та незалежно від державних кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам здійснювати ліцензування радіомовних, телевізійних чи кінематографічних підприємств

У країнах Європейського Союзу та у країнах Британської співдружності та інших країнах звичайного права, як стійка тенденція останніх років відзначається фактичне припинення застосування кримінального покарання за дифамацію.

Дифамаційним буде діяння, незалежно від відповідності даних відомостей фактами, оскільки дифамація – це правопорушення у вигляді поширення неправдивих фактичних відомостей, що спричиняють негативні наслідки для ділової репутації особи. Дифамація є одним із протиправних діянь, що посягають на честь, гідність та репутацію і потребує подальшого вивчення у практиці Європейського Суду.

В епоху стрімкого розвитку Інтернету є неминучим збільшення кількості справ, що розглядаються судами за позовами про захист честі, гідності та ділової репутації, пов'язаних із діяльністю засобів масової інформації у мережі Інтернет. Особливо слід відзначити ймовірність значних труднощів на шляху

судової практики з Інтернет спорами, оскільки невіршених питань поки що дуже багато.

Слід погодитися, що життя людини в інформаційному суспільстві неминує робить його прозорішим для держави та суспільства, тому бажання зберегти інформаційну приватність стає все більш відчутним. Нові технології суттєво спростили збирання, обробку, зберігання, передачу даних, а з іншого – створили очевидні загрози незаконного обігу, що призводить до порушень прав особи.

Нічим не обмежені мережеві видання найчастіше зловживають наданою їм свободою, тому й виникає нагальна потреба у правовому регулюванні відносин, що виникають у сфері свободи масової інформації. З одного боку, основним законом держави закріплено право на висловлення своєї думки, свободу думки та слова. Водночас міжнародно-правові акти допускають певні законні обмеження свободи слова.

Стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, зазначає, що кожна людина має право на вільне вираження думки. Це право включає свободу шукати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї незалежно від державних кордонів усно, письмово чи в пресі. Пункт 3 вищезгаданої статті попереджає, що користування передбаченими правами накладає особливі обов'язки та особливу відповідальність. Тому воно може бути пов'язане з деякими обмеженнями, які, однак, мають бути встановлені законом і бути необхідними для поваги до прав або репутації інших осіб.

Організаційно-правове вирішення проблеми захисту особи від образ у мережі Інтернет (поширення ганебних матеріалів) можливе у вигляді посилення адміністративно-правової відповідальності. Відсутність правових механізмів контролю діяльності засобів масової інформації в мережі Інтернет створює сприятливі умови для правопорушень. Інтернет не може залишатися поза сферою правового регулювання, тим більше, коли йдеться про захист честі, гідності та ділової репутації.

Література:

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Loi n 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication (Loi Léotard). URL. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORF-TEXT-000000512205/>
3. Яковлев П. О. Досвід державного регулювання забезпечення інформаційної безпеки зарубіжних держав (на прикладі Сполучених Штатів Америки, Канади, Німеччини, Франції). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна*. Серія: Право. 2020. Випуск 30. С. 106-113.
4. Постанова Пленуму ВСУ у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи. URL. edem.org.ua/library/postanova-plenumu-vsu-u-spravah-pro-zahyst-gidnosti-ta-

ПРЕВЕНТИВНИЙ МЕХАНІЗМ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

*Логінова Н. М., кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії права та кримінально-процесуальної
діяльності Національної академії Державної прикордонної
служби України ім. Б.Хмельницького*

*Дубовий Д. О., старший викладач кафедри теорії права та
кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної
служби України ім. Б.Хмельницького*

Контроль є невід’ємним механізмом забезпечення міжнародних стандартів дотримання прав засуджених, який в системі сучасних кримінально-виконавчих правовідносин може бути внутрішнім або ж зовнішнім. Ратифікувавши у 2006 році «Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання» Україна взяла на себе обов’язок створити та створила національний превентивний механізм (далі по тексту НПМ), що відноситься до внутрішнього (державного) контролю, відповідно використовується суто на національному рівні. Пропустивши історичні передумови створення НПМ зупинимось на моделі яка використовується Україною та проаналізуємо її значення для кримінально-виконавчих правовідносин. Отже, серед декількох моделей НПМ які існують в світі Україна використовує модель «Омбудсмен +», перевагами такої моделі є те, що в її функціональній структурі використовується широке коло учасників, від державних інституцій і до громадськості (монітори). Використання широкого кола учасників обумовлена тим, що Україна на превеликий жаль посідає серед інших країн одне із перших місць порушення прав людини, і це не є просто слова а підтверджені факти, які виходять зі статистики Європейського суду з прав людини за 2022 рік, в якій з 144 справ [1] в 141 було виявлено щонайменше одне порушення [2].

На основі вище вказаної статистики можна б було констатувати, що даний інститут є мало дієвий, але необхідно відмітити, що він є відносно новим, адже модель у форматі «Омбудсмен +» запрацювала лише з 2012 року, чим можна пояснити, що в діяльності даного інституту є ще певні проблеми. Однією з проблем можна визнати те, що діяльність громадських моніторів не є однаково активна по всій території України, що підтверджує схематична карта, яка опублікована на сайті громадської організації «Україна без тортур» [3] згідно якої можна дійти висновку, що діяльність моніторів є більш розповсюдженою саме

в західній та північно-центральної частинах України. І хоча питання залучення громадських моніторів в деяких регіонах можливо і мають певні недоліки але позитивним є те, що вони використовуються на всій території України. Згідно звіту Уповноваженого протягом 2021 року 131 громадський монітор долучився до відвідувань місць несвободи у форматі «Омбудсмен +», також моніторинговими візитами було охоплено 25% усіх місць несвободи, і як вказано у звіті це є найвищим показником із моменту впровадження НПМ в Україні [4, с.303]. Тобто ми спостерігаємо позитивну динаміку розвитку НПМ.

Беззаперечно позитивним є і те, що НПМ існує не тільки в нормах законодавства але й в практичній площині, що підтверджує обізнаність про нього самими засудженими до позбавлення волі, що відповідно надає їм змогу на практиці скористатися ним.

Література:

1. Violations by Article and by State URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2022_ENG.pdf (дата звернення: 14.03.2023).
2. Європейський суд з прав людини в минулому році виніс 144 рішення у справах проти України. Україна без тортур: сайт. URL: <https://notorture.org.ua/2023/02/22/ievropeiskiyi-sud-z-prav-liudyny-v-mynulomu-rotsi-vynis-144-rishennia-u-spravakh-proty-ukrainy/> (дата звернення: 14.03.2023).
3. Україна без тортур: сайт. URL: <https://notorture.org.ua/> (дата звернення: 14.03.2023).
4. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/schoricha-dopovid-2021.pdf> (дата звернення: 14.03.2023).

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Магац І. В., викладач кафедри
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Результати практичної діяльності підрозділів Національної поліції України свідчать, що заходи забезпечення безпеки особового складу під час виконання оперативно-службових завдань не відповідають вимогам сучасності. З повномасштабним вторгненням Російської Федерації та перенесенням бойових дій на всю територію України актуальності набули такі питання, як особиста безпека поліцейського під час повітряної тривоги, виявлення та знешкодження вибухонебезпечних пристроїв, дії поліцейських при проведенні зачистки на деокупованих територіях, виявлення ДРГ, колаборантів, збір доказів та

документування слідів присутності окупантів, реагування на порушення комендантської години тощо. Значно зріс список факторів, що призводять до тяжких фізичних та психічних травм або смерті працівників при виконанні ними службових обов'язків.

У зв'язку з цим постає питання щодо оновлення стратегії забезпечення особистої безпеки поліцейського згідно з новими віяннями часу.

Особисту безпеку працівників поліції слід розглядати як їх обов'язок, а не право. Формування стратегії забезпечення особистої безпеки поліцейського відіграє важливу роль при виконанні працівником поліції його службових обов'язків. При цьому слід зазначити, що стратегія особистої безпеки повинна ґрунтуватися насамперед на індивідуальних особливостях поліцейського, що дозволить найбільш ефективно забезпечити безпеку і виживання в умовах виникнення надзвичайних ситуацій. [1, с. 12]

Таким чином, навчання працівників Національної поліції формам і методам забезпечення своєї безпеки, чітким і грамотним діям в надзвичайних ситуаціях виступає в даний час одним з найважливіших напрямків професійної підготовки поліцейського. [1, с. 14]

Статистика отримання травм і каліцтв поліцейськими показує, що найчастіше при виникненні надзвичайної ситуації в початковій стадії поліцейський не має можливості викликати підкріплення або воно просто запізнюється. Тому працівник поліції повинен усвідомлювати, що в критичній ситуації, швидше за все, йому доведеться діяти одному. І від його тактичних умінь, підготовки, психостійкості, рішучості і рівня володіння навичками виживання залежить не тільки результат виконання службово-бойових завдань, але і його власне життя. [1, с. 14]

Від чіткого і швидкого вміння здійснювати дані дії часто залежить успішність виконання поставлених завдань і навіть життя і здоров'я самого працівника і його колег. Вивчення всіх вищевказаних правил і заходів, що забезпечують особисту безпеку працівника Національної поліції в ході виконання професійних обов'язків, засвоєння ним порядку дій в надзвичайних ситуаціях. [1, с. 14]

Аналізуючи викладене маємо зробити висновок, що найважливішими елементами підготовки висококваліфікованого працівника поліції є формування необхідних навичок безпечної поведінки при виникненні будь-яких надзвичайних ситуацій, оскільки під час воєнного стану основною функцією поліції є протидія внутрішнім загрозам, чого досягають вирішенням таких завдань, як боротьба зі злочинністю, особливо з її організованими формами; протидія різним проявам тероризму; забезпечення громадської безпеки тощо.

Література:

1. Безпека працівників Національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій: навчальний посібник (Грибан В.Г., Фоменко А.С., Казначєв Д.Г., Бойко О.І. / за заг. ред. Грибана В.Г.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 100 с.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕМПОРАЛЬНО-ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

*Маковій В. П., кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

В умовах глобалізації всіх суспільних явищ сучасного світу питання взаємопроникнення культур, правил поведінки, етнічних звичаїв та цінностей стає чи не найголовнішим фактором у розвитку світової економіки. При цьому на перше місце виходить нормативно-правове супроводження таких процесів, що прямо або опосередковано сприяє обміну різними благами, які забезпечують задоволення потреб людини, груп людей та народів. Навіть побіжний аналіз статистичних даних світового обороту всіх благ майнового та немайнового характеру створюють передумови до пошуку й аналізу їх походження, забезпечення умов якнайскорішого їх переміщення від одного суб'єкта до іншого з метою обопільного задоволення потреб учасників таких відносин.

Цивільно-правові інститути безпосередньо забезпечують статичну та динамічну складову господарського обороту, що опосередковується визначенням правового режиму низки благ майнового та немайнового характеру, з приводу яких виникають, змінюються та припиняються цивільні правовідносини.

Дослідження міжнародних нормативних актів надають привід до наступних висновків. Загальні декларація прав людини 1948 року поряд з невід'ємними правами людини, які не містять економічного змісту, налічує також і права, які безпосередньо мають в тій чи іншій частині економічне підґрунтя. Серед останніх право на: недоторканість житла (ст. 12), володіння одноособово чи разом з іншою особою певним майном (ст. 17), непорушність такого володіння (ст. 17). Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року теж містить відповідні положення, які опосередковують відповідне підґрунтя для реалізації прав особи, що мають економічний зміст.

На рівні національного законодавства аналогічні положення відтворені в Конституції України (1996) на прикладі: ст. 13 (право власності), ст. 30 (право на недоторканість житла), ст. 41 (право власності та право на результати інтелектуальної, творчої діяльності), ст. 42 (право на здійснення підприємницької діяльності), ст. 43 (право на працю), ст. 47 (право на житло), ст. 48 (право на достатній життєвий рівень) тощо.

Однак, найбільш універсальним та таким, що забезпечує правове підґрунтя для існування низки прав, які мають економічний зміст, на рівні національного законодавства є Цивільний кодекс України. Так у розрізі змісту ст. 1 Цивільного кодексу України предметом правового регулювання даного нормативного акту є особисті немайнові та майнові відносини, що ґрунтуються на

юридичній рівності, вільному волевиявленню та майновій самостійності їх учасників.

Оскільки передумовою до цивілізованого розвитку сучасної світової спільноти є створення цивілізованих правил обігу відповідних майнових благ, то з наведеного кола відносин, що є предметом цивільно-правового регулювання найбільш значимими є майнові та пов'язані з ними немайнові, які хоча не мають економічного змісту, однак в силу вказаної природи відіграють значиму роль у забезпеченні цивільного обороту. Так, у випадку дослідження змісту права інтелектуальної власності особисті немайнові права є невіддільними від самого об'єкта, цінність якого подекуди в тисячі разів перевищує цінність тієї чи іншої нерухомості. Відповідним чином, суспільні відносини, змістом яких є право на банківську таємницю, що пов'язане з укладенням відповідного банківського договору щодо певних валютних цінностей, чітко вирізняються від інших немайнових відносин у зв'язку із значимістю для майнової сфери уповноваженого суб'єкта у випадку їх порушення. Послуги, що є складовою благ немайнового характеру, обіймають левову частку ринку в сучасних умовах. Подібним чином, немайнова сутність корпоративних відносин ніяким чином не нівелює значимість їх унормування з огляду на вагомість впливу здійснення відповідних корпоративних прав для переміщення капіталів у сучасній економіці. І нарешті, розвиток технологічних рішень на прикладі криптовалютних вирішень, NFT-об'єктів, штучного інтелекту відповідним чином забезпечує капіталізацію благ, з приводу яких виникають немайнові відносини.

Майнові відносини, основним призначенням яких є забезпечення цивілізованого правового режиму відповідних майнових благ через їх статичне закріплення за певним суб'єктом та надання можливості змінити приналежність таких благ, що опосередковує динамічність цивільного обороту. Аналіз цивільно-правових норм, свідчить про охоплення ними низки майнових відносин, серед яких: конструкції речового права, зобов'язально-правові інститути, юридичні інструменти спадкового права тощо.

Дослідження статистики економічних показників в умовах глобалізації світового ринку на прикладі венчурних інвестицій свідчить про наступне. Слід вказати, що саме даний різновид інвестувань є найбільш значимим, оскільки передбачає вкладення у відповідні інноваційні, «молоді» проекти, які надають можливість отримати максимальний зиск при вкладенні у проривні програми, які підтримуються бізнесом, державою та іншими соціальними інституціями через їх актуальність та потребу у суспільстві. При цьому переміщення венчурного капіталу більш глобалізоване через надзвичайну динамічність засобів до його реалізації, можливість використання різних інновацій у сфері, витік з нього так званого крипто-валютного капіталу.

Наявні аналітичні матеріали говорять про перспективу збільшення даного сегменту ринка з 173,5 млрд. доларів у 2021 році до 1068,5 млрд. доларів у 2031 році, де щорічний приріст такого капіталу має скласти понад 20% [1]. Притому, що якісні характеристики такого розподілу капіталу теж підлягають

видозміні, де буквально вчора сфери його прояву проявлялись у будівництві, торгівлі, готельному і туристичному бізнесі, переробці сільгосппродукції, страхування та інформатизації, а вже у подальшому планується превалювання комп'ютерної та побутової електроніки, сфери комунікації, природних наук, енергетичної сфери тощо. Вже зараз спостерігається вихід на перші місця сфер розвитку штучного інтелекту, хмарних та блокчейнових технологій.

Визначальним фактором стало приєднання України до Маркерської угоди про заснування Світової організації торгівлі 1994 року, яка серед іншого покликана створити як найсприятливіші умови в галузі торгівлі та економічного підприємництва, що повинні бути спрямовані на підвищення рівня життя, забезпечення повної зайнятості й значного та постійного зростання реального доходу й ефективного попиту, а також розширення виробництва товарів та послуг і торгівлі ними з урахуванням оптимального використання світових ресурсів відповідно до цілей сталого розвитку, прагнення захистити й зберегти навколишнє середовище та поліпшити засоби для досягнення цього в такий спосіб, який є сумісним з їхніми відповідними потребами та інтересами на різних рівнях економічного розвитку. Дана подія інтенсифікувала процеси як в межах України, так і міжнародно-правовому просторі за її участі прямо або опосередковано через відповідних резидентів щодо забезпечення цивілізованих правил введення, використання, вилучення відповідних благ у економічний оборот з елементами іноземного походження за інтересом, суб'єктом, об'єктом, місцем вчинення юридично значимих дій тощо.

Наступним значущим кроком у контексті створення ефективних умов для розвитку української економіки у поєднанні з економіками країн сусідів, у першу чергу Європейського Союзу стало взяття курсу країни на євроінтеграцію, що віднайшло втілення в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 року.

Наведене сприяло ширшому охопленню всіх суспільних відносин процесами інтеграції в світову спільноту, особливо у площині обігу певних майнових благ, що мають відповідну економічну цінність. Тому правове регулювання таких суспільних відносин потребує відповідних трансформацій, оновлення, модернізації з огляду на наявні виклики.

Цивільне законодавство містить основний інструментарій, який спроможний супроводжувати вказані процеси, більше того, у ньому закладена інтерполяційна конструкція в частині розуміння предмету правового регулювання як невизначеного кола суспільних відносин, які навіть без вказівки у відповідних нормах є предметом саме цивільного права. Тому саме перш за все модернізація цивільно-правових норм шляхом втілення основних здобутків світової спільноти має забезпечити економічну інтеграцію української спільноти у світовий простір.

Таким чином, інтеграція українського суспільства до світової, передусім європейської, спільноти безпосередньо пов'язана з економічними процесами, які відбуваються в Україні, чільним вектором яких є всесвітня глобалізація

через взаємний обмін в різних втіленнях відповідних ресурсів майнового та немайнового характеру, що мають певну першу за все економічну цінність.

Саме час як темпоральна величина, встановлюючи певні обмеження щодо здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків, забезпечує оперативність поведінки суб'єктів цивільного права, визначає найбільш оптимальний та ефективний шлях для реалізації динаміки цивільного обороту, а значить опосередковує найраціональніші можливості перетікання економічних процесів у сучасному суспільстві. Таке формулювання створює передумови до як найоптимальнішого структурування механізму правового регулювання наведених суспільних відносин, у структурі якого темпоральні обмеження займають належне місце.

Без належних правових перетворень на рівні національного законодавства такі процеси приречені на фіаско, тому відповідні правові конструкції є назрілими, мають отримати адекватне втілення саме у межах приватного, цивільного права.

Література:

1. Pradeep R., Aarti G., Vineet K. (2022). Venture Capital Investment Market Research, 2031. *Venture Capital Investment Market*. URL: <https://www.alliedmarketresearch.com/venture-capital-investment-market-A19435> (дата звернення 09.03.2022).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

*Мамедов А. Е., курсант 310 взводу,
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Коломієць Ю.М., майор поліції,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної
та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Корупція є однією з найбільш важливих та актуальних проблем сучасної України. Незважаючи на низку законів та реформ, які були прийняті для боротьби з цією проблемою, корупція залишається поширеною в країні. Ця проблема не тільки шкодить економіці та суспільству в цілому, але й створює перешкоди на шляху до розвитку демократії в Україні. У зв'язку з цим, метою даної роботи є дослідження актуальних проблем протидії корупції в Україні та виявлення шляхів їх подолання.

Боротьба з корупцією в Україні почалася вже у перші роки незалежності країни. У 1991 році було прийнято Закон України "Про боротьбу з організованою злочинністю", який передбачав кримінальну відповідальність за корупцію. У наступні роки було прийнято низку законів, які спрямовані на боротьбу

з цією проблемою, зокрема, Закон "Про засади запобігання та протидії корупції" та Закон "Про очищення влади".

Проте, не зважаючи на прийняті закони та реформи, корупція залишається поширеною в Україні. За даними Індексу сприйняття корупції 2020 року, Україна займає 117 місце серед 180 країн світу. Найбільш поширеними формами корупції в Україні є хабарництво, недекларований дохід, зловживання владою та інші.

Однією з головних причин корупції є недостатня зарплата та погані умови роботи у сфері державного управління. Це спричиняє низький рівень мотивації у працівників, які часто шукають додаткові джерела доходів через хабарі та відкладення грошей на своїх банківських рахунках. Крім того, недостатня прозорість та відкритість у процесах державного управління та закупівель також сприяє поширенню корупції.

Для боротьби з корупцією в Україні необхідно впроваджувати комплексні заходи. Зокрема, до них належать збільшення зарплат у державному секторі та поліпшення умов роботи, зниження бюрократії та спрощення процедур закупівель, впровадження електронної системи декларування майна та доходів посадовців та їх родичів, встановлення жорстких критеріїв відбору кандидатів на посади в державному управлінні, а також поліпшення механізмів контролю за діяльністю державних службовців.

Крім того, важливим елементом боротьби з корупцією є підвищення рівня свідомості населення щодо шкідливості цього явища та його наслідків. Для цього необхідно проводити інформаційну та освітню роботу, а також залучати активну участь громадських організацій та ЗМІ.

Хоча боротьба з корупцією в Україні є складною та тривалою, проте існує ряд перспективних напрямів, які можуть сприяти зменшенню рівня корупції в країні. Зокрема, до них належать зміни в законодавстві, що передбачатимуть жорсткіші стягнення за корупційні дії, використання новітніх технологій у державному управлінні та контролі за діяльністю посадовців, а також залучення міжнародної підтримки у боротьбі з корупцією.

Корупція є серйозною загрозою для соціально-економічного розвитку України. Щоб зменшити рівень корупції, необхідно впроваджувати комплексні заходи, такі як збільшення зарплат та поліпшення умов роботи державних службовців, зниження бюрократії та спрощення процедур закупівель, впровадження електронних систем контролю за майном та доходами посадовців, залучення громадськості до контролю за діяльністю державних службовців та інші. Крім того, необхідно забезпечити жорстке стягнення за корупційні дії, використовуючи всі можливі правові інструменти.

Протидія корупції має стати пріоритетним напрямком діяльності держави та суспільства. Тільки комплексні заходи, спрямовані на зменшення корупції, можуть привести до позитивних результатів та забезпечити сталість соціально-економічного розвитку України.

Література:

1. Всесвітній довідник з боротьби з корупцією. Львів: Новий Світ-2000, 2018.
2. Корупція в Україні: діагностика та підходи до протидії: науково-аналітичний доповідь. Київ: Інститут демократії ім. Пилипа Орлика НАН України, 2019.
3. Мережа Глобального Договору ООН в Україні. Протидія корупції: глобальний досвід та національні виклики. Київ: Мережа Глобального Договору ООН в Україні, 2020.
4. Плани дій з протидії корупції в Україні на 2019-2020 роки: аналіз та перспективи. Київ: Центр протидії корупції, 2019.
5. Податкова реформа в Україні: проблеми та перспективи. Київ: Інститут розвитку громадянського суспільства, 2020.
6. Шановні замовники: як зберегти гроші та зменшити корупцію у державних закупівлях. Київ: Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, 2020.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗАСУДЖЕНИМИ ЖІНКАМИ

*Мариніч П. В., студент 3 курсу факультету №1
Навчально-наукового інституту права та кібербезпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Резніченко Г.С., кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,*

Жінка займає характерне місце в суспільстві. Вона є мамою, берегинею сімейного вогнища, але визначає й особливі вимоги та пояснює шкоду, яку жіноча злочинність завдає суспільству. Через це, жінки, які були засуджені потребують своєрідної уваги при використанні засобів карального та виховного впливу. Дієвістю їх виправлення будуть показники зменшення рецидиву кримінальних правопорушень.

Проблема використання кримінального покарання щодо жінок у виді позбавлення волі перетинається з багатьма проблемами: кримінологічними та психологічними. Жіноча злочинність є своєрідною ознакою моральної деформації суспільства та усієї системи загальнолюдських цінностей.

В кримінально-виконавчих установах, призначених для утримання жінок, вперше засуджених до позбавлення волі, утримуються засуджені за вчинення кримінальних правопорушень різної тяжкості, незалежно від наявності та кількості судимостей.[1] Довгочасне утримання засуджених жінок в місцях позбавлення волі визначається з негативної сторони, а особливо на фізичному та психічному стані, а значить, на здоров'ї взагалі.

Серед засуджених жінок більшість засуджених за корисливі та насильницькі кримінальні правопорушення, які в психологічному відношенні визначаються порушенням поведінкових установок [2, с. 81]

На жаль, велика кількість засуджених в місцях позбавлення волі, що відбувають покарання не мають бажання виявляти щире та глибоке каяття з приводу вчиненого. В деякій мірі це можна пояснити тим, що на психологічному рівні, в результаті негативного психологічного впливу на стан засудженого, спогадів про вчинене кримінальне правопорушення, ця особа докладає зусиль цілеспрямовано знайти велику кількість об'єктивних пояснень або факторів, які спричинили вчинення суспільно небезпечного діяння. Діяння, вчинене жінкою, а особливо насильницького, в більшості випадках – явище надзвичайне, й оточуючими вона набагато частіше та більш суворо засуджується за свої антисуспільні дії, аніж чоловіки.. Через те, доволі великі труднощі та проблеми зміни манери поведінки жінок після звільнення, отримання ними допомоги. Навкруги них виникає, м'яко кажучи, певна пустота, котра паралізує волю і зводить нанівець несміливі зусилля почати нове життя. Більшість не витримує такої напруженості та в черговий раз опиняється в місцях позбавлення волі, а суспільство починає платити подвійну ціну за новий злочин. Світовий практика показує, що результат використання жорстких заходів впливу на злочинність короткотривала: якщо первинний результат не зафіксувався цілою системою інших заходів впливу, крива злочинності знову повзла вгору.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.03.2023)
2. Резніченко Г. С. Особливості відбування покарання у вигляді позбавлення волі засудженими жінками відповідно до вікових особливостей. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2007. № 3. С. 81-83.
3. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: монографія. Одеса, НДРВВ ОЮІ НУВС, 2003. 281 с.
4. Бадира В. А. Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2006. 17 с.

МІСЦЕ ІНСТИТУТУ НАСТАВНИЦТВА В МЕХАНІЗМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

*Мерденюв Ю.В., аспірант кафедри
адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Функціонування професійної поліції є запорукою забезпечення публічного порядку та безпеки у державі. Підготовка справжніх професіоналів є довготривалою та кропіткою роботою, яка не обмежується виключно наданням певного рівня знань під час професійної підготовки. Становлення професіонала може відбуватися лише за підтримки колег, більш досвідчених у професійній діяльності, адже досвід молодого спеціаліста буде будуватися вже не «з нуля», а на підґрунті колективного досвіду, здобутого до нього. Саме з метою реалізації такого підходу був сформований інститут наставництва.

Інститут наставництва не є новелою в діяльності правоохоронних органів. Цей інститут доволі успішно функціонував під час діяльності української міліції, але під час реформування у 2015 році був випущений з уваги законодавця. На сьогодні в законі України «Про Національну поліцію» відсутнє нормативне закріплення цього терміну. Відсутність законодавчого визначення цієї дефініції відкриває широкі можливості для її розуміння та тлумачення. У своєму науковому дослідженні Филип Доусон з цього приводу зазначав, що понад три десятиліття досліджень наставництва ще не привели до єдиного визначення, що ж таке наставництво, але це не дивно, враховуючи різноманітність відносин, які класифікуються як наставництво [1]. З моменту публікації його дослідження пройшло майже 10 років, але це твердження залишається актуальним і досі.

Наприклад, Головним управлінням Національної поліції в Одеській області році вже було розроблене Положення про організацію наставництва в ГУНП в Одеській області, затверджене наказом ГУНП в Одеській області від 02.11.2021 року № 2472, в якому наставництво розуміється як система навчальних заходів, спрямованих на формування освічених, компетентних, професійних поліцейських. В зазначеному Положенні вказується, що наставництво реалізується безпосередньо в процесі службової реальності, в реальній обстановці шляхом передачі практичних знань, навичок, досвіду від наставника до поліцейського, стосовно якого здійснюється наставництво [2]. Не применшуючи важливість ініціативності на місцях, варто зазначити, що подібні визначення повинні міститися якщо не на законодавчому, то на відомчому рівні, а також мати не локальне значення, а охоплювати діяльність всієї поліції.

Розуміння наставництва як певного виду навчання зумовлює звернення до статті 72 закону України «Про Національну поліцію», в якій зазначено, що професійне навчання поліцейських складається з первинної професійної підготовки, підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами

навчання, післядипломної освіти та службової підготовки. Також у цій статті наголошується, що порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання визначає Міністерство внутрішніх справ України [3], тобто питання професійного навчання поліцейських врегульовується на відомчому рівні.

Аналіз Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України [4], Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції [5], Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції [6], які врегульовують питання визначених в законодавстві видів професійного навчання поліцейських, дає змогу зробити висновок, що інститут наставництва згадується лише в Положенні про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції [5], але в якості винятку. Зокрема мова йде про те, що, поліцейському, якому надано дозвіл на проходження професійної підготовки за індивідуальним навчальним планом без відриву від служби, керівництво органу (закладу, установи) поліції, де він проходить службу, створює умови для самостійного опанування навчального матеріалу та забезпечує своєчасне його відрядження до закладу, що здійснює професійну підготовку для участі в проміжному та вихідному контролі. За таким поліцейським закріплюється наставник з числа осіб керівного складу органу (закладу, установи) поліції, де він проходить службу, який контролює виконання ним завдань, організовує для нього індивідуальні практичні заняття з вогневої, фізичної та тактичної підготовки, які передбачені індивідуальним навчальним планом [5]. Таким чином, закріплення наставника передбачено лише для тих поліцейських, які проходять первинну професійну підготовку за місцем несення служби, а наставник, по-суті закріплюється з метою контролю процесу навчання.

Втім, наставництво в поліції є значно ширшим інститутом, ніж просто контроль за опануванням знань. На наш погляд, дискусійним є питання, чи взагалі можна віднести наставництво до професійного навчання у розумінні статті 72 закону України «Про Національну поліцію». Адже в цій статті концептуально мова йде скоріше про освіту поліцейських. Так, вказана зазначеною статтею первинна професійна підготовка за своєю суттю є професійною освітою, передбаченою статтею 15 закону України «Про освіту»; підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання – вищою освітою у розумінні статті 17 закону України «Про освіту»; післядипломна освіта та службова підготовка є різновидами освіти дорослих, про що йде мова в статті 18 закону України «Про освіту» [7].

Якщо в інших професіях наставництво може передбачати безпосереднє навчання, то в діяльності поліції – скоріше допомога у правильному застосуванні вже отриманих знань в практичних ситуаціях. З огляду на це, вважаємо доцільним розуміти наставництво не як форму навчання, а як систему, що об'єднує і структурує процеси взаємодії, спрямовані на адаптацію молодих спеціалістів [8]. На наш погляд, наставництво в поліції – це не стільки про отримання нових знань (оволодіння знаннями передбачає навчання як раз у тих формах, що

визначені в статті 72 закону України «Про Національну поліцію»), а скоріше процес адаптації у практичних підрозділах та використання здобутих знань й відпрацювання набутих навичок під керівництвом наставника.

З метою наближення українського законодавства до міжнародних стандартів та уніфікації термінології у сфері діяльності сил безпеки та оборони, що є надзвичайно важливим в умовах сьогодення, пропонуємо також замість терміну «наставництво» використовувати термін «менторство». Це більш сучасна дефініція, яка, на наш погляд, більш вдало відображає цей інститут.

З урахуванням зазначеного, пропонуємо доповнити статтю 72 закону України «Про Національну поліцію» пунктом 3 такого змісту: «Менторство (наставництво) – це вид комплексної та професійної діяльності наставника щодо надання допомоги опанування навичками поліцейської діяльності молодими фахівцями на місцях несення служби. Порядок, організацію та терміни здійснення наставництва визначає Міністерство внутрішніх справ України». Формулювання таким чином дає правові підстави МВС Україні на рівні наказу розробити Положення про організацію наставництва в поліції, в якому зазначити організаційно-правові засади здійснення наставництва.

Література:

1. Dawson Phillip. Beyond a Definition: Toward a Framework for Designing and Specifying Mentoring Models. *Educational Researcher*. 2014. Vol. 43 (3). P. 137–145. DOI: 10.3102/0013189X14528751. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.3102/0013189X14528751> (дата звернення: 22.05.2023).

2. Про організацію наставництва та роботи з молодими фахівцями (працівниками) в структурних, стройових та територіальних підрозділах ГУНП: Наказ ГУНП в Одеській області № 2472 від 02.11.2021 року.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580- VIII. Дата оновлення: 21.13.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 21.02.2023).

4. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України України від 26.01.2016 № 50. Дата оновлення: 05.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 21. 02.2023).

5. Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.02.2016 № 105. Дата оновлення: 29.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text> (дата звернення: 21. 02.2023).

6. Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.12.2015 № 1625. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#n14> (дата звернення: 21.02.2023).

7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.02.2023).

8. Морозова М.Е. Наставництво як процес формування особистості молодого спеціаліста. *Науковий вісник УМО. Серія : Економіка та управління*. 2016. Вип. 1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nvumo_2016_1_10 (дата звернення: 23.02.2023).

RESISTING THE SUPERIOR OR FORCING HIM TO BREAK OFFICIAL DUTIES

*Morozjuk Nazarii, legal adviser of the legal service
military unit A0535, Odesa, ORCHID iD: 0000-0001-8273-8727*

Abstract. The article is devoted to the study of the nature of the causes and conditions of the signs of military violent criminal offenses in general and on the example of individual criminal law norms at the current stage of the development of domestic law enforcement practice, to find out the ratio of objective and subjective signs, to analyze the composition of a military violent criminal offense. The article describes the object, subject, objective and subjective aspects of the composition of a criminal offense and analyzes specific criminal offenses on the basis of which conclusions can be drawn on problematic issues. In the scientific work, specific studies on specific examples are noted, military violent criminal offenses with the formal and material composition of the criminal offense are analyzed, mandatory and optional features for the qualification of the act as a criminal offense. The theoretical and practical aspects of the criminal-legal analysis of military violent criminal offenses have been established and worked out, based on the specific testimony of witnesses for a comprehensive criminal-legal investigation and the study of the problems of the elements of the criminal offense.

The development and study of military violence and its objective and subjective signs is recognized as not only promising, but also a necessary direction for the development of science and practice. The article characterizes the subjective features of violent military criminal offenses, defines the features of the subject and the subjective party. For the establishment of criminal responsibility, the subjective features of any military criminal offense that characterize the subject and the subjective side of the criminal offense are important. An important aspect of this problem of defining a criminal offense is the subjective side. Establishing the object, the objective side, the subject creates the necessary conditions for determining the subjective side of the military violent criminal offense, which is the internal manifestation of a socially dangerous act, which gives an idea of the mental processes that take place in the mind of the guilty person under the time of her committing the offense. A necessary condition for the legality and validity of the application of criminal legal

means to a minor who has committed a criminal offense is the establishment of relevant signs of the subjective party.

The subjective side contains two groups of legal features: mandatory and optional. Mandatory signs include guilt, and optional ones include motive, purpose, and emotional state. When studying the optional features of the party, the motive and purpose of the subjective are important. Sometimes the problems in criminal legal analysis appear precisely in the criminal analysis of subjective criminal offenses.

Keywords: objective and subjective features of military violent criminal offenses, composition of a military criminal offense, mandatory and optional features of the composition of a criminal offense.

Topicality. A significant category of servicemen sooner or later begins to conflict with their military leadership, a significant part of these conflicts go beyond the limits and framework of the law. The subjective side contains two groups of legal features: mandatory and optional. Mandatory signs include guilt, and optional ones include motive, purpose, and emotional state. When studying the optional features of the party, the motive and purpose of the subjective are important. Sometimes the problems in criminal legal analysis appear precisely in the criminal analysis of subjective criminal offenses.

The purpose of writing this article is to reveal the concept of resistance to a superior as a separate criminal offense, which with the beginning of the Russian-Ukrainian war became a more relevant component of a criminal offense. In the military team, relations must be based on unwavering adherence to the principle of unity of command and mandatory rules of subordination. Military personnel must listen to and carry out all orders of commanders and their superiors and obey them, it is clear that superiors must give only those orders and perform only those tasks that will be within the framework of the law. Due to the fact that a part of military personnel does not always observe such established rules or sometimes goes beyond the scope of behavior, military criminal offenses are committed, which are often found in a kind of military collective and which prompt the legislator to settle some controversial relations that were not settled before and require codification in order to properly give a legal assessment to the actions of a commander or a soldier who, for one reason or another, disobeyed the order of the commander or his direct superior.

A. F. Zelinsky maintains the position that the concept of violent crime should be replaced by the concept of aggressive crime. The concept of "aggression" is a broader concept than the concept of "violence". And that is why aggressive criminal offenses cause damage not only to people, but also to nature and inanimate objects. The researcher singles out five main groups of aggressive criminal offenses, including: 1) deliberate attacks on life, health, honor and dignity; 2) criminal offenses against the state, public safety, public order and administrative order; 3) illegal actions of officials in the performance of their official duties; 4) violent sexual criminal offenses; 5) vandalism is a general concept that covers all forms of destruction or damage to material and cultural values, as well as natural objects [3, p.172].

Military personnel are considered to be performing military service duties: 1) on the territory of a military unit or at another place of work (classes) during working

(educational) time, including breaks established by the schedule (schedule of classes); 2) on the way to or from service, during business trips, returning to the place of service; 3) outside the military unit, if staying there corresponds to the duties of a serviceman or he was sent there by order of the relevant commander (chief); 4) during the performance of state duties, including in cases where these duties were not related to military service; 5) during the performance of the duty to save human life, protect state property, maintain military discipline and protect law and order [2, p.25].

The main direct object of the criminal offense is the order of subordination and military honor. Its additional optional object can be a person's health, his will, honor and dignity, and other benefits.

A criminal offense is considered completed from the moment of resistance or coercion, regardless of whether the perpetrator achieves his goals. The subjective side of this criminal offense is only direct intent. Qualifying features of a criminal offense: its commission by a group of persons or with the use of weapons, or those that caused serious consequences (Part 2); in the conditions of martial law or in a combat situation (Part 3); related to the intentional killing of a superior or other person performing military service duties (Part 4). Weapons should be understood as items specially designed to kill a living target - these are regular army weapons (pistol, machine gun, bayonet knife, etc.), as well as other firearms or melee weapons, both factory and self-made. The use of a weapon means the actual use of it for physical or mental violence against the victim.

Article 11 of the Statute of the Internal Service of the Armed Forces establishes that servicemen are obliged to unconditionally obey the orders of commanders (supervisors). [4, p. 5].

In most cases, the criminal offense provided for in Article 404 of the Criminal Code is committed together with others, which in turn were also accompanied by physical, mental and other types of violence. Thus, the verdict of the Mukachevo City and District Court of Zakarpattia Oblast dated October 28, 2019 in case No.303/6901/19 established that after voluntarily leaving a part of a serviceman after beating him, the accused "during an attempt to detain in a regular order with the aim of stopping illegal behavior, acting deliberately, realizing his suddenly developed criminal intent to resist other persons performing their military service duties, in violation of the Statute of the Internal Service of the Armed Forces of Ukraine, the Disciplinary Statute of the Armed Forces of Ukraine, being dissatisfied with the legal requirements of the next checkpoint, did not comply with the specified legal requirements, began to physically resist, tried to carry out an attack..." [3, p. 1].

CONCLUSIONS:

The actions provided for by parts two, three or four of this article, if they were connected with the intentional killing of a superior or another person performing military service duties, i.e. a criminal offense provided for in part 5 of article 404, are punishable by imprisonment for a term of ten to fifteen years or life imprisonment. That is, if we consider such a criminal offense as resisting a superior or forcing him to violate official duties, then the sanction of the article provides for the most severe type of punishment within the framework of the current legislation of

Ukraine, namely life imprisonment. In order not to bring subordinates to disciplinary responsibility, administrative and even criminal responsibility, it is necessary to ensure the functioning of coordinated work and control over subordinates, conscious leaders and bosses who would be able to ensure the correct setting of tasks for their subordinates, and they, in turn, would be able to perform. Of course, this requires conscious superiors and subordinates who would always listen to their superiors. If we are talking about subordinates, then they must follow the orders of the boss clearly, quickly and without unnecessary words to perform the assigned tasks, at the same time, without manifestations of physical or psychological violence or creating obstacles to the performance of this or that assigned task.

References:

1. Criminal Code of Ukraine // Information of the Verkhovna Rada of Ukraine: code dated 04/05/2001, version dated 05/01/2016 [Electronic resource] – access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Law of Ukraine "On Military Duty and Military Service" dated March 25, 1992 No. 2232 - XII // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1992. No. 27. - p.385.
3. On the statute of the internal service of the Armed Forces of Ukraine: Law of Ukraine dated March 24, 1999 // VVR of Ukraine. - 1999. - No. 22-23. - p.197.
4. Verdict of the Mukachevo City and District Court of Zakarpattia Oblast dated October 28, 2019 in case No.303/6901/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85234210>
5. Zelinsky A. F. Criminal psychology / A. F. Zelinsky. - K.: Yuryнком Inter, 1999. - p.240

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ЯК МЕТОДУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

*Мосузенко В. Ю., викладач кафедри
вогневої підготовки факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
Одеського державного університету внутрішніх справ
майор поліції*

*Бахчеван Є. Ф., завідувач кафедри
вогневої підготовки факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
Одеського державного університету внутрішніх справ
майор поліції*

Побудова в Україні правової держави, яка забезпечує ефективну охорону прав і свобод людини і громадянина, верховенство права в усіх сферах суспільного життя є одним із головних напрямів державного будівництва. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно

пов'язані з підвищенням якості й ефективності адміністративної діяльності складових сектору безпеки і оборони [1, п.16 ст. 1], одне з провідних місць серед яких належить Національній поліції України.

Безпосереднє виконання Національною поліцією України завдань [2, ст. 2] спрямованих на захист національних інтересів України у сфері критичної інфраструктури відбувається у нормативно-правовому (статутному), інформаційному, економічному, екологічному, структурному, функціональному просторах. При цьому, згідно з принципом верховенства права визначальним є нормативно-правовий простір, який в умовах глобалізації поступово трансформується в єдиний правовий режим застосування поліцейських заходів примусу під час здійснення адміністративної діяльності працівниками поліції.

Побудовані ще за часів СРСР вітчизняні правоохоронна система та воєнні організації в умовах переходу до глобалізованого суспільства суттєво знизили свою ефективність, що негативно позначилося на якості й ефективності діяльності їх складових та виступило однією з причин їх реформування у сектор безпеки і оборони. У більшості випадків адміністративна діяльність Національної поліції України перестала відповідати очікуванням, що обумовлено недовіками, як нормативно-правового регулювання їх діяльності, прорахунками в організації, процесах планування і управління, підготовки та реалізації рішень і тактичних задумів, послабленні контролю за їх виконанням, так і невідповідністю вимогам сьогодення теоретико-правового базису їх діяльності, втрати принципу переваги примусу над правопорушенням (правопорушником як об'єктом впливу) та, відповідно, неможливістю досягнення максимальних результатів під час здійснення адміністративної діяльності.

Необхідність якнайшвидшого розв'язання цих питань обумовлює потребу у науковому вирішенні, розробці, систематизації та впровадженні у практику адміністративної діяльності складових сектора безпеки заходів із визначення її джерел, формування системи ресурсів, визначення «меж» оперативної, службової та бойової діяльності, принципів, форм та методів заснованих на єдиній теоретико-правовій базі тощо.

Актуальність зазначеної проблематики обумовлюється також і тією обставиною, що в даний час здійснюються заходи реформування сектора безпеки і оборони України, в тому числі це стосується й перебудови форм і методів адміністративної діяльності та їх складових.

Слід зауважити, що застосування поліцейськими заходів примусу [2] є забезпечення подолання спротиву проведенню превентивного поліцейського заходу, відновлення публічного порядку та безпеки, локалізація негативних наслідків, зокрема збереження місця події в первинному, незміненому стані, забезпечення фіксації та збирання речових доказів на місці події в передбачений у законі спосіб, затримання особи правопорушника, його доставляння до органу підрозділу Національної поліції України, виконання поставлених завдань із забезпечення територіальної цілісності, державного суверенітету, боротьби зі злочинністю та законного, необхідного, пропорційного та ефективного реагування на надзвичайні ситуації у їх генезі.

Особливої уваги заслуговують питання суб'єктів застосування поліцейських заходів примусу під час виконання завдань та здійснення адміністративної діяльності.

О. Комісаров та В. Покайчук, які зазначають, що аксіомою, є і те, що у цій системі провідну роль відіграють сили охорони правопорядку [3; 4].

На їх думку, з якою ми повністю погоджуємось, для успішної боротьби з виникненням, попередженням виникнення, та подоланням наслідків надзвичайних ситуацій у їх генезі необхідна цілеспрямована державна політика та створення основного інструменту її реалізації – системи сил охорони правопорядку [3; 4].

Забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів, збереження їх життя та здоров'я, а відтак і ефективного та кваліфікованого виконання поставлених завдань безпосередньо корелюється з визначенням форм та методів застосування поліцейських заходів примусу під час виконання завдань, як методу здійснення адміністративної діяльності.

З метою належного забезпечення особистої безпеки, гарантій професійної діяльності, психологічної стійкості та вмотивованості кожного поліцейського, бойового духу підрозділу, виникла гостра необхідність дослідження механізму застосування поліцейських заходів примусу, як методу адміністративної діяльності, під час виконання завдань загалом та окреслення кола суб'єктів, форм і методів їх застосування, розгляд процесуально-правового забезпечення та визначення способів забезпечення законності здійснення адміністративної діяльності та застосування поліцейських заходів примусу під час виконання завдань.

В умовах реформування системи забезпечення національної безпеки та системи сил охорони правопорядку, інтеграції безпекових та оборонних інституцій до стандартів Північноатлантичного альянсу, а правової системи до стандартів Європейського союзу виникла необхідність дослідження основних пріоритетів удосконалення нормативно-правового забезпечення застосування заходів примусу поліцейськими під час виконання завдань як методу адміністративної діяльності.

А, отже дослідження сукупності суспільних відносин, які виникають під час виконання поліцейськими завдань, що полягає у всебічному розкритті сутності та особливостей застосування поліцейських заходів примусу, як методу адміністративної діяльності, розробці конкретних практичних рекомендацій, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування є на часі, актуальним та необхідним як для теорії адміністративної діяльності, так і в практичній діяльності органів та підрозділів Національної поліції України.

Література:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.

3. Комісаров О., Покайчук В. Створення і функціонування системи сил охорони правопорядку в розрізі забезпечення державної безпеки України. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2016. Вип. 38. С. 219–225. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/2369/2424>

4. Покайчук В.Я. Сутність і співвідношення понять «сили безпеки» та «сили охорони правопорядку». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 4. С. 47-53.

URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/s4_ua_re/9.pdf

ПОЯСНЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

*Мудрецька Г. В., кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Згідно з ч. 8 ст. 95 КПК України сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою пояснення, які не є джерелом доказів, крім випадків, передбачених КПК України. Статтею 298¹, КПК України передбачено, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених ст.84 КПК України, також є пояснення осіб, результати медичного освідчування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- й кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- й кінозйомки, відеозапису [1].

Таким чином законом не заборонено сторонам кримінального провадження отримувати пояснення під час здійснення процесуальної діяльності. При цьому, відповідно до п. 19 ч. 1 ст.3 КПК України сторони кримінального провадження - з боку обвинувачення: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК України; з боку захисту: підозрюваний, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники. Проте у ч. 8 ст. 95 КПК України акцентується увага на тому, що такі пояснення, на відміну від показань, не можуть виступати як джерела доказів.

Досліджуючи пояснення в системі джерел доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки, М. Я. Никоненко вважає, що пояснення не може вважатися джерелом доказів у кримінальному провадженні з огляду на наступне. По-перше, під час прийняття пояснень особа не попереджається про кримінальну відповідальність про відмову давати пояснення чи за давання завідомо неправдивого пояснення. По-друге, під час прийняття пояснення можуть порушуватися права не лише особи, яка могла б набути статусу підозрюваного в межах досудового розслідування, а й осіб, які могли б набути під час досудового розслідування статусу потерпілого чи свідка. Отже, фактично в такій ситуації відбувається обмеження прав особи, яка могла б скористатися набагато ширшим спектром прав у випадку, якби набула конкретного статусу учасника кримінального провадження, що реально є можливим лише після внесення відомостей до ЄРДР. А коли так, то й докази, отримані з пояснення тієї чи іншої особи, не можуть бути допустимими [2].

В свою чергу Касаційний кримінальний суд у своїй постанові № 750/2282/15-к від 15.05.2018 р. вказав, що відповідно до точного змісту частини восьмої статті 95 КПК пояснення, надані стороні, не можуть використовуватися як джерело доказів у справі.

Однак Суд відзначає, що відповідно до змісту вироку суд першої інстанції послався не виключно на оскаржені пояснення свідка, а в сукупності з показаннями того ж свідка, які він давав під час минулого судового розгляду, тобто під час змагального процесу за повної можливості для всіх сторін піддати свідка перехресному допиту. З матеріалів справи Суд встановив, що зміст оскаржених прокурором пояснень свідка співпадає зі змістом показань цього свідка під час минулого судового розгляду. Таким чином, суд першої інстанції, посилаючись на показання свідка в минулому судовому розгляді та пояснення, надані захиснику, фактично посилався на одні й ті ж показання.

За таких обставин Суд вважає, що згадка оскаржених пояснень у сукупності з посиланням на його судові показання не суперечить частині восьмій статті 95 КПК і не може розглядатися як істотне порушення процесуального закону, що перешкодило суду ухвалити законне та обґрунтоване рішення. Тому Суд відхиляє цей довід прокурора [3].

Таким чином, з огляду на судову практику, допустимість пояснень визначається можливістю отримати показання того ж свідка під час судового розгляду, тобто під час змагального процесу за повної можливості для всіх сторін піддати свідка перехресному допиту.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Никоненко М. Я. Пояснення в системі джерел доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 43. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.43.36>

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

*Мухіна Г. В., кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Донецького державного університету внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна*

На виконання основних положень Закону України «Про основи національного супротиву» Міністерством внутрішніх справ України було розроблено Типову програму первинної військово-професійної підготовки для здобувачів і працівників закладів вищої освіти МВС, рядового та начальницького складу служби цивільного захисту та поліцейських. Типова програма передбачає отримання необхідних первинних знань та навичок із загальновійськової підготовки, а також підвищення психологічної готовності поліцейського до несення служби в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Для підвищення рівня морально-психологічної підготовки Типовою програмою передбачено опанування знань та вмінь за темами: «Психологічні особливості людини в екстремальних умовах» та «Ефективна комунікація та взаємодія в групі (тімбілдінг)». Аналіз змісту зазначених тем дає підстави стверджувати, що, на нашу думку, для ефективної психологічної підготовки поліцейського не достатньо виділяється часу на вивчення окреслених тем. Наприклад, тема «Психологічні особливості людини в екстремальних умовах» передбачає вивчення: психоедукції, закономірностей функціонування людської психіки та поведінки людини в екстремальних умовах; оволодіння дієвими та ефективними способами саморегуляції психічного стану під час стресу; першої психологічної допомоги в гострій стресовій ситуації; подолання складних емоційних станів під час переживання складних стресових ситуацій; практичних вправ надання психологічної допомоги (самодопомоги). На зазначений теоретичний та практичний матеріал у програмі передбачено всього дві години. Звісно цього дуже замало.

Сьогодні, як ніколи, ми розуміємо, що від рівня професійної компетентності поліцейського залежить як безпека його самого, так і безпека тих, осіб яким він надає послуги. Тому, що професійна компетентність є не тільки мірилом професіоналізму, а й визначальним фактором успішності реалізації соціальних, професійних функцій, життєдіяльності особи загалом [2].

Тому, ми вважаємо, що первинна психологічна підготовка поліцейського повинна передбачати більше часу на професійно-психологічну підготовку

поліцейського. Крім того необхідно розширити зміст психологічної складової та виокремити у окремі теми такі питання як:

- основні засади надання першої психологічної допомоги в стресових ситуаціях;
- алгоритми надання першої психологічної допомоги людям в гострих стресових ситуаціях;
- особливості надання першої психологічної допомоги особам, які переживають стресову подію;
- методи та техніки самопомоги при дистресі.

Загальновідомим є той факт, що без теоретичної підготовки вкрай важко напрацювати ефективні вміння надання першої психологічної допомоги постраждалим, проте хотілось зробити акцент на важливості відпрацювання поліцейськими певних алгоритмів дій за певними протоколами надання першої психологічної допомоги в екстремальних умовах. Цілком слушною у цьому контексті, на нашу думку, є думка Ірини Пінчук, яка зазначає, що при освоєнні алгоритму надання першої психологічної допомоги важливо розуміти, чим вона не є. Це не та допомога, яку можуть надавати лише фахівці, це не професійна консультація. Перша психологічна допомога не передбачає детальне обговорення подій, які викликали стан дистресу, це не прохання до потерпілого проаналізувати, що з ним відбулося, і встановити точну хронологію і суть подій [3].

Грунтовний аналіз корпусу дослідницького матеріалу підтвердив тезу про те, що, на сьогодні, існує низка протоколів надання першої психологічної допомоги та моделей кризового втручання: модель індивідуального кризового втручання (Дж. С. Еверлі), протокол надання першої психологічної допомоги (Н. Агазаде), протокол надання першої психологічної допомоги (Б. Рафаель), протокол надання ППД в гострих стресових ситуаціях (О. Гершанов), протокол надання першої психологічної допомоги (І. Пінчук), перша ментальна допомога в стресовій ситуації (модель М. Фархі), протокол ЯАЛОМ (перша психологічна допомога на полі бою) тощо.

Вважаємо, що для удосконалення професійно-психологічної підготовки поліцейських край важливим є формування вміння надання першої допомоги поліцейськими використовуючи моделі ЯАЛОМ або М. Фархі.

Модель ЯАЛОМ активно використовується в армії Ізраїлю для припинення виникнення симптомів бойового стресу у військових безпосередньо в умовах воєнних дій і надання першої психологічної допомоги людям, які зазнали негативного стресового впливу. Зазначена модель кризового втручання передбачає дії за п'ятьма кроковим алгоритмом.

Перший крок – встановити контакт (зоровий, слуховий, реагуючий). «Поглянь на мене! Ти мене бачиш? Ти мене чуєш? Мене звати Як звати тебе? Я потисну тобі руку – потисни мені її у відповідь! Ти в порядку?». Цей етап важливий для зв'язку з реальністю.

Другий крок – підкресліть прихильність. «Я буду з тобою, ти не один. Ти молодець. Ти справляєшся». Цей етап важливий для зменшення відчуття самотності та спроможності.

Третій – встановлення особи та належності до події. Запитайте про факти. Короткі, засновані на фактах запитання: «Яке сьогодні число? Де ти стояв? Хто був тут із тобою? Хто твій командир? Куди ти йшла? Звідки? Що сталося?». На цьому етапі ми допомагаємо активувати раціональність і знижуємо емоційний шквал.

Четвертий крок – встановлення хронології подій (відбулося, відбувається, відбудеться). Чітко повторюйте, що відбулося, що відбувається і що потрібно зробити. Чітко і лише про дії. «Ім'я... Ми були в будинку і в нас влучила ракета, вони все ще стріляють, ми повинні відповідати. Ім'я... Ти йшла додому одна. Йшла до магазину по хліб. Поряд влучила ракета, обстріл продовжується, ми повинні подбати про безпеку». Мета цього етапу – відновити життєву неперервність, зменшити плутанину подій.

Останній крок – надання чітких вказівок та завдань. Дайте завдання, впливові керівництво до негайних дій. «Вставай. Ходімо. Візьми дитину за руку. Принеси собі води. Сховайся (лягай) тут. Візьми з собою зброю, сховайся біля вікна та стріляй у відповідь». Завдання цього етапу – повернути людині контроль над собою і ситуацією, відновити самоєфективність. Мова: під час інтервенції повинна бути наполеглива та чітка, але ні в якому разі не різка та агресивна. Уникайте емоційної та заспокоїливої мови [3].

Видається, цілком має рацію І. Жданова, яка розглядаючи сучасні підходи надання першої психологічної допомоги при афективно-шочових реакціях, наголошує на важливості використання простої та універсальної моделі МААС'Е, яка була розроблена Др. Моше Фархі й яку застосовуює у своїй діяльності Міністерство охорони здоров'я та Сили безпеки Ізраїлю. Суть моделі МААС'Е або модель Фархі полягає у реалізації принципів «бути разом» (надає людині почуття безпеки), заохочення на прояв ініціативи, якихось дій (відновлення у потерпілого почуття контролю), прості питання, які активують когнітивні процеси та усвідомлення події. Такий підхід допомагає позбутися ознак бойової стресової реакції, які порушують функціонування військовослужбовця – дисоціації, тремтіння, почуття самотності, емоційного затоплення, дезорієнтації, безпорадності [1].

На закінчення зазначимо, що до професійно-психологічної підготовки поліцейських необхідно підходити системно та комплексно. На сьогодні, на нашу думку, потребує перегляду зміст робочої програми навчальної дисципліни «Професійна психологічна підготовка поліцейського» та доповнення її актуальними темами із кризової та реабілітаційної психології.

Література:

1. Жданова І. В. Перша психологічна допомога при афективно-шочових реакціях під час воєнних дій. UPL: Persha psykhologichna dopomoha_Zhdanova_2022.pdf (дата звернення 12.03.2023).

2. Литвин В. В. Формування та розвиток професійної компетентності патрульного поліцейського. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. Т. 1 (106). С. 277–282.

3. Перша психологічна допомога в гострих стресових ситуаціях: навч.-практич. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.А. Моргунов. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2022. 84 с.

ДОТРИМАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

*Нестеренко М., курсантка 2-го курсу
207 взводу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Янчук Н. Д.,
кандидат юридичних наук, доцент
викладач кафедри теорія та філософія права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

На сучасному етапі зближення України і Європейського Союзу проблема забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина становить найбільший інтерес і породжує безліч дискусійних питань.

Необхідною умовою дотримання прав і свобод людини та громадянина є стабільне та ефективне функціонування Національної поліції України. Від ефективності діяльності Національної поліції України значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку.

Однак, на даний час, зустрічаються випадки порушення працівниками Національної поліції міжнародних стандартів прав людини, що негативно впливає на стабільність суспільного розвитку та довіру населення до правоохоронної системи в цілому.

Мета: Дослідити дотримання працівниками Національної поліції України міжнародних стандартів прав людини, визначити найбільш поширені порушення прав людини з боку окремих працівників Національної поліції України.

Питання дотримання працівниками Національної поліції України міжнародних стандартів прав людини досліджували такі вітчизняні фахівці, як: Т.М. Малиновська, Є.О. Гладкова, Г.М. Шорохова, О.М. Москаленко та інші

Діяльність Національної поліції у сфері забезпечення реалізації міжнародних стандартів прав людини регулюється ч.2 ст.3 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Чітке встановлення необхідності наближення правових засад діяльності правоохоронних органів до європейських стандартів зазначено в Указі Президента України “Про План заходів із виконання обов’язків та зобов’язань України, що випливають з її членства в Раді Європи” [4]

На сучасному етапі зближення України і ЄС проблема конституційних прав і свобод людини та громадянина становить найбільший інтерес і породжує безліч дискусійних питань. Необхідною умовою дотримання прав і свобод людини та громадянина є стабільне та ефективне функціонування Національної поліції України. Від ефективності діяльності Національної поліції України значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку. [1]

Міжнародними стандартами прав людини передбачається обмеження повноважень поліції щодо використання примусу. Підтвердженням цього є Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 року, у статті 3 якого вказується, що службовці органів правопорядку можуть застосовувати силу тільки у разі суворої необхідності і в обсязі, необхідному для виконання їх обов’язків.

З-поміж міжнародно-правових актів, що мають універсальний характер, насамперед варто назвати такі: Статут ООН, Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього; Конвенція про політичні права жінок (1952); — Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства (1956); — Конвенція про ліквідацію дискримінації у сфері освіти (1960); — Конвенція про ліквідацію дискримінації у сфері праці і занять (1958); — Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1956) та ін.[2]

Поліцейський захід повинен бути:

- Законним, тобто визначений у чинному законодавчому акті;
- Необхідним. Поліцейський захід вважається таким у наступних випадках:

- 1) якщо для виконання повноважень поліції неможливо використати інший захід;
- 2) якщо застосування іншого засобу буде неефективним;
- 3) якщо такий захід заподіяв би найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

- Пропорційним. Поліцейський захід вважається таким, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він був застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

- Ефективним. Поліцейський захід вважається таким, якщо застосування поліцейського заходу забезпечує виконання повноважень поліції. [4]

Однак, на практиці саме щодо дотримання працівниками поліції прав та свобод людини простежуються певні проблеми. Адже непоодинокими, на

жаль, сьогодні є випадки перевищення працівниками поліції своїх законодавчо визначених повноважень пов'язані з порушення прав та свобод людини. До таких, передусім, варто віднести: незаконні кримінальні затримання без ухвали слідчого судді, суду за відсутності підстав для такого затримання; невраховані затримання; відсутність фіксації часу фактичного затримання; незаконні тримання затриманих осіб із перевищенням строків, визначених законом; маніпуляції з часом фактичного затримання. [4]

Працівники поліції при застосуванні фізичної сили, спецзасобів або вогнепальної зброї повинні звертати увагу на дотримання визначеного законодавством порядку їхнього застосування, оскільки використання їх поза межами, встановленими законодавством, становить собою порушення особистої фізичної недоторканості особи, що може бути кваліфіковано як форма нелюдського поводження чи, навіть, застосування тортур до осіб і їх катування, що є однозночно заборонено як форма незаконного та антигуманного впливу, що не може бути санкціонований жодною правовою системою. Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини. Більше того, у разі, якщо в результаті застосування вказаних засобів працівниками поліції при виконанні ними своїх службових обов'язків поза встановленими законодавством підставами та порядком, особу було вбито, міжнародні судові та правозахисні інституції однозночно констатують порушення фундаментального права – права на життя.

В основоположних принципах застосування сили і вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку ООН від 1990 р. визначено, що уряди та органи правопорядку повинні прийняти і впровадити норми і правила про застосування сили та вогнепальної зброї. Звертається особлива увага на те, що всі службовці органів правопорядку відбиралися за допомогою належних процедур відбору, володіли належними моральними, психологічними та фізичними якостями для ефективного виконання своїх функцій і проходили постійну і ретельну професійну підготовку. [3]

З метою забезпечення належної уваги та дотримання прав людини у складі Національної поліції було створено Управління забезпечення прав людини Національної поліції, серед основних завдань Управління – вивчення та аналіз проблемних питань у діяльності органів і підрозділів поліції стосовно дотримання прав і свобод людини, підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів з цих питань для Голови НПУ, забезпечення контролю за дотримання прав і свобод людини працівниками поліції під час забезпечення заходів з підтримання публічної безпеки та порядку, під час виявлення та розкриття злочинів, запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням та протидії злочинності, досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, на практиці саме щодо дотримання працівниками поліції прав та свобод людини простежуються певні проблеми. Адже непоодинокими, на жаль, сьогодні є випадки перевищення працівниками поліції своїх законодавчо визначених повноважень пов'язані з порушенням прав та свобод людини. Вирішити дану проблему нам вбачається можливим лише шляхом вжиття

комплексних заходів у виді внесення відповідних змін до чинного законодавства та впровадження дієвих механізмів контролю за діяльністю працівників поліції. [4]

Література:

1. Біліченко В.В., Міжнародні стандарти щодо захисту ключових прав та свобод людини в діяльності правоохоронних органів України(електронний ресурс): наукова стаття. Режим доступу: <https://cutt.ly/DHBEibr>
2. Терещенко Л.В., Права та свободи людини та громадянина (електронний ресурс): наукова стаття. Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Knyha-Hromadyanyna/1-KH-Hromadyanyyn-i-derzhava.pdf>
3. Владовська К., Морщук Т., Дотримання міжнародних стандартів прав людини працівниками Національної поліції України (електронний ресурс): наукова стаття. – Режим доступу: http://old.univer.km.ua/statti/6_Vladovska_K_DOTRIMANNYA_MIZH Narodnikh STANDARTIV PRAV_LYuDINI PRATsIVNIKAMI NATsIONALNOI POLITsII UKRAINI.pdf
4. Сагач І.М., Дотримання працівниками Національної поліції (електронний ресурс): наукова стаття. Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Knyha-Hromadyanyna/1-KH-Hromadyanyyn-i-derzhava.pdf>

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

*Ніцевич А.С., старший викладач кафедри
конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

У зв'язку із останніми подіями в Україні, удосконалення міжнародного правового регулювання у галузі визнання статусу біженця та надання йому відповідних прав та обов'язків, на сьогодні залишається досить актуальним та є пріоритетним для міжнародної спільноти. Адже зараз спостерігаємо, що законодавство окремих країн часто не відповідає міжнародним вимогам, щодо визначення статусу біженця, а нормативна база України про біженців та осіб, котрі потребують додаткового або тимчасового захисту, хоча в певній мірі відповідає сучасним стандартам, проте є декларативною, та досі залишається недостатньою для розв'язання багатьох конкретних проблем. Існує ще значний обсяг роботи, необхідний для приведення правового статусу біженців не лише в Україні, а й у інших державах у відповідність до міжнародних та європейських стандартів.

Розглянемо більш детально визначення терміну «біженець» та з'ясуємо основні аспекти його правового статусу.

Вперше термін «біженець» з'явився у міжнародному праві після Першої світової війни, що зумовило потребу у забезпеченні належної правової

регламентації правового статусу біженців, їх прав та обов'язків. Основним та універсальним документом, який встановлює поняття терміну «біженець» стала Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців від 1951 року. Саме її визначення терміну «біженець» на сьогодні адаптовано до законодавства більшості країн, у тому числі й України.

Відповідно до Конвенції ООН про статус біженців (1951 р.), під біженцем розуміється особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [2, с. 98]. Основним здобутком даної Конвенції є те, що в ній вперше акцентовано увагу не на групі осіб, які знаходяться перед загрозою переслідування за етнічною ознакою (як це було до прийняття Конвенції), а на конкретній особі – біженець.

Що стосується прав та обов'язків біженців, то відповідно до Загальної декларації прав людини (1948 р.) до числа прав людини, які мають універсальний характер та якими беззаперечно можуть користуватися біженці, належать такі:

- право на життя, свободу та особисту недоторканість;
- право на свободу від катувань або від нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання;
- право на свободу від рабства, поневолення і примусової праці;
- право на приватне життя;
- право на свободу від незаконного арешту або затримання;
- право на свободу думки, совісті та віросповідання;
- право на свободу пересування тощо.

Але, крім універсальних прав, що властиві кожній людині, біженці користуються правами та привілеями, властивими лише їм, і якими вони володіють на підставі універсальних і регіональних міжнародних угод, що регулюють правовий статус біженців. Крім того, у ситуаціях збройних конфліктів права біженців додатково захищаються нормами міжнародного гуманітарного права [6, с.24].

Необхідно підкреслити, що права біженців не є абсолютними, вони можуть бути обмежені у встановленому міжнародним законодавством порядку. Тобто під час війни або за інших надзвичайних і виняткових обставин держава має право вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, щодо тієї чи іншої окремої особи, ще до того, як ця держава з'ясує, що ця особа дійсно є біженцем і що подальше застосування цих заходів щодо неї є необхідним в інтересах державної безпеки.

Гарантування поваги та забезпечення захисту зазначених прав людини – це одночасний шлях вирішення проблеми біженців та спосіб запобігання її виникненню.

Щодо обов'язків біженців на території країни прихистку – Конвенцією про статус біженців передбачено, що у кожного біженця є зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться, згідно з якими, зокрема, він повинен дотримуватися законів та розпоряджень цієї країни, а також заходів, які застосовуються для підтримання громадського порядку тощо [4, с.11].

Підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, проблема захисту біженців має велике значення для будь-якої держави у зв'язку з необхідністю забезпечення їх основними правами та свободами людини. На міжнародному рівні обов'язково має бути вироблений дієвий механізм правового регулювання та забезпечення прав біженців, який повинен включати в себе коло суб'єктів, уповноважених вживати заходів щодо створення для біженців умов для реалізації наданих їм прав (у тому числі здійснювати контрольні та наглядові функції); відповідні міжнародні документи та національне законодавство окремих держав.

Література:

- 1 Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців 1951 р. [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011
3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України: від 08.07.2011, № 3671 // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 16. Ст. 146.
4. Безпалова Ольга Ігорівна. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві / О.І. Безпалова // Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб: міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20 квітня 2017 року). Ужгород, 2017. С. 10-19.
5. Конституційне право України: підручник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. 4-те вид., переробл. і доопр. К.: Вид-во «Ліра-К», 2012. 576 с.
6. Свящук, Андрій Леонідович. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. / А.Л. Свящук. Харків : Вид-во, 2018. 324 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

*Носкова Т.І., старший викладач кафедри
тактико-спеціальної, та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*
*Карапет'янц С.І., викладач кафедри
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Наркотичні речовини, психотропи, прекурсори, та сильнодіючі медичні препарати досить давно мають згубливий вплив на нашу країну, ще починаючи з 90х років. На сьогоднішній день наркообіг починаючи від закладок і закінчуючи тонами контрабанди, курсує країною, де на превеликий жаль клієнтами можуть бути як і особи, що перебувають поза законом, так і наприклад військові, що не можуть закрити душевні травми від війни.

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів завдає значної шкоди не тільки здоров'ю населення та генофонду нації, але є також реальною та серйозною загрозою національній безпеці будь-якої держави. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України», на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є: у сфері державної безпеки – можливість незаконного ввезення в країну наркотичних засобів; у соціальній та гуманітарній сферах – поширення наркоманії. Отже, основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України є зосередження ресурсів і посилення координації діяльності правоохоронних органів України для боротьби з наркозлочинністю. Проблема протидії наркозлочинності є однією з найгостріших соціальних і правових проблем України на початку ХХІ століття. Незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин в Україні набуває все більш значних масштабів, стає досить серйозним соціальним чинником, який негативно впливає на стан здоров'я і благополуччя людей, розвиток суспільства в цілому. Різко збільшується кількість осіб, які вживають наркотичні засоби та психотропні речовини. Прогресуюче зловживання ними і різке зростання цін на такі засоби створюють сприятливі умови для формування організованих злочинних груп, які займаються нелегальним наркобізнесом [1, с. 631].

За даними кримінальної статистики, питома вага наркозлочинів протягом останніх п'яти років коливається у межах 13,4-15,4% від загальної кількості злочинів. Лише у 2017 році органами Національної поліції виявлено понад 28000 фактів незаконного обігу наркотиків (у 2016 – 22000). Задokumentовано 4448 фактів збуту наркотичних засобів та психотропних речовин (у 2016 – 1907). Знешкоджено 588 наркопритонів (у 2016 – 449), 51 міжнародний канал надходження наркотиків (у 2016 – 5) та 113 нарколабораторій (у 2016 – 95). 3

незаконного обігу вилучено 3,6 т канабісу, 373,4 кг макової соломи, 11,3 кг опію, 16,8 кг амфітаміну, 3,2 кг метадону. У професійній діяльності працівники Національної поліції України стикаються з низкою питань, вирішення яких потребує високопрофесійної підготовки. Зокрема, це стосується питань виявлення ознак та симптомів вживання особами наркотичних засобів та психотропних речовин. Існує безліч ознак, як фізичних, так і в поведінці, які вказують на те, що людина вживає наркотики. Ознаки сп'яніння особливо суперечливі, вони дуже залежать від стажу і прийнятої дози. У кожного наркотику свої характерні прояви, але є й деякі спільні ознаки того, що людина приймає наркотики: раптові зміни поведінки; перепади настрою – роздратованість та сварливість, а потім раптові радість і щастя; віддалення від родини; небалість в догляді за собою (неохайність); втрата інтересу до занять спортом та до інших улюблених справ; зміна розпорядку сну – людина не спить вночі, а спить вдень; червоні або «скляні» очі; хлюпання носом, нежить тощо. Ознаки і симптоми вживання холінолітиків. Холінолітики – це ліки, які використовуються в медицині для лікування важкого неврологічного захворювання паркінсонізму. Їх застосовують також для корекції побічних дій психіатричних препаратів - нейролептиків. Прийом великих доз холінолітиків викликає своєрідне сп'яніння з різким розгальмуванням емоцій. Особа різко збуджена, вираз його очей «скло», що зупинилося. Мова швидка і невиразна. Шкірні покриви сухі, іноді гарячі. Сп'яніння триває чотири – шість годин і, як правило, супроводжується численними галюцинаціями, найчастіше страхітливого змісту. Людина бігає по кімнаті, щось бурмоче або кричить, бачить якихось людей навколо себе або у вікні. В стані сп'яніння холінолітиками під впливом галюцинацій особа здатна на агресивні дії і самогубство.

Вважаємо, що обізнаність працівників Національної поліції щодо основних ознак та симптомів вживання наркотичних засобів та психотропних речовин є необхідною умовою для якісного виконання ними функціональних обов'язків з протидії наркозлочинності.

Актуальність, питання протидії злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, вчиненим організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі, дотепер фактично залишаються поза увагою більшості фахівців. У процесі аналізу наукових розробок учених та з огляду на особливості такої категорії злочинів зазначимо, що під протидією злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, вчинених організованою етнічною злочинністю, варто розуміти систему прийнятих державними та громадськими інститутами заходів, спрямованих на своєчасне виявлення, повне усунення, ослаблення або нейтралізацію чинників (причин та умов), що детермінують здійснення кримінальної діяльності представниками організованих етнічних формувань. Система запобігання організованій етнічній наркозлочинності включає безліч елементів, до яких можна віднести об'єкт, суб'єкт, а також різноманітні за своїм змістом заходи превентивного характеру [3, с. 103]. Як об'єкти запобігання наркозлочинності в доктрині зазвичай

розглядають особистість, щодо якої здійснюється превентивний вплив, організовані злочинні формування, соціально-криміногенний простір і негативні соціальні процеси [4, с. 116]. Тому як об'єкти запобігання організованій етнічній наркозлочинності доцільно розглядати організовані групи та злочинні організації, сформовані на етнічній основі.

Під суб'єктами запобігання організованій етнічній наркозлочинності розуміють, по-перше, органи державної влади та місцевого самоврядування; по-друге, правоохоронні органи; по-третє, громадські об'єднання та інші публічні і громадські інститути, які на системній основі й у взаємодії один з одним реалізують комплекс заходів превентивного впливу, кінцевою метою яких є усунення або нейтралізація детермінант, що зумовлюють кримінальну діяльність організованих формувань, створених на етнічній основі.

Провідну роль у питаннях протидії організованій етнічній наркозлочинності відіграють правоохоронні органи. Згідно з положенням ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5] законодавець виділив низку підрозділів, яких уповноважив на здійснення протидії та запобігання злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі [6, с. 997]. Безпосередніми суб'єктами, які здійснюють протидію злочинам, що вчиняються такими організованими групами і злочинними організаціями, є насамперед Національна поліція України та Служба безпеки України. Так, урядом у 2019 р. було утворено юридичну особу публічного права – Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції [7].

Основним завданням реалізації юридичних заходів є створення державної концепції запобігання та протидії організованій етнічній наркозлочинності, гармонізація й удосконалення законодавства в зазначеній сфері, удосконалення правової регламентації механізму запобігання наркозлочинності, а також діяльності правоохоронних органів. Організаційно-кримінологічні заходи полягають у забезпеченні ефективної координації і міжвідомчої взаємодії правоохоронних органів у сфері протидії етнічній наркозлочинності, у проведенні профілактичних бесід із населенням, зокрема з метою віктимологічної профілактики, виявлення й постановки на облік осіб, від яких можна очікувати вчинення таких злочинів [8, с. 211].

Щодо етнічних груп на кінець лише можна зазначити, що з початком війни, більшість з них повернулася до етнічних країн, але всеодно велика кількість осіб, нажаль продовжує свій бізнес.

Література:

1. Албул С. В. Оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та її значення у протидії злочинності. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип. 55. Відп. за вип. В. О. Туляков. – Одеса: Юрид. л-ра, 2010. С. 628-633

2. Наркокон: сайт. – URL: <http://www.narconon.org/uk/drug-abuse/signs-symptoms-of-drug-abuse.html>
3. Бурлаков В.Н. Индивидуальная профилактика правонарушений: проблемы и суждения. Вестник Ленинградского университета. Серия «Экономика. Философия. Право». 1982. № 23. С. 103–108
4. Криминология: учебник для вузов под ред. В.Д. Малкова. : Юстицинформ, 2006. 528 с
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
6. Севрук В.Г. Правоохоронні органи, які здійснюють протидію злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: український та міжнародний досвід. Молодий вчений. 2017. № 11. С. 995–1005.
7. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 р. № 867 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2019-p#Text>.
8. Основи оперативно-розшукової діяльності: навчальний посібник О.Ю. Анциферов, М.В. Стащак, В.В. Шендрик та ін.; за ред. С.М. Гусарова. Харків: ХНУВС, 2015. 312 с

МИСЛИВСЬКА ЗБРОЯ ЯК ПРЕДМЕТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 263-1 КК УКРАЇНИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

*Павленко Л.М., аспірант відділення аспірантури та докторантури заочної форми навчання
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Предмет кримінального правопорушення, це елемент об'єкта посягання, впливаючи на який особа порушує або намагається порушити суспільні відносини у певній сфері життєдіяльності суспільства. В даному випадку завдяки криміналізації переліку дій, зазначених у ст. 263-1 КК, здійснюється кримінально-правова охорона громадської безпеки держави. В розглядуваній нормі містяться ознаки тяжкого злочину, оскільки санкція статті передбачає покарання у вигляді позбавлення волі від трьох до семи років. І тяжкість діяння, окрім інших чинників, насамперед обумовлюється властивостями предмету злочину. В досліджуваному діянні предметом посягання є *вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої*. Вони є обов'язковою ознакою об'єкту посягання, предметом злочину, обов'язковим елементом об'єкта розглядуваного складу злочину. Особлива небезпечність властивостей цих предметів обумовлюється здатністю спричинення суттєвої шкоди життю

та здоров'ю населення, високою ймовірністю їх використання для здійснення більш тяжких злочинів. А отже підставою для виникнення кримінально-правових відносин між державою та винною особою може бути не лише фактичне заподіяння будь-якої шкоди з використанням зазначених предметів, але й стан потенційного створення загрози заподіяння такої шкоди.

Оскільки у якості предмета нашого аналізу обраний певний вид вогнепальної зброї – мисливська зброя, відповідно основний зміст дослідження буде присвячений проблемам чинного законодавства в частині співвідношення інших ознак об'єктивної сторони (передбачених у ст. 263 КК та ст. 263-1 КК) саме по відношенню до даного предмету злочину. Слід зазначити, що у КК лише використовуються певні терміни та категорії (*вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої*), але без визначення їхнього змісту та сутнісних ознак. Тим не менш від правильного визначення ознак предмета кримінального правопорушення залежить кваліфікація вчиненого діяння. Тож значення набуває зміст інших спеціальних нормативно-правових актів, здебільшого відомчого (Накази, Інструкції тощо) та рекомендаційного (роз'яснення Пленуму Верховного Суду України) характеру. Тож зміст диспозиції статті 263-1 КК в цій частині носить переважно банкетний характер.

Відповідно до п. 8.2 Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів» затвердженій Наказом МВС України № 622 від 21.08.1998 року (далі - Інструкція), *вогнепальна зброя* - це усі види бойової, спортивної, *нарізної мисливської зброї* як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей). (6)

На окрему увагу заслуговує порядок кримінально-правового регулювання тієї сфери, яка стосується *обігу мисливської зброї та бойових припасів до неї*. І в даному випадку доцільним є співставлення за змістом та сутністю положень двох статей – ст. 263 КК та ст. 263-1 КК. Щодо ч. 1 ст. 263 КК: гладкоствольна мисливська зброя не є предметом даного злочину, оскільки щодо неї міститься виключення. Отже до вогнепальної зброї, яка є предметом злочину, передбаченого ст. 263 КК (якщо керуватися положеннями Інструкції), належать усі види бойової, спортивної, *нарізної мисливської зброї* як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої.

Щодо бойових припасів такого уточнення (виключення) законодавець не передбачив. Буквальне тлумачення змісту положень ч. 1 ст. 263 КК в цій частині доводить те, що *незаконними є і дії, предметом яких є патрони та набой до гладкоствольної мисливської зброї*. Для правильного розуміння цієї суперечливості маємо, насамперед, орієнтуватися на роз'яснення Пленуму

Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» (від 26 квітня 2002 р. № 3), в яких йдеться про те, що патрони та набойі до гладкоствольної мисливської зброї, а також патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, не є предметом злочину, передбаченого ст. 263 КК. (5)

Маємо погодитися із тим, що такий підхід до тлумачення змісту даної норми є надто поширеним і як таким, що не ґрунтується на чіткому законодавчому визначенні. А отже законодавче виключення із загального порядку має містити вказівку не лише на вид вогнепальної зброї, але й бойові припаси до неї. (2, С. 32, 33)

Проте останнім часом доцільність виключення гладкоствольної мисливської зброї із переліку предметів ст. 263 КК піддається сумніву. В сучасній доктрині (М. Комісаров, Т. Пономарьова, В. Рибачук, О. Сарнавський, В. Тихий) все частіше лунають пропозиції розширення предметів даної норми саме за рахунок цього виду зброї. У якості обґрунтування вчені звертають увагу на різні чинники, серед яких найтипівішими є ті, де звертається увага на наступне: на значне збільшення кількості злочинів, що вчиняються із використанням даного виду зброї; що цей вид зброї, як і нарізна вогнепальна зброя, призначена для ураження живих організмів, а отже є небезпечною для суспільства, може спричинити смерть або тяжкі тілесні ушкодження. (4, С. 30; 8, С. 15; 9; 10, С. 7)

Ця проблема поглибилася з набуттям чинності нового складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 -1 КК. У зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами» було криміналізовано незаконне виготовлення та ремонт гладкоствольної мисливської зброї. Це сталося через видалення з диспозиції ч. 1 ст. 263 КК України слів «виготовлення, ремонт» та передбачення цих слів у диспозиції ч. 1 ст. 263-1 КК України. Редакція статті у такий спосіб доводить визнання предметом цього злочину будь-якого виду вогнепальної зброї, у тому числі й гладкоствольної мисливської. Тож правомірно відносити до предмету злочину, передбаченого ст. 263-1 КК, також і гладкоствольну мисливську зброю, до якої, відповідно, належать гладкоствольні рушниці із свердловиною «парадокс» з нарізами 100-140 мм на початку або у кінці ствола, мисливські рушниці з свердловиною «сюпра», комбіновані рушниці та мисливські малокаліберні гвинтівки (п. 8. 8 Інструкції).

Відповідно в доктрині права предметом обговорення стала співвідношення положень ст.ст. 263 та 263-1 КК саме стосовно розбіжностей у визначенні ступеня небезпечності різних дій, які є сутністю поводження із гладкоствольною мисливською зброєю. В одних випадках вчені лише засвідчують суперечливість чинного законодавства. Так на думку О. Книженко, склалася така

ситуація, за якої не визнаються злочинними дії, що пов'язані із незаконним зберіганням, носінням, придбанням, передачею чи збутом гладкоствольної мисливської зброї, проте, зокрема, її ремонт чи переробку визнано кримінально-протиправними діями (3, С. 71). В інших випадках вже надається правова оцінка такого стану. Такий підхід, коли незаконними є виготовлення, переробка, ремонт гладкоствольної мисливської зброї, виготовлення до неї бойових припасів, і в той же час соціально прийнятними є інші види поводження із цією зброєю, на думку І.П. Катеринчука, В.О. Меркулової, свідчить про значно суворіший підхід до оцінки відповідних дій з боку осіб, які є мисливцями, використовують мисливську зброю та бойові припаси до неї, можуть бути суб'єктами їх виготовлення, перероблення та ремонту. Тож на думку вчених, є об'єктивна потреба у розміщенні певного виключення змістом «крім мисливської зброї та боєприпасів до неї» безпосередньо у змісті основного складу злочину двох статей як в ч. 1 ст. 263 КК, так і в ч. 1 ст. 263-1 КК. (2, С. 32, 33)

Розглядувана проблема набуває нових ознак (аспектів) якщо аналізувати її на тлі подовження дискусії щодо поширення переліку предметів злочину в ст. 263-1 КК за рахунок *частин вогнепальної зброї*. Все частіше в доктрині права обговорюється питання щодо поширення переліку предмету ст. 263-1 КК за рахунок визнання незаконними будь-які протиправні маніпуляції не тільки з вогнепальною зброєю в цілому, але і з її основними частинами, до яких відносяться ствол, затвор, барабан, рамка і ствольна коробка тощо. В даному випадку у якості обґрунтування зазвичай підкреслюється той факт, що у статті 3 Протоколу Організації Об'єднаних Націй «Проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї» від 3 липня 2005 р., № 39574, що доповнює Конвенцію проти транснаціональної організованої злочинності (ратифікований Україною 4 червня 2013 р.) йдеться не лише про незаконне виробництво зброї, боєприпасів і вибухових речовин, але й *незаконний обіг їх складових частин і компонентів*. (7) Так *Голубош В.В.*, обґрунтовуючи доцільність розширення кола предметів розглядуваної норми саме за рахунок *складових та компонентів вогнепальної зброї*, справедливо вважає, що саме частини зброї, що визначають її функціональне призначення, можуть бути використані для її створення. На думку автора, обіг комплектуючих і складових має кваліфікуватися як замах на вчинення діяння, передбаченого ст. 263-1 КК. (1, С. 101-103)

Підсумовуючи зазначене, слід підкреслити наступне. Безумовним є те, що в даному випадку має місце порушення системного зв'язку щодо співвідношення за змістом, сутністю, розмежуванням сфери дії між ст.ст. 263 та 263-1 КК. До того ж, у положеннях ст. 263-1 відбулося отождолення двох нерівнозначних за своїми функціональними властивостями предметів злочину – *нарізної і гладкоствольної стрілецької зброї*, що потребує відповідної корекції.

Тож на перший погляд, суперечливість між цими нормами має бути усунена шляхом зрівняння кримінально-правових підстав притягнення до кримінальної відповідальності за різні види кримінально-протиправної поведінки

стосовно мисливської зброї як такої, бойових припасів до неї. Проте, як на нашу думку, це питання має більш глибоке коріння і основою для пошуків його вирішення має стати диференціація відповідальності за діяння, передбачені цими двома статтями.

Можливість існування такої розбіжності, коли користування гладкоствольною мисливською зброєю є правомірною поведінкою, а будь-які дії щодо впливу на її властивості (виготовлення, перероблення, ремонт) – є кримінально-протиправними, обумовлюється різним ступенем небезпечності цих дій. Адже в останньому випадку спеціальне виготовлення зброї, її перероблення (зокрема, з використанням для цього окремих компонентів та частин вогнепальної зброї) зазвичай призводить до набуття нею нових більш небезпечних властивостей, більш якісних вражаючих характеристик. Відповідно даний факт і має обумовлювати різний підхід законодавця в частині криміналізації певної поведінки, що становить зміст незаконного обігу мисливської зброї.

Література:

1. Голубош В.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України). Дис. канд. юрид. наук: 12.00.08: кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. К.: 2019. 272 с.

2. Катеринчук І. П. Меркулова В.О. Незаконний обіг зброї, бойових припасів або вибухових речовин: напрями реформування кримінального законодавства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 29 – 34.

3. Книженко О. Кваліфікація злочинів, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 70–74.

4. Комісаров М., Пономарьова Т. До питання «особливого» статусу гладкоствольної мисливської зброї, передбаченого ст. 263 КК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 30-34

5. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. №3 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>

6. Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів: *Інструкція, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 року № 622 з наступними змінами* URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv>.

7. Protocol against the illicit manufacturing of and trafficking in firearms, their parts and components and ammunition, supplementing the united nations convention against transnational organized crime of 3.07.2005. № 39574 URL : https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-12-c&chapter=18&clang=_en

8. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2001. 21 с.

9. Сарнавський О. М. Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2009. 18 с.

10. Тихий В.П. Злочини проти громадської безпеки: науково-практичний коментар / АПН України; Ін-т вивчення проблем злочинності; СБ України; Ін-т дослідження проблем державної безпеки. Київ, 2010. 71 с.

КВАЛІФІКАЦІЯ ОДЕРЖАННЯ ДОСТУПУ ДО ДИТЯЧОЇ ПОРНОГРАФІЇ, ЇЇ ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ВВЕЗЕННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЧИ ІНШЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБУТ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ

*Павленко Л. В., курсантка 305-го взводу 3-го курсу
ФПФППД Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Чекмарьова І. М.**, кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Варто почати з того, що від моральних чеснот кожної людини залежить майбутнє кожної держави, суспільства та людства загалом, з іншого боку, сьогодні моральні, духовні та культурні підвалини піддаються серйозним випробуванням, нівелюються та зруйновані.

Дуже важливо, що кримінальне законодавство України у сфері кримінально-правової охорони моралі є досить прогресивним, оскільки відповідні кримінально-правові заборони не лише відображені в спеціальному розділі КК [1], а й характеризуються значним рівнем кримінально-правової деталі, частково, але цілком доречні та актуальні правки та доповнення, які відповідають сучасним викликам.

Варто зауважити, що саме кримінальні правопорушення проти моральності є досить «слизьким» інститутом кримінального права кожної держави. До

недавніх пір великий перелік діянь, які на думку науковців варто було б криміналізувати, не містилися в нормах Кримінального кодексу України.

Проте потрібно звернути увагу на основні зміни до діючого КК України, які набули чинності на початку 2021 року, зокрема новий склад злочину, який передбачає кримінальну відповідальність за доступ до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інший обіг, виготовлення, збут і розповсюдження і закріплює цю норму у статті 301-1 Кримінального кодексу [1].

Аналізуючи зміст КК України, ми бачимо, що в статті 301-1 введене нове поняття «дитяча порнографія» (дефініція якої викладена у відсилочній нормі – пункті 2 Примітки до ст. 156-1 «Домагання дитини для сексуальних цілей»), під якою слід розуміти зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях [1].

Аналізуючи норму статті 301-1 КК, бачимо, що вона з-поміж іншого передбачає такі прояви кримінально-протиправної діяльності, як одержання доступу до дитячої порнографії з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій. Зазначимо, що окремі положення норм кримінального закону України, що пов'язані із незаконними діями щодо порнографічних предметів і дитячої порнографії, вимагають встановлення як обов'язкової ознаки під час кваліфікації мети їх вчинення (розповсюдження або збут) [2, с.219].

Також, вважаємо, що варто звернути увагу на цікаву особливість Кримінального кодексу України в контексті кримінально-протиправних діянь щодо дитячої порнографії (ч.ч. 5 і 6 ст. 301-1), а саме присутність відразу декількох незалежних чинників, які виключають факт притягнення суб'єкта до кримінальної відповідальності у випадках вчинення дій, які передбачені статтею 301-1 КК таким способом:

- а) неповнолітньою особою без мети збуту чи розповсюдження;
- б) особою, яка вчинила їх з метою виконання покладених на неї повноважень на підставах і в порядку, передбачених законодавством [1].

У висновках слід зазначити, що кримінальне законодавство України у сфері кримінально-правової охорони моралі є досить розвиненим, оскільки відповідні кримінально-правові заборони не лише відображені в спеціальному розділі КК, а й характеризуються рівень суттєвих, часткових, але, безумовно, актуальних і актуальних змін і доповнень, які відповідають викликам сьогодення. У контексті останніх змін до Кримінального кодексу, які набули чинності в березні 2021 року, особливо примітним є склад кримінального правопорушення, який передбачає кримінальну відповідальність за доступ, придбання, зберігання, ввезення, транспортування чи будь-яке інше розголошення дитячої порнографії, що передбачено статтею 301-1 чинного Кримінального кодексу України.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 19.08.2022. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text) (дата звернення: 14.03.2023 р.).
2. Шевчук А.В., Боднарчук О.М. Порівняльний аналіз кримінально-правової охорони моральності за законодавством України та Республіки Молдова. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2021. С. 216-223.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ В МЕЖАХ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

*Пащенко О.М., кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри трудового, земельного та господарського права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

З 2014 року в окупації та в межах територій ведення бойових дій опинилися численні об'єкти природно-заповідного фонду України, 160 територій Смарагдової мережі (площею 2,9 млн. га), водно-болотні угіддя, зокрема 14 Рамсарських об'єктів (площею 397,7 тис. га), 4 біосферні резервати. З 2014 до початку 2022 року науковцями фіксувалась шкода, яка наносилась, головним чином, об'єктам ПЗФ у Донецькій, Луганській областях (загалом 305 об'єктів ПЗФ), а також в межах Автономної Республіки Крим (наприклад, 26 березня 2014 року окупаційною владою були незаконно націоналізовані землі природного заповідника «Мис Мартьян», Казантипського, Карадазького, Опуцького, Кримського, Ялтинського гірсько-лісового природних заповідників, національного природного парку «Чарівна Гавань»).

Зазначимо, що у зоні бойових дій на Донеччині та Луганщині знаходяться всі наявні в регіоні природні заповідники – Луганський та Український степовий, і всі національні природні парки – Святі гори і Меотида. Через обстріли та будівництво фортифікаційних споруд відбулись руйнування у заповідниках «Провальський степ», «Трьохізбенський степ» та у межах Національного природного парку «Святі гори», через спричинені обстрілами пожежі був повністю знищений Ландшафтний парк «Донецький кряж».

З початком широкомасштабних бойових дій ситуація з об'єктами ПЗФ значно погіршилась і набула ознак екологічної катастрофи. На теперішній час 44% площ усіх заповідників та національних парків України знаходяться на тимчасово окупованих територіях або у зоні бойових дій, під контролем російських військ перебувають Біосферний заповідник «Асканія-Нова», Чорноморський біосферний заповідник, Азово-Сиваський заповідник, Національний природний парк «Меотида», такі міжнародно визнані Рамсарські угіддя, як Ягорлицька затока, Каркінітська та Джарилгацька затоки, східна і центральна

частини затоки Сиваш тощо [1]. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, до 900 природоохоронних територій сьогодні окуповані або ж на їхній території ведуться бойові дії [2].

Найбільше занепокоєння викликає поточний стан та подальша доля найбільшого і найвідомішого в Європі степового біосферного заповідника «Асканія-Нова». Правовий статус таких унікальних об'єктів визначається главою 1 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», відповідно до положень якої природні заповідники належать до категорії об'єктів ПЗФ із найвищим рівнем охорони та захисту. Біосферні заповідники також включаються в установленому порядку до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та набувають міжнародного статусу (ч. 2 ст. 17 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»). Згідно класифікації Міжнародного Союзу Охорони Природи (IUCN) Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна Національної академії аграрних наук України належить до категорії Ib – Дика територія (Wilderness Area), яка знаходиться під суворою охороною з метою збереження і забезпечення її природного стану. Асканія-Нова є одним із найстаріших степових біосферних заповідників у світі і внесений ЮНЕСКО до Світової мережа біосферних заповідників (The World Network of Biosphere Reserves) [3] - Сертифікат ЮНЕСКО від 15 лютого 1985 р.

З вини окупантів у 2022 році на території «Асканії-Нова» сталося три пожежі на загальній площі майже 1,4 тис. га. Унікальним охоронним територіям наноситься непоправна шкода через проведення фортифікаційних робіт, рух заповідним степом важкої військової техніки, постійні прольоти на низьких висотах військової авіації, що спричиняє паніку у диких тварин, а також призводило до їхньої загибелі [4]. 23 жовтня 2022 року окупантами на території заповідника була розміщена військова техніка та оголошено про «націоналізацію» всього державного майна на захопленій території.

У березні 2023 року окупаційною адміністрацією було встановлено фактичний контроль над Біосферним заповідником «Асканія-Нова», а також незаконно зареєстровано так зване «Государственное автономное учреждение «Биосферный заповедник «Аскания-Нова» з датою внесення до єдиного державного реєстру юридичних осіб рф 7 березня 2023 р. [5].

Таким чином, на прикладі ситуації з Біосферним заповідником «Асканія-Нова» можемо виокремити наступні нагальні проблеми правового режиму окупованих територій ПЗФ України:

- знищення і псування об'єктів ПЗФ, які знаходяться в межах окупованих територій, а також територій на яких ведуться бойові дії;
- забруднення довкілля внаслідок бойових дій та техногенних аварій;
- відсутність екологічного контролю, зокрема з боку окупаційної влади;
- неможливість отримання об'єктивної інформації про стан об'єктів ПЗФ, оцінити шкоду нанесену цим цінним природним територіям, а також забруднення нафтопродуктами, каналізаційно-побутовими стоками, наслідками

бойових дій, постійного турбування та неконтрольованого полювання з боку окупантів та іншого негативного впливу;

- складність обчислення шкоди (збитків). Розробка і напрацювання відповідної методики лишається нагальною проблемою ще з 2014 року. Наприклад, експертами Національної академії наук України та Міжнародної благодійної організації «Екологія, право, людина» свого часу було обчислено вартість дерев, що згоріли в регіональному ландшафтному парку «Донецький кряж», і сума збитків за статтею знищення дерев становила близько 14 мільярдів гривень. Слід зазначити, що зазначена сума не враховувала всі пошкоджені площі всіх територій ПЗФ і, зокрема, не враховувала знищення видів, занесених до Червоної книги України [6; С. 11], а з урахуванням триваючої шкоди, нанесеної об'єктам ПЗФ з початком широкомасштабного вторгнення, можна сміливо стверджувати, що суми відшкодування будуть більшими на порядки.

Література:

1. Огляд року війни для водних ресурсів України. URL: <http://epl.org.ua/announces/oglyad-roku-vijny-dlya-vodnyh-resursiv-ukrayiny/>
2. Заповідні території під час війни. Відновити міста буде простіше, ніж природу. URL: <https://eco.rayon.in.ua/topics/514206-zapovidni-teritorii-pid-chas-viyeni-vidnoviti-mista-bude-prostishe-nizh-prirodu>
3. URL: <https://en.unesco.org/biosphere/eu-na/askaniya-nova>
4. Олег Батурін. Заповідники у вогні. Як Росія вчиняє екологічні злочини на українському півдні. URL: <https://investigator.org.ua/ua/publication/252836/>
5. Повідомлення адміністрації Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна Національної академії аграрних наук України. URL: <https://www.facebook.com/AskaniaNovaZapovednik/posts/pfbid02baSL9hijmwXEtg1ygTY5WuFy3Fq2hryGg9UQ5EpX49qSbBxADqbYhCZfguUWVbWLI>
6. Василюк О., Норенко К. Вплив військової діяльності на природу України: посібник / О. Василюк, К. Норенко; [за заг. ред. О. Кравченко]. Видавництво «Компанія «Манускрипт». Львів, 2019. С. 11

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ «Я-КОНЦЕПЦІЙ» В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Петринич О. Г., старший викладач кафедри психології Львівського інституту «Вищий Навчальний Заклад «Міжрегіональна Академія Управління Персоналом», м. Львів

Шельонг Р. О., студентка-магістрантка Львівського інституту «Вищий Навчальний Заклад «Міжрегіональна Академія Управління Персоналом», м. Львів

Термін Я-концепція, з'явився у 1950 році в гуманістичному напрямку психології, розроблений відомими представниками А. Маслоу та К. Роджерсом

тощо. Вони на відміну від представників поведінкового напрямку, які сприймали людину як технічний механізм та психоаналітиків, цілісно пояснювали людське Я та його особистісне самовизначення у мікросоціумі.

Я-концепція проходить складний шлях онтогенезу. Первинно вона формується у сім'ї як результат міжособистісних взаємостосунків із значущими дорослими, які визначають систему установок, а відтак розвивають Я-образ та частково Я-ставлення дитини.

Основними елементами, котрі визначають розвиток Я-концепції, є: а) задоволення потреби в позитивній увазі, б) виконання умови цінності, в) обстоювання безумовної позитивної уваги (передусім у взаємостосунках з дітьми, хоча обставини заданих вартостей іноді примушують їх жити відповідно до нав'язаних вартостей, а не у злагоді із власним організмичним оцінковим процесом) [1].

Поведінка людей переважно відповідає їхній Я-концепції; загроза виникає тоді, коли особистість відчуває невідповідність між Я-схемою та загальним організмичним переживанням, тоді вона прагне захистити цілісність свого Я шляхом спотворення, або заперечення сприймання; разюча невідповідність між Я-концепцією і буденним переживанням спричинює особистісні розлади і психопатії; водночас взірцем психічного здоров'я є люди, котрі відкриті переживанням, повно довіряють їм і вільно рухаються в напрямку актуалізації себе як повноцінної функціональної особистості.

Перші кілька років є вирішальними для дитини в фізичному, соціальному та інтелектуальному розвитку. Середовище з яким дитина взаємодіє в ранньому віці, створює основну Я-концепцію. Батьківський догляд, здобутий у перші роки, відіграє важливу роль у визначенні Я-образу дитини. Сільвернейл стверджує, що сприятлива середовище, багато стимулів і видима любов і турбота з боку батьків, сприятиме розвитку та формуватиме психологічно обгрунтовану та стійку Я-концепцію. І, навпаки, протилежне середовище, швидше за все, приведе до формування у дітей «психологічного каліцтва». Суетзі вважає, що Я-концепція є набутою, а не успадкованою. Вона погоджується з Сільвернейлом, що вона розвивається від народження [2]. Сприйняття людиною самого себе базується насамперед на відносинах, які він/вона має з найближчими родичами та іншими значними особами. Отже, догляд за дитиною в перші роки, до відвідування школи закладає основу для майбутнього розвитку Я-концепції.

Виходячи з визначення Я-концепції, стає зрозуміло, що самооцінка людини може змінюватися разом з індивідуальним досвідом. Я-концепція зазнає певних обмежень на будь-якому етапі життя у зв'язку з тим, яким був його/її досвід. У дошкільному закладі дитина спілкується з обмеженою кількістю людей, переважно з батьками, братами та сестрами. Картина Я дитини визначається в досвіді цих взаємодій.

Ми часто отримуємо опис самих себе від інших людей. Вчитель може сказати учню, що він не дуже добре малює, і батьки можуть сказати дитині, що вона товста. Дитина може сприйняти ці описи як правдиві, вагомі та може

включати ці описи в свою самооцінку, говорячи, «Я погано малюю» і «Я товстий».

Стосовно психологічного плану роботи з дітьми шкільного віку щодо формування у них позитивної Я-концепції, в даному дослідженні використовувались робочі аркуші самооцінки для дітей у початковій школі.

Початкова школа – чудовий час, щоб почати допомагати дитині розвивати самооцінку. Розум дитини, як правило, набагато гнучкіший і відкритий, ніж розум дорослого, тому ідеально починати закладати зерна здорової самооцінки в цьому віці.

Робочий аркуш і вправи, наведені нижче, є одними із способів допомогти дитині розвинути самооцінку, яка виступатиме буфером проти деяких із найважчих життєвих перешкод і викликів.

Вправа: Щось про мене: самооцінка. Завершення речення.

Це заняття, яким можуть займатися як діти, так і дорослі, хоча цей аркуш орієнтований на дітей. Цей робочий аркуш «Дещо про мене» призначений для того, щоб допомогти дітям визначити свої власні позитивні риси та характеристики та визнати свої досягнення.

Це простий робочий аркуш із шістьма підказками та місцем, де дитина може заповнити пропуски.

Підказки до речень:

- Мої друзі вважають мене чудовим, тому що...
- Мої однокласники кажуть, що я чудово вмію...
- Я відчуваю себе дуже щасливим, коли...
- Те, чим я справді пишаюся, це...
- Я радую свою сім'ю, коли...
- Одна унікальна річ у мені...

Ці речення побудовані зрозумілою та нескладною мовою, яку мають зрозуміти більшість учнів початкової школи. Дорослим потрібно заохочувати дитину думати над кожним реченням і не поспішати.

Вправа «Ти унікальна».

Виконання цієї вправи може допомогти дітям побудувати основи автентичної та здорової самооцінки, яку вони зможуть мати з собою все життя.

Інструкція:

«Ти прекрасна, тому що ти унікальна як всередині, так і зовні. Подивіться зсередини та ззовні на свою особистість, на те, що ви можете зробити, як ви ставитесь до інших і хто ви є, а потім запишіть у цьому дзеркалі речі, які вам подобаються в собі».

Також додається підказка «Речі, які роблять мене красивою» та місце для написання п'яти речей. Можна написати щось зовнішнє, стосовно волосся або очей, фігури, але потрібно переконатися, що дитина пише принаймні одну або дві внутрішні риси чи якості на додаток до зовнішніх якостей.

Вправа: Журнал самооцінки для дітей.

Ведення щоденника самооцінки – це чудовий спосіб для дітей почати думати про хороші речі, які вони роблять і переживають, налаштовуючи їх на

позитивний погляд на життя. У цьому аркуші наведено підказки для завершення трьох речень для кожного дня тижня, починаючи з понеділка.

Підказки включають:

Сьогодні у мене було щось чудове...

Сьогодні було цікаво, коли...

Я змусив когось посміхнутися, коли...

Виконання цих підказок щовечора протягом тижня повинно допомогти вашій дитині відчути більше оптимізму та почати зосереджуватися на хороших речах, які трапляються, а не на поганих.

Отже, самооцінка, рівень домагань, самоствавлення і самоідентичності є відображенням сутності положень про «Я-концепцію» і можуть формуватися у дітей молодшого шкільного віку шляхом формуючого впливу психолога.

Література:

1. Ткачук С. Психологічний аналіз самотворення позитивної Я-концепції // Психологія і суспільство. –2003. –№3.–С. 107–113.
2. Silvernail, D. (1985). Developing positive student self-concept. Washington, DC: NEA, Analysis and Action Services.

ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

***Петринич О. Г.**, старший викладач кафедри психології Львівського інституту «Вищий Навчальний Заклад «Міжрегіональна Академія Управління Персоналом», м. Львів*
***Харина О. В.**, студентка-магістрантка Львівського інституту «Вищий Навчальний Заклад «Міжрегіональна Академія Управління Персоналом», м. Львів*

Агресія – це форма антисоціальної поведінки, що демонструє відсутність емоційної турботи про благополуччя інших [2]. Це культурний, пізнавальний процес, а також біологічна відповідь людини, що впливає на інших людей.

Крім того, агресія набуває багатьох форм: словесної, фізичної, символічної чи шкідливої для навколишнього середовища.

Основні концепції щодо агресивної поведінки: а) інстинктивні теорії – вважають, що агресія є проявом вроджених імпульсів або інстинктів; б) реактивні теорії – розглядають агресивну поведінку як реакцію на розчарування, неприємні ситуації; в) теорії навчання – згідно з якими агресивна поведінка набувається за допомогою різних механізмів, наприклад, шляхом навчання наслідування та/або спостереження; г) когнітивний підхід – який акцентує внутрішні центральні когнітивні процеси вставлені між стимулами та поведінкою особи як відповіддю на них.

Підлітковий вік — це період змін у сфері розвитку та соціальної сфери, який може супроводжуватися проблемами поведінки, такими як агресивна поведінка. Агресивність серед підлітків може викликати занепокоєння щодо

здоров'я в школі та здоров'я підлітків, і вона визначається як поведінкова та емоційна реакція, яка може бути неприємною для інших.

Літературні дані показують, що учні з рисами агресивності в шкільному середовищі ризикують мати академічну неуспішність, соціальну дезадаптацію та негативну та неправильну поведінку протягом усього життя. Крім того, повідомляється, що агресивна поведінка пов'язана з різними негативними наслідками в дорослому віці, включаючи низький рівень безробіття, соціальну ізоляцію, різні соціальні проблеми та погіршення фізичного здоров'я.

Використання методики діагностики агресивності дала змогу виявити, що індекс агресивності на високому рівні переважає серед досліджуваних і виявлений у 68% хлопців та 62% дівчат, а також індекс ворожості домінує на високому рівні і виявлений у 76% хлопців та 72% дівчат. В ході застосування заходів констатуючого експерименту було помітні позитивні зрушення у рівнях агресивності та ворожості.

У групі досліджуваних хлопців переважала вербальна агресія (78%), роздратування (70%) та фізична агресія (68%). У дівчат переважали такі види агресії, як вербальна (82%), непряма агресія (78%) та образливість (76%).

Тест на визначення особистісної адаптованості школярів дав змогу проаналізувати їх стосунки з оточенням та виміряти рівні адаптації. Адаптивність означає здатність бути гнучким і пристосовуватися до мінливих факторів, умов або середовища.

У досліджуваних переважала адаптованість високого рівня виявлена у 24% хлопців та 28% дівчат та адаптованість середнього рівня у 28% хлопців та 34% дівчат.

Неадаптованість низького рівня та неадаптованість неочевидного рівня, дезадаптованість ситуативного рівня були виявлені у 12-14% підлітків. Дезадаптованість очевидного рівня та дезадаптованість критичного рівня не були виявлені.

За методикою виявлення схильності до неадекватної поведінки у хлопців та дівчат домінували такі показники неадекватної поведінки як схильність до агресії та насилля, схильність до порушення норм та правил, схильність до адитивної поведінки та низького рівня вольового контролю емоцій.

Згідно методики діагностики імпульсивності В. Лосенкова виявлено високий рівень імпульсивності у 56% хлопців та 52% дівчат.

Виявлення схильності до емпатії (за методикою І. Юсупова) дало змогу розподілити отримані результати за п'ятьма рівнями емпатійності.

У хлопців переважає високий та низький рівень емпатійності, а у дівчат середній та дуже низький. Відповідно ці рівні емпатії і відображаються у різних видах та проявах агресії на інших чи на себе.

Тож можна вважати, що види агресії підлітків пов'язані із схильністю до неадекватної поведінки, особливостями адаптації та рівнями імпульсивності та емпатії.

Профілактика агресивної поведінки підлітків, як не дивно, повинна починатися ще в дитинстві і здійснюється батьками. У два-три роки всі діти проявляють агресію, але ті, чия поведінка не скоригована, починають вірити, що агресивна поведінка допомагає досягти бажаного.

Психологи відзначають, що профілактика агресивної поведінки підлітків відбувається за такою схемою: виявлення факторів, що вплинули на розвиток агресивності у підлітків, розробка заходів щодо зниження агресивності.

Програма профілактики агресивної поведінки підлітків повинна бути затверджена на рівні МОЗ та Міносвіти.

Своєчасна профілактика, діагностика та корекції агресії серед підлітків дозволить у майбутньому значно знизити рівень криміногенної ситуації в суспільстві. Більш того, психологи і психотерапевти успішно справляються з підлітковою агресією, але при своєчасній діагностиці.

Література:

- 1 Бичковська Г. Агресивна дитина. Запобігання та обмеження проявів / Галина Бичковська // Психолог. 2018. № 5/6. С. 32-34.
- 2 Капітанчук Л. С. Психологічна підтримка інновації особистості учнів з підвищеним рівнем агресивності / Л. С. Капітанчук // Клас. кер. Усе для роботи. 2016. № 2. С. 51-55.

ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ СПЕЦІАЛІСТА ТА ВИКОНАННЯ ТРУДОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

*Петринич О. Г., старший викладач кафедри
психології Львівського інституту «Вищий Навчальний Заклад
«Міжрегіональна Академія Управління Персоналом», м. Львів*

*Лилик Ю. Р., студентка-магістрантка
Львівського інституту «Вищий Навчальний Заклад
«Міжрегіональна Академія Управління Персоналом», м. Львів*

Діяльність людини, її поведінка завжди викликають позитивне або негативне ставлення до неї. Ставлення до дійсності відображується в мозку й переживається як задоволення або незадоволення, радість, сум, гнів, сором. Такі переживання називають емоціями, почуттями [1].

Зростає кількість доказів, які свідчать про те, що позитивні емоції сприяють підвищенню продуктивності та задоволеності працівників роботою. І навпаки, негативні емоції можуть перешкоджати продуктивності та залученості співробітників.

Співробітники, які повідомляють, що відчувають більше позитивних емоцій на роботі, з більшою ймовірністю отримають кращі оцінки продуктивності від своїх керівників, витримають негаразди на робочому місці та більш творчо підходять до вирішення проблем. Враховуючи чіткий зв'язок між

позитивними емоціями та продуктивністю працівників, підприємствам важливо розуміти, як позитивні емоції допомагають підвищити добробут працівників.

Емоції є частиною того, ким ми є як люди, і вони відіграють важливу роль у кожному аспекті життя людини. Робоче місце не є винятком. Насправді позитивні емоції можуть мати глибокий вплив на ефективність на роботі. Коли працівник відчуває щастя та підтримку, то він більш продуктивний та залучений. І навпаки, негативний емоційний досвід може завдати шкоди роботі. Тому важливо створити на робочому місці атмосферу, яка сприятиме виникненню позитивних емоцій у співробітників [2].

Сила волі – це здатність контролювати або стримувати себе, а також здатність протистояти миттєвому задоволенню для досягнення довгострокових цілей [1]. Сила волі дає сили долати труднощі та вирішувати складні ситуації. Емоції та воля тісно пов'язані.

Виконання трудових обов'язків полягає у чіткому уявленні про роботу співробітника та пов'язані з емоціями та вольовими станами та переживаннями, що виявляє працівник в ході виконання.

Позитивні емоції сприяють підвищенню продуктивності та задоволеності працівників роботою натомість, негативні емоції (тривога, стрес, фрустрація) можуть перешкоджати продуктивності та залученості співробітників.

Позитивні емоції на робочому місці – почуття цінності, щастя, товарищескість, хвилювання, впевненість, гордість, потік, що дають відчуття розумової стимуляції та підвищеної радості. Це проявляється у залученості у роботу, яку можна визначити як інтенсивну зосередженість і зв'язок із завданнями.

З групою досліджуваних працівників було використано 4 діагностичні методики, як мали на меті виявити вплив емоційно-вольової сфери особистості спеціаліста на виконання трудових обов'язків спеціалістами. Перелік методик дає змоги виявити вид та рівень тривоги, рівень стресостійкості, вольову організацію особистості, як показники впливу емоційно-вольової сфери на виконання професійних обов'язків, які дослідженні опитувальником самоздійснення, що відображає ставлення до трудових обов'язкові, старанність та сумлінність.

Групу досліджуваних було поділено на ті, які вже тривалий час працюють в компанії та ті, які є новачками.

Таким чином проведене дослідження виявило взаємозв'язок між видами та рівнями тривожності, стресостійкості вольової організації особистості із виконанням нею професійних обов'язків.

Після проведеної діагностики також було надано рекомендації частині працівників щодо оптимізації емоційно-вольової сфери, а саме опанування тривожності, збільшення стресостійкості та тренуванні вольових якостей.

Література:

1 Максименко С. Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. К.: Центр навч. літератури, 2004. 272 с.

2 Bar-On R. Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory / R. Bar-On / J.D.A. Parker (eds.) // Hand book of emotional intelligence. San Francisco: Jossey-Bass, 2000. P. 363–388.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

*Поляков Є. В., кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності,*

Одеського державного університету внутрішніх справ

Гнатюк І. С., студентка 1-го курсу ННПБ

Одеського державного університету внутрішніх справ

Актуальність даної теми полягає в тому, що в сучасних умовах формування правоохоронної діяльності держави неабиякого значення набуває вивчення актуальних проблем правового регулювання діяльності оперативно-розшукових підрозділів. Зазначимо, що оперативно-розшукова діяльність є важливою складовою частиною правоохоронної діяльності, спрямованої на боротьбу зі злочинністю, зокрема, з її організованими формами.

Правовою основою регулювання діяльності оперативно-розшукових підрозділів з проблеми протидії кримінальним правопорушенням є сукупність взаємопов'язаних нормативно-правових актів, які спрямовані на протидію кримінальним правопорушенням засобами оперативно-розшукової діяльності. Результати оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) є предметом подвійного законодавчого регулювання: з одного боку - оперативно-розшукового, а з іншого - кримінально-процесуального [3, с. 39].

Наразі існує проблема обмеження прав і свобод громадян через здійснення оперативно-розшукової діяльності, наприклад, втручання в їхнє приватне життя або приміщення. Однак, хотілося б зауважити, що завдяки здійсненню оперативно-розшукової діяльності присікаються дуже небезпечні протиправні дії, акти тероризму і розкриваються організовані злочинні групи. Проблема тика морально-етичного аспекту свідчить про те, що зібрана в ході оперативно-розшукової діяльності інформація не повинна бути надмірною і бути спрямована проти гідності особистості громадян. Однак, не завжди збір відомостей, в ході оперативно-розшукових заходів, може бути обмежений виключно «необхідною» інформацією, а значить, все ще є необхідність в доопрацюванні методів і тактик реалізації оперативно-розшукової діяльності, з метою мінімізації отримання зайвої інформації [1, с. 4].

Група проблем оперативно-розшукової діяльності обумовлена рівнем правового регулювання, до якого входять проблеми пов'язані з самим профільним

законом, що регулює оперативно-розшукову діяльність, а саме Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [6, с. 114].

Зазначимо, що підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, стан захисту прав і свобод громадян, публічна безпека повністю залежать від рівня законодавчого забезпечення. Але, на жаль, сьогодні в Україні відсутній комплексний нормативно-правовий акт, який би регулював суспільні відносини щодо протидії злочинності. Ефективне функціонування і діяльність правоохоронних органів залежить від доцільності та комплексності правового регулювання їх діяльності. Однак аналіз чинних нормативно-правових актів свідчить про відсутність єдиного погляду та розуміння загроз, пов'язаних зі злочинністю, а відображені в них стратегічне планування підходів та оцінок проблем, шляхи їх вирішення мають фрагментарний характер.

Особливе значення щодо протидії злочинності має Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [4]. Хоча цей законодавчий акт визначив запобіжну спрямованість оперативно-розшукової діяльності як головному, він не надав оперативним підрозділам потрібних повноважень для ефективного запобігання кримінальним правопорушенням.

Наразі, існують протиріччя між положеннями КПК [4], зокрема, наприклад, в нормах, де йдеться про місця та роль оперативних підрозділів правоохоронних органів у протидії кримінальним правопорушенням під час кримінального впровадження, невизначеність кола оперативно-розшукових заходів тощо. Наприклад, у п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5] визначено, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів. Разом з тим, як правило, до оперативних підрозділів Національної поліції надходить у більшості випадків інформація, що стосується осіб, які вже вчинили злочини, але про достовірність цих даних не відомо.

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства, у цьому випадку необхідно розпочати кримінальне провадження. Зазначене не дає можливості оперативним підрозділам, використовуючи повний арсенал форм, методів і засобів оперативно-розшукової діяльності, здійснити перевірку щодо достовірності відомостей про факт вчинення злочину та можливості отримання додаткових відомостей щодо фактів злочинної діяльності.

У главі 21 КПК України визначено особливий самостійний різновид слідчих дій – негласних слідчих (розшукових) дій, як повноцінних процесуальних засобів досудового слідства [4].

Зазначимо, що застосування різних оперативно-розшукових заходів дає можливість в процесі проникнення в злочинне середовище відстежувати і в певній мірі контролювати діяльність як окремих осіб, так і організованих злочинних формувань, отримати інформацію про їхні плани і підготовчі дії [2, с. 9].

Це дозволяє зібрати оперативну інформацію, яка вже до початку офіційного розслідування забезпечує ефективне використання даних орієнтовного

характеру і надає можливість введення в кримінально-процесуальну діяльність належним чином оформлених результатів ОРД як джерела доказів. Якщо результат ОРД відповідає всім вимогам, які висуваються до доказів, то він перестає бути власне результатом оперативно-розшукової діяльності, а стає повноцінним доказом. А, якщо так, то ніякий спеціальний режим його використання не потрібен, отже, немає необхідності і у відповідній статті КПК в нинішній її редакції. Крім того, на практиці зазначені положення закону тлумачать по-різному [3, с. 42].

Окрім того, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» у чинній редакції не визначено систему оперативно-розшукових заходів, порядок організації та документування кожного з них; правові засади участі в оперативно-розшуковій діяльності осіб, з якими установлено відносини конфіденційного співробітництва, не встановлено порядку ознайомлення громадян з відомостями, що були зібрані стосовно них у ході ведення оперативно-розшукової діяльності тощо.

Таким чином, правову основу регулювання діяльності оперативно-розшукових підрозділів складає ряд законодавчих та інших нормативних правових актів, знання і дотримання яких є необхідною умовою успішного її здійснення. Правоохоронна практика виявила деякі неузгодженості між нормами КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», внаслідок чого оперативні підрозділи до певної міри усуваються від виконання своїх безпосередніх завдань.

У правозастосовній практиці слід враховувати, що правова основа ОРД знаходиться в стані динамічного розвитку і постійного вдосконалення. У зв'язку з цим оперативно-розшукове законодавство потребує удосконалення, зокрема за такими напрямками:

- здійснити запровадження у КПК України та в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» єдиної термінології;
- передбачити в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставу для закриття оперативно-розшукових справ, як спосіб запобігання кримінальним правопорушенням.

Література:

1. Албул С.В. Нова парадигма оперативно-розшукової діяльності: проблемні питання правового забезпечення. *Актуальні питання правового забезпечення у сучасних умовах*: збірник тез доповідей Всеукраїнського науково-практичного семінару (Харків, 26 листопада 2021 р., Національна академія Національної гвардії України). Харків: НА НГУ, 2021. С. 4–5.
2. Албул С.В. Правове регулювання використання негласного співробітництва з поліцейськими органами у країнах Європейського Союзу. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 07 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 5–11.

3. Глушков В.О. Вдосконалення оперативно-розшукового законодавства України. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. Вип.1 (1). С. 39-45.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 10.03.2023).

5. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 10.03.2023).

6. Тітаренко К.І, Томма Р.П. Проблеми правового регулювання діяльності оперативно-розшукових підрозділів. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса: ОДУВС, 2020. С. 114-117.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ В БОЙОВІЙ ОБСТАНОВЦІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

*Байда Ю. Ф., курсантка 310 взводу,
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Проскурня Є. Є.**, старший викладач
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Актуальність даної теми полягає в тому, що сьогодення характеризується складною економічною, військово-політичною і соціальною ситуацією в Україні, що погіршується у зв'язку з наявністю, де-факто, військового протистояння на сході країни, а також у зв'язку зі збройною агресією РФ на територію України 24.02.2022. Внаслідок цього виникає необхідність відповідним чином реагувати на сучасні виклики та на їх вплив на нормальний порядок функціонування та розвиток суспільних відносин. Не є винятком і сфера кримінально-правового регулювання суспільних відносин, що вимагають постійних змін через вкрай негативну ситуацію в країні. На цьому фоні Верховна Рада України Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини» від 12.02.2015 р. № 194-VIII скорегувала у бік посилення покарання за окремі військові злочини, а також внесла відповідні зміни до формулювань диспозицій статей розділу XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)», залишивши

бойову обстановку як особливо кваліфікуючу ознаку об'єктивної сторони військових злочинів, давши визначення такої обстановки у примітці 1 до ст. 402 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Такі законодавчі новели вимагають науково обґрунтованого переосмислення поняття «бойова обстановка», оскільки від правильного його тлумачення залежить законність застосування (реалізація) норм КК України, які встановлюють покарання за окремі військові злочини, вчинені в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці. Такі злочини законодавець відніс до категорії тяжких та особливо тяжких, що спричиняє необхідність ретельнішого вивчення обставин їх вчинення.

Представники кримінально-правової науки завжди своєчасно реагували на будь-які зміни законодавства, у тому числі й на розгляд вказаного поняття. Так, його визначення знайшло відображення в наукових працях таких вчених, як В.П. Бодаєвський, В.О. Бугаєв, С.І. Дячук, В.І. Касінюк, В.А. Клименко, М.І. Карпенко, М.Й. Коржанський, М.І. Мельник, М.І. Панов, М.М. Сенько, М.І. Хавронюк, С.О. Харитонов та ін. Вказаний феномен досліджувався з точки зору з'ясування особливостей опису рис об'єктивної сторони та суб'єктів злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Встановлення наявності обставин воєнного стану чи бойової обстановки у військових злочинах як особливо кваліфікуючої, основний та кваліфікований склади ознаки є не випадковим. Це пов'язано з тим, що воєнний стан або бойова обстановка значно підвищують ступінь суспільної небезпеки злочинів проти встановленого порядку несення військової служби. При цьому підвищена суспільна небезпека полягає в тому, що злочинне посягання відбувається тоді, коли військовослужбовець перебуває в безпосередньому зіткненні із супротивником, виконує бойове завдання, тому кримінально карані делікти військовослужбовців, передбачені розділом XIX Особливої частини КК України, можуть серйозно вплинути на боєздатність військового підрозділу, частини (корабля), з'єднання. Відповідно до абз. 12 ст. 1 Закону України «Про оборону України», військовий стан розуміється як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Що ж стосується бойової обстановки, то законодавець дав їй легальне визначення у примітці 1 до ст. 402 КК України. Відповідно до вказаної норми, під бойовою обстановкою в розділі XIX Особливої частини КК України слід розуміти обстановку наступального, оборонного чи іншого загальновійськового, танкового, протиповітряного, повітряного, морського тощо бою, тобто безпосереднього застосування військової зброї і техніки стосовно військового супротивника або військовим

супротивником. Обстановка бою, в якому бере участь військове з'єднання, частина (корабель) або підрозділ, розпочинається і закінчується з наказу про вступ у бій (припинення бою) або з фактичного початку (завершення) бою. З цього законодавчого визначення поняття «бойова обстановка» можна дійти висновку, що воно розуміється у контексті обставин часу – періоду (часу) бою. Отже, без визначення дефініції обстановки вчинення злочину неможливо з'ясувати зміст об'єктивної сторони відповідних складів військових злочинів, а отже, правильно кваліфікувати вчинене. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови обстановка визначається як сукупність умов, за яких що-небудь відбувається; становище на місці воєнних дій, зумовлене їх перебігом, співвідношенням бойових сил, їх розташуванням, характером місцевості та ін. За формулюванням словника з кримінального права обстановка вчинення злочину – це об'єктивні умови, у яких відбувається злочин. У навчальній літературі обстановка вчинення злочину визначається як сукупність умов і обставин, при яких відбувається суспільно небезпечне діяння. Ця ознака об'єктивної сторони безпосереднім чином впливає на ступінь суспільної небезпеки і юридичну оцінку вчиненого. С.Ф. Денисов розглядає обстановку вчинення злочину як конкретні об'єктивні умови, в яких вчинюється злочин. При цьому, на його думку, законодавець застосовує у нормі КК назване поняття лише в тому разі, якщо необхідно закріпити в правовому положенні значну кількість конкретних видів обстановки, що мають певні загальні для них властивості, тотожні у кримінально-правовому значенні. На думку О.Ю. Кучера та М.В. Карчевського, юридична обстановка становить інформаційну додаткову якісну характеристику часу вчинення злочину, що надається шляхом вказівки у законі на певні умови, якими супроводжується вчинення злочину. І юридичний час, і юридичну обстановку вони вважають інформацією одного порядку, відомостями про одне й те саме – про певний проміжок часу, протягом якого вчинення певного діяння є злочином. Проте визначення цього проміжку часу, якщо він виражається за допомогою такої ознаки об'єктивної сторони складу злочину, як юридичний час, конструюється, як зазначають О.Ю. Кучер і М.В. Карчевський, завдяки кількісним параметрам («під час», «у період» тощо).

Висновки. Таким чином, законодавець обмежує поняття бойової обстановки лише часом бою, що суттєво відрізняється від його визначення військовими фахівцями. В законодавчому визначенні порушені правила формальної логіки, коли одне поняття (бойова обстановка, як обстановка вчинення військового злочину) дано через інше (обставини часу – час бою, тобто часового інтервалу, протягом якого триває загальновійськовий, вогневий, протиповітряний, повітряний і морський бій). Такий підхід законодавця до визначення поняття у законі не можна визнати припустимим, тому слід уточнити або визначення бойової обстановки у примітці до ст. 402 КК України, або у формулюваннях диспозицій частин статей розділу XIX Особливої частини КК вказати не на бойову обстановку вчинення військових злочинів, а зазначити як

особливо кваліфікуючу обставину – вчинення відповідного злочину в період бою чи під час бою.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Під ред. В.Т. Бусела. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
2. Кримінальне право. Загальна частина: [підручник] / За ред. [А.С. Беніцького, В.С. Гусавського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського]. К.: Істина, 2011. 1112 с.
3. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. М.: Госюриздат, 1960. 244 с.
4. Митрофанов І.І. Загальна частина кримінального права України: [навч. посіб.] / І.І. Митрофанов. Одеса: Фенікс, 2015. – 576 с.
5. Митрофанов І. І. Проблеми реалізації кримінальної відповідальності за вчинення військових злочинів в бойовій обстановці / І. І. Митрофанов // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 33(2). С. 108-111.

ІНТЕРНЕТ ТА КРИПТОВАЛЮТА - ВИТОНЧЕНІ ЗАСОБИ НЕЛЕГАЛЬНОГО ПОШИРЕННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН

*Пядишев В. Г., доктор юридичних наук, професор
професор кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення
Одеського державного університету внутрішніх справ,*

Ринок наркотиків змінився останніми роками. На додаток до старих добре відомих наркотиків, таких як героїн, кокаїн і амфетамін, тепер доступний ряд нових синтетичних наркотиків. Ці речовини часто продаються в Інтернеті, а цільовими групами є підлітки та молодь.

Підраховано, що щотижня ринку виходить нове речовина; протягом 2014 року на європейському ринку наркотиків з'явилася 101 нова синтетична речовина, а 2015 року надійшло ще 100 нових. Ці речовини, як правило, не вважаються незаконними, але як тільки вони оголошуються незаконними, на ринку з'являється нова версія, яка іноді буває небезпечнішою, ніж попередня. Це перегони проти законодавства. Ці нові препарати називаються НІР (нові психоактивні речовини) і часто продаються як RC (Research Chemicals – дослідні хімічні речовини) або «легальні наркотики» [1].

Інформація про ці препарати доступна для молодих людей в Інтернеті. 64% шведських підлітків вказують, що вони віддають перевагу Інтернету як джерелу інформації про наркотики, і лише 9% віддають перевагу формальній або інституціоналізованій інформації. У Швеції через НІР сталася низка

серйозних аварій і навіть смертей, і нині найбільша увага засобів масової інформації приділяється різним різновидам «Спайсу».

1. Інтернет, як засіб торгівлі незаконними наркотичними речовинами.

Потенційна роль Інтернету у сприянні торгівлі наркотиками вперше привернула увагу мас з появою та падінням Silk Road (Шовкового шляху), першого великого онлайн-ринку нелегальних товарів у прихованій мережі. Після закриття Silk Road ФБР у жовтні 2013 року порожнечу заповнили наслідувачі. Сьогодні існує близько 50 так званих криптомаркетів та торгових точок, де анонімні продавці та покупці знаходять один одного для торгівлі нелегальними наркотиками, новими психоактивними речовинами, ліками, що відпускаються за рецептом, та іншими товарами та послугами. Але наркотики пропонуються не лише у маловідомих частинах Інтернету. Існує безліч інтернет-магазинів, які легко знаходять пошукові системи, які пропонують нові психоактивні речовини, часто звані «хімічними речовинами для досліджень» [2]. Інтернет – це середовище, в якому процвітають «білі», «сірі» та «чорні» ринки наркотиків. Наркофориуми перетворюються на «кути вулиць», загрожуючи подальшому існуванню нинішньої системи загальної заборони. [3].

За допомогою декількох простих кліків на платформі соціальних мереж покупці можуть організувати доставку від дверей до дверей таких незаконних речовин, як фентаніл або героїн, та знеболювальних рецептурних, таких як оксикодон.

Наркоторговці, які торгують незаконними наркотиками, або фальшиві «аптеки», що продають підроблені ліки, використовують алгоритми соціальних мереж для впливу на вразливі групи населення, включаючи наркоманів, підлітків і людей похилого віку.

2. Крипторинки та наркотики.

Дослідження новозеландських вчених показали, що обмеження новозеландського ринку звичайних наркотиків змушують деяких споживачів наркотиків використовувати крипторинки для доступу до заборонених наркотиків. Хоча крипторинки наркотиків мають різні фактори тяжіння, які залучають до них учасників, вони також мають негативні аспекти, що впливають на вибір та поведінку учасників при доступі до крипторинок [4].

За даними національної штаб-квартири Королівська канадська кінна поліція та муніципальних поліцейських сил у містах з'являється все більше ознак того, що торгівля наркотиками все більше переміщується в даркнет.

Починаючи з Silk Road, першого великого ринку наркотиків у темному павутинні в 2011 році, торговці людьми та користувачі стікаються на ці сайти частково тому, що вони пропонують певний ступінь анонімності, недоступний на вулиці. Спеціалізоване програмне забезпечення, таке як зазвичай використовується Тог, направляє дані користувача через безліч серверів і вузлів по всьому світу, маскуючи IP-адреси - і, відповідно, особистості - і ускладнюючи відстеження правоохоронними органами [5].

Спілкування між покупцями та продавцями, як правило, зашифроване за допомогою інструментів шифрування. А криптовалюти додають ще один рівень захисту для тих, хто хоче уникнути підозр поліції.

Важко точно визначити, скільки споживачів наркотиків стікається в даркнет і скільки вони купують, тому що ринки постійно змінюються.

Універсальний магазин наркотиків Dream Market, що налічує близько 100 000 оголошень, вважається найбільшим у світі ринком даркнета та найбільшим торговим центром даркнету для наркотиків. Трохи більше половини списків належать до речовин, які є незаконними, нерегульованими чи отримані внаслідок витоку із законних джерел.

Деякі дослідники, які вивчають даркнет, виявили, що якість наркотиків, доступних на цих прихованих веб-сайтах, перевершує якість наркотиків, що продаються на вулиці.

Як не дивно, масштаби торгівлі наркотиками на відкритих веб-платформах затьмарюють торгівлю, яка колись велася на темних веб-сайтах, таких як Silk Road та Wall Street [6]. Платформи соціальних мереж експоненційно розширили географічну територію, доступну для дилерів, що дозволяє клієнтам практично будь-якого віку купувати наркотики будь-якого виду зі смартфона.

3. Криптовалюта та наркотики

У новому (2022) звіті Рахункової палати уряду США вказується, що віртуальні валюти дедалі частіше використовуються у торгівлі людьми та наркотиками. "Функції анонімізації віртуальної валюти залучають злочинців можливість уникнути виявлення при оплаті незаконних дій, таких як торгівля людьми та наркотиками", - наголошує слідчий відділ Конгресу. Міністерство юстиції стурбоване тим, що віртуальна валюта все частіше використовується для купівлі та продажу незаконних наркотиків на ринках даркнету, а також наркокартелями для відмивання свого прибутку [7].

Підрозділ імміграційної та митної служби Міністерства внутрішньої безпеки підрахував, що від 80 до 90 відсотків продажів у даркнеті, які спостерігало їх агентство, пов'язані з незаконними наркотиками, і всі вони є транзакціями у віртуальній валюті, оскільки інші типи платежів зазвичай не приймаються на торгових майданчиках даркнету.

Нелегальне вживання наркотичних речовин молоддю є одним із найбільш серйозних факторів руйнування генетичного фонду країни. Останнім часом значно сприяє універсальний засіб інформаційного обміну Інтернет. Сьогодні боротьбі поліції з цим явищем заважають фактори, що додатково виникли:

- крипторинки (приховані в Інтернеті торгові майданчики);
- щорічне виникнення тисяч нових наркотичних речовин, які ще не сертифіковані як нелегальні, без проблем продаються на відкритих майданчиках Інтернету;
- криптовалюти як засоби оплати, які ще більше сприяють анонімності нелегальних торгових операцій.

Все це ставить нові складні завдання перед правоохоронними системами всіх країн світової спільноти.

Література:

1. Internet Drugs – Mapping Effects and Risks. *Karlstad University*. Site. URL: <https://www.kau.se/en/psychology/research/clinical-research/internet-drugs-mapping-effects-and-risks> (дата звернення: 13.03.2023).
2. Kruithof, K., Judith Aldridge, J., Hétu, D.D., Megan Sim, M, et all. Internet-facilitated drugs trade. An analysis of the size, scope and the role of the Netherlands. *RAND.org*. Site. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1607.html (дата звернення: 13.03.2023). ітература
3. Walsh, Ch. Drugs, the Internet and change. *PubMed*. Site. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/21615008/>. (дфта звернення: 13.03.2023).
4. Moss-Mason, L. Drugs on the internet: Mapping the terrain of engagement with darknet drug cryptomarkets in New Zealand. Victoria University of Wellington. Site. URL: <https://researcharchive.vuw.ac.nz/xmlui/handle/10063/8601> (дата звєрнення: 13.03.2023).
5. Southwick, R. Inside the dark web drug trade. *CBC News*. Site. URL: <https://newsinteractives.cbc.ca/longform/the-new-frontier-of-the-drug-trade/>. (дата звернення: 13.03.2023).
6. Street Corner to Social Media: How Illicit Drugs Have Swamped the Internet. *Alliance to Counter Crime Online*. Site. URL: <https://www.counteringcrime.org/how-illicit-drugs-have-swamped-the-internet>. (дата звернення: 13.03.2023).
7. Knutson, T. Crypto Increasingly Used In Human/Drug Trafficking Says GAO. *Forbes.Com*. Jan 10, 2022. Site. URL: <https://www.forbes.com/sites/tedknutson/2022/01/10/crypto-increasingly-used-in-humanandrug-trafficking-says-gao/?sh=5cd769ef637e> (дата звернення: 13.03.2023).

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЖІНОК, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

*Резніченко С.В., кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
Резніченко Г.С., кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,*

Громадянське суспільство повинно відігравати активну роль у діяльності кримінально-виконавчої системи нашої країни, у тому числі приймати активну участь у контролі за виконанням кримінальних покарань, шляхом контролю за дотриманням прав та свобод засуджених та діяльністю кримінально-виконавчої системи в цілому. Погоджуємося із думкою висловленою Градецьким А.В., що роботу, яка спрямована на утвердження і збереження соціально-корисного статусу в засуджених, неможливо провадити без допомоги неурядових,

правозахисних, релігійних, інших громадських організацій чи окремих громадян. Саме вони повинні брати активну участь у проведенні профілактичних заходів з метою недопущення протиправної поведінки засуджених, а також корекції їх поведінки [1, с.119].

Світогляд жінок, які потрапляють у місця позбавлення волі звичайно змінюється, проте невірною є думка стосовно того, що він стає зовсім іншим. Наведемо відомості вчених, що підтверджують цю тезу. Щодо характеристики загальнозначущих позитивних людських якостей засуджених жінок наприкінці 90-х рр. XX ст. Л.О. Шевченко здійснила дослідження особистісних особливостей засуджених жінок, які перебували у виправних установах України. Автор стверджує, що, крім цінності свого «Я», залишається найбільш вагомим цінність «вони», тобто ті, хто залишився на волі - сім'я, діти, близькі, друзі. Такі цінності, як «щасливе сімейне життя», «кохання», притаманні жінкам лише із часом, проведеним у колонії. На тлі значного розпаду сімей засуджених жінок ставлення їх до свого сімейного життя змінюється, минуле ідеалізується [2, с. 18-19].

Дослідження вчених підтверджують тезу, стосовно того, що жінки, які звільнилися з місць позбавлення волі після звільнення у першу чергу розраховують на своїх рідних та близьких, які нададуть їм допомогу у адаптації до умов життя на волі.

Аналіз спеціальної літератури, присвяченої проблемам реабілітації звільнених із місць позбавлення волі, надає підстави стверджувати: єдине, що дійсно має першочергове значення для успішного початку чесного життя на волі, - це оточення, в яке особа повертається; підтримка родини, друзів; сприятлива соціально-економічна ситуація, а отже, можливість працевлаштування та забезпечення житлом. Ця позиція доводить, що за сучасних соціально-економічних умов перехідного періоду в Україні мають лише дбати про соціальне збереження особистості в умовах позбавлення волі, про що навіть і не згадується в законодавстві під час визначення цілей виконання покарання у виді позбавлення волі [3; 4; 5].

Останнім часом належну увагу науковці приділяють дослідженню проблем забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених із місць позбавлення волі. За результатами спеціального дослідження, що було проведене в Україні у 2003 р., головними проблемами, що постали перед звільненими з місць позбавлення волі, є: проблема працевлаштування, житлова проблема, проблема зі здоров'ям, сімейні стосунки та взаємини з близькими та родичами, проблеми соціальної адаптації в сучасних умовах життя, взаємини в колективі та в суспільстві [6, с. 12].

Цю ж тенденцію підтверджують і відповіді жінок, засуджених до позбавлення волі, під час анкетування проведеного автором цієї статті у 2005 році. На запитання: «З якими труднощами Ви маєте побоювання зіткнутися після звільнення» - 51 % засуджених визначили як першочергову проблему отримання роботи з достатнім рівнем заробітної плати; 38 % - установлення

нормальних родинних та сімейних взаємин; 32 % - забезпечення житлом; така ж кількість жінок (32 %) вважає необхідним підкреслити проблеми поганого стану здоров'я та подолання упередженого ставлення до жінки з боку оточуючих у зв'язку з тим, що вона перебувала в місцях позбавлення волі. Практично кожна третя жінка звільняється, маючи незадовільний стан здоров'я, втративши надію на підтримку рідних та близьких, чекаючи відторгнення з боку суспільства. Усе це заздалегідь створює в неї стан незахищеності, а отже, значного психологічного напруження, що не може не позначитися на результатах виправного впливу під час відбування покарання.

Проте, незважаючи на такі перспективи, 74 % жінок має намір повернутися після звільнення туди, де проживали до засудження, розраховуючи на те, що у вирішенні їхніх проблем допоможуть саме близькі та рідні люди. Цей факт ще раз підкреслює, наскільки важливими для соціальної адаптації засудженої після звільнення є зв'язок із сім'єю, рідними. Що стосується стану порушення соціально корисних зв'язків із колишніми співпрацівниками (трудовим колективом), друзями: лише 8 % жінок висловили своє сподівання на їхню підтримку після звільнення. Решта зазначила, що у вирішенні особистісних проблем має сподіватися лише на себе.

Не можемо не погодитися із тезою, що була висловлена на міжнародному симпозиумі з питань пошуку альтернатив тюремному ув'язненню. Центри соціальної адаптації повинні бути корінним чином перероблені, що потребують значних, але таких, що згодом повернуться у моральному та матеріальному плані витрат. Переробка повинна здійснюватися приймаючи до уваги службу патронату. Необхідно збільшити (з професійними змінами) склад центрів, створити власне виробництво, змінити житлові умови, створити психологічну службу. Головним завданням центру повинно бути зменшення ймовірності повернення засудженого до кримінального осередку. Щоб вищевказане почало працювати потрібно створити нову службу, що візьме на себе здійснення поступової опіки. Зі створенням такої служби правозахисні організації зможуть більш активно та корисніше займатися засудженими [7, с. 52.].

Окрім цього суспільство повинно змінювати відношення до жінок, які звільнилися з місць позбавлення волі і не останню роль у цьому повинна відігравати держава. На рівні засобів масової інформації на державне замовлення повинні транслюватися телепрограми, які висвітлювали б життя засуджених жінок у місцях позбавлення волі, розмови з засудженими жінками, для того щоб доводити, що ці жінки не є небезпечними, вони є звичайними членами суспільства, які допустили порушення закону та понесли за це покарання і суспільство не повинно вдруге карати таких жінок неповагою та недовірою до них.

Отже, на державному рівні закріплені основи успішної ресоціалізації засуджених жінок, проте за сучасних умов функціонування нашої держави засуджені жінки потребують подальшої допомоги та удосконалення засобів допомоги жінці у складному процесі поновлення її як повноправного члена суспільства і не останню роль у цьому повинен відігравати громадський контроль у

сфері виконання кримінальних покарань. Оскільки громадський контроль передбачає не тільки контроль за дотриманням прав і свобод засуджених при виконанні (відбуванні) кримінальних покарань, алей інформування громадськості про стан речей у цій сфері. Проблеми виявлені при здійсненні громадського контролю за дотриманням прав та свобод жінок, які відбувають покарання у виді позбавлення волі повинні доводитися до компетентних органів, окрім цього повинні розроблятися заходи щодо їх усунення, у тому числі шляхом інформування громадськості про існуючі проблеми. Спостережні комісії та піклувальні ради повинні публічно звітувати про дотримання прав та свобод засуджених жінок, приймати активну участь у пропаганді прийняття звільнених від відбування покарання жінок на роботу, приймати участь у формуванні більш гуманного ставлення суспільства до жінок, що відбували покарання у виді позбавлення волі.

Література:

1. Градецький А.В. Громадський контроль за дотриманням прав і свобод засуджених до позбавлення волі, колишніх суддів та співробітників правоохоронних органів. *Право і Безпека*. 2009. № 5. С. 118-121.
2. Шулежко Т. А. Особливості карально-виховного впливу на неодноразово судимих до позбавлення волі жінок, які відбувають покарання у виправно-трудових установах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 1996. 24 с.
3. Панасюк М. Б. Проблеми реабілітації ув'язнених: західний досвід. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ*. 2001. № 6. С. 144-157.
4. Рудник В. И. Отрицательные последствия применения уголовного наказания в виде лишения свободы и основные меры их нейтрализации : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1990. 241 с.
5. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 36 с.
6. Неживець О. М. Забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 Київ, 2005. 20 с.
7. Марьяновский Г. Несостоявшиеся шаги судебно-правовой реформы. В поисках альтернатив тюремному наказанию : матеріали міжнародного симпозіуму, 15-16 січня 1997 р. С. 49-53.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ВНЕСЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

*Репчонок А. Ю., Харківського національного
університету внутрішніх справ (аспірант)*

Як відомо, підставами початку досудового розслідування злочинів у сфері економіки є: усні заяви/повідомлення, що подані особисто, за допомогою спеціальних телефонних ліній; письмові заяви/повідомлення, подані особисто, за допомогою поштового, факсимільного чи іншого зв'язку, через електронні скриньки чи заповнення електронних форм на офіційних сторінках уповноважених суб'єктів; самостійне виявлення слідчим, детективом, прокурором. За наявності названих підстав для початку досудового розслідування, уповноважена службова особа зобов'язана невідкладно, але не пізніше 24 годин внести відомості про вчинення злочинів у сфері економіки до ЄРДР. Винятком є тільки ситуація, визначена в п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України. Проте навіть у такому випадку за першої можливості відповідні відомості підлягають внесенню до ЄРДР. У цьому контексті актуальним убачається питання про процесуальний порядок унесення відомостей про злочини у сфері економіки до ЄРДР.

Насамперед слід зазначити, що інформатизація суспільства, фактично, зачіпає всі сфери його життєдіяльності. У контексті досліджуваної проблематики мова йде про активне використання досягнень науково-технічного прогресу в частині інформаційних і телекомунікаційних технологій як у злочинній діяльності, зокрема у сфері економіки, так і діяльності з виявлення та досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Зокрема, як слушно підкреслює Т. Часова, «застосування інформаційних технологій у кримінальному провадженні має вибірковий характер та торкається лише деяких аспектів. Впровадження електронних засобів на стадії досудового розслідування кримінального провадження потребує ретельного підходу до їх вірного застосування. Інформаційні технології застосовуються під час внесення відомостей до ЄРДР про кримінальне правопорушення (злочин); у разі направлені особі електронної повістки про виклик для участі в процесуальній дії; під час отримання інформації з електронних баз даних за допомогою запиту; у випадку формування відомостей щодо адвоката, який є захисником у кримінальному провадженні, з електронної бази даних; електронної фіксації на стадії досудового розслідування та інших аспектів, де можуть застосовуватись інформаційні технології» [1, с. 37].

З наведеного помітно, що початок досудового розслідування є однією з форм застосування інформаційних технологій у кримінальному провадженні. Більше того, відповідно до Положення про ЄРДР, порядок його формування та ведення такий Реєстр – це створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання,

захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до нього, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом [2].

Наведене повністю підтверджує, що ЄРДР «є електронним елементом кримінального провадження, який містить в собі інформацію про кримінальне правопорушення (злочин), осіб, які їх вчинили, процесуальні рішення, процесуальні дії та інші відомості» [1, с. 39]. Зазначене положення є досить інноваційним, оскільки відбулося «зрощення» кримінального процесу й електронної машини. Слідчий, прокурор здійснюють свої повноваження починаючи з моменту надходження інформації про кримінальне правопорушення від заявника до правоохоронного органу, що є підставою для початку досудового розслідування. Ця інформація подається як в усній формі (з фіксацією відповідною службовою особою), так і письмово [3, с. 189].

Іншими словами, після отримання відомостей про вчинення злочину (-ів) у сфері економіки та її реєстрації у встановленому порядку, відбувається її розгляд і прийняття рішення про початок досудового розслідування, а саме – внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. При цьому відомості, що вносяться до ЄРДР, повинні мати короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину у сфері економіки. Якщо в одній заяві, повідомленні містяться відомості про декілька вчинених злочинів у сфері економіки або виявлених безпосередньо прокурором, слідчим, дізнавачем чи працівником іншого підрозділу, незалежно від часу їх учинення, наявності осіб, які їх вчинили, вносяться до ЄРДР за кожним правопорушенням окремо. У випадку виявлення злочину у сфері економіки під час досудового розслідування в рамках одного кримінального провадження, слідчий, дізнавач вносить до ЄРДР інформацію про джерело, з якого виявлено такий злочин, і відомості про нього. Кримінальному провадженню за цим правопорушенням присвоюється новий номер [2].

Зміст відомостей про злочини у сфері економіки, які вносяться до ЄРДР, визначений у ч. 5 ст. 214 КПК України та п. 1 глави 2 розділу I Положення про ЄРДР, порядок його формування та ведення. Зокрема, щоб почати досудове розслідування злочинів у сфері економіки, прокурору, слідчому, детективу необхідно внести до ЄРДР відомості про:

- 1) підставу початку кримінального провадження (що є підставою (заява/повідомлення про злочин у сфері економіки, самостійне виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення такого правопорушення) та час її виникнення));
- 2) потерпілого або заявника (їх прізвище, ім'я, по батькові (найменування));
- 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення злочину у сфері економіки;

4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину у сфері економіки, наведених у заяві, повідомленні чи виявлених з іншого джерела:

- дата, час місце вчинення;
- способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування, а також знаряддя, засоби, що використовувалися при вчиненні злочину;
- предмет злочину;
- заподіяні злочином у сфері економіки збитки (вид і розмір);
- дані про потерпілих осіб (їх прізвище, ім'я, по батькові, місце реєстрації та місце проживання, вік, освіта, рід занять, службове становище, наявність і характер відносин із особою, яка вчинила злочин);
- дані про осіб, які вчинили злочин (їх прізвище, ім'я, по батькові, місце реєстрації та місце проживання, вік, освіта, рід занять, службове становище, кримінальний досвід, участь у групуванні, ступінь його організації, наявність зговору та роль кожного учасника, ступінь співучасті, мета та мотив злочину);

5) попередню правову кваліфікацію злочину у сфері економіки;

6) прізвище, ім'я, по батькові та посаду уповноваженої службової особи, яка розпочинає досудове слідство злочину у сфері економіки/здійснює процесуальне керівництво;

7) кримінальне правопорушення, що передувало легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом;

8) суму легалізованих доходів, одержаних злочинним шляхом;

9) найменування підприємства, установи, організації, де скоєно злочин у сфері економіки;

10) види економічної діяльності, в яких учинено злочин [4; 2].

Отже, внесення відомостей про злочини у сфері економіки до ЄРДР є обов'язком, а не правом прокурора, слідчого (детектива), який забезпечує реалізацію такої засади кримінального провадження як публічність. Процесуальний порядок внесення відомостей про вказаний різновид кримінальних правопорушень до ЄРДР зумовлюється кримінально-правовою характеристикою злочинів у сфері економіки, нормативно-правовою регламентацією приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, порядку ведення ЄРДР і початку досудового розслідування

Література:

1. Часова Т. Кримінально-процесуальне доказування злочинів у сфері економіки в умовах інформатизації суспільства. *Вісник АПСВТ*. 2020. № 1–2. С. 36–42. DOI 10.33287/11205.

2. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298. *Верховна Рада України: офіційний веб-портал парламенту України*. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#n11>.

3. Столітній А.В. Підстави початку досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 187–197.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ

***Рибаченко С. П.**, аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса.
Науковий керівник: **Баранов С.О.**, к.ю.н, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Ефективна адміністративно-превентивна діяльність є важливою складовою правоохоронної політики держави. Вивчення зарубіжного досвіду з протидії та запобігання вчинення адміністративних правопорушень у сфері прикордонних відносин має суттєве науково-прикладне значення для подальшого вдосконалення превентивної діяльності підрозділів Державної прикордонної служби України (далі по тексті – ДПСУ).

Під час реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію особливої актуальності набуває питання ефективної діяльності ДПСУ в інтересах захисту зовнішнього кордону ЄС та імплементації норм європейського законодавства з прикордонних питань правове поле держави.

Реалізація цього стратегічного завдання потребує суттєвого вдосконалення механізмів державного управління у сфері охорони державного кордону та запобігання вчинення правопорушень у сфері прикордонних відносин із урахуванням кращих європейських практик.

Результати проведеного аналізу нормативних та наукових джерел засвідчили, що питання запровадження ефективних механізмів адміністрування у сфері охорони державних кордонів є одним із стратегічних для більшості країн ЄС.

Безпека кордонів ЄС, була одним з важливих складових частин цього договору. Союзна держава має два види кордонів: зовнішні кордони та внутрішні, в наслідок чого, охорона кордонів організується та здійснюється із урахуванням наявності цих двох різновидів кордонів [1, с. 242-245].

Незважаючи на те, що свої державні кордони має кожен член співтовариства, за безпеку яких мала б відповідати кожна європейська країна, питання охорони кордонів віднесено до сфери дії комунітарного права ЄС.

Напрями сучасної прикордонної політики ЄС спрямовані на: створення ефективних національних, міждержавних та міжнародних механізмів

управління у прикордонній сфері; забезпечення високого рівня безпеки громадян та вільного пересування через кордони; створення дієвої системи протидії транскордонним викликам і загрозам, насамперед міжнародному тероризму та незаконній міграції; запровадження наднаціональної системи аналізу ризиків і кримінального аналізу в прикордонній сфері; надання пріоритету превентивним заходам у діяльності з протидії правопорушенням; а також проведення ефективної міждержавної співпраці з питань безпеки кордону, здійснення ефективного прикордонного контролю та візової політики на зовнішніх кордонах ЄС; послідовне проведення гармонізації національних законодавств із прикордонних, імміграційних, візових та інших прикордонних питань тощо [2, с. 25-26].

З метою реалізації наведених завдань було запроваджено систему інтегрованого прикордонного менеджменту, під яким розуміється - широке запровадження сучасних інформаційних технологій, конгруентних комунікаційних структур та інформаційних баз даних для країн-членів ЄС, і яка є основою управління прикордонною безпекою країн-членів ЄС.

Основні концептуальні підходи європейських країн до запровадження системи інтегрованого прикордонного менеджменту ґрунтуються на комплексних заходах, що спрямовані на: спільну оцінку ризиків та загроз на кордоні; запровадження ефективного прикордонного контролю; співпрацю у кримінально-розвідувальній та оперативній сферах; проведення спільних операцій на кордонах ЄС; підготовку персоналу за єдиними стандартами ЄС; міжнародну співпрацю та кооперацію у тому числі з країнами, що не входять до складу ЄС [3, с.93].

Відзначимо, що одним із пріоритетних напрямів діяльності ЄС вважається поступове формування простору свободи, безпеки та юстиції (далі - ПСБЮ). Створення такого простору є складним завданням, адже він має внутрішній і зовнішній аспекти й потребує гармонійного розвитку всіх трьох складових: 1) свободи, 2) безпеки; 3) юстиції.

З метою забезпечення контролю та нагляду за перетином зовнішніх кордонів в ЄС створюється інтегрована система управління зовнішніми кордонами. Для координації політики у цій сфері 2004 року була створена Європейська агенція з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах держав-учасниць Європейського Союзу (Фронтекс).

Відзначимо, що співпраця на рівні ЄС не заважає країнам-учасницям вживати власних заходів із підтримки громадського порядку й охорони внутрішньої безпеки. Ураховуючи особливості охорони кордонів на різних ділянках, частина повноважень для врегулювання питань локального значення передається країнам-учасницям ЄС [4, с. 161].

З аналізу нормативних актів, які регламентують порядок охорони кордонів можна зробити висновок, що прикордонна безпекова політика ЄС, у більшості своєї, зосереджена на протидії нелегальній міграції, тому основні заходи у сфері охорони кордонів будуються на запобіганні та усуненні проявів цього суспільного явища [5, с. 167].

Нагадаємо, що однією з складових механізму запобігання адміністративним правопорушенням на державному кордоні є інститут адміністративної відповідальності. Тому, на наш погляд, має сенс звернутися до питання дослідження досвіду зарубіжних країн з питань здійснення правоохоронними органами юрисдикційної діяльності у сфері прикордонних відносин.

Слід зазначити, що у жодній із країн ЄС немає єдиного нормативного акту, в якому поєднуються склади адміністративних деліктів. Більшість держав мають закони змішаного характеру, в яких поєднують загальні матеріальні положення (про адміністративні порушення, суб'єкти відповідальності, стягнення тощо) та процесуальні положення про застосування заходів примусу і накладення стягнення.

Відзначимо, що процесуальне адміністративно - деліктне законодавство країн ЄС неоднорідно у питанні правової природи, ступеня систематизації, обсягу повноважень адміністративних органів але процедура застосування адміністративних стягнень всіма державами стала єдиною підставою для відокремлення адміністративних деліктів з кримінального права.

Пряма вимога про необхідність визначення адміністративних деліктів у нормах законів існує лише у законодавстві Швейцарії, Італії, Греції, Іспанії та Португалії. У інших державах склади адміністративних деліктів та застосування стягнень стягнення встановлюються як в законах так і у підзаконних актах.

У всіх європейських державах юридичні особи нарівні з фізичними можуть нести відповідальність за адміністративні правопорушення. Тільки Австрійської та Італійської республіках суб'єктами скоєння правопорушень виступають лише фізичні особи, але на юридичних осіб може накладатися обов'язок нести відповідальність у вигляді сплати штрафу.

Слід відзначити, що стягнення – виступає одним із основних критеріїв в законодавстві країн ЄС для розмежування сфери застосування кримінального та адміністративно-деліктного права. Історичний розвиток законодавства у Європі полягав у виділенні з кримінального права в окрему сферу тих протиправних діянь, за які могли призначатися фінансові штрафи. Тому до сьогодні, основним видом стягнень в адміністративно-деліктному законодавстві всіх європейських держав залишаються штрафні санкції [6, с.134].

Окрім штрафу, у законодавстві держав ЄС передбачається застосування і інших видів стягнень. Такими стягненнями в окремих країнах є позбавлення певних прав різного характеру (на здійснення підприємницької діяльності, володіння певними об'єктами (предметами), вилучення предметів, отримання фінансової допомоги від держави тощо). Тільки в законодавстві Австрії та Швейцарії має місце застосування такого стягнення як - короткострокове позбавлення волі за скоєння адміністративного делікту, слід відзначити, що у Франції застосування такої санкції було скасовано у середині XX століття.

Якщо ми говоримо про адміністративні правопорушення та адміністративні санкції, то для правового поля європейських держав це означає діяльність адміністративних органів з притягнення осіб до відповідальності в

адміністративному (позасудовому) порядку. Судові органи здійснюють лише правосуддя, а у цій сфері деліктного законодавства, уповноважені лише на надання дозволу щодо застосування заходів процесуального примусу та перегляд рішень органів публічної адміністрації щодо призначення стягнень.

З проведеного нами дослідження адміністративно-деліктного законодавства країн ЄС можна зробити наступний висновок, що здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення в Україні мало чим відрізняється від аналогічних процедур у європейських державах. Адміністративне провадження в Україні також здійснюється відкрито із забезпеченням захисту прав та свобод громадян. Аналогічною є і система органів, що уповноважені проводити адміністративні провадження, яка є досить розгалуженою та взаємно підпорядкованою в правоохоронній системі.

Аналізуючи міжнародний досвід у зазначеній сфері, українське законодавство має запровадити систему інтегрованого прикордонного менеджменту, яке б передбачало запровадження сучасних інформаційних технологій, конгруентних комунікаційних структур та інформаційних баз даних, і яка повинна стати основою управління прикордонною безпекою країни.

Провести заходи з адаптації інститутів адміністративної відповідальності та адміністративно-запобіжних заходів до сучасних вимог з врахуванням тенденцій адміністративної відповідальності зарубіжних країн і обрати оптимальну модель.

Для ефективного реформування інституту адміністративно-запобіжних заходів варто звернути увагу, перш за все, на міжнародний досвід правового регулювання інституту адміністративної відповідальності. У зв'язку з цим, доцільним, на наш погляд, буде прийняття нової редакції КУпАП з проведенням повномасштабної кодифікації чинного законодавства України в цій сфері.

Література:

1. Міловідова С. В. Зарубіжний досвід запобігання правопорушенням та шляхи його запровадження для України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. №3-1. С. 242-245.
2. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: навчальний посібник. К. : «К.І.С.», 2006. 300 с.
3. Литвин М. М. Інтегроване управління кордонами: підручник. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ. 2011. 496 с.
4. Калюжний Р. А., Кушнір І. П. Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері: монографія. К.: «МП Леся», 2015. 224 с.
5. Банчук А. В. Право об административных нарушениях опыт стран Западной и Восточной Европы, требования Европейского Суда по Правам Человека и стандарты Совета Европы. URL: https://lprc.kz/wp-content/uploads/2020/05/Analiticheskij_doklad.pdf. (дата звернення 16 березня 2023).
6. Шульга Є. В. Правове регулювання адміністративно - деліктних відносин: зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №5. С.133-138. URL: <http://apnl.dnu.in.ua> (дата звернення 16 березня 2023).

КОНКУРЕНЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРЕДМЕТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

*Собко Г. М., доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Велика кількість видатних науковців займались питаннями кваліфікації кримінальних правопорушень пов'язаних із власністю, проте наше дослідження зосереджено на питаннях, які досі не було предметом наукового дослідження стосовно конкуренції кримінально правових норм пов'язаних з чужим майном та правом на майно та незаконним заволодінням певних спеціальних предметів таких як зброя та наркотики.

Деякі аспекти співвідношення загальних та спеціальних норм при кваліфікації досліджували такі науковці, як Л. П. Брич, І. І. Давидович, К. П. Задоя. Проте комплексного дослідження враховуючи закон про кримінальну відповідальність та постанови Пленуму ВСУ на значення предмету кваліфікації у разі наявності спеціальних кримінально-правових норм проведено не було.

Так, досліджуючи проблему конкуренції кримінально-правових норм у кримінальних правопорушеннях проти життя Л. П. Брич стверджує, що кваліфікуючі ознаки, що «вказані у п. п. 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13 ч. 2 ст. 115 ККУ, норма про кваліфікований склад умисного вбивства може конкурувати з кожною з норм про посягання на життя спеціальних потерпілих як дві спеціальні з обтяжуючими ознаками. Ознаки, що визначають спеціальний характер кожної з потенційно конкурентних норм, хоч і характеризують різні якості вчиненого діяння, але є сумісними за змістом та можуть бути одночасно властиві одному й тому самому реально вчиненому діянню. Наприклад, близький родич працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК) водночас може бути малолітньою дитиною або жінкою, яка завідомо для винного перебуває у стані вагітності (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК)» [1, с. 184]. Іншу ставлення є у І. І. Давидович та К. П. Задоя, при аналізі цієї проблематики пропонуючи інше вирішення цього питання. «Вважаючи некоректним відповідне положення абз. 3 п. 12 ППВСУ від 7 лютого 2003 р., науковці пропонують його змінити і вказати, що умисне вбивство або замах на нього, вчинені щодо «спеціальних» потерпілих, належить кваліфікувати лише за ст. 112, 348, 379, 400, 443 КК незалежно від наявності в поведінці винного інших, крім зазначеної у п. 8, обтяжуючих обставин, передбачених у ч. 2 ст. 115 КК» [2, с. 16] Тобто відповідні норми розглядаються науковцями як загальна і спеціальна. Взяли для аналізу ці ставлення для підкреслення проблематики, пов'язаною з неоднаковим розумінням характеру співвідношення між відповідними нормами [3, с. 167]. Проблема можна сформулювати так: у кожному пункті частини 2 статті 115 КК України закріплена окрема самостійна кримінально-правова норма чи це різні ознаки єдиної

кримінально-правової норми, які законодавець для зручності правозастосування розбив на пункти?

Відповідаючи на це запитання, але з огляду на проблему яку ми поставили за мету при написанні цієї статті, хотілось би запропонувати таке ставлення, що у законі про кримінальну відповідальність таке саме відбувається і з іншими суспільно-небезпечними діяннями, які законодавець закріпив по різних розділах Кримінального кодексу України, обґрунтовуючи це тим, що це спеціальні норми по відношенню до загальних, проте завжди при кваліфікації підкреслюємо що додатковим обов'язковим об'єктом цих кримінальних правопорушень є суспільні *відносини, що охороняють власність*. Можливо право власності є не додатковим обов'язковим, а родовим безпосереднім, а вже додатковим є безпека руху (при протиправному заволодінні транспортом ст. 289 КК), здоров'я населення (при викраданні, привласненні вимаганні наркотичних засобів 308 КК), громадська безпека (при викраданні, привласненні вимаганні вогнепальної зброї ст. 262 КК)? Дану позицію аналізуємо у нашій статті, досліджуючи, яким чином предмет впливає на кваліфікацію при викраданні.

Правила кваліфікації кримінальних правопорушень є практичною складовою при вчиненні кожного кримінального правопорушення, проте закон України про кримінальну відповідальність залишається осторонь при визначенні поняття, місця та ролі кримінально-правової кваліфікації у Кримінальному кодексі. Крім того суто на теоретичному рівні розроблені правила кримінально-правової кваліфікації кримінальних правопорушень.

Існують правила кваліфікації в залежності від суб'єкта: 1) офіційна (легальна, законна) кваліфікація – це здійснення представниками органів досудового розслідування та судом. Це єдина кримінальна правова кваліфікація, яка має юридичну силу, і як наслідок відображається в офіційних юридичних (процесуальних) документах і відповідно має кримінально-правові наслідки; 2) неофіційна кваліфікація, при якій виокремлюються: а) доктринальна (наукова) кваліфікація, що наводиться в юридичній науковій літературі (у монографіях, статтях, науково-практичних коментарях до закону тощо) науковцями, здобувачами вищої освіти, практичними працівниками тощо; б) процесуальна, яка здійснюється учасниками кримінального провадження (захисниками та іншими учасниками тощо), які не є представниками органів досудового розслідування та суду; в) побутова – оцінка, яка надається громадянами на підставі власного уявлення про юридичну природу вчиненого діяння або поведінки особи.

Існує ще «змішана» неофіційна або «напівофіційна» кваліфікація, яка здійснюється судами щодо певних видів (категорій) кримінальних правопорушень (приміром, у висновках ВСУ щодо застосування норми права).

Проаналізуємо судову практику, яка приймається Верховним Судом України щодо застосування кримінально-правових норм, а саме постанов Верховного Суду України. У ч. 2 ст. 46 Закону України «Про судоустрій і статус судів» від 2 червня 2016 р., зазначені повноваження Постановам Верховного Суду України. У цьому законодавчому акті до їх повноважень не належить

тлумачення кримінальних норм. Постанова Верховного Суду України від 24 квітня 2015 р. № 5, також свідчить про відсутність законодавчо регламентованого права чи обов'язку ПВСУ надавати тлумачення, роз'яснення кримінально-правових норм та інститутів [4]. Існує ще інша постанова, яка тлумачить та роз'яснює приписи КК, а саме постанова ПВСУ «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» №7 від 4 червня 2010 р. Відповідно до аналізованої постанови ПВСУ не є обов'язковими, нормативними та мають керованого характеру при кваліфікації. Але вважаємо, що не є доцільним використання постанов ПВСУ при кваліфікації кримінальних правопорушень при з'ясуванні змісту приписів конкретних кримінально-правових норм. Водночас необхідним є врахування: а) змін та доповнень, що вносяться до ККУ; б) з'ясуванням її змісту та обсягу в системі інших приписів ККУ [5].

За загальним правилом кваліфікації вона здійснюється за тією частиною статті, що передбачає більш тяжку кваліфікуючу ознаку, тобто більш тяжке кримінальне правопорушення, а саме за частиною статті Особливої частини КК, що передбачають відповідні кваліфікуючі ознаки складу вчиненого кримінального правопорушення (за винятком конкуренції мотивів та цілей кримінального правопорушення). Прикладом, згідно з абз. 3 п. 17 постанови ПВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 2 лютого 2003 р. №2 в якій зазначено, що кваліфікація кримінальних правопорушень за наявності конкуренції кримінально-правових норм, що передбачають склади кримінальних правопорушень з привілейованими ознаками, за загальним правилом здійснюється за статтею, що передбачає більш м'яку привілейовану ознаку, тобто менш тяжке кримінальне правопорушення [6]. Наприклад, відповідно до абз. 3 п. 8 постанови ПВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 2 лютого 2003 р. №2 «умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК), або матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК), або при перевищенні меж необхідної оборони чи в разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ст. 118 КК), кваліфікується тільки за цими статтями КК, навіть якщо воно й мало ознаки особливої жорстокості» [7].

Тож виходить, що при кваліфікації кримінального правопорушення за певною статтею ми застосовуємо ту частину статті, яка передбачає більше ознак вчиненого і відповідно тягне більш сувору відповідальність. Але при наявності привілейованого складу ми застосовуємо його. Тож на наш погляд, це є дещо не логічним, крім того згідно усталеної практики суд призначає покарання з урахуванням всіх обставин та достатнє для досягнення мети, а відповідно і виправлення засудженого ч. 2 ст. 50 КК України.

Література:

1. Брич Л. Розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2008. Випуск 46. С. 178-192.

2. Давидович І. І., Задоя К. П. Особливості кваліфікації насильницьких злочинів, які вчиняються щодо так званих «спеціальних» потерпілих. Адвокат. 2013. № 2 (149). С. 15-17.
3. Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм: монографія. К.: Атіка, 2003. 224 с
4. Закон України Про судоустрій і статус суддів (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545) Документ 1402-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 23.12.2022, підстава - 2847-IX, 2808-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Пленум Верховного Суду України Постанова 04.06.2010 N 7 Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки Документ v0007700-10, поточна редакція – Прийняття від 04.06.2010 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>
6. Пленум Верховного Суду України Постанова 07.02.2003 N 2 Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи Документ v0002700-03, поточна редакція - Прийняття від 07.02.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>
7. Кваліфікація злочину, вчиненого за наявності кваліфікуючих (обтяжуючих) та привілейованих (пом'якшуючих) ознак складу злочину URL: <http://4ua.co.ua/pravo/kriminalne/kvalifikatsiya-zlochynu-vchinenogo-nayavnosti-kvalifikuyuchih-obtyazhuyuchih-privileiyovanih.html>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СУДОВИХ ДОКТРИН (НА ПРИКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ) У НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО ЯК ОБ'ЄКТ ПІЗНАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВознавства

Степанян Р. Е., аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ

Для подальшого розвитку України як демократичної, соціальної, правової держави важливою є імплементація стандартів забезпечення прав людини, що сформовані міжнародною спільнотою, зокрема і у межах держав-учасниць Ради Європи. У цьому аспекті необхідним є розгляд практики Європейського суду з прав людини як дієвої інституції, що захищає права людини та основоположні свободи. Окрім цього, слід вкотре наголосити, що відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» «Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права» [1].

Слід вказати на те, що вітчизняні науковці доволі активно досліджують практику Європейського суду з прав людини. За цією тематикою підготовлено низку дисертацій (як на рівні кандидатських, так і докторських), монографій, наукових статей тощо. Так, згадаємо, зокрема, дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук В. Завгороднього, у

якому автором серед іншого «з'ясовано стан і методологію наукових досліджень практики Європейського суду з прав людини та її впливу на юридичну діяльність в Україні. ...Здійснено загальнотеоретичну характеристику практики Страсбурзького суду як явища правової дійсності» [2, с. 2-3]. При цьому автором приділена увага і до правової природи правоположень, що сформовані Європейським судом з прав людини (хоча, на нашу думку, це висвітлення обмежувалось предметом пізнання дисертанта).

Однак, можна стверджувати про недостатню дослідженість такого аспекту діяльності Європейського суду з прав людини як судові доктрини у його діяльності, а також стан імплементації цих доктрин у вітчизняне законодавство загалом і кримінально-процесуальне законодавство України, зокрема.

Хоча, можна також стверджувати про увагу вітчизняної правничої науки до діяльності страсбурзького суду і окремих аспектів її використання в українській системі права.

Наведене обумовлює необхідність з'ясування стану гносеології вітчизняними науковцями імплементації тих доктрин, що сформовані у процесі функціонування Європейського суду з прав людини, у кримінально-процесуальне законодавство.

Зважаючи на велику кількість досліджень, що складають джерельну базу дослідження вказаного предмету, їх доцільно поділити на декілька груп. При цьому, на нашу думку, необхідно взяти як критерій такого поділу предмет гносеології. А виокремлені групи стратифікувати залежно від «наближеності» до імплементації судових доктрин у національне кримінально-процесуальне законодавство.

Таким чином, як першу груп таких джерел слід вказати ті наукові роботи, у яких проводиться дескрипція організаційних аспектів діяльності Європейського суду з прав людини. Зважаючи на імпліцитний характер положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ці роботи дозволяють глибше зрозуміти призначення цієї судової інституції Ради Європи, його функції, порядок роботи, а також вказують на місце страсбурзького суду в міжнародній системі захисту прав людини.

У контексті впровадження у національну систему права судових доктрин Європейського суду з прав людини ця група джерел дозволяє, наприклад, краще зрозуміти зміст доктрини суду «четвертої інстанції», інтерпретація якої буде неповна без розуміння саме загальних положень про завдання страсбурзького суду, а також вимог, що ставляться до визнання поданої заяви прийнятною.

Ці наукові роботи виконують пропедевтичну функцію, дозволяючи глибше зрозуміти правову природу практики досліджуваної судової інституції, а також процес і напрями імплементації відповідних судових доктрин (у тому числі й необхідність такої імплементації).

Наступною групою наукових джерел слід назвати ті роботи, у яких автори висвітлюють окремі аспекти практики страсбурзького суду, а також її сприйняття загалом.

Значимість наукових робіт цієї групи проявляється у тому, що вони описують властивості практики досліджуваного суду, що, в свою чергу, дозволяє визначити адекватний напрям її вивчення. Так, очевидно є відмінність у опрацюванні рішення суду і опрацювання судового прецеденту. Окрім цього, розуміння прецедентності рішень страсбурзького суду саме і вказує на необхідність перманентного опрацювання рішень Суду, виявлення тих правоположень, що складають зміст відповідних доктрин.

У цьому ж аспекті доцільно вказати і на вивчення науковцями такого явища як судова доктрина, зокрема в контексті діяльності Європейського суду з прав людини. Хоча в межах робіт цієї групи окреслена тематика розглядається не-системно і лише в аспекті відповідного предмету ґносеології.

Варто також наголосити, що у роботах цієї групи вказується на те, яким чином було впроваджено відповідні вимоги Суду у національне право, які проблемами при цьому виникли і як вони були подолані.

Третю групу джерел складають ті роботи, у яких висвітлюються окремі судові доктрини з практики Європейського суду з прав людини. І хоча таких досліджень є немало, вони не акцентують увагу на системному, комплексному сприйнятті цих доктрин. Що і визначає доцільність детального розгляду цього питання.

Отже, у вітчизняній правничій літературі переважно невисвітленим залишається проблематика імплементації доктрин Європейського суду з прав людини у національне право загалом і кримінально-процесуальне законодавство, зокрема.

Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23 лютого 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
2. Завгородній В.А. *Практика Європейського Суду з прав людини та її вплив на юридичну діяльність в Україні (теоретико-правовий аналіз)*: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01. Дніпро, 2021. 517 с.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (ІХ–ХVІ СТ.)

*Стоянов К. С., аспірант кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Інститут участі захисника у кримінальному провадженні, як й всі інші інститути права, пройшов певні шляхи становлення та розвитку протягом тривалого часу, має свою історію. На нашу думку, для того, щоб запропонувати нові ідеї, треба знати історію розвитку певного явища та знайти раціональне «зерно», що можна використати для вдосконалення законодавства певної

галузі права. Я. Дашкевич влучно зазначив, що створюючи свою українську державу, українці мають переглянути та уточнити свою історію, ґрунтуючись на правді, достовірних фактах та історичних подіях [1].

При цьому дослідження вивчення становлення інституту участі захисника у кримінальному провадженні можна умовно розділити на два наукових підходи. Згідно з першим вивчається саме історія участі захисників, до яких в певні періоди відносилися родичі обвинуваченого, в подальшому прокуратори, як прообраз адвокатів. Згідно з другим підходом розглядається становлення інституту адвокатури, в рамках розгляду якого вивчається участь близьких родичів як захисників, хоча близькі родичі не здійснювали адвокатську діяльність у сучасному розумінні, але займалися захистом своїх родичів під час кримінального провадження на користь підсудних.

Розглядаючи становлення та розвиток інституту участі захисника у кримінальному провадженні в Україні в період Київської Русі, зазначимо, що не має єдиної думки щодо існування зародків адвокатури у вказаний період. Так, В. О. Попелюшко зазначає, що в літературі висловлено щонайменше дві точки зору щодо зародження адвокатури України. Згідно однієї з них зародження цього інституту в Україні необхідно досліджувати ще з часів Київської Русі, згідно іншої точки зору часом зародження адвокатури України на теренах України слід вважати литовсько-руську добу. При цьому В. О. Попелюшко надає перевагу другій точці зору [2, с. 159].

В. В. Заборовський вказує, що інститут української адвокатури зародився ще за часів Київської Русі, проте зародження професійної адвокатури в Україні відбувається на пізнішому етапі її становлення, а саме в період польсько-литовського правління [3, с.141]. М. В. Довбищенко вважає, що початки української адвокатури відносяться до литовсько-польської доби [4, с. 12].

В. К. Шкарупа, О. В. Філонов, А. М. Титов, Ю. А. Кінаш вказують, що у Київській Русі (IX-XIII ст.) роль захисників у судах виконували рідні і приятелі сторін, «послухи» (свідки порядного життя обвинуваченого), «видоки» (свідки вчиненого стороною або спірного факту). У цей період, коли українське судочинство характеризувалося суцільним пануванням звичаєвого права та повного його перевагою над писаним законом, робота захисника у судах мала характер громадського, товариського, а не професійного знання. Роль захисника полягала виключно в моральній підтримці своєї сторони [5, с. 32].

Стосовно вказаного дискусійного питання М. О. Чельцов вказує, що в літературі відсутня спільна думка щодо значення термінів «послух», «видок». Одні дослідники вважають, що «видок» – очевидець скоєного факту, а «послух» – людина, яка свідчить по слуху. Більш обґрунтованим М. О. Чельцов вважає погляд, по якому «видок» є звичайний свідок у сучасному сенсі, а «послух» – посібіник, на якого послався позивач чи відповідач. Процесуальна роль останнього інша, ніж свідка, набагато більш активна. «Послух» міг був викликаний протилежною стороною на двобій. Така точка зору підтверджується й тим, що закон прямо вимагає визначеної кількості послухів в різних видах

справах: у справах про вбивства – сім (стаття 18 «Просторової Правди»), у справах про особисту образу – два (стаття 31 «Просторової Правди»). Послух був зобов'язаний бути на суді, його неявка тягнула програш стороною, яка зробила на нього посилення. Він повинен був підтвердити на суді все, що заявлено стороною, яку він підтримує: «слово проти слова», говорить стаття 29 «Просторової Правди» [6, с. 81].

В. С. Кульчицький стосовно видоків і послухів як суб'єктів судочинства у Київській Русі, посилаючись на «Коротку» і «Просторову» Правди вказує, що в першій з них значилися лише видоки, а в другій як видоки, так і «послухи», пояснює це тим, що в більш древні часи могли свідчити лише ті, що бачили факт злочину, його очевидці – видоки, а пізніше це право було пом'якшене і стали допускатися й ті, що знали про злочин зі слухів – послухи [7, с. 31].

М. Чубатий вказує, що у період Київської Русі, коли українське судочинство характеризувалося суцільним пануванням звичаєвого права та повного його перевагою над писаним законом, робота захисника у судах мала характер громадського, товариського, а не професійного знання. Роль захисника полягала виключно в моральній підтримці своєї сторони [8, с. 31]. М. Василик зазначає, що як захисники, на суді були родичі, які фактично виконували роль адвокатів [9, с. 46]. Підставою для допуску в кримінальне судочинство осіб, які сприяли сторонам, були родинні відносини та здатність дати показання з приводу, обставин справи або про особу, яка виступала однією зі сторін. Знання права у судочинстві Київської Русі ще не відігравало істотної ролі [5, с. 32].

Зазначається, що доказом вини підозрюваного у вчиненні злочину були свідчення видоків – свідків злочину (ст. 38 розш. ред.) та послухів, якими були тільки вільні люди [10, с. 79].

Враховуючи викладене, треба погодитися з думкою В. О. Попелюшко, який вказує, що ані видоки, ані послухи не розглядаються як представники сторін на суді, а відносяться до іншого процесуального інституту, – інституту доказів, їх різних видів. Видоки (як і «люди») Руської Правди у вказаних землях з часом трансформувалися у свідків («светковъ», «людей добрыхъ неподозренныхъ веры годныхъ»), а послухи, які із співприсяжництвом відігравали й інші ролі у судочинстві, – у виключно в співприсяжників сторін як одного з видів так званих «очишувальних» доказів [2, с. 160-161].

В. О. Попелюшко зазначає, що аналіз архівних документів про судові справи та публікацій, оснований на архівних даних свідчить, що у першій чверті XVI ст. у Великому князівстві Литовському, в тому числі на українських землях, поряд з природним представництвом в судах усіх рівнів і юрисдикцій, яке здійснювалось через кровних родичів, і представництва через заступництво, яке здійснювалось будь ким, хто на таке представництво погоджувався, мало місце й представництво фахове, яке і тільки яке можна називати адвокатурою. Таке представництво в цивільних справах, а також захист у кримінальних справах започатковували люди грамотні, освічені в праві та в судовій

практиці, а по суті ті, які займалися правовими питання за основним видом своєї діяльності [11, с. 27-28].

Зазначається, що формування професійної адвокатури було зумовлено запровадженням магдебурзького права, а в подальшому – прийняттям Литовського статуту, який діяв на українських землях в усіх своїх трьох редакціях (1529, 1566 та 1588 рр.) аж до 1842 р. [5, с. 33].

Таким чином, на нашу думку зміст становлення інституту участі захисника у кримінальному провадженні більш ширший, ніж інституту участі адвоката та на нашу думку повинен охоплювати всіх осіб, які надавали захист учасникам кримінального провадження, у тому числі й адвокатів.

При цьому генеза інституту участі адвоката у кримінальному провадженні є складовою частиною становлення інституту участі захисника у кримінальному провадженні. В різні часи адвокат був не єдиним захисником, але найбільш дієвим та розглядається нами разом з іншими особами, які надавали захист.

Література:

1. Дашкевич Я. Как Московия украла историю Киевской Руси-Украины : доклад доктора исторических наук. URL : <http://https://uainfo.org/ blognews/398664-kak-moskoviya-ukrala-istoriyu-kievskoy-rusi-ukrainy-doklad-doktora-istoricheskikh-nauk.html> (дата звернення : 16.11.2022).
2. Попелюшко В. О. Зародження та інституційне становлення адвокатури України. *Вісник кримінального судочинства*. № 2. 2016. С. 159–169.
3. Заборовський В. В. Зародження інституту української адвокатури (IX-XVIII ст.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 35. Ч. 1., Т. 3. С. 139–142.
4. Довбищенко М. В. З історії української адвокатури: шляхи і способи розв’язання конфліктів на Волині та Київщині кінця XVI - початку XVII ст. *Сторінки історії : збірник наукових праць*. 2016. Вип. 42. С. 11–20.
5. Адвокатура України: навч. посіб. / Шкарупа В. К., Філонов О. В., Титов А. М., Кінаш Ю. А. ; за ред. В. К. Шкарупи. Київ : Знання, 2007. 398 с.
6. Чельцов М. А. Уголовный процесс. Москва : Юрид. изд-во МЮ СССР, 1948. 624 с.
7. Кульчицький В. С. Історія держави і права України. Львів : Світ, 1996. 296 с.
8. Чубатий М. До історії адвокатури на Україні. *Альманах Українських Адвокатів*, 1934. С. 30–37
9. Василик М. Сторінки української адвокатури в історичній ретроспективі. *Нова Україна*, 2014. № 14. С. 45–54
10. Історія держави і права України: підручник / Чайковський А. С. та ін. ; за ред А. С. Чайковського. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 512 с. Бібліогр. : С. 506 – 510
11. Попелюшко В. До питання про зародження адвокатури України. *Вісник Академії адвокатури України*, 2019. Том 16. Число 2(43). С. 22–31. URL :

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

*Сукмановська Л. М., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу ІПФПНП,
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Протидією злочинності займаються представницькі органи, органи публічної адміністрації, судові органи, прокуратура; увесь комплекс підприємств, установ і організацій, що функціонують у різноманітних напрямках соціальної життєдіяльності; громадські організації та громадяни. Проте діяльність більшості із них провадиться у ході вирішення інших задач. Тільки окрема частина даних суб'єктів, наділена спеціально обумовленими повноваженнями щодо здійснення впливу на криміногенні фактори, реалізує відповідне методичне, інформаційне, кадрове, ресурсне та інше забезпечення [1, с. 158].

До таких суб'єктів, зокрема, відноситься Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку [2].

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до суб'єктів, здійснюючих заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, віднесено:

- 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;
- 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах [3].

До переліку інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відносять уповноважені підрозділи органів Національної поліції України.

Основними напрямками діяльності Національної поліції щодо протидії злочинності є: виявлення, усунення чи нейтралізація причин злочинності, її окремих різновидів та умов, що призводять до неї; виявлення і усунення ситуацій на окремих територіях чи у певному середовищі, що є мотивацією чи провокацією скоєння злочинів; виявлення серед населення елементів з підвищеним кримінальним ризиком та пониження такого ризику; виявлення громадян, чия поведінка

вказує на реальність скоєння ними злочинів та стимулюючий і коригуючий вплив на них, а у разі необхідності – вплив на їхнє оточення.

Наданням послуг із допомоги є різні за напрямком, змістом і обсягом види сервісної діяльності співробітників поліції, направлені на забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян, котрі з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій мають потребу у такій допомозі.

Повноваженнями уповноважених підрозділів органів Національної поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

- виявлення випадків домашнього насилля та своєчасне на них реагування;
- приймання та розгляд заяв і повідомлень про вчинення домашнього насильства, в тому числі розгляд повідомлень, що надходять до кол-центру із питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, ужиття заходів для припинення такого насилля, надання допомоги жертвам із врахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному Міністерством соціальної політики України спільно із МВС України;
- здійснення інформування жертв насилля щодо їхніх прав, заходів та соціальних послуг, якими ті можуть скористатись;
- винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;
- взяття на профілактичний облік кривдників та проведення із ними превентивної роботи;
- контроль за виконанням кривдниками спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству протягом терміну їх дії;
- анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у випадку скоєння ними домашнього насилля, а також вилучення зброї і боєприпасів у встановленому порядку;
- взаємодія із іншими суб'єктами, що діють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- здійснення звітування до Міністерства соціальної політики України щодо результатів виконання повноважень у заданому напрямку.

Підрозділи органів Національної поліції України реалізують повноваження у заданій сфері із врахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних структур на факти домашнього насильства та проведення оцінки ризиків.

Важливим є те, що поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду у невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчиняваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи [3].

Поліція у відповідності до покладених на неї завдань здійснює: превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на попередження домашнього насильства; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню випадків

домашнього насильства, вжиття в межах компетенції заходів щодо їх усунення; вжиття міроприємств із виявлення фактів домашнього насильства; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень; провадження досудового розслідування кримінальних проваджень із випадків домашнього насильства; розшук осіб, що переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання; доставлення у випадках та встановленому законом порядку затриманих осіб, що підозрюються у скоєнні кримінального правопорушення, які вчинили адміністративне правопорушення; вжиття усіх необхідних заходів із надання невідкладної домедичної та медичної допомоги особам, постраждалим внаслідок домашнього насильства; контроль у рамках своєї компетенції за дотриманням вимог законодавства щодо опіки та піклування на дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів із попередження дитячої бездоглядності, правопорушень в дитячому середовищі, соціального патронажу стосовно дітей, котрі відбували покарання у вигляді позбавлення волі; вжиття заходів із запобігання і протидії домашньому насильству; оперативно-розшукову діяльність згідно чинного законодавства та ін. [2].

Таким чином, діяльність підрозділів органів Національної поліції України займає ключове місце в питаннях запобігання та протидії домашньому насильству, адже саме на дану інституцію покладено обов'язок безпосередньо здійснювати комплекс попереджувальних (превентивних) і припинювальних заходів.

Література:

1. Біленко П. Уповноважені органи Національної поліції України як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству. *Кримінологія*. № 10/2019. С. 157-161.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

СІМЕЙНІ ДЕВІАЦІЇ ЯК ФАКТОР ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

*Суліма К.В., курсантка 2 курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Дьорова О.М., викладач кафедри
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Однією з важливих умов при встановленні мотивів до скоєння кримінального правопорушення є аналіз психологічного стану суб'єкта, причетного до нього. Саме визначення того, які психологічні зміни відбулися в свідомості особи, може дати додаткові докази до встановлення провини. Окремим питанням в даному розрізі є аналіз ролі сім'ї в процесі розвитку особи, яка скоїла протиправну дію. Сім'я є функціональною одиницею суспільства, яка має діяти в рамках соціальних норм. Але сучасне суспільство, яке демонструє низку проблем всередині себе, наголошує на тому, що саме сім'я може порушувати норми, відходити від традиційних правил, тим самим виводити в простір суспільної взаємодії індивідів, які мають сформований психологічний тип, що транслює девіантну поведінку.

Девіація – це певна поведінка особистості, яка не відповідає загальноствановленим стандартам, порушує норми, визначені в суспільстві. В розрізі кримінального права девіація є порушенням правових норм і законів. Тому на неї треба звертати особливу увагу як на таку, яка може бути як інструментом, так і підґрунтям до скоєння кримінального правопорушення.

Психологічний портрет особи, яка скоїла кримінальне правопорушення ґрунтується на сформованому світогляді, що визначається на особистих переконаннях, набутих знаннях і навичках, звичках. В даному випадку особистість розкривається як сукупність інтегрованих в неї соціально значущих негативних властивостей, що сформувалися в процесі взаємодії з найближчим оточенням. В.Ю. Шепітько наголошує на тому, що вивчення суб'єкта кримінального правопорушення вимагає ґрунтового дослідження психологічного механізму протиправної поведінки, мотивації різних видів злочинів, вивчення ролі та співвідношення індивідуальних психологічних і соціально культурних чинників, а також дії на особистість стійких і ситуативних психічних станів [1].

На формування девіантної поведінки впливає ряд факторів та чинників. З чотирьох груп факторів виокремимо один: зовнішні соціальні умови (сім'я, друзі, родичі, школа, колеги, соціальні інститути, культура, глобальні соціальні процеси), який в свою чергу зведемо до окремої одиниці – сім'ї [2]. В контексті визначеного питання визначимо це середовище як таке, що в першу чергу формує особистість від народження, безпосередньо впливаючи на фенотипічну мінливість. У ряді кримінологічних та психологічних розвідок

зазначається складність при спробах розрізнити вплив генотипу та фенотипічну мінливість. Дитина відтворює форми поведінки батьків, яка в свою чергу є своєрідним віддзеркаленням біологічної спадковості, батьки регулюють виховання дітей, а ті самі копіюють батьків, відчуваючи при цьому вплив сімейного середовища у цілому.

Зокрема, І.П. Васильківська зазначає, що саме недоліки сімейного виховання займають провідне місце у системі факторів, які впливають на формування моделі поведінки, що може призвести до вчинення кримінального правопорушення [3].

Якщо суб'єкт кримінального правопорушення – підліток, кримінальна психологія має більше можливостей встановити зв'язок з тим, який мікроклімат панував в сім'ї, проблеми виховання. Так психологи та вчителі, які присутні на допитах неповнолітніх, зазначають, що в абсолютній більшості випадків важливий фактор скоєння правопорушення криється в сімейному вихованні, в психологічному кліматі, сформованому батьками, в наявності чи відсутності обох батьків, шкідливих звичках, притаманних дорослим. Але маючи справу з дорослою людиною, визначення сімейних девіацій ускладнюється іншими факторами, що накладаються на особистість в зрілому віці. В цьому розрізі треба чітко визначати можливі наявні фактори, обережно виокремлювати з масиву девіацій саме ті, які були визначальними – сімейними.

Аналізуючи причини та умови скоєння кримінального правопорушення, передусім важливо встановити такі, що пов'язані з негативними умовами морально – етичного формування особистості в сім'ї. Зокрема визначальним може бути нездоровий мікроклімат через пияцтво батьків, які можуть привчати або змушувати до вживання алкоголю дитину; сварки і скандали, випадки фізичного покарання. Останнє наносить не тільки фізичну але й глибоку психологічну травму особистості, яка знаходиться на стадії формування. На перший погляд, нічого не відбувається, але така девіантна поведінка батьків закладає шаблон для реакції на подразник, який в певних умовах може бути використаний як чинник кримінального правопорушення.

Окремою сімейною девіацією визначаємо виховання особистості в неповній сім'ї. Відсутність батька (в більшості випадків) або матері робить процес формування особистості неповноцінним, бо в даному випадку грають роль не тільки відсутні жіночий або чоловічий фактор, а й формування поведінки ображеної людини через перекладання на дитину провини дорослих. В майбутньому така людина може скоїти ряд кримінальних правопорушень сексуального характеру, помститися, перш за все, за матір або батька. Крім того відсутність одного чи обох батьків ускладнює можливість контролювати поведінку та дії дитини [4]. В крайніх випадках ми маємо випадки повної відсутності догляду, безкарності за будь – яку провину.

Дезадаптивна поведінка особистості формується за відсутності прикладу нормальних статеворольових відносин, що в свою чергу призводить до неможливості будувати конструктивні стосунки з протилежною статтю,

невдоволення життям, побутових конфліктів, які нерідко підпадають під статус кримінального правопорушення, наприклад, вбивство у стані афекту.

Одна з найнебезпечніших сімейних девіацій – насилля. Метою, яку переслідує акт фізичного або морального насильства, є встановлення домінування в стосунках, контроль за поведінкою, трансляція сили та формування образу жертви. В багатьох випадках насильство в сім'ї не є окремо визначеним актом, а визначається як тривалий процес, під час якого формується викривлене уявлення про стосунки між насильником і жертвою [5]. Насильство не можна приховати від тих, хто є безпосереднім свідком, і якщо таким виявляється дитина, в майбутньому можна визначати особливості поведінки дорослої особистості, яка схильна до агресії. В даному випадку, аналізуючи особу, яка скоїла кримінальне правопорушення, пов'язане з насильницькими діями, треба визначити наявність такого досвіду в сім'ї.

Окремо треба звертати увагу на випадки сексуального насильства, скоєного як по відношенню до жінки (матері), так і до самої дитини. Офіційно ми маємо досі невисоку статистику, але не можна не зважати на те, що далеко не всі випадки можуть бути винесені назагал. Тому при психологічній експертизі щодо кримінальних правопорушень сексуального характеру цей фактор потрібно враховувати.

Особа, яка отримала виховання в неблагополучній сім'ї, виявляє в дорослому житті ознаки психологічної неповноцінності. Зовні це може не проявлятися тривалий час, але в момент кризи, зумовленої зовнішніми або внутрішніми подразниками, можливе порушення внутрішнього балансу, викривлення дійсності, і, як наслідок, скоєння правопорушення. При цьому важливо розуміти, що неблагополучна сім'я в процесі соціалізації дитини дає суперечливе розуміння того, як дотримуватися суспільних вимог і норм, реагувати на конфліктні ситуації і вирішувати їх.

За ознаками девіантної поведінки виділяють чотири типи неблагополучних сімей: конфліктна, аморальна, педагогічно занедбана, асоціальна. Найнебезпечнішою, на наш погляд, можна виділити аморальну сім'ю, стосунки якої виходять за внутрішні рамки, конфлікт відбувається з оточуючим середовищем, відбувається порушення правових норм та норм моралі. В такому викривленому середовищі дитина засвоює збочені уявлення про суспільні явища, стереотипи аморальної поведінки та нерідко в майбутньому стає суб'єктом кримінального правопорушення.

Сімейне виховання, яке ґрунтується на проявах девіантної поведінки, повинно розглядатися не тільки як дефект міжособистісного спілкування, але й значно глибше – як наслідок морально-психологічних деформацій, таких, що йдуть у розріз із загальноприйнятими, схваленими суспільством нормами взаємодії, встановленим устроєм більшості громадян, які будують життєвий цикл з дотриманням правопорядку.

В підсумку ми маємо наскрізну проблему, виявлення якої повинно здійснюватися ще на етапі формування та соціалізації особистості в середині сім'ї;

виокремлення сімей, в яких наявні ознаки девіантної поведінки. Необхідно створення чітких алгоритмів дій щодо профілактики та запобігання ситуацій, в яких можлива поява в майбутньому факторів, що зумовлюватимуть кримінальне правопорушення. Крім того, важливою є робота кримінальних психологів, які мають необхідний обсяг компетенцій для встановлення внутрішніх мотивацій до скоєння протиправної дії в розрізі даної проблеми.

Література:

1. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник / [за ред. В. Я. Тація]. Харків: Право, 2001. 560 с.
2. Озерський І. В. Юридична психологія (підбір та підготовка фахівців-правоохоронців): наук.-практ. посіб. К.: Талком, 2014. 182 с. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua>
3. Васильківська І. П. Кримінологічні аспекти сімейного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12. 00. 08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І.П. Васильківська. К., 2001. 19 с. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/7835/9024>
4. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник / Н. Ю. Максимова. К.: Либідь, 2011. 520 с.
5. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства / Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. К. : Комітет сприяння захисту прав дитини, 2003. 344 с. (Навчально-методичне видання). URL: <https://sociology.knu.ua/uk/library/socialno-psihologichni-aspekti-problemi-nasilstva>

ФОРМУВАННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

*Суліма К.В., курсантка 2 курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Трояновський В.С.,**
викладач кафедри вогневої підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Корупція є однією з найгостріших проблем українського суспільства, що становить реальну загрозу для національної безпеки та державності України, її політичного, соціального та економічного розвитку, утвердження і забезпечення принципів демократії та верховенства права.

Проблема корупції продовжує лідирувати в переліку не досягнутих цілей на державному та суспільному рівнях. Корупційна складова є частиною багатьох суспільно – економічних та політичних процесів, зокрема дана проблема торкається системи освіти на усіх ланках: від дошкільної до вищої. На жаль,

корупція згубно впливає на процес виховання і навчання молодого покоління, спричиняє знецінення суспільних моральних ідеалів, зниження якості освіти, відсутність необхідної кількості компетенцій, потрібних для якісної розбудови суспільства.

В Україні прояви корупції на всіх рівнях освітнього процесу витісняють правові та етичні норми і вже давно перетворилися на загальноприйнятну форму суспільної поведінки, за яку відповідальні всі ланки: батьки, працівники освіти, освітні установи та правоохоронні органи.

Як зазначено в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021 – 2025 рр.» від 20.06.2022 р., одним із найбільш істотних чинників подолання корупції є визначення відношення суспільства до цієї проблеми [1]. Питання полягає в тому, що значна частина населення не кваліфікує певні вчинки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики. Відповідно до цього одним з пріоритетних завдань антикорупційної стратегії повинна бути вироблена система тісного зв'язку правоохоронних органів з громадськістю, визначена на принципах взаємодії без насадження правил шляхом примусу, а використовуючи демократичні принципи взаємодії.

Першим кроком на шляху посилення протидії корупції в освіті має бути визначення її характеру та поширеності, з тим щоб скласти чітке уявлення про соціально-технологічні практики корупційних дій, визначити умови, що їм сприяють. Отриманні данні мають стати основою для розробки та впровадження комплексної стратегії та адекватних заходів, необхідних для подолання корупційної складової в освітньому процесі на всіх його рівнях [2].

Важливо розуміти, яким чином корупційні явища інтегруються в освітній процес, що і хто цьому сприяє, які проблеми виникають при протидії проявам корупції. Зробити всебічний аналіз відношення до даної проблеми з боку українського суспільства.

Треба чітко розуміти, що ефективна протидія корупції неможлива без глибокого аналізу причин, сутності та конкретних проявів цього явища. Від правильного розуміння та інтерпретування корупційної складової суспільних відносин в системі освіти значною мірою залежить формування чітких дій антикорупційного спрямування.

Тому розпочинаючи активну діяльність в даному напрямку, треба перш за все визначити проблему, сформулювати мету та низку завдань, виконання яких дасть чітке бачення шляхів її подолання. Актуальність теми залежить від конкретного періоду суспільного розвитку, тобто від кількісного і якісного складу суспільства.

Проблемна ситуація полягає у тому, що питання корупції в освіті є наскрізним і потребує швидкого вирішення, але при цьому має низку невизначених акцентів. Крім того проблема потребує всебічного розгляду, аналізу, інтерпретації, узагальнення та презентації на суспільний загаль шляхом поширення

офіційної інформації представниками правоохоронних органів через ЗМІ, проведення громадських обговорень із залученням експертів [3].

Станом на зараз ще не вироблено сталого плану дій, направлених на подолання проблеми. В цьому контексті ми повинні виокремити такі складові проблеми, які потребують ретельного опрацювання:

- підвищення рівня обізнаності в суспільстві що до того, що таке корупція;
- формування рівня розуміння респондентами відповідальності що до певних дій, які можуть відповідати ознакам корупційних схем;
- визначення суб'єктів, які є інтегрованими в корупційні процеси: батьки, учні, працівники освіти на всіх ланках, державні службовці, органи внутрішніх справ, громадські спілки, ЗМІ;
- незнання або свідоме нехтування законів, які передбачають покарання за протиправні дії, вчинені усіма сторонами корупційної схеми;
- визначення критеріїв, що підпадають під поняття корупції;
- наявні можливості, якими можна скористатися, долучившись до заходів щодо протидії корупції в системі освіти;
- шляхи розповсюдження інформації, співпраця із ЗМІ та іншими установами, що мають можливість транслювати матеріал на широкий загал.

Якщо припустити, що кожен респондент має певний рівень обізнаності з проблеми та відношення до неї, треба враховувати той факт, що не всі суб'єкти дослідження будуть давати стовідсотково чітку і неопосередковану відповідь. Внаслідок складного характеру цього антисоціального феномену, неможливості прямих спостережень, ухилення певних категорій респондентів від відвертих відповідей та внаслідок інших перешкод достовірно визначити рівень проблеми є складним завданням. Саме тому під час інтерпретування результатів досліджень корупції в системі освіти та подальшої розробки антикорупційних заходів треба визначати, яким є теоретичне і змістове наповнення показників проблемної ситуації, яку ми вирішуємо. На даному етапі необхідним є повний контроль над цим процесом з боку правоохоронних органів [4].

Розкриття сутності корупції в системі освіти, конкретизація отриманих знань стане підґрунтям для подальшої розробки практичних рекомендацій, спрямованих на конкретні кроки у вирішенні питань, пов'язаних з сутністю корупції в системі освіти та створення рекомендацій що до її подолання.

Всебічно проаналізувавши проблему та причини її виникнення на всіх розрізах соціального розвитку, сформувавши механізм вирішення проблемного завдання, суспільство отримає рекомендації та запобіжні важелі при виникненні ситуацій, пов'язаних з корупційною складовою освітніх процесів.

Корупція в сфері освіти за умови бездіяльності має властивість збільшуватись і особливо не приховувати себе. Тому вкрай важливим є усвідомлення того факту, що проведення активної антикорупційної політики є одним з пріоритетним завдань держави. Зокрема проводячи антикорупційну політику, обізнане суспільство опиняється в ролі активного та свідомого виконавця контролюючої дії і має змогу побачити, в чому полягають слабкі сторони

поліцейського та судового механізмів, взаємодіяти з ними з метою корекції, а головне – мінімізувати корупційні прояви. Тим самим механізми внутрішнього громадського та демократичного контролю за антикорупційною діяльністю в сфері освіти ставатимуть більш ефективнішими [5].

Глибоке дослідження питання потребує висвітлення та ґрунтовного аналізу низки визначених гіпотез:

1. Є підстави та потреба виділяти ознаки корупції в системі освіти як комплексного явища в Україні, до яких відносять: бідність, високу суспільну толерантність до корупції, непрозорість освітніх процесів на державному рівні тощо; а також ознаки окремих корупційних діянь, до яких відносять, зокрема, конкретні життєві обставини, які сформували мотив до корупційного діяння.

2. Процес протидії корупції в Україні супроводжується постійною зміною антикорупційного законодавства, неузгодженістю дій між антикорупційними та іншими правоохоронними органами, безсистемністю участі в антикорупційній діяльності інститутів громадянського суспільства. Саме останні виступають не тільки як учасники антикорупційної діяльності, але й як об'єкти корупційних схем.

3. Інформаційне забезпечення громадян. Виникає необхідність чіткого, лаконічного і дохідливого роз'яснення громадянам у чому полягають їхні права й обов'язки, які порушення, що повинні за собою спричинити. Дану функцію повинні виконувати спеціально визначені представники правоохоронних органів.

При цьому важливо зазначити, що тільки активна взаємодія з суспільними інституціями визначатиме роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави як активну та дієву.

Література:

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021 - 2025 роки: Закон України від 20 червня. 2022 р. №2322–ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>
2. Громадянське суспільство vs. корупція в Україні. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. 240 с URL: <https://acrec.org.ua/wp-content/uploads/2020/07/AntiCorruption.pdf>
3. «Розвиток механізмів залучення громадськості до заходів протидії корупції в Україні» // Аналітична записка / Веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України: громадянське суспільство. URL: <https://niss.gov.ua>
4. Кравченко С. Напрями формування антикорупційної культури українського суспільства / Сергій Кравченко, Ірина Пантелейчук // Вісник НАДУ. 2012. № 2. С. 5–13. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
5. Скрипник А. Освіта, індекс сприйняття корупції та мотиваційні моделі корупційної поведінки / А. Скрипник // Економіка України. 2010. № 2. С. 59–71. URL: <http://elcat.hduht.edu.ua/>

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ ЯК СЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

*Терлецький А.В., аспірант
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Муніципальна послуга є базовим елементом усієї діяльності органів місцевого самоврядування, визначаючи такі види відносин, як економічні та соціальні, на території місцевої громади.

Нормативне визначення поняття «муніципальна послуга» надається в Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 90-р від 15.02.2006 р. Зокрема, у цій концепції зазначено, що послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, становлять сферу публічних послуг. Ці послуги, залежно від суб'єкта, який їх надає, цією концепцією розподіляються на державні і муніципальні послуги. Зокрема визначено, що державні послуги надаються органами державної влади (переважно виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями, а також органами місцевого самоврядування в порядку виконання делегованих державою повноважень за рахунок коштів державного бюджету. А муніципальні послуги надаються органами місцевого самоврядування, а також органами виконавчої влади та підприємствами, установами, організаціями в порядку виконання делегованих органами місцевого самоврядування повноважень за рахунок коштів місцевого бюджету [1].

Впровадження ринково-орієнтованих механізмів у державному управлінні сформувалось у концепцію Нового державного управління (New Public Management), яка швидко поширилась серед західних країн. Саме в концепції проринкового підходу сформувалось поняття «сервісна держава». Основне питання щодо організації послуг у концепції ринкового підходу – це визначення меж втручання органів влади. Цей підхід свідчить, деякі види благ можуть вироблятися лише державою, оскільки витрати на їх надання роблять їх не вигідними приватному бізнесу. У такому разі муніципальні послуги надаються органами місцевого самоврядування. В основі іншого підходу – управлінського – концепція адміністративного регламенту. У ньому під муніципальною послугою розуміються всі добровільні та примусові форми взаємодії муніципалітету та зовнішнього оточення (населення, бізнесу). У цьому муніципальні послуги розглядаються як елементи системи публічних послуг, оскільки вони спрямовані на задоволення суспільно значимих потреб певної частини суспільства.

Сьогодні серед дослідників є різні підходи до аналізу особливостей муніципальних послуг. В. Тимошук у своїх працях муніципальними визначає послуги, що надаються органами місцевого самоврядування та комунальними

підприємствами, установами, організаціями. Дослідник критикує термін «муніципальний», справедливо наголошуючи на тому, що Конституція України для характеристики місцевого самоврядування послуговується прикметником «комунальний» (комунальні заклади охорони здоров'я, комунальні заклади освіти, комунальна власність, комунальні підприємства) [2]. Водночас застосування терміну «комунальний» до всіх послуг, що надаються органами місцевого самоврядування, можливо, не є доцільним, оскільки, згідно з усталеними стереотипами, комунальними вважаються лише послуги у сфері житлово-побутового обслуговування мешканців громад.

Сухінін Д.В. дав своє визначення муніципальних послуг: це різновид публічних послуг адміністративного, управлінського, соціального, житлово-комунального типів, що надаються під відповідальність і в межах компетенції органу місцевого самоврядування як власне ним, так і іншими організаціями, діяльність яких з надання послуг згаданих типів знаходиться у сфері координації та контролю органу місцевого самоврядування [3].

Доцільно розглянути визначальні риси муніципальних послуг. Насамперед муніципальні послуги безпосередньо пов'язані зі здійсненням функцій органів місцевого самоврядування, вирішенням питань місцевого значення. Повноваження щодо їх надання законом і нормативно-правовими актами закріплені за органом місцевого самоврядування. Суб'єктами надання муніципальних послуг можуть бути муніципальні органи влади, комунальні підприємства, організації, установи, некомерційні та приватні організації. Джерелом фінансування надання муніципальних послуг виступає місцевий бюджет, і для муніципальних послуг типовою є проблема невідповідності суспільних витрат на їх виробництво суспільним вигодам споживання, а це заважає у деяких випадках встановленню ефективної ціни послуги і змушує шукати складний компроміс між суспільною ефективністю розміщення ресурсів і справедливістю гарантованого доступу до тих чи інших послуг. Муніципальні послуги є монопольними, неринковими, тому якість цих послуг не може регулюватися ринком. Споживачами муніципальних послуг є фізичні і юридичні особи, колективи мешканців та громада в цілому, а також органи державної влади, що взаємодіють з муніципалітетом. Споживачі мають право на вільне отримання інформації, на контроль щодо умов надання послуг. За якість надання послуг відповідають органи місцевого самоврядування. Муніципальні послуги обмежені певною територією. Відповідно виникає необхідність розосередження надання послуг по території місцевої громади для того, щоб максимально наблизити їх до місця проживання громадян.

Щодо даних послуг місцева влада самостійно визначає обсяги, якість та періодичність їх надання, а також нормативи видатків місцевих бюджетів на ці цілі. При цьому обсяг фінансових ресурсів залежить від того, хто конкретно платитиме за ці послуги: споживач послуги, місцевий бюджет, або вони обидва та в якій пропорції. Є муніципальні послуги, які повністю фінансуються їх споживачами, а муніципалітет лише створює умови для надання цих послуг,

здійснюючи лише правове регулювання, наприклад, здавання в оренду приміщень, надання земельних ділянок для торгівлі, побутового обслуговування, готелів. До особливої групи можна віднести довідково-інформаційні та погоджувально-дозвільні послуги, а також розгляд скарг та звернень громадян. За якістю надання цих муніципальних послуг населення нерідко оцінює всю діяльність місцевої влади.

Управління процесом надання муніципальних послуг, формування показників та критеріїв для об'єктивної та повної оцінки якості, поєднання особистого і бюджетного фінансування послуг, якісний склад тих, хто надає послуги, – усе це визначає ефективність муніципального управління.

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 90-р від 15.02.2006 р.
2. Адміністративні послуги: стан і перспективи реформування: зб. матеріалів. / за заг. ред. Тимощука В. П., Курінного О. В. К., 2015. 428 с.
3. Сухінін Д. В. Муніципальні послуги в системі публічних послуг. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Вип. 3 (21). Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2005. С. 258–265.

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КЕРОВАНА РОЗВІДКОЮ

Ульянов О. І., кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри тактико-спеціальної
та спеціальної фізичної підготовки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Бурангулов А. В., кандидат юридичних наук, доцент
кафедри тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Жуковський С. В., старший викладач кафедри
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки,
Одеського державного університету внутрішніх справ

Одним із пріоритетних завдань для органів та підрозділів Національної поліції є перебудова моделі її діяльності з урахуванням сучасних провідних тактик і стратегій, розроблених та успішно запроваджених у правоохоронну діяльність США, Канади, Великої Британії, країн Європейського Союзу, котрі, керуючись викликами інформаційного суспільства, суттєво вдосконалили процеси аналітичного пошуку й аналітичної діяльності на підставі реструктуризації та оптимізації потоків інформації [1, с.9].

Термін «Поліцейська діяльність, керована розвідкою» (Intelligence-led policing, ILP) увійшов у лексикон поліцейської діяльності в усьому світі.

Правоохоронні органи дивилися на ІЛР як на сучасну модель для інтеграції розвідувальної функції в роботу служби поліції. Процес синтезу (аналіз інформації з різноманітних ресурсів) і створення центрів синтезу (фізична установа) є складнішими, ніж проста зміна організаційних функцій для існуючого підрозділу розвідки правоохоронних органів. Як правило, це передбачає або переробку всієї концептуальної основи розвідувальної функції в агентстві, або створення абсолютно нової організації. Це вимагає залучення широкого кола людей та організацій, щоб бути як вкладниками, так і споживачами функції розвідки; це передбачає зміну ставлення та процесів персоналу; це вимагає створення нових функціональних процесів та процесів обміну інформацією між державними, окружними, муніципальними, плеємінними та федеральними партнерами з правоохоронних органів; передбачає розробку нових угод і функціональних відносин; розробка нових політик і процесів; і впровадження філософії Policing під керівництвом розвідки [2. с. 2.].

М. Берчер та К.Вілан в роботі «Практична поліцейська діяльність, керована розвідкою: роздуми аналітиків розвідки» зазначають, що з моменту запровадження професійної поліцейської діяльності під політичним контролем у ліберальних демократіях було випробувано та впроваджено різні моделі поліцейської діяльності. Поліцейська діяльність на основі розвідувальних даних (ІЛР) - це управлінська модель правоохоронних органів, яка прагне поставити розвідку про злочини на передній план прийняття рішень. Ця модель була широко прийнята, принаймні умовно, у Сполучених Штатах, Великій Британії, Канаді та Австралії. [3] .

Девід Л. Картер в роботі «Процес злиття розвідувальних даних для державних, місцевих і плеємінних правоохоронних органів зазначає», що процес об'єднання – це всеохоплююча методологія управління потоком інформації та розвідувальних даних між рівнями та секторами управління з метою об'єднання інформації для аналізу. Тобто процес залежить від активної участі державних, місцевих, плеємінних і федеральних правоохоронних органів – а іноді й неправохоронних органів (наприклад, приватного сектору) – для надання вихідної інформації для аналізу розвідувальних даних. Зі збільшенням масиву різноманітних джерел інформації буде більш точний і надійний аналіз, який можна поширювати як розвідувальну інформацію. [4]

Про важливість діяльності поліцейської керованої розвідкою зазначає і Дж. Реткліфф акцентуючи увагу на тому, що Стратегії поліцейської діяльності, що керуються розвідувальними даними, виходять на перший план у багатьох країнах світу. Автор звертає увагу на труднощі, що існують з визначенням чіткої структури прийняття рішень і що існує відсутність розуміння поліцейської діяльності, керованої розвідувальною інформацією, на рівнях керівництва організації. Крім того, проблеми з підготовкою, якістю та доступністю даних перешкоджають аналітикам розвідки робити внесок у зусиллі зі зменшення злочинності. Цей брак чіткості у використанні та застосуванні розвідувальних даних може мати негативний вплив на здатність організації позитивно впливати на злочинне середовище [5].

На важливість концепції Intelligence-Led Policing та її застосування в діяльності поліції звертають увагу і українські дослідники.

Так, В. Моца зазначає, що модель поліцейської діяльності, керованої розвідувальною аналітикою, на сучасному етапі вважається найбільш ефективною, як з точки зору протидії злочинності, так і з позиції найбільш раціонального способу використання ресурсів правоохоронних органів. Поєднуючи в собі найкращі здобутки інших моделей поліцейської діяльності, ILP є найбільш пристосованою до подолання існуючих ви-кликів і загроз у сфері боротьби зі злочинністю. Дослідниця доходить висновку, що організація діяльності поліції, керованої розвідувальною аналітикою, означає планування та управління діяльністю поліцейської роботи, завдяки яким продукти кримінального аналізу виступають основою для визначення стратегічних та оперативних цілей в галузі попередження і припинення злочинних проявів. Це дає змогу ефективно розподіляти ресурси із врахуванням сфер і напрямів активності окремих злочинців, організованих злочинних угруповань та кримінального середовища в цілому [6, с.143,146].

Слушною є думка О.Є. Користіна, про те, що однією із найважливіших передумов ефективної розвідувальної аналітичної діяльності є необхідність зрозуміти та визнати головну різницю між поняттями «аналітична розвідка» та «аналіз інформації». Лише тільки збір, форматування, реорганізація, візуалізація та презентація інформації не є аналітичною розвідкою, це лише аналіз інформації. Але, коли розвідувальна діяльність базується на аналітиці, результатом є дещо інше та більше, зокрема, аналітичний продукт із «доданою вартістю» для користувачів, у нашому випадку – правоохоронних органів [7, с.90].

А.В. Бурангулов з посиланням на авторський колектив Посібника відділу аналізу злочинності поліції (Вашингтон, округ Колумбія), зазначає, що методи виявлення й аналізу патернів використовує кожен співробітник патрульної поліції під час виконання своїх звичайних обов'язків. Як йдеться в одній із ранніх настанов з кримінального аналізу: своєрідний кримінальний аналіз у його найпростішому сенсі виконують усі співробітники поліції, які розслідують злочини. Кримінальний аналіз полягає у вивченні одного випадку злочину й порівнянні його з подібними випадками в минулому. По суті, співробітник поліції, який порівнює свої спостереження зі своїм минулим досвідом і з досвідом інших, є «ходячим» підрозділом кримінального аналізу [8 с.7].

Таким чином, кримінальний аналіз – це діяльність із пошуку й обробки широкого масиву різноманітної інформації, яка має відношення до певного кримінального правопорушення. На основі отриманої інформації будуються логічні висновки, зв'язки, складаються схеми, досьє, що допомагають розкрити злочин. Він зазначив, що вивчення зарубіжного досвіду дало змогу дійти висновку щодо закріплення кримінального аналітика за окремим напрямком, саме це дозволило відійти від окремих випадків, та перейти системного підходу в боротьбі зі злочинністю та стати проактивними в попередженні правопорушень [9].

Література:

1. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.].
2. David L. Carter. The Intelligence Fusion Process for State, Local and Tribal Law Enforcement . 39 с. <https://core.ac.uk/reader/46958200>.
3. Morgan Burcher, C. Whelan Intelligence-Led Policing in Practice: Reflections From Intelligence Analysts. Published 28 ugust 2018 Political Science Police Quarterly. <https://www.semanticscholar.org/paper/Intelligence-Led-Policing-in-Practice-Whelan/1bec83a5d1ffbddea831cdc09260f9334e0415d11>.
4. David L. Carter, Ph.D The Intelligence Fusion Process for State, Local and Tribal Law Enforcement.
5. Джеррі Реткліфф Ефективність поліцейської розвідки Менеджмент: випадок Нової Зеландії. The Effectiveness of Police Intelligence Management: A New Zealand Case Study Jerry Ratcliffe).
6. Моца В.В., Теоретико-методологічні засади використання кримінального аналізу оперативними підрозділами правоохоронних органів України. Науковий вісник Ужгородського Національного університету, 2022, Серія ПРАВО. Випуск 73: частина 2. С.141-147.
7. Користін О.Є. Безпекова модель на основі «Intelligence». Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Д. І. Овсянюк, В. В. Корольчук]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 86-90.
8. Бурангулов В.А., Історія кримінального аналізу . Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів) : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.)) / [редкол. : Вербенський М. Г., Опришко І. В., Кулик О. Г. та ін.]. Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. - 2022. С. 7-10.
9. Т. Бодня. Начальник Департаменту кримінального аналізу Нацполіції Роман Білоус: "Системи "Безпечного міста" дають нам змогу розкривати злочини за "гарячими слідами" https://censor.net/ua/resonance/3251574/nachalnyk_departamentu_kry_minalnogo_analizu_natspolitsiyi_roman_bilous_systemy_bezpechnogo_mista_dayut

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

*Цалко В. П., курсантка 306-го взводу 3-го курсу ФПФППД
Одеського державного університету внутрішніх справ.
Науковий керівник: **Чекмарьова І. М.**, кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ.*

Донедавна проблема домашнього насильства не турбувала спільноту. Лише останні десятиліття таке явище як насильство в сім'ї привернула увагу науковців та правників. По мірі розвитку суспільства, відбулися зміни і у формах прояву домашнього насильства.

На даний момент, у багатьох країнах світу дійшли згоди та визначили що домашнє насильство може бути не лише фізичним та сексуальним, а й психологічним та економічним. Впровадження дієвого механізму попередження такого насилля, ускладнюються тим, що більшість жертв домашнього насилля соромляться та бояться звертатися за правовою допомогою та приховують те, що з ними вчиняє кривдник.

Юридична необізнаність громадян та стереотипне мислення призводить до того, що багато осіб протягом багатьох років піддаються насиллю, що призведе до серйозних проблем зі здоров'ям не тільки самої жертви, а й людей, що її оточують, особливе це стосується дітей.

Як відомо, насильство є однією з форм суспільно небезпечної поведінки людини, що обумовлено соціально-економічними, політичними і морально-психологічними умовами життя суспільства, яке є іманентним будь-якій поведінці людини. Саме цей факт є причиною вчинення значної кількості правопорушення та умовою диференціації кримінальної відповідальності за них [1, с. 149].

Серед позитивних зобов'язань держави, що стосуються кримінального переслідування та покарання винних осіб, слід передусім вказати на криміналізацію домашнього насильства та різних форм насильства щодо жінок. Стамбульська конвенція вимагає від держав реформи кримінального та кримінального процесуального законодавства, що передбачає криміналізацію домашнього насильства, всіх форм сексуального насильства, а також примусового шлюбу, жіночої мутіляції, переслідування, примусової стерилізації чи примусового аборту, тяжких форм психологічного насильства (так званого психологічного контролю). Так, Стамбульська конвенція зобов'язує сторони криміналізувати усі форми здійснення актів сексуального характеру без добровільної згоди, а саме: а) усі дії, які зазвичай трактуються європейським правом як зґвалтування, та включають у себе усі види проникнення, здійснювані будь-якими частинами тіла або предметами; б) будь-які інші примусові акти сексуального характеру, які вчинені без проникнення; с) примушування іншої людини до здійснення вищезначених актів з третьою особою [2, с. 15].

Законом України від 06.12.2017 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» КК України було доповнено статтею 126-1 «Домашнє насильство» (набула чинності 11 січня 2019 р.), що передбачає кримінальну відповідальність за умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [3, с. 32-33].

У законі про кримінальну відповідальність застосовано модель, яка передбачає окремий склад правопорушення – "Домашнє насильство" (ст. 126-1 КК України) та окрему кваліфікуючу ознаку певних складів правопорушення (ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК України) – «вчинення правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах». Окрім цього введено нову обставину, що обтяжує покарання – «вчинення правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах» (п.6-1 ч.1 ст.67 КК України) [4, с. 7].

Відповідно до ст.126-1 КК України, домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи,- карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [5].

Отже, як ми можемо помітити, за домашнє насильство у санкції встановлено максимальне покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років. Проте, з підходом законодавця, що суворості санкції аналізованої статті важко погодитися, оскільки за інші правопорушення, суміжні з домашнім насильством покарання є значно тяжчими (наприклад «умисне тяжке тілесне ушкодження» ст. 121 КК України, чи «умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження» ст. 122 КК України). Але відмінність полягає в тому, що потерпілим від правопорушення в цих правопорушеннях виступає фізична особа, яка не пов'язана сімейними відносинами, а в ст. 126-1 потерпілим є спеціальний суб'єкт. Потерпілим в даному правопорушенні буде виступати подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах [6, с.126].

Можна зробити висновок, що законодавцем передбачено за вчинення домашнього насильства найсуворіше покарання у виді позбавлення волі, що слугує чинником попередження проявів такого насильства.

Література:

1. Запорожець А. А. Криміналізація домашнього насильства – новела кримінального законодавства України. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 1. С. 148–154.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі: наук.-практ. коментар новел Кримінального кодексу України. Київ: Ваіте. 2019. 288 с.
3. Біленко П. С. Економічне насильство як форма домашнього насильства. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15197/1/%D0%97%D0%91%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2019_p033-036.pdf
4. Запорожець А. А., Криміналізація домашнього насильства-новела кримінального законодавства України. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. №1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/vkc_2018_1_18.pdf
5. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III: Редакція від 28.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Лукаш К. Р., Питання кримінальної відповідальності за домашнє насильство. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10445/15_%20%20%20%20%20%20_125-127.pdf?sequence=1

ПОВЕДІНКА ПЕДАГОГА У СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ ЯК ЯКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТІЙКОСТІ ДО СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ

*Шувар Н. М., к. б. н., доцент кафедри психології
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом
Милян Л. М., директор СЗШ №23 м. Львова
Дурис М., магістрант
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом*

Діяльність особистості у сучасних умовах завжди пов'язана із певними чинниками, що можуть відображатися на стані її психічного здоров'я, самопочутті, задоволеності життям та особистісному благополуччі. Особливо негативного відтінку вона набуває у соціономічних професіях, які постійно пов'язані з психічним, емоційним, а подекуди й розумовим навантаженням, що за певних обставин може спричинювати поступове вигорання, яке у науковій літературі отримало назву «синдрому професійного вигорання» або «синдрому емоційного вигорання».

Як показують наукові дослідження, такий особистісний стан не можна вважати хворобою, однак він завжди має певні наслідки для особистості і може вкрай негативно позначатися на її працездатності.

Дана тематика тривалий час цікавила науковців з точки зору виявлення чинників, що спричинюють симптоматику вигорання. Було показано, що

найбільшу схильність до вигорання мають люди, які працюють у сфері «людина-людина» і своєю працею сприяють якісному розвитку інших, забезпечують покращення їхнього функціонального стану, використовуючи як знаряддя праці власну особистість, людський капітал, внутрішні ресурси у вигляді професійних знань, умінь, навичок, здібностей, цінностей та компетентностей. Тому саме про професії медичних та соціальних працівників, педагогів, а згодом працівників сфери обслуговування йшла мова та проводилися дослідження на виявлення особливостей прояву вигорання та їх наслідків для людини.

Особливої уваги заслуговує дана проблема щодо виявлення симптомів емоційного вигорання у педагогів, оскільки ця категорія є достатньо вразливою, може піддаватися негативному впливу із сторони зовнішніх факторів, а наслідки вигорання можуть відзначатися на ефективності та якості їхньої діяльності – доступності викладання матеріалу, формуванні в учнів мотивації до навчання, зацікавленні до їх творчості тощо.

У наш час акцент змістився дещо в іншому напрямку і поряд із виявленням ознак синдрому вигорання, більша увага зосереджується на виявленні певних особистісних характеристик чи їх виробленні у людини, з метою зниження негативного впливу емоційного вигорання на особистість. Саме тому *метою дослідження* було виявити психологічні особливості формування стійкості до синдрому вигорання у педагогів.

Як показали дослідження провідних науковців, детермінантами професійного вигорання можуть виступати: міжособистісні взаємодії на рівні «професіонал-суб'єкт діяльності» [7], особливості емоційної та мотиваційної сфер особистості [4] та чинники професійного середовища [8]. Зрозумілим стає те, що переживання професійного дистресу розвиває негативне ставлення до процесу праці та оточення, викликає вигорання, яке ще отримало назву «психологічного вигорання» [3, с. 272].

Однак, не є тотожними поняття стресу та вигорання, хоча в обох явищах відзначається втома, нервово виснаження. Феномен вигорання – це тривалий, незворотний і «розтягнений» у часі робочий стрес. Сам стрес – це адаптивний синдром, що мобілізує всі сторони психіки людини. Вигорання – це зрив в адаптаційному процесі, виникнення якого є сигналом до подальшого розвитку, який неможливо зупинити, а можна лише загальмувати [1, с. 48]. Невчасне виявлення окремих симптомів веде до нервового, фізичного, розумового та душевного виснаження, що характеризується прогресивною втратою ідеалів, мети та цінності життя.

Відомо, що до синдрому вигорання схильні особи з низьким емоційним інтелектом та за відсутності передбачуваної соціальної підтримки [6, с. 1125]. Ризик вигорання вищий у молодих людей і у постійно зайнятих професіоналів [5, с. 7].

Вигорання – не нова проблема, але останнім часом вона стала надто поширеною серед покоління міленіалів (термін введений у 2019) – молодих працездатних людей, народжених у період 1981-1996 роках, які перейшли через «інтенсивне виховання» – гіперопіку батьків з непереборним бажанням дати своїй дитині найкращу освіту і найкращі можливості. Це призвело до того, що

спочатку виникає застій – багато доручень (а яким чином їх структурувати для виконання – невідомо), далі безпорадність на фоні «паралічу доручень». Тому одразу виникає схильність до самокритики, невдоволеність і бажання залишити роботу [9].

Отже, оскільки до вигорання схильні не лише особи із великим професійним стажем, але й молодь, тому важливо з'ясувати, чи може поведінка в стресовій ситуації бути маркером у розвитку вигорання і, навпаки, у його запобіганні.

У дослідження залучено 52 вчителів жіночої статі, педагогічний стаж яких складав від 2-х до 40,6 років, з них 26 молоді педагоги і 26 досвідчені педагоги.

Дослідження проводилося за такими методиками: методика «Діагностика професійного вигорання» (К. Маслач, С. Джексон, адаптація Н. Е. Водоп'янової); тест-опитувальник «Самоставлення» (В. В. Столін, Р. С. Пантелєєв); опитувальник «Діагностика типу поведінки в стресовій ситуації» (В. В. Бойко).

За результатами дослідження з'ясовано, що не сформованість фази емоційного виснаження характерне для 27%, деперсоналізації – для 63% і редукція особистих досягнень – для 88% педагогів. Тобто найбільший прояв мало емоційне виснаження на початку формування цієї стадії, що виявлено у 69%, причому 31% – це молоді педагоги із стажем професійної діяльності від 2-х до 8-ми років. Відповідно формування фази деперсоналізації виявлено у 36%, з яких 15% – молоді педагоги. Фаза початку формування редукції особистих досягнень проявлялася лише у 12% респондентів, з них 4% – молоді педагоги.

Необхідно зазначити, що фаза емоційного напруження формується внаслідок хронічної психоемоційної атмосфери, нестабільних і загострених обставин, підвищеної відповідальності, незадовільної взаємодії з оточуючими. Напруження стає передвісником і «пусковим» механізмом у формуванні синдрому емоційного вигорання. Ця стадія має динамічний характер, що зумовлюється постійністю впливу або посиленням дії негативних чинників, зокрема таких як: постійне переживання усвідомлюваних психотравмувальних обставин, які важко усунути; незадоволеність собою і незадоволеність власною діяльністю – так починає діяти механізм «емоційного переносу» [7]. Людина починає прагнути якось відгородити себе від неприємних вражень та зовнішніх впливів. Якраз це призводить до неадекватного і вибіркового емоційного реагування, неконтрольованості настрою у міжособистісних стосунках [10].

Які ж якості педагогів сприяли стійкості до вигорання? Перш за все – це позитивне ставлення до себе як особистості – здатність до самоприйняття (98% опитаних), самокерівництва (96%), самовпевненості (94%), самоприв'язаності (94%) і самоцінності (96%), водночас низький рівень самозвинувачення (90%) та конфліктності (90%), що, у першу чергу, свідчить про відсутність внутрішньоособистісного конфлікту та збалансованість між «Я»-реальним і «Я»-ідеальним.

Дослідження, проведені М. С. Корольчук підтверджують, що вчителі, які переживали внутрішньо-особистісні конфлікти мали вищі значення

показників по усіх фазах професійного вигоряння [2, с. 75]. Можна відзначити, що у даному дослідженні це підтверджується у 10% респондентів, у яких виявлено високий рівень конфліктності та 17% респондентів із середнім рівнем конфліктності, у яких відзначалися фази початку формування емоційного виснаження та деперсоналізації, а в 4% – сформованість першої фази. Водночас, у 12% – вже відзначалося початок формування редукції особистих досягнень.

Ті педагоги, у яких не виявлено симптомів вигорання або які менше піддавалися вигоранню у стресовій ситуації, проявляли поведінку типу АВ – це 67% респондентів, з них 40% – молоді вчителі і 27% старші вчителі, які прагнули досягати бажаного результату, при цьому працюють достатньо продуктивно. Їм доводиться досить багато спілкуватися, однак, у розмову із співбесідником не вкладають агресію. Їхні рухи координовані, зовні вони цілком спокійні, а в роботі – достатньо швидкі і орієнтовані на досягнення успіху.

Ці респонденти відзначали, що у них більш-менш гармонійно збалансовані праця та відпочинок, хоча доводиться мало не одночасно вирішувати кілька робочих питань. Навіть надто напружена ситуація не вибиває їх із колії, вони отримують від цього додатковий ресурс і могли виконувати поставлене завдання. Однак, сильні напруження все ж таки виснажують і це могло впливати на їхню продуктивність.

Серед досліджуваних у 25% респонденток виявлена поведінка у стресових ситуаціях типу В. Особистості цього типу вирізняються відсутністю агресивності в міжособистісних стосунках. Їм швидше притаманне відчуття повільності плину часу. Вони зазвичай не схильні до змагання. Вони мають спокійний характер, більше розслаблені, неспішні, навіть при виконанні завдань. Їм важко впродовж тривалого часу підтримувати думки про роботу, хоча можуть проявляти зацікавлення до певної справи. Вони не старатимуться заповнювати свій робочий день щільним графіком, а у вихідні – воліють не думати про роботу чи виконання якихось нагальних питань. Тому відпустку використовують усю, віддаючись відпочинку.

Поряд із цим, у 8% респонденток виявлено поведінковий тип А. Ці представниці відзначалися надмірною запальністю, швидким мовленням і нетерплячістю у вислуховуваннях партнера по спілкуванню. Це може бути негативною рисою у розмові з учнями, які можуть відчувати розгубленість або ж не сприймати матеріал, який подає такий вчитель. Їхні рухи достатньо різкі. Їм здається, що час спливає надто швидко, тому у роботі проявляють постійне напруження і нетерплячість. Ці особистості чітко орієнтовані на успіх, а в боротьбі за нього ведуть гостру конкуренцію та проявляють явну агресивність. Вони швидко стараються все виконувати, вважають, що працюють краще і швидше за інших. Однак програш викликає роздратування і до себе, і до інших. Їхня поспішність нервує, коли співрозмовник повільно говорить чи повільний у виконанні своєї роботи. Їхньою постійною настановою є рух, а рух – це життя. Тобто таким респондентам необхідним є навчитися досягати успіху, але без зайвої ворожої агресивності, без проявів зайвого нетерпіння.

Зберігаючи самоопанування і здатність розслаблятися, вони зможуть досягати вищих результатів, але без надмірної напруги.

Враховуючи отримані результати можна резюмувати, що навіть у таких складних умовах сьогодення – умовах війни, для значного числа респондентів обраний тип поведінки, вироблення позитивного самоствердження до себе сприяють подоланню професійного вигорання.

Водночас, частині педагогів потрібна психологічна підтримка, спрямована на усвідомлення власної цінності себе як особистості, розвитку позитивного самоприйняття та набуття навичок саморегуляції. Ці уміння сприятимуть загальмуванню вигорання, а отже збереженню працездатності та високої її продуктивності, що є важливим як для особистості педагога, так і для суспільства загалом.

Література:

1. Булах В. П. Синдром професійного вигорання як складний психофізіологічний феномен. Медсестринство. 2-15. № 4. С. 47-51.
2. Корольчук М. С., Корольчук В. М., Березовська Л. І. Професійне вигорання працівників освіти: *монографія*. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 304 с.
3. Burke Ronald J., Greenglass Esther R. Psychological Burnout among men and women in teaching: an examination of the cherniss model. *Human Relations*. 2016. Vol. 42. Iss. 3. Pp. 261-273.
4. Hobfoll Stevan E., Dunahoo Carla L., Ben-Porath Yossef, Monnier Jeannine. Gender and coping: The dual-axis model of coping. *American Journal of Community Psychology*. 1994. Vol. 22. Pp. 49–82.
5. Jurado M., Pérez-Fuentes C. Burnout, perceived efficacy and job satisfaction: Perception of the educational context in high school teachers. 2019. Vol. 3. Pp. 1-10. <https://doi.org/10.1155/2019/1021408>.
6. Jurado M., Pérez-Fuentes C., Linares G., Márquez S., Martínez M. Burnout risk and protection factors in certified nursing aides. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2018. Vol. 15(6). P. 1116-25. <https://doi.org/10.3390/ijerph1506111614>.
7. Maslach C., Schaufeli W. B., Leiter, M. P. Job burnout. *Annu. Rev. Psychol.* 2001. Vol. 52. Pp. 397-422. doi: 10.1146/annurev.psych.52.1.397
8. Pines A. M., Neal M. B., Hammer L. B., Icekson T. Job burnout and couple burnout in dual-earner couples in the sandwiched generation. *Social Psychology Quarterly*, 2011. Vol.74(4). Pp. 361-386.
9. Rajvinder Samra. Millennial burnout won't be helped by 'resilience building. The Conversation. 22 Jan 2019. – URL: <https://www.abc.net.au/news/2019-01-23/millennial-burn-out/10737016>
10. Schaufeli W. B. Burnout in discussie: stand van zaken [Burnout discussed: current state of affairs]. *Dev. Psychol.* 2007. Vol. 42. Pp. 534–540.

РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ОСМИСЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Щербань І.В., курсант 202 вводу ФПФПКП
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Рудой К.М., доктор юридичних наук, професор
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Освітня реформа є пріоритетним напрямом розвитку українського суспільства. Сутність реформування вищої юридичної освіти в Україні полягає в удосконаленні якості змісту юридичної освіти і підготовки у правничих школах сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності правників у різних сферах. Це питання є важливим для забезпечення освітнього процесу в Україні здобувачів вищої юридичної освіти, правничих шкіл, роботодавців, органів публічної влади, і опосередковано всього суспільства, що надає можливість гармонійно розвиватися з конкурентоспроможним фахівцем та якість правової допомоги.

Основні причини реформування юридичної освіти в Україні зумовлені низкою питань, зокрема:

- удосконалення рівня теоретичних знань і практичних навичок у значної частини випускників правничих шкіл України;
- привернення уваги до формування у здобувачів юридичної освіти цілісного світогляду правника з розумінням суспільної місії, цінностей і значення правничої професії для утвердження верховенства права у сучасному демократичному суспільстві;
- побудова системи формування державного замовлення на підготовку правників;
- підвищення ефективності внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах вищої освіти;
- вдосконалення якості наукових досліджень у сфері права та їхня невідповідність сучасним потребам держави та суспільства;
- велика кількість закладів вищої освіти, що готують правників;
- поліпшення рівня працевлаштування випускників правничих шкіл [1].

З метою розгляду зазначених питань Міністерство освіти і науки України виступило з ініціативою реформування юридичної освіти, розробивши проект Концепції реформування юридичної освіти. Відповідно Концепція покликана розв'язати низку проблем, наявних у системі підготовки правників. Її розробники зосередились на тому, щоб підвищити якість освіти, тим самим стимулюючи зростання конкуренції між правничими освітніми закладами, що у логічному підсумку зменшить їхню кількість. Цьому сприятимуть також

посилення вимог до ліцензування освітньої діяльності, встановлення контролю за якістю пропонованих послуг, розгортання системи підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу, державної атестації випускників тощо. [2, с. 60].

Положення Концепції отримали неоднозначну оцінку, а то й цілковите несприйняття частиною академічної спільноти і практиків. За підсумками обговорення Концепції науковцями було напрацьовано низку обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення процесу реформування юридичної освіти в Україні, які так і не були враховані.

У вересні 2017 року до Верховної Ради України подано проєкт Закону «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» [3]. Автори цього законопроєкту здебільшого продублювали в ньому основні положення Концепції розвитку юридичної освіти. Трохи детальніше зупинимося на основних положеннях цього законопроєкту.

У пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» висловлюються такі аргументи на підтримку реформування юридичної освіти, зокрема: зміст юридичних дисциплін, що їх викладають у вищих правничих школах України, методика їх викладання, юридична наука, а також адміністрування цих шкіл та університетів загалом не зазнавали якісних змін та залишаються успадкуванням радянської системи юридичної освіти, відповідно до якої юрист сприймається як особа, покликана служити державі, а не захищати та утверджувати права особи [3].

Проєкт Закону «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» передбачає запровадження наскрізної магістерської програми для майбутніх правників. Одним із дискусійних положень цього законопроєкту є складання всіма випускниками правничих шкіл єдиного державного кваліфікаційного іспиту. У проєкті закону передбачено, що тільки за умови успішного складання відповідного іспиту випускники правничих шкіл одержуватимуть кваліфікацію «магістр» за спеціальністю «Право»/«Міжнародне право» з обов'язковим зазначенням спеціалізації. У проєкті закону визначено, що майбутні правники не складатимуть випускних іспитів у навчальних закладах – для них передбачено лише захист магістерської роботи, що суперечить Закону України «Про вищу освіту», яким передбачено автономію навчальних закладів. Щодо цього нововведення в юридичній літературі висловлюють різні точки зору, одна з яких полягає в тому, що це є позитивною новацією, адже «сприятиме об'єктивній та неупередженій оцінці рівня знань і забезпечить природний відсів невідповідних та низько мотивованих студентів». Інша думка полягає в тому, що «після такого нововведення цінність отримання правничої освіти в класичних університетах з багатолітніми традиціями правових шкіл буде втрачена назавжди.

Необхідність реформування вищої юридичної освіти спричинена тим, що на думку абсолютної більшості роботодавців (як у державному секторі, так і у приватному), випускники ЗВО мають дуже слабкі практичні навички.

Отже, основним шляхом реформування юридичної освіти є використання двох пов'язаних між собою інструментів: 1) запровадження Єдиного державного стандарту вищої юридичної освіти, узгодженого з потребами роботодавців і спрямованого на розвиток практичних навичок; 2) запровадження ЄДКІ зі спеціальності «Право» як для випускників як бакалаврського, так і магістерського освітніх рівнів, який би давав змогу оцінити рівень відповідності знань та навичок випускника вимогам Єдиного державного стандарту.

Запровадження Єдиного державного стандарту вищої юридичної освіти не повинно розглядатися як загроза автономності та академічним свободам ЗВО, адже ним по суті лише буде пропонуватися перелік певних компетенцій як головний орієнтир у підготовці майбутнього юриста. Натомість ЗВО самі вирішують, якими шляхами забезпечити якісне навчання студента. Крім того Єдиний державний стандарт жодним чином не повинен посягати на право ЗВО створювати спеціалізації в межах загальної освітньої програми з права, пропонувати студентам власні неакредитовані програми тощо.

Спосіб отримання вищої юридичної освіти має передбачати наступні етапи зовнішнього контролю знань та навичок здобувачів: 1) загальне незалежне оцінювання для вступу на бакалаврський рівень; 2) складання ЄДКІ під час завершення навчання на бакалаврському рівні; 3) складання Єдиного фахового вступного випробування для вступників на освітній ступінь магістра зі спеціальності «Право»; 4) складання ЄДКІ під час завершення навчання на магістерському рівні.

Реформа вищої юридичної освіти має передбачати значне посилення освітніх програм, навчальних планів, моделей викладання у наступних напрямках підготовки юристів у ЗВО:

а) удосконалення навчальних програм, спрямованих на оволодіння студентами тими теоретичними знаннями, які є необхідною базою для практичних навичок;

б) детальне вивчення міжнародних стандартів прав людини, практики Європейського Суду з прав людини тощо;

в) навички аналітичного та критичного мислення, професійна етика;

г) прикладні навички (із складання різних видів юридичних документів, надання консультацій, розв'язання практичних кейсів, підготовка до судових процесів, стратегія і тактика судових процесів);

г) інші супутні навички (риторика та ораторське мистецтво, комунікація, тайм-менеджмент, робота з базами даних, організація праці тощо).

Таким чином, реформування юридичної освіти в Україні спрямовано на підвищення якості підготовки юристів, як правоохоронців, правознавців, а також оптимізацію освітніх процесів в закладах вищої освіти юридичного напрямку в Україні.

Література:

1. Проект Концепції реформування юридичної освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennyanapracovanij-spilno-z-ministerstvom-yusticiyiukrayini-proekt-koncepciyi-reformuvannya>.

2. Білічак О.А. Реформа юридичної освіти в Україні: проблеми і виклики. Освітня аналітика України. 2019. № 3 (7). С. 57–68.

3. «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії»: Проект Закону від 28.09.2017р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613.

КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

*Щурат Т. Г., кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Конфіденційне співробітництво правоохоронних органів є одним з елементів протидії наркозлочинності, яка реалізується у рамках оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності. Важливою складовою діяльності правоохоронних органів є використання позитивного зарубіжного досвіду негласної роботи. При цьому необхідно використовувати у законотворчій діяльності не просто фрагментарні елементи законодавства зарубіжних країн, а підходити до вивчення цього досвіду з позицій порівняльного правознавства, використовувати системний підхід у дослідженні тієї чи іншої системи негласної роботи.

Огляд джерел свідчить про те, що в більшості зарубіжних країн немає чіткого розмежування співробітників правоохоронних органів на тих, хто має право займатися негласним збором інформації і на тих, хто не має такого права. У зв'язку з чим збір розвідувальних даних про злочини пов'язані із незаконним обігом наркотичних засобів може проводитися як оперативними підрозділами поліції, так і слідчими органами.

У Болгарії, наприклад, слідчий допускається до оперативної розробки особи, затриманої за підозрою в скоєнні злочину у сфері незаконного обігу наркотиків. У США, Австрії, Франції функції слідчого та оперуповноваженого ніяк не розділяються, збором матеріалів попередньої перевірки займається одна людина, а звинувачення і результат кримінального провадження вирішує прокурор і суд [1].

У різних країнах існують кадрові співробітники, які збирають інформацію по найбільш складним і замаскованим наркозлочинам, яких прийнято називати в залежності від країни: секретними агентами, спеціальними агентами, секретними співробітниками, секретними детективами.

У США, наприклад, кадрові співробітники, які виконують негласну роботу, називаються секретними співробітниками і спецагентами. Під секретним

співробітником прийнято вважати будь-якого кадрового співробітника ФБР, який бере участь в секретній операції, або кадрового співробітника будь-якого іншого слідчого або поліцейського органу, який бере участь в операції під керівництвом ФБР і зберігає факт своєї співпраці з ФБР в таємниці [2].

Офіційна назва в Німеччині - секретний детектив: спеціально відібраний, підготовлений і споряджений співробітник поліції, який будь-яким шляхом вступає в контакт з кримінальними елементами з метою отримання вихідних даних для розробки та здійснення оперативних заходів поліції.

У зарубіжних фахівців з даної теми склалася думка, що ефективність діяльності правоохоронних органів по боротьбі із наркозлочинністю в основному залежить від складу негласного апарату, а вже робота співробітників поліції безпосередньо залежить від роботи інформаторів, які перебувають у них на зв'язку [3].

Основними джерелами поліції, що займаються негласним збором розвідувальної інформації щодо злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, є інформатори, яких, в залежності від країни, називають секретними інформаторами, таємними агентами, інформаторами і довіреними особами.

Під інформатором прийнято розуміти особу, яка не є штатним співробітником правоохоронних органів, періодично або регулярно надає інформацію посадовій особі правоохоронних органів про злочини в сфері незаконного обігу наркотиків. Інформатори дуже допомагають своєю ефективною роботою в рішенні кримінальних завдань, в зв'язку з чим інформатори є другою головною особою (після співробітників правоохоронних організацій) в системі негласного збору інформації.

У деяких країнах інформаторів прийнято розділяти на кваліфікаційні групи. Наприклад, в США інформатори діляться на дві групи:

1. Випадкові, найчастіше анонімні - нерегулярні, які не бажають продовжувати співпрацю з поліцією.

2. Завербовані - спеціально відібрані особи, які є постійним джерелом інформації. Завербовані також діляться на три підкатегорії:

- 2.1. До першої категорії відносять особи, які добровільно і за своїм бажанням в силу займаної посади можуть надавати і надають оперативну інформацію. До даної категорії відносять державних службовців, лікарів, викладачів, водіїв.

- 2.2. Друга категорія осіб - це ті, які надають інформацію з примусу з боку співробітників поліції, наприклад, засуджені або раніше притягалися до кримінальної відповідальності.

- 2.3. Третя категорія інформаторів - ті, у яких збір оперативної інформації є основною роботою і завданням, наприклад, секретні співробітники кримінальної поліції. У деяких зарубіжних правоохоронних органах таких осіб називають спеціальними службовцями [4].

В американському агентстві по боротьбі з розповсюдженням наркотиків інформаторів прийнято називати інформатор 1-го класу і інформатор 2-го класу.

Під інформатором 1-го класу прийнято розуміти особу, яка перебуває в кримінальному середовищі, або тісно з ним пов'язане. Під інформатором 2-го класу розуміється звичайний громадянин, наприклад, співробітник готелю, інформує про прибуття в місто об'єкта оперативного уваги, або легальний торговець хімічними препаратами, які можуть бути використані у виробництві амфетамінів або барбітуратів.

Згодом інтенсивність роботи негласних співробітників дуже збільшилася. І тому виникли питання по оплаті їх роботи, у агентстві по боротьбі із розповсюдженням наркотиків США виділяють п'ять типів інформаторів:

1. Анонімні - це ті особи, які не надають про себе інформацію, використовують вигадане ім'я, його справжні анкетні дані нікому не відомі, спілкуються з ним в основному по телефону або по пошті.

2. Конфіденційні - особи, які вимагають засекречування свого імені.

3. Неконфіденційні - особи, які не вимагають від співробітників поліції повного приховування імені. Варто відзначити, що, незважаючи на відсутність вимоги про конфіденційність, персональні дані таких інформаторів не розкриваються співробітникам агентства, за винятком особливих випадків.

4. Контрольовані - це особи, підготовлені спеціальними агентами і отримують винагороду за надану інформацію.

5. Обмежені - інформатори, особистість яких відома спеціальному агенту, але відмовляються надавати інформацію без гарантії того, що їх особистість не буде фігурувати в документах правоохоронних органів. Прикладом такого типу інформатора може послужити особистий знайомий співробітника [5].

Ще одним негласним джерелом є довірена особа. Під довіреною особою розуміється особа, яка не є штатним співробітником поліції, володіє зв'язками зі злочинними організаціями та особами, висловлює бажання з тих чи інших причин збирати і повідомляти співробітникам поліції відомості про їх наміри і дії, часто за умови гарантування конфіденційності.

У негласний апарат крім інформаторів і довірених осіб, також входять резиденти і агенти-зв'язкові. Також існують і інші групи осіб поряд з негласними джерелами, які надають допомогу правоохоронним органам у боротьбі із наркозлочинністю і надають оперативну інформацію про злочини в сфері незаконного обігу наркотиків.

Таким чином, співробітникам поліції необхідно мати навички володіння тактикою виявлення і вербування можливих інформаторів, а також їх ефективного використання в якості інформаторів.

Література:

1. Албул С.В. Правове регулювання використання негласного співробітництва з поліцейськими органами у країнах Європейського Союзу. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 07 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 5–11.

2. Always watching: Undercover feds surge in numbers, infiltrate protests — report [Electronic Resource]. — Режим доступу: <https://www.rt.com/usa/205927-us-undercover-agents-departments/>

3. Undercover Investigative Services: Not Just Bond or Bauer [Electronic Resource]. — Режим доступу: <https://www.pinkerton.com/blog/undercover-investigative-services-not-just-bond-or-bauer/>

4. Undercover operation [Electronic Resource]. — Режим доступу: <https://en.wikipedia.org/>

5. Undercover Policing and Political Violence in Britain: Between Necessity and Legitimacy [Electronic Resource] — Режим доступу: <http://www.ispionline.it/en/pubblicazione/undercover-policing-and-political-violence-britain-between-necessity-and-legitimacy-1>

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ СПРЯМОВАНИХ НА ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Юрченко М.М., кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного
та міжнародного права інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ,
Гаврилюк А.В., студентка 1 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Діти завжди є найбільш вразливою категорією населення, умови в яких зараз вони живуть та навчаються є надзвичайно важкими. Діти, які зростають в умовах воєнного стану повинні мати особливий захист. Адже дитинство є важливим періодом у житті людини, саме тоді відбувається формування її особистості, психічне та емоціональне самопочуття, навички та звички.

Захист прав дитини регламентується окремими міжнародно-правовими актами, а саме: Женевські конвенції про захист жертв війни (1949), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977), Конвенція ООН про права дитини (1989), Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році).

Однак навіть міжнародні акти такого рівня не можуть гарантувати безпеку дітям в умовах ведення воєнних дій. Сьогодні правоохоронні органи України, спільно з міжнародними організаціями, викривають схеми викрадення дітей російською федерацією та намагаються ідентифікувати осіб, яких було викрадено. Налагодження комунікацій з державою-агресором, щодо способу повернення викрадених дітей наразі не приносить позитивного результату.

Вагомим інструментом посилення безпеки для наших дітей під час війни є ініційований Міністерством внутрішніх справ України проєкт «Спеціаліст з безпеки в освітньому середовищі», який наразі розширює свою географію і можливості. Його метою є забезпечення співпраці поліцейських, рятувальників, посадових осіб органів місцевого самоврядування, закладів освіти, інших суб'єктів на засадах партнерства з метою створення належного рівня безпеки в освітньому середовищі, запобігання, раннього виявлення, припинення й усунення негативних явищ та їх шкідливих наслідків щодо безпеки учнів. Зокрема за словами начальника управління ювенальної превенції Національної поліції України Василя Богдана такий проєкт діє у 17 регіонах України, у 111 закладах освіти. [1]

Окремо слід зупинитися на актуальності створення та функціонування інформаційного порталу «Діти війни». Щодня представники Національної поліції наповнюють та оновлюють його актуальною інформацією щодо кількості зниклих та знайдених дітей за період війни, а також відомостями про усіх розшукуваних. Станом на 16 березня 2023 на порталі «Діти війни» надано наступні дані: депортовано – 16 226 дітей (лише ті, яких ідентифікували підрозділи Національної поліції, за даними Національного інформаційного бюро всього було депортовано близько 744 тис.), знайдено – 10 464 (за даними Національного інформаційного бюро), повернуто – 308 (за даними Національного інформаційного бюро), загинули – 464 (за даними Офісу Генерального прокурора), поранено – 935 (за даними Офісу Генерального прокурора), зниклі – 378 дитини (за даними Національної поліції України). [2] Платформа була створена Міністерством реінтеграції разом з Національним інформаційним бюро за дорученням Офісу Президента України. На порталі ви можете повідомити:

- про дитину, яка загубилася;
- про злочин, скоєний проти дитини;
- якщо ви знайшли дитину без супроводу дорослих;
- якщо вам відомо про факт депортації дитини;
- про примусову зміну громадянства та документів дитини;
- про інші порушення прав дитини під час війни. [3]

14 березня 2023 року видання New York Times оприлюднило інформацію, що міжнародні й українські слідчі зібрали беззаперечні докази, на базі яких Міжнародний кримінальний суд (МКС) має намір відкрити перші дві справи проти країни-агресора: про викрадення українських дітей і про численні навмисні удари загарбників по об'єктах цивільної інфраструктури України. Це перші міжнародні звинувачення, висунуті проти росії з початку війни.

Департаментом міграційної служби Національної поліції України здійснюється відпрацювання інформації Національного інформаційного бюро щодо повідомлень про примусово переміщених дітей на територію республіки білорусь, російської федерації та ОРДЛО. Через канали Європол до Латвії, Литви, Естонії, Польщі та Фінляндії направлено запити щодо організації взаємодії щодо виявлення та ідентифікації жертв торгівлі людьми, примусової

депортації та військових злочинів, серед громадян України, які в'їжджають на територію зазначених країн з російської федерації та республіки білорусь. [4, с. 110-112]

Отже, як ми бачимо правоохоронні органи застосовують широкий та всеохоплюючий підхід до захисту прав дітей в умовах воєнного стану. Складним та проблемним залишається питання ідентифікації дітей, які незаконно вивезені агресором з тимчасово окупованих територій та їх повернення. Для міністерства внутрішніх справ наразі пріоритетне завдання - вберегти і врятувати їх від страшних наслідків війни, а саме: незаконного переміщення та евакуації дітей. У такий тяжкий час поліцейські не лише підтримують публічну безпеку та порядок, а й допомагають тим, хто цього потребує особливо. Ювенальні поліцейські з перших днів війни увагу приділяють дітям, яким у воєнних реаліях вкрай потрібна підтримка дорослих, в тому числі й емоційна, та впевненість у власній безпеці.

Література:

1. «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі»: розпочався новий набір громад для участі в проєкті. URL: <https://nus.org.ua/news/spetsialist-iz-bezpeky-v-osvitnomu-seredovyshhi-rozpochavsya-novyj-nabir-gromad-dlya-uchasti-v-proyekt/> (дата звернення 16.03.2023).
2. Офіційний портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення 16.03.2023).
3. В Україні працює портал «Діти війни» – платформа для розшуку дітей, які постраждали внаслідок російської агресії. URL: <https://voladm.gov.ua/new/v-ukrayini-pracyuye-portal-diti-viyni-platforma-dlya-rozshuku-ditey-yaki-postrazhdali-vnaslidok-rosiyskoyi-agresiyi/> (дата звернення 16.03.2023).
4. Мердова О.М. Напрями діяльності міністерства внутрішніх справ України, спрямовані на захист прав дітей в умовах воєнного стану. Тези доповідей учасників науково-практичної конференції (м. Вінниця, 7 грудня 2022 р.): Захист та дотримання прав громадян органами в Національній поліції України в умовах воєнного стану. Харків. 2022. 172 с.

КІБЕЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ ТА КРИМІНАЛІСТИКА

***Яремчук В.О.,** Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, лабораторія «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю», кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

Криміналістика завжди допомагала у розслідуванні різноманітних категорій кримінальних правопорушень. Злочинність змінюється, цифровізується,

отже сьогодні криміналістиці не обійтися без застосування інноваційних підходів.

Так, розслідуючи кіберзлочини, необхідно говорити про різні їх види. В Україні відомі такі: Кардинг, Фішинг, Вішинг, Онлайн-шахрайство, Піратство, Кард-шарінг, Соціальна інженерія, Протиправний контент, Рефайлінг [1]. Приміром, Ощадбанк повідомляє про отримання клієнтами на електронні скриньки листів-шахраїв про нібито надходження платежу на їх рахунок. У таких листах є фішингове посилання для перегляду деталей операції. У разі переходу за ним злочинці отримують незаконний доступ до особистих даних клієнта і призводить до втрати коштів з рахунку [2]. Прикладом розкриття кіберзлочину можна назвати кримінальне провадження що розглядалося Приморським районним судом м. Одеси. Було засуджено державного реєстратора, що незаконно змінив інформацію в автоматизованій системі Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Ним було безпідставно переоформлено нерухоме майно, що знаходилося у власності іншого підприємства [3].

Без запровадження інноваційних криміналістичних підходів неможливо розслідувати кримінальні правопорушення даної категорії. Так, донедавна при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із комп'ютерними пристроями, мережами, засобами чи продуктами, призначалася експертиза комп'ютерної техніки та програмної продукції. У зв'язку із розширенням переліку об'єктів дослідження із комп'ютерно-технічної експертизи виокремилася експертиза телекомунікаційних систем та засобів [4]. Отже, сьогодні в Україні широко поширені кримінальні правопорушення у кіберпросторі. Тому запровадження інноваційних криміналістичних засобів при розслідуванні та судових експертиз сприятиме ефективному їх розкриттю.

Література:

1. Кіберзлочинність у всіх її проявах: види, наслідки та способи боротьби URL: <https://www.gurt.org.ua/articles/34602/>
2. Ощадбанк попереджає клієнтів про листи від шахраїв. URL: <https://www.oschadbank.ua/news/osadbank-poperedzae-klientiv-pro-listi-vid-sahraiv>
3. Кривенко К. Кіберзлочинність: актуальна судова практика. URL: https://biz.ligazakon.net/analytys/209283_kberzlochinnst-aktualna-sudova-praktika
4. Шапошнікова І. Основні аспекти вибору типу і проведення експертизи у справах про кіберзлочинність <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/osnovni-aspekti-viboru-tipu-i-provedennya-ekspertizi-u-spravah-pro-kiberzlochinnist.html>

ЩОДО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ

*Ярмакі В.Х., к.ю.н., доцент, доцент кафедри
конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Побудова правової, демократичної, соціальної держави, що закріплено Конституцією України, вимагає неухильного дотримання державними органами та їх посадовими особами прав і свобод людини й громадянина, забезпечення законності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Однак поширення наркоманії, як у світі, так і в Україні, є однією з найгостріших суспільних проблем, не розв'язання якої призводить до заподіяння шкоди людині, державі, світовій спільноті в цілому.

Традиційне міжнародне право визнавало особливу небезпеку для світової спільноти та суспільства певних кримінальних правопорушень і необхідність застосування спільних заходів для їх попередження та знешкодження. Незаконне розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів поряд з певними іншими правопорушеннями кваліфікувалось як злочин міжнародного характеру, і держави брали на себе зобов'язання або покарати, або видати осіб, що скоїли ці злочини, незалежно від того, на території якої держави було скоєно злочин, проти кого він був спрямований і громадянином якої держави був злочинець.

В сучасних умовах основні заходи боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів відносяться до внутрішньої компетенції кожної окремої держави. Однак використання одних внутрішньодержавних заходів протидії цьому злочину міжнародного характеру не завжди є достатнім. Все більшого значення у цій боротьбі набуває міжнародне співробітництво держав. Необхідність такого співробітництва була визнана на початку XX століття і тільки після другої світової війни було сформовані певні напрямки та форми міжнародного співробітництва з протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

Міжнародне співробітництво в протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів – специфічна діяльність держав та інших учасників міжнародних відносин у сфері попередження цього злочину міжнародного характеру, боротьби з ним і поведження з правопорушниками.

Обсяг, основні напрями та форми зазначеного співробітництва визначаються особливостями цього злочину міжнародного характеру, а також національною політикою держави в боротьбі з даним видом злочинності.

Міжнародне співробітництво у згаданій сфері здійснюється на універсальному, регіональному та двосторонньому рівнях.

Міжнародне співробітництво в протидії незаконному обігу наркотичних засобів – це важлива складова міжнародного співробітництва в боротьбі із

злочинністю в цілому і значна частка широкого міжнародного співробітництва світової спільноти. В Статуті ООН (п.3 ст.1) була проголошена одна із цілей цієї організації – здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру. Ця мета згодом була конкретно сформульована в Декларації про принципи міжнародного права, що була схвалена на XXV сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 1970 р, як один із десяти фундаментальних принципів сучасного міжнародного права.

Необхідність співробітництва держав у цій сфері обумовлена тим, що цей злочин несе в собі загрозу не тільки для певної країни, але й для світової спільноти в цілому. Форми наркозлочинності перманентно вдосконалюються, в протиправних цілях використовуються різні системи міжнародних комунікацій, досягнення науково-технічного прогресу тощо.

Кожна держава обирає власний шлях протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів з урахуванням історичних, соціально-культурних, економічних факторів, а також вимог ратифікованих міжнародних нормативно-правових актів. А за нормами міжнародного права держави зобов'язані вживати заходів для скорочення пропозиції та попиту на контрольовані речовини. При цьому вони повинні забезпечити, щоб ці зусилля гармонійно поєднувалися із зобов'язаннями щодо забезпечення наявності достатньої кількості контрольованих речовин для медичних цілей, і щоб такі заходи поєднувалися із зобов'язаннями держав у галузі прав людини.

Проблема боротьби з незаконним обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів нажалі вельми актуальна і для України. На сучасному етапі розбудови української державності негативно позначається вплив таких негативних факторів суспільства, як зловживання наркотичними засобами і психотропними речовинами та поширення наркозлочинності. Україна приєдналася до всіх основних багатосторонніх міжнародних договорів щодо наркотичних засобів та психотропних речовин, боротьби з ними [2; 3; 4]. В цілому нашою державою ведеться послідовна робота у зазначеній сфері, вживаються відповідні заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Але назвати цю роботу вкрай ефективною нажалі не представляється можливим, що викликає серйозне занепокоєння як органів державної влади, так і пересічних громадян України. Проблема «омолодження» наркоманії (рік першої спроби вживання наркотичних засобів і психотропних речовин серед підлітків від 13 до 15 років, а в деяких регіонах він ще молодший – від 9 до 12 років) викликає велику стурбованість і обумовлює необхідність плідної співпраці з іншими державами, міжнародними організаціями.

Підводячи підсумок можна сказати, що внесок міжнародної інституційної системи в загальну справу протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів з розвитком сучасного суспільства буде перманентно зростати, і це обумовлено низкою факторів об'єктивного і

суб'єктивного характеру. По-перше це негативні сторони науково-технічного прогресу, результатом яких є виникнення нових видів наркотичних засобів і особливо психотропних речовин. По-друге, це постійне налагодження зв'язків між злочинними угруповуваннями для виготовлення, транспортування, перевезення і збуту наркотичних засобів та психотропних речовин. По-третє, вживання наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів населенням, (а особливо підлітками), суттєво погіршує генофонд держав, значно підвищує криміногенну ситуацію на цих територіях. По-четверте, жодній державі не залежно від рівня її економічного і технічного розвитку, не під силу самостійно ефективно протидіяти викликам транснаціональної злочинності.

Література:

1. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1964. № 3. Ст.53.
2. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1978. № 45. Ст.685.
3. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 24. Ст.633.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ РОЗСУД В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

*Ярмакі Х.П., доктор юридичних наук, професор,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Діяльність суб'єктів публічної адміністрації охоплює широкий сегмент суспільних відносин у різноманітних сферах життєдіяльності нашого суспільства. Під час здійснення суб'єктами публічної адміністрації управлінських функцій має бути дотримано принцип верховенства права, який, крім іншого, детермінується через заборону зловживання дискреційними повноваженнями.

На законодавчому рівні не надано визначення «дискреційні повноваження», однак у Методології проведення антикорупційної експертизи затвердженій Наказом Міністерства юстиції України від 23.06.2016 р. було надано тлумачення поняття «дискреційні повноваження», яке є тісно пов'язаним із поняттям «адміністративний розсуд у діяльності публічної адміністрації», тому що за допомогою адміністративного розсуду відображається одне й те саме, що і в дискреційних повноваженнях – спосіб реалізації компетенції суб'єктів публічної адміністрації.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови розсуд визначається як «Рішення, висновок на свій, власний розсуд» [1. С.75]. У зарубіжних країнах існують різноманітні погляди на правову природу розсуду та його значення в публічному адмініструванні. Деякі дослідники вважають дискреційні повноваження суб'єктів публічної адміністрації порушенням принципу верховенства права, інші вважають, що названі повноваження є необхідними в силу сутності та правової природи публічного адміністрування. Авторський колектив підручника Адміністративне право України (повний курс) 2019 р. Галушко В., Діхтієвський П., Кузьменко О. та ін. визначають адміністративний

розсуд як визначені нормами адміністративного права межі щодо можливої адміністративної діяльності суб'єкта публічної адміністрації під час забезпечення прав, свобод і законних інтересів приватних осіб та публічного інтересу суспільства [2. С.188]. Враховуючи викладене можна вважати, що адміністративний розсуд - це визначений нормою права певний ступінь свободи органу публічної адміністрації, його посадової чи службової особи у вирішенні підвідомчої йому справи або питання, який надається з метою прийняття раціонального, оптимального та законного рішення у справі, в межах його компетенції та конкретної адміністративно-правової норми з урахуванням публічного та приватного інтересів завдяки чому реалізуються надані йому дискреційні повноваження [3. С.201].

Органи та посадові особи поліції, як і інші органи та посадові особи публічної адміністрації України, у межах чинного законодавства використовують адміністративний розсуд при вирішенні різних категорії адміністративних справ, застосуванні заходів адміністративного примусу та у внутрішньо-організаційній діяльності служб та підрозділів поліції,

При застосуванні адміністративного розсуду суб'єкти публічної адміністрації на перше місце повинні ставити не приватний, а публічний інтерес. На розсуд посадових та службових осіб здійснюють вплив наступні фактори: традиції що склалися, менталітет, рівень правосвідомості, наявність особистих життєвих принципів. Так, чиновник, що має високий рівень освіти, досвід роботи в органах публічної адміністрації, однак в нього відсутні морально – етичні принципи, управлінське рішення приймає не на користь суспільства, а спрямовує це рішення на власний інтерес або інтерес наближених до нього осіб. [4.С.140].

Адміністративний розсуд повинен застосовуватись тільки в межах закону, оскільки законодавство визначає підстави та мету його здійснення, інакше діяльність суб'єктів публічної адміністрації переростає у свавілля. Адміністративний розсуд спрямований на забезпечення гнучкого реагування на конкретні ситуації і є механізмом інтелектуально-вольової поведінки правозастосувача, у структуру якого включаються наступні елементи: 1) правильно зрозумілий публічний інтерес і співвідношення з ним можливих дій і рішень у межах особистих повноважень; 2) розробка установки і формування відповідної мотивації; 3) оцінка альтернативи юридичних дій і рішень та обґрунтування їх вибору; 4) здійснення юридичних дій або їх не вчинення (якщо вони обумовлені рівнем компетентності), прийняття рішень; 5) прийняття по справі рішення на основі норм права, що відносять його прийняття до розсуду відповідного органу публічної адміністрації чи посадової особи.

Адміністративний розсуд поліцією застосовується за різних підстав та умов, тому є доцільним здійснити класифікацію адміністративного розсуду, якій застосовується поліцією.

Першою основою класифікації адміністративного розсуду є ступінь визначеності норми адміністративного права. Поділ правових норм на формально визначені (імперативні) та відносно визначені (диспозитивні), визначає

ступінь і вид юридичної регламентації поведінки адресатів норм, міру їх самостійності у процесі застосування правових норм.

Формальна визначеність передбачає перш за все точність та ясність правових приписів, наприклад застосування штрафу за адміністративне правопорушення. Відносно визначені норми не містять достатньо повних вказівок про умови дій норми, правах і обов'язках сторін або юридичних санкціях і надають право органу або посадовій особі поліції вирішувати справу з урахуванням конкретних обставин. Таким чином, дані норми надають визначену свободу посадовій особі поліції. Межі названої свободи можуть бути різноманітними, оскільки і ступінь визначеності норм не є однаковими. Одним із прикладів можна привести положення ст. 34 КУпАП, яка надає можливість посадовій особі, що розглядає справу про адміністративне правопорушення, визнати пом'якшуючими і обставини, які не зазначені в законі.

До другого виду адміністративного розсуду можна віднести прийняття посадовою особою поліції певного рішення на основі норм, що містять неконкретні поняття та висловлення (допускається, може бути, може не визнати, доцільно застосувати і тому подібне). Правозастосувач сам тлумачить зміст і призначення загальних понять. Таким чином, необхідність застосування адміністративного розсуду обумовлена самим формулюванням правил адміністративної норми. Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах... [5]

Третя різновидність адміністративного розсуду полягає у прийнятті посадовою особою поліції рішення по справі, що ґрунтується на приписах норм, які регламентують його діяльність, які викладені загальними формулюваннями («має право», «з'ясує», «вирішує», «визначає» і т.п.) і якими не визначено вичерпний або точний перелік умов, коли він може діяти. Такі формулювання містяться в нормативних актах, що надають суб'єктам застосування норм повноважень, необхідних для виконання покладених на них функцій, наприклад відповідно до пункту 17 ст.11 Положення «Про Національну поліцію» Голова Національної поліції вирішує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських.

Четвертий різновид адміністративного розсуду може виражатись у наданні права органу, посадовій особі, іншому суб'єкту управління на його розсуд оцінювати юридичний факт. Так, ст. 22 КУпАП надає можливість правозастосувачу звільнити правопорушника від адміністративної відповідальності при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення і обмежитись усьм зауваженням.

Великий обсяг дискреційних повноважень має місце у внутрішньо організаційній діяльності органів поліції, до якої відноситься кадрова робота, матеріально-технічна, фінансова, діловодство. Надмірне розширення яких тягне за

собою підвищення рівня корупції, підриває авторитет органів поліції та негативно відбивається на реалізації конституційних гарантій прав приватних осіб.

Проаналізувавши теоретичні та правові основи застосування адміністративного розсуду органами та посадовими особами поліції приходимо до висновку, що дискреційні повноваження - це певна сукупність правообов'язків суб'єкта публічної адміністрації поліції, що дають йому можливість на власний розсуд, у межах закону, обрати один із кількох варіантів прийняття рішення по адміністративній справі. Застосування адміністративного розсуду в діяльності органів, служб, підрозділів і посадових осіб поліції повинен бути під постійним контролем вищих органів (посадових осіб) поліції та громадянського суспільства, що позитивно вплине на зменшення корупційних проявів в діяльності поліції.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Т.В.Бусел. К.; Перун. Ірпінь: 2002. с. 1065
2. Адміністративне право України, повний курс: підручник, друге видання / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О. та ін.: Херсон Олді Плюс. 2019., С. 188.
3. Ярмачі Христофор. Дискреційні повноваження як елемент публічного адміністрування / Христофор Ярмачі // Матеріали науково-практичної конференції «Питання дискреційних повноважень у функціонуванні органів публічної влади». Київ, 2021 – С.200.
4. Ярмачі Х.П. Адміністративний розсуд, як інструмент публічного адміністрування: / Х.Ярмачі // Матеріали XII Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Стан та перспективи розвитку адміністративного права та процесу». Одеса, 2021 – С.140
5. Закон України «Про Національну поліцію», 2015 рік із змінами та доповненнями - Редакція від 31.03.23. 2023.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення 1984 р. із змінами. Редакція на 1-е люте 2023р.

КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

***Яцковина В.В.**, кандидат юридичних наук,
декан факультету підготовки фахівців
для підрозділів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ,*

Для порівняння і можливого запозичення можна навести досвід оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів (у тому числі поліції)

зарубіжних країн. Так, зокрема, в США стандарти оцінки визначаються показниками дев'яти основних напрямів правоохоронної діяльності:

- основні завдання підрозділу, взаємодія з іншими правоохоронними органами;
- організація діяльності підрозділу, управління й адміністрування;
- структура особового складу;
- організація безпосередньої роботи з кадрами;
- оперативна діяльність;
- супровід і підтримка;
- діяльність із забезпечення безпеки дорожнього руху;
- діяльність з утримання арештованих та їх конвоювання;
- допоміжні і технічні служби.

Найбільш поширеними альтернативними джерелами інформації для оцінки діяльності поліції є:

Дослідження громадської думки. Їх дані використовує приблизно третина місцевих департаментів поліції, проводячи їх щороку, зокрема для оцінки рівня латентної злочинності та оцінки громадською роботою поліції.

Анкетування осіб, що мали контакти з поліцією. Інформація, отримана цим методом, як правило, більш точно відображає якість роботи поліції, та дозволяє більш детально оцінити окремі напрями діяльності поліції (на-пр., анкетування водіїв щодо роботи дорожньої поліції, анкетування потерпілих, у тому числі від окремих категорій злочинів тощо).

Анкетування працівників поліції. Дана методика дозволяє оцінити стан моралі у підрозділі, виявити проблеми з управлінням, тощо.

Пряме спостереження. Передбачає дослідження спеціально підготовленими спостерігачами окремих аспектів роботи поліції або її наслідків (напр., спостереження за контактами поліцейських з громадянами у повсякденних ситуаціях, станом законності у проблемних районах міста тощо). Даний метод вважається ефективним для незалежної оцінки роботи поліції, однак, враховуючи необхідність спеціальної підготовки персоналу, є достатньо затратним.

Метод симуляцій. На відміну від попереднього методу, дослідники не є пасивними спостерігачами, а симулюють певні типові ситуації (напр., звернення до поліції із повідомленням про злочин). Разом з цим, даний метод залишається суперечливим, особливо йде мова про симуляції, що схиляють поліцейських до незаконних дій.

Підсумовуючи, можна вказати на те, що, з одного боку, у США сформовані значна теоретична база та практичний досвід оцінювання діяльності поліції, однак власне система оцінки діяльності поліції як така на сьогодні відсутня. Незважаючи на відсутність системності в оцінці поліції на національному рівні, в контексті реформування поліції в Україні, надзвичайно цікавим є досвід США у сфері розробки та використання методик дослідження ефективності діяльності правоохоронних органів.

У Великобританії кожен підрозділ поліції складає щорічний план впровадження найвищої якості разом із поліцейським щорічним планом. Через п'ять років існування програми проводиться інспектування підрозділів у цьому ракурсі. Оцінка виконання індикаторів проводиться за правилами так званих «Чотирьох Сі», тобто чотирьох позицій оцінки, до яких належать:

- виклик (складається з двох критеріїв виклику поліції: Чому надається послуга і Чому вона була надана у певний спосіб, а не в інший?);
- порівняння (порівнюються індикатори ефективності служби, кількісні дані, результати досліджень і оглядів, інспекцій і самооцінки, показники інтерв'ювання тощо);
- консультація (огляд скарг, інтерактиви з мережі, референдуми, аналіз потреб громадськості, зустрічі з громадянами, використання консультаційних документів й ін.);
- змагання (змагання за якість послуг між найбільш широким спектром поліцейських підрозділів, включаючи громадські об'єднання, які виконують правоохоронні функції. Основне завдання - продемонструвати, що послуги, які надаються, є конкурентоспроможними).

Важливим інститутом, що забезпечує оцінку діяльності органів поліції на місцевому рівні в Англії та Уельсі, є комісари з питань поліції та злочинності. Ця посада є достатньо специфічною; комісари з питань поліції та злочинності обираються населенням території, яку обслуговує відповідний поліцейський підрозділ. Завданням комісарів з питань поліції та злочинності є забезпечення ефективності діяльності відповідного поліцейського підрозділу. При цьому, хоча комісар визначає загальні напрями діяльності поліцейського підрозділу та контролює їх виконання, безпосереднє керівництво поліцейським підрозділом здійснює головний констебль, який є кадровим поліцейським. Поставлені перед комісаром завдання, в основному, досягаються двома способами:

- 1) за рахунок формування планів поліцейської діяльності та протидії злочинності;
- 2) за рахунок управління фінансуванням діяльності поліцейського підрозділу.

Британське законодавство не встановлює детальної форми плану поліцейської діяльності, однак містить низку вимог до його змісту. Він має містити:

- 3) цілі у сфері поліцейської діяльності та протидії злочинності;
- 4) основні поліцейські заходи, що має здійснити поліцейський підрозділ;
- 5) фінансові та інші ресурси, які планується надати поліцейському підрозділу;
- 6) способи, якими керівництво поліції доповідатиме комісару про свою діяльність;
- 7) критерії та методи, за допомогою яких оцінюватиметься якість роботи поліції;
- 8) умови надання грантів за зниження рівня злочинності.

Звідси можна говорити про доволі широкий спектр показників, які беруться до уваги під час оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів США та Великобританії. Причому ефективність діяльності органів поліції наведених країн включає в себе як кількісні, так і якісні показники роботи, що можуть запозичуватися у тому числі з незалежних статистичних джерел.

Разом із тим загальна ефективність поліцейської діяльності в Канаді вимірюється за такими параметрами:

- відсоток канадців, які задоволені роботою поліції щодо створення безпечної держави та охорони прав громадян;
- індекс «тяжкості» злочинних проявів (зокрема, аналізу піддаються всі кримінальні правопорушення, у тому числі у сфері безпеки дорожнього руху та протидії наркозлочинності);
- загальний показник (рейтинг) злочинності в Канаді на 100 000 населення. На відміну від наведених вище держав, система поліції Франції відрізняється високим рівнем централізації, що відбивається й на системі її оцінки.

Діяльність поліції, як і багатьох інших органів державної влади, оцінюється передусім для визначення ступеню виконання завдань, що висуваються перед нею урядом (відомі як міністерські місії). При цьому, французький підхід до оцінки поліції передусім фокусується на ефективності використання нею бюджетних коштів. Так, звіт про ефективність діяльності поліції та проект діяльності на наступний рік (як і інших органів державної влади) додається до проекту бюджету; ці документи виступають обґрунтуванням бюджетних призначень.

Разом з іншими органами, підпорядкованими Міністерству внутрішніх справ Франції (передусім, жандармерією) Національна поліція Франції працює в рамках міністерської місії «Безпека», а її дії конкретизуються у програмі «Національна поліція». Слід наголосити, що поширеним пунктом критики системи оцінки поліції у Франції є відсутність показників, що характеризують громадську думку стосовно її діяльності. При цьому, систему оцінки зокрема та систему управління в цілому часто порівнюють з її британським аналогом; зокрема, дослідники вказують на парадоксальну ситуацію: при тому, що рівень насильницьких злочинів у Франції нижчий, ніж у Великобританії чи США, рівень довіри до поліції в останніх двох країнах значно вищий. Окрім цього, слід наголосити на високому рівні централізованості системи оцінки, що не дозволяє враховувати регіональні особливості та потреби і очікування місцевих громад у сфері безпеки при вимірюванні ефективності діяльності поліцейських підрозділів.

Оцінка ж роботи поліції Польщі складається з оцінки кожного підрозділу, використовуються різні підходи й критерії. Проте їх аналіз дає можливість стверджувати, що показники ефективності насамперед залежать від об'єктивної статистики щодо кількості злочинів та результатів опитування населення, які проводяться незалежними соціологічними інститутами і впливають на розробку планів роботи поліції.

Підсумовуючи, можна вказати на те, що, з одного боку, у США сформовані значна теоретична база та практичний досвід оцінювання діяльності поліції, однак власне система оцінки діяльності поліції як така на сьогодні відсутня. Незважаючи на відсутність системності в оцінці поліції на національному рівні, в контексті реформування поліції в Україні, надзвичайно цікавим є досвід США у сфері розробки та використання методик дослідження ефективності діяльності правоохоронних органів.

Система оцінки поліції у Великобританії поєднує як децентралізований підхід, що дозволяє враховувати очікування та побажання місцевих громад, та централізований підхід, який дозволяє державі ефективно реалізовувати політику у правоохоронній сфері. Це, а також комплексність оцінки, дозволяє дослідникам відносити систему оцінку поліції в Англії та Уельсі до кращих міжнародних практик у даній сфері.

Слід наголосити, що поширеним пунктом критики системи оцінки поліції у Франції є відсутність показників, що характеризують громадську думку стосовно її діяльності. При цьому, систему оцінки зокрема та систему управління в цілому часто порівнюють з її британським аналогом; зокрема, дослідники вказують на парадоксальну ситуацію: при тому, що рівень насильницьких злочинів у Франції нижчий, ніж у Великобританії чи США, рівень довіри до поліції в останніх двох країнах значно вищий. Окрім цього, слід наголосити на високому рівні централізованості системи оцінки, що не дозволяє враховувати регіональні особливості та потреби і очікування місцевих громад у сфері безпеки при вимірюванні ефективності діяльності поліцейських підрозділів.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРИВАТНИМИ ПРАВАМИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА

*Гуртова К. М., викладачка кафедри
фундаментальних та юридичних дисциплін факультету №6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Протягом всієї історії людства постійно виникає ситуація, за якої суб'єкт права, зовні спираючись на суб'єктивне право, використовуючи своє певне становище, забезпеченого цим правом, допускає протиправне використання свого права стосовно особи, якій завдається шкода. Це правове явище в науковій літературі називають «зловживання правом». Виходить, що використовуючи суб'єктивне право суб'єкт права використовує його для здійснення протиправної дії стосовно іншої особи. Іншими словами, при зловживанні приватними правами суб'єкт права використовує суб'єктивні права всупереч їх призначенню та правам, інтересам інших осіб.

По-перше, на сьогодні є чимало визначень поняття «зловживання правом», які висвітлюють однастайність вчених щодо його загальних характеристик.

Зокрема, спосіб реалізації суб'єктивного права всупереч його змісту, завдання шкоди іншим учасникам суспільних відносин [1, с. 6]; протиправність, корисливість, недобросовісність тощо [2, с. 2]. Таким чином, під зловживанням правом слід розглядати конкретні дії суб'єкта права під час реалізації своїх суб'єктивних прав, результатом яких є завдання шкоди іншим учасникам суспільних відносин.

По-друге, будь-яке суб'єктивне право, в тому числі приватне, допускає множинність варіантів можливої поведінки суб'єкта права. В національному законодавстві не можливо заборонити абсолютно все, тому межі реалізації суб'єктивних прав, як правило, розмиті. На це зокрема, вказує ч. 1 ст. 13 Цивільного кодексу України - цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства [3]. Саме у тих випадках, коли дія виходить за межі змісту суб'єктивного цивільного права, але при цьому не порушує прямих заборон, установлених законодавством і виникає потреба в концепції «зловживання правом» [4; 5, с. 34; 6, с. 117].

Відповідаючи на питання, як і хто може визначити межі суб'єктивного права, слід наголосити на важливості ролі суду, який під час розгляду конкретної ситуації аналізує всі фактичні обставини справи, особливу увагу приділяючи протилежним інтересам сторін. Особливу увагу приділяється меті, яка покладається суб'єктом права при реалізації суб'єктивного права. Якщо суб'єкт права використовує своє суб'єктивне право всупереч меті реалізації суб'єктивного права або явно непропорційним до цієї мети, має місце зловживання правом [4; 7, с. 19].

По-третє, аналіз юридичної літератури, судової практики дозволяє зробити висновок про видове різноманіття зловживання правом в межах загального поділу приватного права на матеріальне (зловживання суб'єктивними правами у цивільному, корпоративному, сімейному праві тощо) та процесуальне право (зловживань процесуальними правами у цивільному та господарському судочинстві).

Вказані правові конструкції відрізняються як по суті, так і за правовими наслідками щодо їх застосування судом. При зловживанні процесуальними правами суд має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання, позов, чи застосувати інші заходи процесуального примусу. Натомість правовим наслідком зловживання матеріальними (цивільними) правами може бути, зокрема, відмова у захисті цивільного права та інтересу, тобто відмова в позові [8, 9].

Говорячи про зловживання правом у матеріальному праві, необхідно зазначити, що загальноновизнаним та законодавчо закріпленим є визначення «зловживання правом» у цивільному праві як дії суб'єкта права, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, довіллі або культурній спадщині (чч. 2-3 ст. 13 Цивільного кодексу України [3]). Це положення Цивільного кодексу України [3] розвиває правило ст. 23 Конституції України [10], згідно з якою кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при

цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [11].

Аналіз ч. 3 ст. 13 «Межі здійснення цивільних прав» Цивільного кодексу України [3] також дозволяє говорити про два види зловживання правом:

1) навмисне завдання шкоди іншій особі у процесі реалізації свого права (дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі) - шикана;

2) зловживання правом, пов'язане з використанням недозволених форм його реалізації, але в рамках загального дозволеного типу поведінки щодо цього права (зловживання правом в інших формах).

В свою чергу, слід наголосити, що зловживання процесуальними правами у процесуальному праві має безпосередній зв'язок останнього із матеріальним правом, що має свій прояв у дотриманні загальних засад цивільного законодавства. Зокрема, справедливість, добросовісність та розумність (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України [3]), не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах (ч. 3 ст. 13 ЦК України [3]). У разі недодержання особою при здійсненні своїх прав вимог, які встановлені частинами другою - п'ятою ст. 13 ЦК України, суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом (ч. 6 ст. 13 ЦК України [3]).

Аналіз юридичної літератури дозволяє зробити висновок про існування загальнотеоретичних конструкцій щодо розуміння «зловживання процесуальними правами» в межах двох підходів. Перший підхід стосується визначення «зловживання процесуальними правами» як використання процесуальних прав не за призначенням (свідоме перекручення, порушення функціонального призначення суб'єктивного цивільного процесуального права, що утворює поведінку, спрямовану на досягнення противоправної мети; реалізація (здійснення) процесуального права, що спрямоване проти правильного і своєчасного розгляду справи, рівноправності сторін або порушення інтересів зустрічної сторони [12, с. 119]), другий розглядає «зловживання процесуальними правами» як різновид процесуального правопорушення (складається з противоправного, несумлінного та неналежного використання особою, яка бере участь у справі (її представником), належних їй процесуальних прав виражається у винних процесуальних діях (бездіяльності), що зовнішньо відповідають вимогам процесуальних норм, однак здійснених з корисливим або особистим мотивом завдає шкоду інтересам правосуддя та (або) інтересам осіб, які приймають участь у справі тягне за собою застосування заходів процесуального примусу [13]).

Таким чином, слід визнати, що зловживання правом є специфічним видом юридично значимої поведінки суб'єкта права, що наносить шкоду учасникам суспільних відносин.

Література:

1. Мілетич О. О. Зловживання правом: теоретико-прикладний аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2015. 18 с.
2. Буроменська Н. Л. Поняття і правова природа принципу заборони зловживання правом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2021. 247 с.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Карнаух Б. Зловживання правом та його правові наслідки. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/9/7.pdf>.
5. Резнікова В. В. Зловживання правом: поняття та ознаки. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 23-35.
6. Рубашенко М. А. Зловживання правом як загально-правова категорія: допустимість, сутність, кваліфікація. *Юридичний журнал*. 2010. № 4. С. 110-119.
7. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2016. International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), Rome. 460 pp.
8. Постанова Верховного Суду від 03.06.2020 р. № 318/89/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89675396>.
9. Постанова КЦС ВС від 03.06.2020 р. № 318/89/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89675396>.
10. Конституції України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/gdyl>.
11. Осадчук С. С., Осадчук Н. Ю. Форми зловживання цивільним правом. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4 (8). С. 68-77. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/18279/1/%D0%9E%D1%81%D0%B0%D0%B4%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%A1..pdf>.
12. Балок М. І., Луспенник Д. Д. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції. Харків : Харків юридичний, 2008. 708 с.
13. Діброва Г. Практика апеляційного господарського суду у процесуальному реагуванні на зловживання процесуальними правами. URL: <http://surl.li/dijas>.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Севрук В. А.,

Аспірант Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
orcid.org/0000-0001-9170-4940

Результати аналізу наукових джерел та досліджень вказують на те, що вчені акцентують увагу на питанні визначення оптимальних педагогічних умов для формування та розвитку особистості майбутніх фахівців різних спеціальностей у вищих навчальних закладах. Наприклад, у дослідженні Максимчука Л.

та Романишиної Л. (2) розглядаються сутність та особливості використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників. Левчук Н. (1) досліджує процес розвитку економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органів Державної прикордонної служби України, а Полторак С. (4) досліджує формування умінь командира підрозділу у майбутніх офіцерів МВС України.

Важливим аспектом при визначенні оптимальних педагогічних умов для формування педагогічної культури майбутніх офіцерів СВУ є врахування специфіки організації освітнього процесу, методичної та наукової роботи у вищій військовій школі. Монастирський В розглядає врахування педагогічних умов у військово-професійній підготовці майбутніх офіцерів ЗСУ та правоохоронних органів держави у військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів (3). Також підготовка курсантів ВВНЗ до професійної діяльності, базуючись на праксеологічному підході, досліджується Шабалдаком А. (5).

Науковим підґрунтям у визначенні педагогічних умов для формування та розвитку різних аспектів культури майбутніх офіцерів є характеристика педагогічних чинників.

З метою покращення якості військово-професійної та гуманітарної підготовки курсантів та слухачів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), були визначені та науково обґрунтовані педагогічні умови для формування педагогічної культури майбутніх офіцерів сухопутних військ під час вивчення гуманітарних дисциплін. Виокремимо ці умови: систематична мотивація курсантів ВВНЗ і формування у майбутніх офіцерів СВ ціннісного ставлення до набуття педагогічної культури; розширення когнітивного складника педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ шляхом активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів у вивченні гуманітарних дисциплін з використанням інтерактивних технологій; формування практичних умінь і навичок оптимальної взаємодії у військовому колективі на рівні вияву педагогічної культури майбутніх офіцерів СВ у змодельованих інтерактивних ситуаціях; створення оптимального інтерактивного освітнього середовища для апробації курсантами сформованого рівня педагогічної культури з метою визначення шляхів педагогічного самовдосконалення майбутніх офіцерів СВ.

Для реалізації першої педагогічної умови та досягнення високого рівня мотиваційно-аксіологічного аспекту педагогічної культури майбутніх офіцерів Сухопутних військ, важливо створити навчальне середовище, в якому курсанти матимуть можливість виразити свою зацікавленість та ціннісне ставлення до формування педагогічної культури у інтерактивних взаємодіях. Для цього рекомендується використовувати інтерактивні методи, що дозволяють:

- оцінити початковий рівень педагогічної культури майбутніх офіцерів сухопутних військ на ранніх стадіях навчання;
- визначити їхній інтерес та пізнавальну зацікавленість у формуванні та вдосконаленні власної педагогічної культури;

- розуміти потребу курсантів у підвищенні рівня педагогічної культури як внутрішню необхідність та ціннісне ставлення до активного виявлення педагогічної культури;

- створити умови для задоволення цих потреб, перетворивши звичайні гуманітарні заняття у співпрацю, спрямовану на активну діяльність з формування педагогічної культури.

Ці кроки сприяють створенню зазначеного навчального середовища, яке допомагає курсантам виявити свою мотивацію та ціннісне ставлення до педагогічної культури через інтерактивні взаємодії міжособистісного спілкування.

Актуальністю дослідження є реалізація третьої педагогічної умови, яка передбачає формування практичних умінь і навичок оптимальної взаємодії у військовому колективі з проявом педагогічної культури майбутніх офіцерів сухопутних військ у сценаріях інтерактивних ситуацій, взаємодіючи з іншими педагогічними умовами. Саме в реальних діях виявляються і вирішуються суперечності творчої самореалізації особистості, що передбачає наявність інтересу, ініціативи, здібностей, особистої свободи, самостійності, відповідальності та бажання до самовдосконалення. Ці показники виступають як вияв мотиваційної сфери педагогічної культури.

Для реалізації цієї педагогічної умови використовуються різноманітні інтерактивні підходи, такі як участь курсантів у диспутах, дискусіях, психолого-педагогічних іграх, тренінгах тощо. Ці дії надають майбутнім офіцерам можливість продемонструвати толерантну поведінку в міжособистісних відносинах, засновану на психолого-педагогічних знаннях про побудову продуктивних та ефективних стосунків.

Визначені педагогічні умови нерозривно пов'язані з іншими процесами гуманітарної підготовки майбутніх офіцерів сухопутних військ, такими як методологічні підходи, принципи та закономірності формування педагогічної культури у курсантів ВВНЗ, використання інтерактивних технологій, структура педагогічної культури і її результати. Цей взаємозв'язаний комплекс вимагає моделювання відповідного процесу, що підкреслює важливість розробки структурно-функціональної моделі формування педагогічної культури майбутніх офіцерів сухопутних військ під час вивчення гуманітарних дисциплін.

Література:

1. Левчук, Н. (2017). Педагогічні умови розвитку економічної компетентності у майбутніх магістрів управління органів Державної прикордонної служби України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*, 2 (9), 177–191.

2. Максимчук, Л. В., Романишина, Л. М. (2012). Педагогічні умови застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 1, 23–29.

3. Монастирський, В. М. (2019). Педагогічні умови військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів збройних сил України та правоохоронних

органів держави у військових навчальних підрозділах ЗВО. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки, 1, 165–170.

4. Полторак, С. Т. (2003). Педагогічні умови формування умінь командира підрозділу у майбутніх офіцерів МВС України: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Нац. акад. прикордон. військ України ім. Б.Хмельницького. Хмельницький, 18.

5. Шабалдак, А. В. (2017). Педагогічні умови підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на основі реалізації праксеологічного підходу *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*, Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_3_21

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

*Байштан К. А., студент 2 курсу факультету
морського права та менеджменту НУ «ОМА»*

*Науковий керівник: Варинський В. О.,
доцент кафедри філософії НУ «ОМА», к.ю.н.*

Важливим елементом у процесі становлення й соціалізації кожної держави є гарантування та дотримання прав і свобод людини і громадянина, адже це дозволяє задовольняти свої потреби та реалізовувати власний потенціал у різних сферах суспільного життя. Рівень їх гарантування визначає рівень демократичного розвитку будь-якого суспільства. Особливе місце в системі прав і свобод людини і громадянина посідають саме конституційні права і свободи, які разом із відповідними обов'язками встановлено в основному законі кожної держави. [8, с. 381].

У конституціях, як правило, зосереджено загально визнані та найбільш важливі громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні, культурні та інші права і свободи. У такий спосіб конституцієдавець визначає правовий статус людини і громадянина та регламентує діяльність усіх суб'єктів права.

В українському законодавстві на конституційному рівні закріплено комплекс прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, реалізація яких забезпечує функціонування держави на демократичних, соціальних та правових засадах. Хоча конституційні права і свободи наділені найвищою юридичною силою, більшість із них не є абсолютними, адже їх здійснення може бути обмежене законом. Таке обмеження допускається в інтересах захисту здоров'я та моральності населення, національної безпеки, територіальної цілісності держави, прав і свобод громадян, а також для охорони громадського порядку, запобігання злочинів, з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами отримати інформацію неможливо,

попередження розголошення інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя [8, с. 381].

Проте, досліджуючи це питання, слід звернути увагу на ту обставину, що обмеження основних прав і свобод в умовах особливих правових режимів визначаються відповідно до Конституції України [5], законів «Про правовий режим надзвичайного стану» [7] та «Про правовий режим воєнного стану» [6], а також інших законів України.

Розглядаючи особливості захисту прав людини в умовах воєнного стану, в першу чергу, варто з'ясувати, що ж слід розуміти під цим станом. У юридичній літературі та законодавстві України надається достатньо широкий перелік визначень цього явища. Зупинимось з на наступному підході: «воєнний стан – це особливий правовий режим, який встановлюється в державі або в окремих її місцевостях. Уведення правового режиму надає особливі повноваження органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування порівняно з повноваженнями, встановленими їм законодавством для мирного часу, і створює необхідні умови для здійснення цих особливих повноважень, а також концентрації всіх необхідних ресурсів для забезпечення оборони держави» [2, с. 10].

Слід зазначити, що запровадження особливого правового режиму завжди, зокрема воєнного стану, є потенційною загрозою для основних прав і свобод, саме тому чинне законодавство України містить низку важливих гарантій охорони прав людини. Зокрема, передбачені названим Законом обмеження конституційних прав і свобод громадян, які можуть бути застосовані за умов надзвичайного та воєнного стану, є вичерпними й розширеному тлумаченню не підлягають.

Термін їх застосування не може перевищувати терміну, протягом якого триває надзвичайний чи воєнний стан. В умовах надзвичайного та воєнного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, зазначені у ч. 2 ст. 64 Конституції України [8, с. 382; 2].

Так, відповідно надзвичайний стан може бути введено на строк не більш ніж 30 діб і не більш ніж 60 діб в окремих її місцевостях. У разі необхідності надзвичайний стан може бути продовжений Президентом України, але не більш ніж на 30 діб. Указ Президента України про продовження дії надзвичайного стану набирає чинності після його затвердження Верховною Радою України [8, с. 382; 3].

Однак є й гарантії прав людини і громадянина під час введення особливого правового режиму. Так, у разі дії надзвичайного чи воєнного стану це не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання, для будь яких обмежень права на життя, на свободу думки, совісті, релігії в розумінні цих прав і свобод, прийнятому в Міжнародному пакті про громадянські й політичні права й у законах України. А будь-які спроби використати введення надзвичайного стану для

захоплення влади або зловживання нею тягнуть за собою відповідальність згідно із законом [8, с. 382; 1, с. 111].

Зважаючи на введення військового стану у нашій державі, наріжним питанням сьогодення виступає налагодження зв'язку і чіткої взаємодії між усіма органами державної влади та посадовими особами при виконанні своїх обов'язків. Водночас, не можна допустити використання воєнного стану в Україні будь-якими силами у своїх політичних інтересах, у т. ч. з метою скасування виборів або перенесення їх термінів. За умови дотримання цих вимог воєнний стан, що запроваджено в Україні мінімально позначиться на обмеженні прав громадян України та фактично не зачіпатиме їх інтереси та повсякденний побут. В іншому разі може виникнути реальна загроза гострої внутрішньої кризи в країні з непередбачуваними наслідками.

Тож маємо зазначити, що у сучасному світі застосування обмежень прав і свобод людини є одним з ґрунтовних елементів взаємовідносин людини з державою. Це здійснюється з метою знаходження компромісу між суспільством і державою, яке проявляється у захисті особи, прав і свобод інших осіб від свавілля. В Україні ця теза закріплена на рівні Конституції у статті 23.

Тому можемо зробити наступний висновок, що обмеження основних прав і свобод особи являє собою правомірне, цілеспрямоване кількісне та якісне применшення у процесі правореалізації тих можливих моделей поведінки (правомочностей), які складають основне право (свободу) особи, з боку інших осіб. Воно має виключно законний, тимчасовий, цільовий, недискримінаційний, суспільно корисний характер і полягає у звуженні обсягу і змісту фундаментальних потенційних можливостей особи. Можливість обмеження основних прав і свобод людини державою передбачено фактично у всіх міжнародно-правових актах, які регламентують права людини й основоположні свободи. Кожен договір визначає межі можливих обмежень та вичерпний перелік підстав для них, а також установлює низку прав, які за будь-яких обставин не можуть бути обмежені.

Література:

1. Демків Р.Я. Конституційне право України: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2012. 332 с.
2. Кириченко С. О., Лобко М. М., Семененко В. М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. Наука і оборона. 2019. № 2. С. 9-16.
3. Конституційне право України: Підручник. 11-е видання: (присвячене 30-ій річниці заснування юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет») перероблене та доповнене. Ужгород. РІК-У, 2023. 536 с.
4. Конституційне право України. Повний курс. навч. посіб. Київ. Юрінком Інтер. 2018. 556 с.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 20.02.2023).

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 20.08.2023)

7. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення 20.02.2023)

8. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 381-384.

СУТНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОГО ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЬОВАНОЇ ПОСТАВКИ

***Вандоляк В.А.,**
аспірант НА СБУ*

Важливе місце у формуванні теоретичного підґрунтя та практики реалізації державної політики у сфері протидії розвідувально-підбивній та іншій протиправній діяльності займає визначення принципів зазначеної діяльності.

Принципи будь-якої діяльності – це основні керівні положення, сформульовані у вигляді певних правил, на яких вона базується [1, с. 38]. Ураховуючи зазначене, вироблення та розвиток теоретичного підґрунтя щодо розуміння сутності, змісту, системи принципів відіграє важливу роль для будь-якої сфери державної політики, у тому числі й такої, що визначає концептуальні основи проведення заходів з протидії розвідувальній, терористичній та іншій протиправній діяльності спеціальних служб іноземних держав.

Ураховуючи те, що контрольована поставка є ефективним засобом протидії загрозам державній безпеці України, що здійснюється уповноваженими оперативними підрозділами шляхом реалізації наданих їм положеннями чинного законодавства прав у сфері контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, визначення принципів її правозастосування є важливим як для розвитку відповідних фундаментальних наукових досліджень, так й оптимізації правового та організаційного забезпечення діяльності уповноважених органів державної влади забезпечувати державну безпеку.

Слід зазначити, що принципи правозастосування контрольованої поставки виступають як вираження об'єктивних закономірностей боротьби із загрозливою для державної безпеки України діяльністю у формі основних правил її ведення. Як керівні ідеї правового та організаційного забезпечення контрольованої поставки, її принципи мають об'єктивний характер, вони відображають найбільш загальні та глибокі існуючі закономірні зв'язки. У той же час, незважаючи на важливу роль принципів у формуванні фундаментальних основ діяльності оперативних підрозділів із забезпечення державної безпеки, у

наукових джерелах не існує однастайності думок щодо визначення та сутності принципів правозастосування контрольованої поставки. Хоча, важливе значення принципів, як основоположних засад протидії уповноваженими оперативними підрозділами розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб, визначена національним законодавцем шляхом їх закріплення у нормах Законів України «Про Службу безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність» та інших нормативно-правових актах, що становлять правову основу діяльності СБ України.

Звертаємо увагу на те, що у юридичній науці й досі точиться дискусія щодо розуміння сутності та змісту її принципів. Так, окрема група науковців вважає, що принципи є сферою правосвідомості, правової ідеології та науки [2, с. 22], інша група науковців відносить їх до змісту досить широко визначеного чинного права [3, с. 3]. А. М. Колодій у монографії «Принципи права України» зазначає, що будь-які принципи – продукт людської діяльності. Вони є соціальним явищем – як за джерелом походження, так і за змістом [4, с. 44].

У філософському розумінні принцип (від лат. *principium* - основа) – це основа, початок, керівна ідея про найбільш істотні закономірності, що мають основне значення [5, с. 519].

Ураховуючи загальні теоретичні, філософські підходи до розуміння принципу та результати наукових розвідок основоположних засад діяльності органів державної безпеки, під принципами правозастосування контрольованої поставки в інтересах забезпечення державної безпеки України слід розуміти основоположні засади реалізації передбаченого законодавством права уповноважених суб'єктів здійснювати контроль за переміщенням товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених до обігу, що відображають об'єктивні закономірності протидії загрозам державній безпеці України.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначає, що ця діяльність ґрунтується на принципах верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини [6]. Проте, ні в Основному Законі держави, Конституції України, ні в нормах законодавства, що регулює оперативно-розшукову діяльність не міститься визначення принципів ОРД, їх змісту, системи тощо. У той же час, І.Р. Шинкаренко вважає, що наведені у положеннях чинного законодавства принципи ОРД мають загальний характер та не розкривають особливої сутності оперативно-розшукової діяльності [7]. При цьому, доцільно зауважити, що від правильного визначення поняття й змісту принципів діяльності оперативних підрозділів залежить вся побудова системи роботи правоохоронних органів, в якій усі принципи взаємопов'язані й взаємоумовлені.

Законом України «Про Службу безпеки України» визначено, що діяльність СБ України, її органів та співробітників ґрунтується на засадах законності, поваги до прав і гідності особи, позапартійності та відповідальності перед народом України [8]. Згідно положень Закону України «Про контррозвідувальну

діяльність», принципами зазначеної діяльності визначено: законність; повага і дотримання прав та свобод людини і громадянина; позапартійність; безперервність; конспірація, поєднання гласних та негласних форм і методів діяльності; адекватність заходів щодо захисту державної безпеки реальним і потенційним загрозам; взаємодія з органами державної влади України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами; підконтрольність та підзвітність відповідним органам державної влади в межах, передбачених законом [9].

Зазначені принципи визначають, що основоположними засадами проведення контрольованої поставки із метою забезпечення державної безпеки є: обов'язковість визнання верховенства права, прав і свобод людини, неухильного дотримання положень чинного законодавства; політична нейтральність та неприпустимість здійснення такої діяльності з урахуванням особистих уподобань, корисливих мотивів; винятковість застосування передбачених чинним законодавством оперативних сил та засобів; раціональне, з урахуванням особливостей виконання завдань, поєднання гласних та негласних сил, засобів, методів виявлення, попередження, припинення злочинних посягань на державну безпеку України.

До класичних сутнісних принципів правової держави відносять: верховенство права; гарантованість прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; законність. Саме зазначені принципи, маючи загальний характер, притаманний усім видам правозастосовної діяльності, повинні стати основоположними засадами побудови системи забезпечення державної безпеки.

У контексті розгляду принципів правозастосування контрольованої поставки у сфері забезпечення державної безпеки, слід звернути увагу, що практикою Європейського суду з прав людини доведено існування нерозривного зв'язку між принципом верховенства права та *принципом дотримання прав людини*. Європейська Конвенція з прав людини та практика Європейського суду з прав людини переконливо доводять необхідність прийняти за аксіому ідею невіддільності прав людини від верховенства права: без захищених прав людини не існує верховенства права, а без верховенства права неможливо досягти захищеності прав та основоположних свобод людини. [10, с. 28]. Дотримання верховенства права та прав людини не обов'язково є синонімічними. Але обидві концепції значною мірою збігаються між собою, а численна низка прав, закріплених у таких документах, як Європейська Конвенція з прав людини, також стосується верховенства права – вочевидь вираженого чи обумовленого [11, с. 180].

Окрім формального втілення цього принципу у ч. 1 ст. 8 Конституції України він знайшов продовження у низці конституційних норм, спрямованих на утвердження та забезпечення прав і свобод людини і громадянина (статті 3, 22), а також у нормах, які визначають межі повноважень органів державної влади (статті 6, 19). Принцип верховенства права є одним із основних принципів функціонування демократичного суспільства та правової держави і по суті

означає обмеження правом держави в особі її органів, визнання пріоритету права перед іншими соціальними нормами, а також визнання пріоритету прав людини і громадянина. Тому є підстави вважати, що принцип верховенства права, який включає в себе принцип неухильного дотримання прав і свобод людини, є принципом проведення будь-яких заходів із протидії загрозам державній безпеці України, що безпосередньо стосується і контрольованої поставки.

Торкаючись розгляду основоположних засад правозастосовної практики контрольованої поставки, вважаємо за доцільне зупинитись, також, на *принципі законності*, який знаходиться у діалектичній взаємодії з принципом верховенства права, як прояв загального й часткового у праві. Проте, нажаль, сучасна наукова позиція щодо проблеми співвідношення зазначених принципів, задекларованих у ст. 8 Конституції України не є однозначною. На проблему співвідношення принципів верховенства права та законності широке коло науковців дивляться через призму взаємовиключних, а не взаємно співіснуючих категорій. Проте, на нашу думку, зазначене потребує переосмислення, так як і необхідність надання якомусь із вказаних принципів переваги, у першу чергу, в сучасному доктринальному виробленні нової парадигми забезпечення державної безпеки України.

Таким чином, принципи правозастосування контрольованої поставки в інтересах забезпечення державної безпеки України повинні: відображати її соціальний та правовий характер; сприяти пізнанню її сутності та змісту; знаходити закріплення та відображення у діючих законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах; підкреслювати самостійний та специфічний характер вказаного заходу; відображати її місце та співвідношення з іншими видами заходів забезпечення державної безпеки України; гарантувати дотримання конституційних прав та свобод людини та громадянина під час організації та безпосереднього проведення вказаного заходу.

Розглядаючи принципи правозастосування контрольованої поставки в інтересах забезпечення державної безпеки України, хотілося б звернути увагу на те, що останні не слід вважати нормами-деклараціями, вони є основоположними структурами, які безпосередньо впливають на зміст інститутів та норм, а також створюють орієнтири для законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють сферу забезпечення державної безпеки України. Чітке виконання принципів правозастосування контрольованої поставки в інтересах забезпечення державної безпеки України значним чином впливає на практику здійснення такого заходу, корегуючи її на користь реалізації прогресивних ідей законності, гуманізму, рівності громадян перед законом тощо.

Література:

1. Основи оперативно-розшукової діяльності / В.О. Глушков, О.А. Білічак, Ю.О. Найдъон. К. : Центр навч. – наук. та наук. – практ. вид. Національної академії Служби безпеки України, 2014. 300
2. Шейндлин Б. В. Сущность советского права. Л. : ЛГУ, 1959. 140 с.

3. Смирнов О. В. Соотношение норм и принципов в советском праве. *Советское государство и право*. 1977. № 2. С. 16–18;
4. Колодій А. М. Принципи права України: [моногр.]. К. : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
5. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди; голов. Ред.. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с;
6. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. [із змінами і доповненнями станом на 01.03.2016]. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. ст. 303.
7. Шинкаренко І. Р., Проблеми удосконалення правового регулювання оперативно-розшукової діяльності. *Кримський юридичний вісник*. 2007. №1. С. 149-180;
8. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. ст. 382;
9. Закон України «Про контррозвідальну діяльність» від 03.04.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. ст. 89.
10. Головатий С.П. Верховенство права : ідея, доктрина, принцип: Автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук; спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». К., 2008. 44 с;
11. Верховенство права (доповідь, схвалена Венеціанською комісією на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 р.) / Право України. 2011. № 10. С. 168-184;

ЩОДО ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕГЛАСНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Фелонюк Ю.В., аспірант НА СБ України

Сучасні процеси трансформації сектору безпеки та правового регулювання його функціонування, зокрема і СБ України, потребують науково-обґрунтованих підходів до визначення засобів забезпечення негласності виконання законодавчо визначених завдань. Зазначене безпосередньо стосується і ОРД, уповноваженим суб'єктом якої є встановлені законодавством оперативні підрозділи СБ України.

Торкаюся зазначеної проблеми, доцільно зауважити, що теоретична розробленість поняття, змісту та класифікації засобів ОРД фактично знаходиться на етапі становлення, що безпосередньо впливає і на стан наукового обґрунтування визначення засобів забезпечення негласності вказаного виду діяльності.

За результатами вивчення наявних наукових здобутків, слід констатувати розуміння засобів ОРД як сукупності об'єктів матеріального світу, за допомогою яких оперативні працівники виконують поставлені задачі та покладені на них обов'язки [3, с. 96].

Погоджуючись у цілому із вказаною науковою позицією, визначення поняття засобів забезпечення негласності ОРД має ґрунтуватись на загально-прийнятому розумінні змісту вказаної категорії. Зокрема, засіб визначається як прийом, спосіб, певна спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось, а також знаряддя, предмети, ліки, гроші, матеріальні цінності, достатки [4, с. 307].

Так, до засобів забезпечення негласності ОРД СБ України слід віднести ті об'єкти матеріального світу, способи, прийоми тощо, що використовуються оперативними підрозділами СБ України для конспіративного вирішення завдань із пошуку та фіксації фактичних даних про розвідувально-підбивну та іншу протиправну діяльність спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб. Зазначене твердження може стати критерієм відокремлення засобів забезпечення негласності ОРД СБ України від інших об'єктів матеріального світу, способів, прийомів, що застосовуються оперативними підрозділами СБ України у виявленні, попередженні та припиненні загрозливих для державної безпеки дій.

Крім того, вироблення поняття та системи засобів забезпечення негласності ОРД СБ України має ґрунтуватися на основоположній сутнісній ознаці зазначеного явища – конспіративному способі реалізації передбачених законодавством прав оперативних підрозділів СБ України шляхом здійснення системи негласних пошукових та контррозвідувальних заходів.

Підсумовуючи отримані результати можна дійти висновку, що засобами забезпечення негласності ОРД СБ України слід вважати спеціально виготовлені (створені) об'єкти матеріального світу, прийоми, дії, що використовуються оперативними підрозділами для здійснення законодавчо врегульованого комплексу дій, спрямованого на створення надійних умов для конспіративного пошуку та фіксації фактичних даних про розвідувально-підбивну та іншу протиправну діяльність спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб з метою вирішення покладених на СБ України завдань.

Слід зазначити, що результати вивчення положень Закону України «Про Службу безпеки України» свідчать про встановлене право використання оперативними підрозділами СБ України для виконання передбачених чинним законодавством завдань зброю та спеціальні засоби. Результати ретельного опрацювання змісту окремих положень Закону України «Про Службу безпеки України», що визначають обов'язки та права підрозділів СБ України, є аргументованим підґрунтям виокремлення засобів, що можуть використовуватись для забезпечення негласності реалізації прав уповноважених оперативних підрозділів. Так, до зазначеної категорії слід віднести: транспортні засоби; добровільне конфіденційне співробітництво із громадянами України та іншими особами; службові приміщення; інформаційні системи та оперативний облік; зброю і спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку, перелік та порядок використання яких регулюється Законом України «Про Національну поліцію» [1, ст. 25]. Ураховуючи положення чинного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», суб'єктом якої є й

оперативні підрозділи СБ України, зазначений вид діяльності здійснюється із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Проте визначення змісту окреслених засобів не відображено в положеннях Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Водночас, діючи за аналогією, ми можемо визначити засоби забезпечення негласності ОРД, виокремлюючи саме те, що може використовуватись оперативними підрозділами СБ України у процесі негласного пошуку та фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій [2, ст. 1]. Так, законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам СБ України, для виконання покладених на них чинним законодавством завдань, надано право використовувати: конфіденційне співробітництво; службові, житлові та інші приміщення; транспортні засоби; автоматизовані інформаційні системи; заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби; засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю [2, ст. 8].

При цьому порядок реалізації переважної більшості прав оперативних підрозділів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», визначається Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України). Ураховуючи викладене, доцільно звернути увагу на встановлені Главою 21 чинного КПК України норми, що регламентують застосування засобів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Зокрема, у ст. 273 КПК України засобами, що використовуються при проведенні НСРД, визначено заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби. З цією метою допускається виготовлення речей і документів, створення та використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій [5, ст. 273]. Таким чином, у вказаній статті без визначення відповідних понять законодавець послуговується принципово новими для вітчизняної теорії й практики кримінального процесу термінами «заздалегідь ідентифіковані, помічені засоби» та «несправжні імітаційні засоби».

У наукових джерелах ідентифікованими (поміченими) засобами визначають об'єкти матеріального світу (речі, предмети, документи), на які для досягнення мети проведення конкретної НСРД заздалегідь було нанесено спеціальну позначку, що унікально їх ідентифікує.

Несправжніми (імітаційними) засобами визначено спеціально виготовлені речі й документи, що повністю або частково наділені ознаками та властивостями матеріальних об'єктів, яких вони заміщують; спеціально утворені підприємства, установи, організації, що використовуються для проведення конкретної НСРД. [6, с. 89].

Водночас враховуючи, що за багатьма об'єктивними ознаками дії, пов'язані зі створенням та використанням спеціально виготовлених документів, а також спеціально утворених підприємств, установ і організацій можуть збігатися з ознаками злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України (ст. 205

«Фіктивне підприємництво», ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання піддроблених документів», ст. 366 «Службове підроблення» тощо), існує потреба у проведенні ґрунтовної науково-правової оцінки обставин, що виключають злочинність діяння. Ураховуючи викладене, засобами, які використовуються оперативними підрозділами СБ України при проведенні НСРД є:

- заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби (спеціально виготовлені речі матеріального світу, документи та організаційні структури, прояв зовнішньої форми яких відтворює ознаки та властивості об'єктів, що вони імітують при виконанні оперативними підрозділами правоохоронних органів покладених на них завдань);

- спеціальні технічні засоби (контролю, спостереження, відбору та фіксації інформації, засоби для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, спеціальне програмне забезпечення);

- конфіденційне співробітництво.

Підсумовуючи зазначене, а також природу НСРД, що бере свій початок з оперативно-розшукових заходів, обґрунтованим є висновок, що визначені при проведенні НСРД засоби є, також, засобами забезпечення негласності ОРД СБ України.

Таким чином, опираючись на результати проведеного аналізу положень законодавства, що регулює проведення СБ України ОРД, до засобів забезпечення негласності ОРД СБ України слід віднести: оперативний облік та інформаційні системи; конфіденційне співробітництво; заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби; спеціальні технічні засоби, що використовуються для негласного отримання оперативної інформації, а також програмне забезпечення та транспортні засоби, необхідні для проведення передбачених законом негласних оперативно-розшукових заходів СБ України; зброя, спеціальні засоби індивідуального захисту й сповіщення про небезпеку, перелік та порядок використання яких регулюється Законом України «Про Національну поліцію».

Література:

1. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2021);
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992. [із змінами і доповненнями станом на 11.09.2020 р.] Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст. 303. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/> (дата звернення: 20.05.2021);
3. Грібов М. Л. Використання засобів забезпечення конспірації при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Форум права*. 2014. № 2. С. 94 – 98. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_2_17.pdf. (дата звернення:

12.05.2021);

4. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол. І. К. Білодід та ін. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 5. 940 с;

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.05.2021);

6. Негласні слідчі (розшукові) дії. Глава 21 Кримінального процесуального кодексу України (в таблицях і схемах): навч. посіб. / Є. Д. Скулиш, В. В. Комашко, С. А. Кузьмін, Ю. О. Найдьон, О. В. Шамара, О. М. Юрченко. Київ. 2014. 102 с.

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Калюжна Є. С., аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ

Проблематика виконання рішень ЄСПЛ в Україні є комплексною та потребує пошуків її вирішення, адже, як відомо, Україна є одним із лідерів антирейтингу країн, щодо яких найчастіше позиваються до ЄСПЛ. Переважна більшість заяв з якими громадяни України звертаються до ЄСПЛ стосується порушення права на справедливий суд. Звертаючись до останньої актуальної статистичної інформації, то у період з 1959 до 2020 року ЄСПЛ виніс 1499 рішень щодо України, в яких 582 справи стосувалися порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, тобто права на справедливий суд [1]. Зазначена статистика, як і підстави звернення громадян України до ЄСПЛ є своєрідним лакмусовим папером, що демонструє нам проблеми національної системи правосуддя в цілому.

Разом із тим, не менш важливим є і питання роботи самого ЄСПЛ та організація діяльності системи правосуддя та держави, щодо виконання рішень вказаного суду. Звернемо увагу на ряд проблемних аспектів у цьому контексті.

Виконання рішень ЄСПЛ в Україні стикається з численними проблемами та зазвичай вимагає багато часу через внутрішні бюрократичні процедури. Протягом цього часу потерпілі можуть продовжувати страждати від порушень прав людини. Крім того, довгий процес реалізації може підірвати довіру громадян до самого суду та системи правосуддя в цілому. Реалізація рішень ЄСПЛ в Україні може займати надто багато часу. Від моменту винесення рішення до його повного виконання часто проходять роки, що ускладнює доступ потерпілих до справедливості та відшкодування. Україна не завжди повністю виконує рішення ЄСПЛ. Часом ці рішення виконуються частково або затягуються у часі. Це може підірвати довіру до системи правосуддя та створити імідж України в світових мас-медіа. Фінансові обмеження можуть

ускладнювати виконання рішень ЄСПЛ та виплату компенсацій потерпілим. Уряд України може стикатися з фінансовими труднощами у забезпеченні фінансування для реалізації рішень. В Україні можуть виникати політичні тиски, пов'язані з рішеннями ЄСПЛ, особливо якщо вони стосуються сенситивних питань або порушень прав людини на високому рівні. Політичний вплив може впливати на швидкість та ефективність виконання рішень. Виконання рішень ЄСПЛ може вимагати змін в українському законодавстві, що може бути складним завданням і вимагати часу. Процес виконання рішень ЄСПЛ часто залишається недостатньо прозорим. Громадськість та ЗМІ не завжди мають доступ до інформації про те, як Україна виконує рішення суду, що ускладнює відповідальність і контроль. У багатьох випадках потерпілі не отримують належну компенсацію та можливості для відновлення своїх прав. Це порушує їхні права на справедливий захист та відшкодування. Всі ці проблемні аспекти потребують комплексних рішень та реформ у сфері правосуддя та адміністрування системи діяльності державних органів, що пов'язані з правоохоронною системою та вчиненням правосуддя.

Як констатовано у рішенні, ухваленому на 1280-му засіданні Комітету міністрів Ради Європи, яке відбулося 7-10 березня 2017 року і стосувалося питань щодо виконання Україною рішень ЄСПЛ, в Україні присутня комплексна проблема невиконання чи затримки виконання національних судових рішень, переважно винесених проти держави та проти державних або підконтрольних суб'єктів, та відсутності ефективного засобу правового захисту у цьому відношенні [2]. Намагаючись вирішити зазначене коло проблемних питань, в серпні 2017 року було створено міжвідомчу робочу групу з вирішення проблемних питань, пов'язаних із виникненням заборгованості держави за рішеннями судів, як тимчасового консультативно-дорадчого органу Кабінету Міністрів України. Основними завданнями вказаної групи було сприяння забезпеченню координації дій центральних органів виконавчої влади з вирішення проблемних питань, пов'язаних із виникненням заборгованості держави за рішеннями судів та виконавчими документами перед фізичними та юридичними особами, а також розроблення плану заходів з виявлення та усунення причин виникнення заборгованості держави, а також запобігання її виникненню [3]. Однак, на засіданні 12-14 березня 2019 року Комітет міністрів Ради Європи констатував, що проблема невиконання або несвоечасного виконання національних рішень, яка лежить в основі ефективної роботи системи правосуддя, зберігається в Україні протягом тривалого часу [4]. Очевидно, що реально проблема залишається актуальною та не вирішується, що призводить до втрати авторитету України, як правової держави. Зауваження Комітету міністрів Ради Європи, наполягали у відсутності реальних кроків, адже на практиці відбувалась декларація намірів, що стало однією із причин того, що постановою Кабінету міністрів України від 1 квітня 2020 р. № 258 міжвідомча робоча група була ліквідована, натомість вказаною постановою була створена Комісія з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини [5]. Україна врахувала зауваження Комітету міністрів Ради Європи, тож завдання, які були поставлені

перед Комісією з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини, спрямовані на реальне усунення проблем, а не лише на їх ідентифікацію.

Розпорядженням Кабінету міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 1218-р була схвалена Національна стратегія розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року [6], яка сприяє вирішенню питань якісного виконання рішень ЄСПЛ в Україні. Серед інших причин, невиконання рішень судів, Національна стратегія також називає відсутність єдиної системи електронної взаємодії між реєстрами судових рішень та автоматизованою системою виконавчих проваджень, документів для забезпечення аналізу і збору інформації про виконання судових рішень; відсутність коштів для забезпечення виплати заборгованості за рішеннями судів; а також відсутність засобів юридичного захисту у зв'язку з невиконанням і тривалим виконанням рішень судів [6].

Загалом, викладене вище свідчить про те, що Україна недостатньо прикладає зусиль для вирішення проблеми якісного та оперативного виконання рішень ЄСПЛ в Україні, що актуалізує подальші дослідження даного напрямку.

Література:

1. Annual report European Court of Human Rights 2020. URL: <https://www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=court/annualreports&> (дата звернення 10.02.2023).

2. 1280th meeting, 7-10 March 2017 (DH). H46-38 Yuriy Nikolayevich Ivanov (Application No. 40450/04), Zhovner group (Application No. 56848/00) v. Ukraine. URL: search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=09000016806ebb56 (дата звернення 10.02.2023).

3. Про утворення міжвідомчої робочої групи з вирішення проблемних питань, пов'язаних із виникненням заборгованості держави за рішеннями судів : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 р. № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 11.02.2023).

4. 1340th meeting, 12-14 March 2019 (DH). H46-29 Yuriy Nikolayevich Ivanov, Zhovner group and Burmych and Others v. Ukraine (Application No. 40450/04). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016809375a0 (дата звернення 11.02.2023).

5. Про утворення Комісії з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2020 р. № 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/258-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 11.03.2023).

6. Про схвалення Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 1218-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2020-%D1%80#n10> (дата звернення 12.03.2023).

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ДО АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

*Книшов В. П., аспірант
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Розвиток громадянського суспільства та участь громадян: Реформа стимулює участь громадян у процесах прийняття рішень, зокрема через громадські ради та консультації.

Боротьба з корупцією: Один із головних аспектів адміністративної реформи - це створення механізмів для запобігання корупції в державних органах, включаючи високі стандарти етики та інші антикорупційні заходи.

Покращення управління та прозорості: Міжнародні стандарти адміністративного права сприяють вдосконаленню управлінських практик, забезпечують права громадян та забезпечують прозорість та відкритість діяльності владних органів.

Залучення інвестицій: Гармонізація законодавства з міжнародними стандартами може сприяти привертанню іноземних інвестицій, оскільки це створює сприятливий правовий середовище.

Міжнародна співпраця: Україна співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями, і гармонізація свого законодавства з міжнародними стандартами сприяє цій співпраці.

Підвищення якості управління: Міжнародні стандарти адміністративного права сприяють впровадженню сучасних управлінських практик. Це може покращити якість державних послуг, забезпечити більшу відповідальність органів влади, та сприяти розвитку правової держави.

Європейські принципи адміністративного права можна розділити на кілька груп, кожна з яких включає конкретні принципи, спрямовані на різні аспекти функціонування адміністративної системи:

Достовірність і передбачуваність (правова визначеність): Ця група принципів включає в себе такі концепції, як принцип верховенства закону, адміністрування через закон, правової компетенції, співмірності. Вони спрямовані на забезпечення достовірності та передбачуваності дій адміністрації, а також на визначення її компетенції та обмежень.

Відкритість і прозорість: Ці принципи передбачають доступність адміністрації для зовнішньої перевірки та нагляду. Вони дозволяють будь-якій особі, яка підпадає під вплив адміністрації, знати підстави такої дії та спрощують проведення зовнішньої перевірки адміністративного впливу.

Підзвітність: Цей принцип передбачає, що адміністрація повинна бути підзвітною перед громадянами та вищими наглядовими органами. Він спрямований на забезпечення верховенства закону, рівності перед законом та відповідальності адміністрації за свої дії.

Результативність та ефективність: Ці принципи орієнтовані на досягнення конкретних результатів та досягнення цілей в діяльності адміністрації. Вони

підкреслюють важливість ефективного та результативного виконання завдань та функцій адміністративної системи.

Ці принципи не лише забезпечують функціонування адміністративної системи на високому рівні, але й сприяють захисту інтересів як держави, так і громадян. Вони гарантують правомірність дій адміністрації та можливість громадян захищати свої права у разі порушення [2, с. 315 с.].

В.К. Колпаков розглядає європейські принципи адміністративного права як складові загального поняття, поділені на дві основні групи:

Європейські принципи адміністративного права щодо організації публічної адміністрації: Ця група принципів стосується організаційної структури та функціонування публічної адміністрації. Сюди можна віднести такі принципи, як прозорість, відкритість, публічна обліковість, компетентність, незалежність судових органів і т. д.

Європейські принципи адміністративного права щодо діяльності публічної адміністрації: Ця група принципів визначає принципи та стандарти, за якими публічна адміністрація повинна здійснювати свою діяльність. Сюди можна включити принципи правової визначеності, рівності перед законом, підзвітності, ефективності і т. д.

Ці принципи є важливими для забезпечення справедливого та ефективного функціонування адміністративних систем у країнах-членах Європейського Союзу та інших європейських країнах. Вони спрямовані на створення єдиного європейського адміністративного простору і забезпечення вищого рівня захисту прав громадян та інтересів держави [5, с.16].

Імплементация має інше значення. За словами Н.М. Пархоменко, імплементация (англ. implementation - "здійснення", "виконання") охоплює процес транспонування актів законодавства, включаючи створення порядку та процедур для їх впровадження (імплементация в узькому розумінні). Крім того, цей процес включає в себе тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права органами державної влади (імплементация в широкому сенсі) [4, с. 339].

Відомий англійський філософ права і представник правового позитивізму Герберт Харт (H.L.A. Hart) визначає поняття "імплементация" (англ. implementation - "здійснення", "виконання") як фактичне втілення міжнародних зобов'язань на національному рівні, а також конкретний спосіб включення міжнародно-правових норм у національну правову систему. Головною вимогою для імплементации є точне дотримання цілей і змісту міжнародного припису. За переконаннями автора, існують різні методи імплементации, такі як інкорпорація, трансформація, загальне, приватне або конкретне відсилання [2, с.111].

Згідно з В.В. Філатовим, імплементация - це складний процес, який має як міжнародний, так і внутрішньодержавний характер і спрямований на поліпшення законодавства через виконання міжнародних зобов'язань країни [5, с. 7]. Цей процес включає в себе методи правотворчості, планування,

координації та контролю з метою наближення національного законодавства до міжнародного [5, с. 11].

Дотримання прав людини: Імплементація міжнародних стандартів також вимагає від України забезпечення дотримання прав людини в усіх сферах діяльності публічної адміністрації. Це включає в себе право на доступ до інформації, захист від корупції, справедливий судовий процес та інші права, які повинні бути забезпечені державою.

Загалом, імплементація міжнародних стандартів адміністративного права є необхідним кроком для покращення адміністративної системи України та забезпечення дотримання прав і інтересів громадян. Створення єдиного процедурного акту для публічної служби та встановлення єдиних стандартів діяльності публічної адміністрації є кроками у напрямку модернізації та підвищення ефективності адміністративного законодавства України.

Література:

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (Дата звернення: 18.03.2023)
2. Харт Г. Поняття права / Г. Харт. - Оксфорд; Великобританія : Видавництво Оксфордського університету, 1994. - 315 с.
3. Про право міжнародних договорів: Віденська конвенція від 23.05.1969 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (Дата звернення: 18.03.2023)
4. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. Часопис Київського університету права. 2012. №1. С. 338 – 342.
5. Філатов В.В. Імплементація міжнародних норм до митного законодавства України : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2012. 16 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Капуляк В. П.,

*викладач кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

В структурі Національної поліції України саме підрозділи ювенальної превенції відіграють провідну роль у забезпеченні прав та свобод дітей. Підрозділи ювенальної превенції є суб'єктом публічного адміністрування оскільки їх діяльність спрямована на виконання законів та інших підзаконних нормативно-правових актів шляхом прийняття рішень та надання в межах компетенції послуг.

На сьогоднішній день, залишається актуальним питання щодо напрямків діяльності підрозділів ювенальної превенції в системі органів публічного адміністрування задля забезпечення прав та свобод дитини в Україні під час правового режиму воєнного стану, адже діти – найбільш незахищена категорія людей, вони залежать від рішень дорослих, непоодинокі випадки, коли вони не можуть самостійно звернутися по допомогу внаслідок порушення їх прав, оскільки не мають навичок та розуміння щодо захисту своїх інтересів, найчастіше діти самостійно переживають душевні та фізичні страждання.

Предмет даного дослідження частково висвітлено у працях українських правознавців, серед яких І.В. Іщенко, С. Ніколайчук, А.І. Берендєєва, А.О. Сухарева, М.В. Корнієнко, О.М. Дручек, Я.В. Костенко.

Однак, наведені дослідження або частково розкривають особливості підрозділів ювенальної превенції в системі органів публічного адміністрування в умовах воєнного стану, або не враховують положення оновленого актуального законодавства у цій сфері. На сьогоднішній день існує потреба в дослідженні та деталізації механізмів захисту прав дитини з боку працівників ювенальної превенції Національної поліції України саме в умовах воєнного стану задля ефективного захисту прав та інтересів дітей.

Під час реалізації функцій публічного адміністрування підрозділи ювенальної превенції повинні дотримуватись принципів публічного адміністрування. Підтримуємо точку зору Л.М. Радченко, що виділяє наступні принципи публічного адміністрування, серед яких: пріоритет державної політики, верховенство права, об'єктивність, пропорційність, не зловживання владою, ефективність, субсидіарність [1]. З урахуванням того, що підрозділи ювенальної превенції є представниками держави, їх діяльність повинна ґрунтуватись відповідно до законів та принципів публічного адміністрування, де механізми здійснення процесу публічного адміністрування є чітко вибудована послідовність дій, впровадження яких забезпечує здійснення публічного адміністрування представниками підрозділів ювенальної превенції.

Відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» від 19 грудня 2017 року № 1044 [2] регламентує основні завдання і повноваження підрозділів ювенальної превенції. Під час правового режиму воєнного стану підрозділи ювенальної превенції здійснюють наступні завдання:

- ✓ *здійснення профілактичної діяльності.* В умовах воєнного стану, ювенальні інспектори продовжують працювати з дітьми-правопорушниками, певними категоріями, які перебувають на обліку, з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- ✓ *ведення профілактичного обліку дітей,* схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;
- ✓ *участь у встановленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення.* Порядок визначення зниклих безвісти дітей та алгоритм розшуку

не змінився – інформація, що надходить на лінію «102», передається до підрозділів територіальних управлінь поліції;

- ✓ *надання практичної психологічної допомоги дітям, які отримали психологічну травму;*

- ✓ *вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності.* Під час війни ця проблема залишається актуальною, оскільки є випадки коли дитина, батьки якої загинули в наслідок бойових дій, самотійно прибувала на більш безпечні території (інколи в інші області чи навіть країни) без супроводу дорослих або коли знайомі чи родичі такої дитини здійснили її евакуацію;

- ✓ *працівників ювенальної превенції залучають до участі у здійсненні евакуації сімей з дітьми та дітей, які опинились в складних життєвих обставинах, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків сімейного типу, вихованців шкіл-інтернатів та санаторних закладів, в яких діти перебувають цілодобово, а також щоб зменшити загрозу життю і здоров'ю дітей, які перебувають в окупації або на території активних бойових дій.*

Отже, реалізуючи свої повноваження в умовах війни перед працівниками ювенальної превенції можуть виникати певні складнощі у забезпеченні повного та всебічного дотримання прав дітей. Окрім вищезазначених завдань, підрозділи Національної поліції в цілому та підрозділи ювенальної превенції зокрема реалізують актуальні напрямки діяльності під час правового режиму воєнного стану, серед них: документування військових злочинів щодо порушення прав дітей, захист прав дітей закордоном чиї права були порушені, здійснення захисту прав дітей в районі ведення бойових дій, здійснення гуманітарної місії, розроблення актів щодо захисту прав дітей враховуючи умови сьогодення, провадження діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини на здобуття загальної середньої освіти.

Література:

1. Радченко. Л.М. Публічне адміністрування: сутність, принципи і механізми. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36061/Radchenko%20L.pdf?sequence=1>

2. Про національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 1 серпня 2023 року).

3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 1 серпня 2023 року).

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ТА ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ

*Нікітін А. А., кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Однією з найважливіших складових державотворення, забезпечення національних інтересів майже в усіх сферах суспільного й державного життя є функціонування сектору безпеки й оборони. Одним з провідних суб'єктів сектору безпеки й оборони слід вважати Національну поліцію України, яка у своїй повсякденній діяльності виконує, порівняно з іншими суб'єктами, найбільшу кількість завдань щодо забезпечення громадської безпеки та порядку, підтримуючи стан захищеності національних інтересів, прав і свобод людини та громадянина від значної кількості загроз.

Суб'єктами сектору безпеки й оборони є: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, а також інші державні органи й органи місцевого самоврядування, які здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки й оборони.

Нині, попри виняткову складність соціально-політичної, економічної і криміногенної ситуації, діяльність Національної поліції слід розглядати як один з основних та ефективних інструментів державної політики у сфері функціонування сектору безпеки й оборони, особливо внутрішньої безпеки держави, що обумовлює й характеризує її місце серед інших суб'єктів цих суспільних відносин.

Проблема організації діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО частково висвітлена у працях українських правознавців. Так, В.В. Безега розглянув правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО, визначив поняття, та з'ясував види та форми взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами сектору безпеки й оборони. Встановив шляхи вдосконалення діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО [1, с. 56-65]. Батраченко, О.В. здійснив аналіз особливостей забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку, встановив рівні та види, форми та методи

правоохоронної діяльності Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, як одного з елементів сектору безпеки й оборони, охарактеризував правовідносини взаємодії і координації у сфері забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку [2, с. 67-75]. Ліпкан В.А. розкрив зміст національної безпеки як об'єкта адміністративно-правової науки, дослідив зміст і структуру адміністративно-правових відносин у сфері національної безпеки, обґрунтував необхідність побудови загальної теорії національної безпеки [3, с. 48-53]. Наведені праці або частково розкривають організацію діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО, або не враховують положення оновленого законодавства у цій сфері. На сьогодні існує потреба в дослідженні та деталізації організації діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО.

Основні завдання у діяльності поліції щодо забезпечення СБО можемо виділити наступні: захист конституційних прав і свобод громадян, суспільства та держави в цілому; охорона суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу держави; збереження та охорона чинного конституційного ладу; боротьба зі злочинністю, зниження рівня злочинності та тяжкості злочинів; гарантування державного захисту прав і свобод людини і громадянина; служіння суспільству шляхом підтримання публічної безпеки і порядку; сприяння безпеці та зниження кількості випадків громадських заворушень; підвищення рівня безпеки населення.

Під час виконання поставлених задач поліція повинна дотримуватись загальних вимог, принципів які закріплені в нормативно-правових актах та є обов'язковими для виконання. Принципи діяльності поліції – є основними положеннями, які закріплені як в національному законодавстві так і в міжнародному, які ратифіковані вищим законодавчим органом влади нашої держави.

Підтримуємо думку В.О. Куценко, що ж до забезпечення безпеки України, на що саме і спрямована діяльність НПУ, повинно ґрунтуватися на наступних принципах: пріоритетність безпеки народу України, збалансованість діяльності у сфері забезпечення безпеки України, безперервність (розроблення та реалізація заходів щодо підвищення національної безпеки), активність та інтелектуальність, адекватність, оперативність, поєднання об'єктивного та суб'єктивного, режимність тощо [4, с. 249].

Нині діючі принципи, якими керуються органи НПУ відповідають вимогам СБО та дотримання прав людини правоохоронними органами, що характерні для нашої держави. Мова йдеться саме про ті з них, що містяться у Розділі 2 Закону № 580-VIII, серед яких:

- принцип верховенства права;
- принцип дотримання прав і свобод людини;
- принцип законності;
- принцип відкритості та прозорості;
- принцип політичної нейтральності;
- принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства;

- принцип безперервності.

Принципи діяльності НПУ як суб'єктів СБО є стабільні, перевірені на практиці як у розвинутих міжнародних, європейських країнах так і в нашій державі. Вони є провідними положеннями, якими можуть і повинні керуватися поліцейські при захисті та збереженні прав і свобод особи. Серед вищезазначених принципів пріоритетними визначаємо принцип захисту прав і свобод людини й громадянина, законність і верховенство право.

Отже:

- необхідно деталізувати та розмежувати повноваження між підрозділами НПУ щодо захисту та забезпечення безпеки держави, а також закріплення видів відповідальності працівників поліції щодо неналежного виконання повноважень;

- пропонуємо передбачити в робочих програмах навчальних дисциплін закладів освіти зі специфічними умовами навчання теми, які б були присвячені саме організації діяльності підрозділів Національної поліції у сфері СБО, залучати до практичної складової представників закордонних держав з досвідом роботи у сфері СБО;

- забезпечення функціонування сектору безпеки й оборони органами та підрозділами Національної поліції – це законодавчо встановлений комплекс заходів правового, організаційного та фінансового характеру, який спрямований на виконання завдань і функцій щодо захисту державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру органами та підрозділами Національної поліції.

Література:

1. Безега В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Київ. 2020. С. 311

2. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку. Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Суми. 2017. С. 218

3. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. Монографія. Київ. 2003. С. 600

4. Кущенко В.О. Національна безпека України в сучасних умовах євроінтеграції. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2017 року): у 2 т. Київ. Національна академія прокуратури України. С. 249

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УКРАЇНІ

*Думітрашко В. М., аспірант
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Державна політика в галузі дорожнього руху та його безпеки має переважно адміністративно-правовий характер і, зазвичай реалізується через законодавство, програмні акти та стратегічні концепції.

В Україні до забезпечення безпеки дорожнього руху має відношення велика кількість різних міністерств та відомств, кожне з яких практично здійснює найрізноманітніші заходи з профілактики дорожньо-транспортних пригод, розробляє пов'язані з вирішенням цієї проблеми внутрішні відомчі нормативи та контролює їх виконання.

Проте процес дорожнього руху єдиний, його неможливо організувати, якщо не буде забезпечена єднаність достатньо високих вимог до стану технічних засобів (незалежно від форми власності, відомчої приналежності, території) та до учасників дорожнього руху.

Звідси система забезпечення безпеки дорожнього руху отримує загальнодержавний характер, сутність якої полягає в тому, що усі державні та громадські організації, їх посадові особи повинні забезпечувати дотримання загальнодержавних нормативів, спрямованих на запобігання аварійності та її наслідків, а громадяни, які виступають в якості водіїв та пішоходів, виконувати встановлені правила.

Констатовано, що адміністративно-правове регулювання участі громадян у забезпеченні безпеки дорожнього руху має свою специфіку. Встановлено недосконалість правового регулювання залучення громадян до участі у забезпеченні безпеки дорожнього руху, яка фрагментарно окреслена у законодавстві, що регулює дорожній рух та відносини у правоохоронній сфері в цілому. У зв'язку з цим запропоновано прийняття Закону України «Про участь громадян у забезпеченні безпеки дорожнього руху», внесення відповідних змін до Закону України «Про дорожній рух» та КУПАП.

Аргументовано положення нової парадигми участі громадян у сфері безпеки дорожнього руху, складовими якої має стати закріплене на доктринальному і нормативному рівні наступне:

- 1) участь громадян у забезпеченні безпеки дорожнього руху має свою специфіку і зумовленість, а відтак має бути врегульована окремим законом;
- 2) участь громадян має здійснюватися як через участь у відповідних громадських об'єднаннях, так, і це принципово, через особисту участь;
- 3) визнання пасивної участі громадян у сфері безпеки дорожнього руху у організованих формах та необхідності відповідного нормативного закріплення нових форм соціальної активності громадян;

4) сукупність різних форм та процедур участі громадян у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху слід визнати заходами громадського впливу, які мають бути чітко регламентовані і здійснюватися у відповідному порядку;

5) розробка та впровадження сучасної моделі стимулювання участі громадян у правоохоронній сфері в цілому. [1]

З урахуванням позицій науковців, визначено, що адміністративно-правове регулювання безпеки дорожнього руху – це процес застосування державними органами влади спеціальних методів впливу на функціонування суспільних відносин з приводу переміщення людей і вантажів за допомогою транспортних засобів з метою мінімізації ризику заподіяння шкоди життю, здоров'ю, власності та іншим правам учасників такого руху, а також зменшення кількості та тяжкості ДТП.

Таким чином, контроль і нагляд за діяльністю патрульної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є важливим елементом функціонування патрульної поліції, який становить системну цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів (державних органів та громадськості), спрямовану на отримання об'єктивної інформації про здатність підрозділів патрульної поліції та окремих поліцейських виконувати покладені завдання щодо забезпечення безпеки дорожнього руху у відповідності до законодавства, з метою удосконалення цього напрямку роботи. Системність такого контролю має полягати у тому, щоб окремі суб'єкти та елементи цієї діяльності функціонували у взаємодії та спрямовували свої дії на досягнення єдиної мети. Враховуючи суб'єктивний склад та особливості діяльності можна виділити наступні види контролю за роботою патрульної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: державний та відомчий контроль; судовий контроль; прокурорський нагляд; громадський контроль а також оскарження дій (бездіяльності) співробітника поліції. З метою удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності патрульної поліції щодо забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні слід розробити окремі рекомендації щодо організації та порядку здійснення поточного контролю за несенням служби поліцейськими, які мають бути затверджені наказом керівництва Національної поліції.

Література:

1. Гусева Є. І. Напрями вдосконалення нормативно-правового регулювання участі громадян у забезпеченні безпеки дорожнього руху. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 3. С. 77–82.
2. Веселов М. Ю. Адміністративно-правова профілактика дитячого дорожньо-транспортного травматизму в Україні: моногр. / ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. Д.: Норд-Прес, 2011. 219 с.
3. Гуржій Т. О. Безпека дорожнього руху як складова національної безпеки. Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 15 жовт. 2010 р.). Д.: Цифр. типографія, 2010. С. 105–109.

ОКРЕМІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

*Іванченко В. В., аспірант
(Міжнародний університет бізнесу і права,
м. Херсон, Україна)*

Економіка як суспільне явище сприймається через такі види людської діяльності як товарне виробництво, торгівля, розподіл та споживання, а також імпорт та експорт товарів та послуг. Оскільки мова йде про суспільне явища, то будь які процеси в суспільстві, зовнішньополітичного та внутрішньодержавного характеру, відповідним чином відображаються й на економічних інституціях.

Серед викликів, з якими має справу суспільство в межах сучасного вектору розвитку, необхідно відзначити: різнонаправленість геополітичних інтересів окремих націй, народностей, держав та їх об'єднань; прискорення науково-технічного прогресу у формі геометричної прогресії; диференціація засобів комунікації; перетікання низки відносин немайнового та майнового характеру у віртуальну сферу; остаточне закріплення прав та свобод людини в якості примату національних інтересів як певної держави, так і світової спільноти; децентралізація державного управління, у тому числі й в економічній сфері суспільного буття сучасних країн.

Адміністративно-правове регулювання економічної сфери опосередковується дослідженням економічних категорій, складової державного управління, сутності національного інтересу, реалізації соціальної функції держави тощо, а також правового забезпечення цих явищ.

Наведений підхід до сфер прояву змісту економічних процесів як різновиду соціального явища та основних засад адміністративно-правового регулювання економічної сфери суспільного буття надає привід перш за все розглядати напрями удосконалення останнього під кутом зору відповідних дописувачів, а також з позиції наявного стану та проблем у цій сфері.

В межах впровадження соціальних стандартів, які притаманні європейським країнам, О.І. Капітан пропонує виокремлювати економічні засади, що покликані забезпечити економічну стабільність [1, с. 155-156]. Серед напрямів удосконалення економіки у цій сфері пропонується її децентралізація та регіоналізація, що опосередковується перенесенням на органи місцевого самоврядування відповідальності за вирішення низки питань соціально-економічного характеру, утому числі шляхом створення виробничої та ресурсної бази для соціального забезпечення найбільш вразливих верств населення. Зазначене отримало своє втілення у чинному законодавстві, зокрема в межах реформи з децентралізації, що була започаткована починаючи з 2014 року й віднайшла відображення у таких нормативно-правових актах як: Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, що

схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р, Закон України «Про співробітництво територіальних громад», Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», зміни до Бюджетного та Податкового кодексів в частині фінансової децентралізації.

Слушним, з огляду на наведений напрям, є погляд І. Оксьома, що ґрунтується на всеосяжній діджиталізації всіх процесів у галузях соціальної сфери. Нормативно-правовою базою до подібних висновків стали такі нормативно-правові акти прогностичного характеру: Указ Президента «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»», Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року. Останні в свою чергу ґрунтуються на досить широкому переліку законодавчих актів, серед яких закони України: «Про електронну комерцію», «Про адміністративні послуги», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист інформації автоматизованих систем», «Про електронний цифровий підпис», «Про електронний документ та електронний документообіг» тощо. У площині наведеного ним пропонуються такі заходи: 1) поширення електронної взаємодії у різних системах (держава-держава, держава-бізнес, держава-споживачі, бізнес-бізнес, бізнес-споживачі, споживачі-споживачі); 2) модернізації державного управління у цій сфері, у тому числі через імплементацію досвіду передових країн з питань використання електронних та ІТ-технологій у національній економіці; 3) впровадження мотиваційних та інформаційних механізмів; 4) розвиток різноманітних сервісних електронних ресурсів [2, с. 58-59].

Продовженням наведених міркувань стосовно діджиталізації економіки та її правового регулювання є прийняття окрім наведених нормативних актів Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», в межах положень якого у площині предмету даного дослідження заслуговують на увагу наступні заходи. По-перше, він визначає організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, тобто унікального правового та податкового простору, де провадиться діяльність з ведення інноваційного бізнесу (передбачає використання ІТ-технологій), розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій та талановитих фахівців у зазначеній сфері. Наведена дефініція цілком узгоджується з іншим визначенням, а саме поняттям спеціальної (вільної) економічної зони, яка фактично є певною територією, на якій встановлюється і діє спеціальний правовий режим економічної діяльності, у тому числі у митній, валютно-фінансовій, податковій сфері, порядок застосування і дії українського законодавства, як-то унормовано у ст. 1 Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон». Окрім того, метою створення простору Дія Сіті є ніщо інше, як залучення інвестицій, у тому числі іноземних, у цифрову економіку та сприяння їм, активізація спільно із зазначеними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування виробництва відповідної високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій,

ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України в сфері діджиталізації. Тобто, фактично у об'єкті Дія Сіті суспільство отримує нову інноваційну віртуальну вільну економічну зону.

По-друге, це спонукає до адаптації видів господарської діяльності до зазначених вимог спеціального правового режиму такої економічної зони, розвитку самоврядних та автономних управлінських адміністративно-правових механізмів в її межах, створення спеціального фіскального режиму на її віртуальному просторі, впровадження особливих за якісно-кількісними показниками трудових відносин, розвитку різноманітної за формою та змістом і різнорівневої ІТ-освіти спрямованої на підготовку фахівців для забезпечення потреб такого ринку, окреслення правового режиму, який би враховував поєднання публічного та приватного інтересу через єдиний підхід у ідентифікації форм і змісту поведінки учасників цих відносин, визначення природи останніх, тлумачення та застосування юридичних норм з урахуванням принципів верховенства права і юридичної визначеності.

Безумовно, житлово-комунальна сфера є однією з вагомих складових економіки будь-якої країни, оскільки забезпечує існування та реалізацію одного з основних природних прав людини – права на житло, яке потребує відповідних фінансових витрат на утримання його у належному стані. Тому, коректним та раціональним є підхід, за яким пропонується вдосконалювати правове регулювання відносин у цій сфері шляхом створення ефективного ринку житлово-комунальних послуг, реформування всіх ланок управління у даній галузі, а також безпосереднє удосконалення нормативно-правового забезпечення наведених взаємин.

Серед засобів до створення ефективного ринку житлово-комунальних послуг В.І. Теремецьким пропонується віднести: 1) створення та розвиток нових форм управління житлово-комунальними підприємствами; 2) використання в переважній більшості економічних стимулів до покращання результатів господарювання; 3) оптимізація житлово-комунальних тарифів з передачею функцій їх адміністрування до органів місцевого самоврядування; 4) урізноманітнення форм та засобів (раціоналізація) використання виробничо-технічного потенціалу [3, с. 63].

У контексті удосконалення адміністративно-правового регулювання сфери надання адміністративних послуг, що створює умови для перетворення приватного інтересу у публічний, а відповідно й здійснює опосередкований вплив на розвиток економіки у галузі, де виникає питання реалізації політики соціального розвитку, пропонуються заходи з: 1) формування різноманітності адміністративних послуг з огляду на потреби ринку; 2) розширення спектру адміністративних послуг з позиції інвестування в людину як основного національного пріоритету; 3) осучаснення економіки через сприйняття її відповідності сучасній політиці соціального розвитку; 4) визначення перед надавачами адміністративних послуг ясних цілей,

адекватних ресурсів, технічних можливостей та належної мотивації для надання таких послуг високої якості [4, с. 302].

Зазначеним не вичерпується перспективність дослідження напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання економічної сфери в нашій державі, особливо з огляду на реальні кроки входження до європейської спільноти, як наслідок, потреби у всеосяжному вивченні цього питання у означеній площині.

Література:

1. Капітан О.І. Адміністративно-правове регулювання діяльності суб'єктів формування та реалізації соціальної політики України в умовах євроінтеграційних процесів. Дис. ... докт. філос. Львів, 2020. 227 с.
2. Оксьом І. Адміністративно-правові основи регулювання соціальної сфери за умов розвитку інформаційного суспільства. *Публічне право*. 2019. № 2 (34). С. 52-60.
3. Теремецький В.І. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері житлово-комунального господарства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 59-64.
4. Мариняк Н. Удосконалення нормативно-правового регулювання надання адміністративних послуг. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 297-303.

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Григоращенко О. В., аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ

На сьогоднішній день, залишається актуальним питання, як для нашої країни так і більшості країн світу – це не бажання працювати відкрито певної категорії осіб та організацій, сплачувати податки та платити заробітну плату не дотримуючись чітко встановлених законодавством норм. Правоохоронні органи нашої держави повинні виявляти порушення податкових норм, притягувати винних до відповідальності, що у подальшому повинно призводити до наповнення бюджетів різного рівня. Ускладнює ситуацію у сфері оподаткування й військова агресія рф, окупація деяких територій нашої країни, знищення підприємств різного рівня, неприйняття законодавчо закріпленої процедури оподаткування це все призводить до послаблення безпеки, зниження рівня соціально-економічного спрямування, зокрема у питаннях з оподаткування.

Законодавче визначення податку – це обов'язковий, неухильний, незаперечний платіж до належного бюджету або на єдиний рахунок, що стягується з платників податку згідно з Податковим кодексом України (ст.6, п. 6.1) [1].

Згідно з словником фінансово-правових термінів податок – це обов'язковий платіж, який необхідно внести до бюджету відповідного рівня або до

позабюджетних фондів, які здійснюються суб'єктами-платниками, у порядку, розмірах та строках визначених чинними нормативно-правовими актами [2].

Доктринальне визначення податку має різні форми прояву. Так, наприклад, Воронова Л.К. переконана, що податок – це обов'язкові, нецільові, безповоротні платежі, що надходять до місцевого та державного бюджетів. Платниками податків є не тільки фізичні, а й юридичні особи, які здійснюють платежі у точно встановлених розмірах та термінах відповідно до податкового права [3, с. 448]. Крисоватий А.І. стверджує, що однією з функцій податку є перерозподіл частини вартості валового внутрішнього продукту й акумулювання в централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій [4, с. 331]. Погоджуємось з думкою Кучерявенко М.П., що податок це результат діяльності суб'єктів, які зобов'язані здійснювати свій податковий обов'язок шляхом обов'язкового відчуження грошових коштів у державну чи комунальну власність на підставі закону чи підзаконного нормативно-правового акту. Податок виступає як обов'язковий, безвідплатний, нецільовий платіж [5, с. 384].

На підставі наведених законодавчих та доктринальних тверджень можна визначити наступні ознаки податку: обов'язковий платіж; здійснюються фізичними та юридичними особами; надходить до бюджету відповідного рівня; законодавчо закріплені строки та розмір податку; настання юридичної відповідальності за порушення податкового законодавства.

Наукова спільнота також має власне доктринальне бачення щодо визначення ухилення від сплати податків. Кучерявенко М.П. розуміє під цим правопорушення, яке здійснюється суб'єктами-платниками шляхом неналежного виконання зобов'язань щодо сплати податків, які проявляються в активних діях останнього у формі провини або злочину [5, с. 384]. Т.П. Гега та Л.М. Доля у своїй науковій праці вказують на те, що ухилення від сплати податків – це дії платників податків, спрямовані на несплату податків шляхом заниження доходу та оцінки майна або повного приховування їх [6, с. 307].

Ухилення від сплати податків може бути вчинене наступним шляхом:

- ненадання документів, що мають істотне значення, які пов'язані із їх обчисленням, та сплатою до бюджетів різних рівнів;
- замовчування чи приховування об'єктів оподаткування; зниження реальної вартості цих об'єктів;
- зменшення сум податків; подання неправдивих відомостей чи документів, що засвідчують право фізичної особи на податковий кредит або на податкову соціальну пільгу.

Проблемні питання під час розслідування кримінального провадження у справах по ухиленню від сплати податків:

- невчасне та неналежне виконання заходів щодо збереження речових доказів може призвести до ускладнення або унеможливлення виконання завдань кримінального провадження (здійснення конфіскації);

➤ поширені випадки коли відомості до ЄРДР органами досудового розслідування вносяться не на підставі документальних перевірок, а на підставі аналітичних довідок, надходження інформації від співробітників податкової у вигляді письмових рапортів, які містять тільки припущення ухилення від сплати податків;

➤ кримінальне правопорушення може бути помилково кваліфіковано не тільки за ст. 212 КК України, а за сукупністю правопорушень, ст. 205 КК України та ч. 5 ст. 27 і ст. 212 КК України, це може привести до виникнення випадкових жертв невинуватих дій правозахисних органів. Обмеження можуть бути реалізовані до фізичних осіб підприємців в діях яких немає вини.

Враховуючи вищезазначене пропонуємо науковій спільноті наступні висновки:

✓ ухилення від сплати податків є проблемою в багатьох країнах, особливо з розвинутою ринковою економікою. Причиною цьому може бути – перебільшене податкове навантаження, наявність прогалин та колізій у податковому законодавстві, що може привести до помилок у застосуванні санкцій та ведення кримінального провадження. Враховуючи те що платники податків вимушені сплачувати до бюджету більше ніж вони заробляють, останні починають шукати прогалини та колізії у податковому законодавстві виправдовуючи свої дії спрямовані на ухилення від сплати податків;

✓ для здійснення ефективного досудового розслідування з такої категорії кримінальних проваджень необхідно здійснити комплексний підхід до збору доказової бази: грамотно скласти акт перевірки, за результатами проведення податкової перевірки; встановити факт податкового порушення; правильно визначити розмір несплачених податків, механізми такої несплати, коло посадових осіб, які зобов'язані здійснити сплату;

✓ основними способами ухилення від сплати податків є: нелегальна діяльність – «тіньова економіка»; приховування об'єктів оподаткування; ведення податкового обліку з порушенням чинного законодавства; створення фіктивних фірм; складність у тлумаченні податкового законодавства, що призводить до неумисних помилок збоку суб'єктів оподаткування.

Література:

1. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Словник фінансово-правових термінів за заг. ред. д. ю.н., проф. Л. К. Воронової. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ. Алерта. 2011. С. 558.
3. Воронова Л.К. Фінансове право України. підруч. Воронова Л.К. Київ. Прецеден т. Моя книга. 2006. С. 448.
4. Крисоватий А.І. Податкова система: навч. посіб. А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк. Тернопіль. Карт-бланш. 2004. С. 331.
5. Основы налогового права. Учеб. пособ. под ред. Н.П. Кучерявенко. Харьков. Легас. 2003. С. 384.

6. Гега П.Т. Основи податкового права. П.Т. Гега, Л.М. Доля . 4-те вид., переробл. і доповн. Київ. Т-во Знання. 2003. С. 307.

МІСЦЕ КАРАНТИННИХ ТА ПРОТИЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ ЗАХОДІВ СЕРЕД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ

Левицький О.О., аспірант

*Національної академії внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7692-6182>*

Адміністративно-правові режими широко використовуються в галузі юридичної науки та в діяльності виконавчих органів влади. Їх походження, існування та розвиток пов'язані з вирішенням, регулюванням та забезпеченням практичної реалізації різних складних проблем, особливо в сфері національної та державної безпеки.

Введення антиковідних заходів призвело до обмеження прав громадян у громадських місцях, сфері праці та соціальних послуг. Це спричинило потребу в науковому дослідженні та визначенні карантинного режиму як самостійної сфери з окремим адміністративно-правовим регулюванням.

На сьогодні безпека та здоров'я громадян стали головними пріоритетами як у галузі охорони здоров'я, так і в роботі правоохоронних органів.

Окремі проблеми адміністративно-правових режимів досліджували такі дослідники як: В. Аверьянов, Д. Бахрах, Ю. Битяк, Ж. Вендель, В. Гарашук, Є. Додін, М. Ковальова, А. Комзюк, С. Кузьніченко, В. Ласточкін, В. Опришко, О. Остапенко, , Г. Пономаренко, В. Рушайло, Х. Ярмак та інші.

Останнім часом все більше уваги приділяється адміністративно-правовим режимам з кількох причин. По-перше, "режимне адміністративно-правове регулювання" набуло нового значення, ставши не просто впливовим департаментом, а ключовим елементом вітчизняного законодавства. Друга причина полягає у необхідності специфічного регулювання діяльності виконавчої влади на певній території з урахуванням незвичайних кризових ситуацій. З'явилися нові суб'єкти, об'єкти, предмети і території, які потребують введення режимних правил для забезпечення стабільної функціонування. Четверта причина полягає в ефективності таких режимів у кризових ситуаціях, оскільки вони дозволяють застосовувати надзвичайні заходи, забезпечуючи захист конституційних прав особи. Нарешті, ці режими дозволяють поєднувати та відрізняти адміністративно-правові засоби залежно від характеру регульованих відносин, цілей і завдань, інтегруючи їх з іншими політичними, економічними, інформаційними та спеціальними заходами. Ці режими є системними і використовуються компетентними органами держави.

У зв'язку з цим, кризові ситуації різної природи призводять до дестабілізації суспільного життя і порушення його звичного ритму. Наприклад, технологічні аварії, катастрофи та інші надзвичайні обставини можуть призвести до

хімічного або радіаційного забруднення оточуючого середовища (атмосфери, води, будівель), перебоїв у постачанні води, харчових продуктів, електроенергії, транспортного обслуговування населення тощо. Ці негативні фактори призводять до соціального напруження в суспільстві, яке може бути спричинене соціальними процесами (намаганнями насильно змінити конституційний лад, масовими безладами, міжнаціональними конфліктами, блокадами окремих територій) або стихійними лихами, техногенними та екологічними кризами.

Як у першому, так і у другому випадку потрібні додаткові заходи для забезпечення громадської безпеки та введення більш жорстких санкцій за порушення режимного правопорядку.

Внаслідок різних кризових ситуацій, які з часом виникають, суспільне життя стає нестабільним і порушує свій звичний порядок. Наприклад, технологічні аварії, катастрофи та інші надзвичайні події можуть призводити до забруднення довкілля хімічними або радіаційними речовинами, перебоїв у постачанні води, їжі, електроенергії та транспортного обслуговування населення. Ці негативні фактори спричиняють соціальне напруження у суспільстві. Це напруження може бути результатом соціальних процесів, таких як спроби насильницької зміни конституційного ладу, масові безлади, міжнаціональні конфлікти та блокади окремих територій, або викликано стихійними лихами, техногенними та екологічними катастрофами. У обох випадках необхідні додаткові заходи для забезпечення громадської безпеки та введення більш суворих санкцій за порушення режиму та порядку.

Отже, надзвичайна обстановка, що виникає внаслідок кризових ситуацій, впливає на зміну характеру суспільних відносин і вимагає зміни форм і методів державного управління в екстремальних умовах, що склалося. В результаті встановлюється спеціальний адміністративно-правовий режим життєдіяльності громадян, суспільства і держави.

Суть проблеми полягає в тому, що юридична наука повинна сприяти формуванню законодавства щодо кризових ситуацій, використовуючи власний досвід і аналіз законодавчої практики інших країн. Крім того, вона повинна сприяти розробленню науково обґрунтованої концепції державного управління в галузі адміністративно-правових режимів. Ця проблема є пріоритетною в сучасних соціально-економічних і політичних умовах.

Один з ключових аспектів у цьому контексті - це механізм створення і виконання стратегії національної безпеки України. Ця стратегія має на меті захист національних інтересів країни від зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом використання політичних, економічних, військових, правових, науково-технічних та інших заходів українською державою. Особлива увага приділяється адміністративно-правовим режимам як частині цієї стратегії, оскільки вони визначають спосіб функціонування та захисту суспільства у випадку кризових ситуацій.

Кожна країна має свої власні проблеми і внутрішні сфери, які потребують уваги. Виникає потреба вирішувати протиріччя між інтересами внутрішньої

безпеки та загальними принципами і міжнародними угодами, зокрема з урахуванням особливостей державної безпеки. У цьому контексті, безпеку громадянського суспільства (суспільну безпеку) можна описати за такими критеріями: соціальна справедливість, захист прав громадян та суспільства взагалі в їх відносинах з державою, додержання законності, економічний добробут громадян, демократичний плюралізм, відкритість суспільства та національна самостійність у відношенні до стандартів громадянського суспільства.

Ідея національної безпеки полягає в поєднанні державної і громадської безпеки. Це означає, що національна безпека є системою взаємного захисту прав та інтересів особистості, суспільства і держави. Державна безпека виступає як засіб, а суспільна безпека – як мета, що полягає в визначенні та захисті пріоритетних інтересів громадян.

Звичайно, при прийнятті правових актів, що стосуються безпеки, необхідно передбачити механізми їх виконання та правозастосування. Однак правові режими, які детально регулюються та є обов'язковими, представляють собою виняток у демократичній правовій системі, де цінності і принципи мають більш широкий контекст.

Тому для покращення діяльності відповідних державних органів важливим є аналіз проблем, пов'язаних з адміністративно-правовими режимами у сучасний період. Це включає вивчення правового регулювання взаємозв'язку відносин у сфері забезпечення безпеки та об'єктивну оцінку їх призначення.

Перед тим, як розглядати термін "адміністративно-правий режим", слід визначити, що включається в терміни "режим", "правовий режим" та "адміністративно-правий режим". Це оскільки ці терміни мають загальні, особливі та окремі аспекти. Важливо розкрити окремий аспект, використовуючи загальний методологічний підхід до розуміння цих понять [1, с. 35-36].

Підсумовуючи, варто відмітити, що різні автори використовують термін "режим" для визначення правового порядку та соціального способу діяльності, що регулюються законодавством та юридичними інструментами. У сучасній юридичній науці термін "режим" є однією з ключових категорій юрисдикції. Наукові дослідження, спрямовані на вивчення правового регулювання певних видів діяльності, акцентують увагу на правовому режимі конкретного об'єкта або виду діяльності. Аналізуючи систему права, виявлено, що кожна галузь має свій власний унікальний режим регулювання, який є основою юридичної відмінності в цій галузі. Тому не дивно, що в останній час у вітчизняній юридичній літературі проводяться загальнотеоретичні дослідження щодо цієї категорії.

Термін "режим" широко використовується у різних сферах життя, таких як технічні та економічні науки, філософія та юридичні галузі, зокрема теорія держави і права, конституційне право, цивільне, кримінально-виконавче, трудове, земельне, митне, адміністративне право та інші галузі українського права.

У розмовній мові і літературі термін "режим" має кілька значень, які можна пояснити.

В юридичній літературі зазначається, що термін "режим" має три основних значення:

- розпорядок справ та дій, включаючи встановлений порядок діяльності. Наприклад, робочий режим, режим роботи машини;
- умови діяльності, роботи або існування чого-небудь. Наприклад, режим харчування, режим відпочинку;
- державний лад та методи управління. Наприклад, режим військової диктатури, режим під час надзвичайного стану [2, с. 96].

Згідно з визначенням у словнику, термін "режим" має аналогічні смисли. Його походження пов'язане з французьким словом "regime" та латинським словом "regimen", що вказують на управління [3, с. 124].

В цьому тексті перераховані ті ж самі значення слова, що й у попередньому випадку:

- державний лад, спосіб управління;
- встановлений порядок життя;
- сукупність правил, заходів та норм для досягнення певної мети.

Виходячи з цих визначень, можна сказати, що режим - це встановлений порядок життя і діяльності, спрямований на досягнення конкретних цілей. У понятті "режим" відображається як сукупність методів, система правил і заходів, призначених для досягнення конкретної мети. В юридичних науках термін "режим" використовується для опису порядку використання винаходів, права на отримання вигод від їх використання та стимулювання. Також у економічних науках використовуються терміни "режим праці" і "режим економії", які відображають правове вираження реальних економічних явищ і процесів у виробництві, і визначаються через законодавство та нормативні акти.

Представники авторського права визначають правовий режим винаходів як порядок використання винаходів, право на отримання вигоди від їх використання особами і порядок стимулювання.

У кримінально-виконавчому праві висловлюється думка, що "режим" у вузькому сенсі означає сукупність правил поведінки, а в широкому сенсі - це вся система заходів, які використовуються для досягнення поставлених цілей [4].

Схоже, що широке тлумачення є більш прийнятним для визначення правового режиму, оскільки воно враховує як правовий статус суб'єктів відносин, так і методи, визначені державою для підтримання нормальних правових відносин, встановлених законом. Це тлумачення підкреслює, що режим має перш за все правоохоронний характер і створює умови для забезпечення заданого стану об'єкта з точки зору юридичного аспекту. Ми вважаємо, що така точка зору наближена до юридичної мети функціонування режиму як сукупності правових норм. Важливо відзначити, що існування режиму передбачає систему заходів для його забезпечення, яку може реалізувати лише суб'єкт з відповідними повноваженнями щодо застосування методів і засобів правового захисту встановленого режиму.

Елементами правового режиму є різні засоби юридичного впливу, виражені у правових нормах та інших складових правової системи. Згідно з теорією права, основними засобами правового регулювання є дозвіл, заборона і позитивне зобов'язання.

Дозвіл визначається як дія, яка дає суб'єкту (фізичній або юридичній особі) право самостійно вирішувати, як вчиняти.

Заборона є протилежним засобом до дозволу. Вона встановлює обов'язок для певного суб'єкта не вчиняти певні дії або вчиняти певним чином, що мають спільну ознаку.

Позитивне зобов'язання передбачає, що суб'єкти правовідносин мають обов'язок активно діяти у певний спосіб.

У галузях публічного права, таких як адміністративне, фінансове, військове законодавство та інші, переважно використовується централізоване регулювання. У таких випадках зобов'язання і заборона зазвичай є основними засобами, які поєднуються. У цивільному і сімейному праві переважає диспозитивний принцип, але дозвіл має вирішальне значення.

Варто відмітити, що поняття "режим" має в собі основні значення цього слова, включаючи жорсткість юридичного регулювання, існування обмежень або пільг, припустимий рівень активності суб'єктів та межі їх правової самостійності [5, 185].

Після уважного аналізу різних поглядів на поняття "правовий режим" та його розкриття можна зробити висновок, що правовий режим включає наступні аспекти:

а) Це сукупність прав, обов'язків та відповідальності, закріплених у законодавстві.

б) Це система заходів, яка використовується для досягнення цілей, притаманних режиму.

в) Це система правових заходів, що використовує специфічні методи та прийоми для регулювання його механізму.

Карантинні заходи - це набір обмежувальних заходів, які приймаються для запобігання поширенню інфекційних захворювань серед населення. Зазвичай карантинні заходи вводяться в тих випадках, коли є загроза масового поширення хвороби.

Якщо з виокремити ознаки проти епідеміологічних і карантинних заходів, то основні карантинні заходи можуть включати:

- ізоляцію: інфіковані особи або ті, хто має підозру на інфекцію, повинні перебувати відокремлено від здорових осіб. Це може означати самоізоляцію вдома або госпіталізацію в спеціалізованій медичній установі;

- карантин: введення обмежень на переміщення осіб, які могли бути в контакті з інфікованими. Карантин може застосовуватись до цілих географічних областей або груп населення;

- соціальна дистанція: рекомендація підтримувати фізичну відстань між людьми, щоб зменшити ризик передачі інфекції. Це може включати уникання тісних контактів, відмову від рукостискання та уникання переповнених місць;
- гігієнічні заходи: посилення гігієни, такі як регулярне миття рук з милом або використання антисептичних засобів для рук, носіння масок, ковтання в лікті при кашлі або чханні, регулярне прибирання та дезінфекція поверхонь;
- обмеження масових заходів: скасування або обмеження проведення масових зборів, конференцій, спортивних подій, концертів тощо, щоб зменшити можливість контакту між людьми.

Карантинні заходи зазвичай вводяться на рівні держави або регіону з метою контролю та управління поширенням інфекційної хвороби. Основна мета таких заходів - захистити громадське здоров'я та знизити ризик зараження серед населення.

Протиепідеміологічні заходи - це набір заходів, спрямованих на запобігання і боротьбу з епідеміями та інфекційними захворюваннями. Ці заходи розробляються з метою зниження ризику поширення хвороби серед населення та контролю за епідемічною ситуацією.

Протиепідеміологічні заходи можуть включати:

- системи спостереження та моніторингу: встановлення системи збору та аналізу епідеміологічних даних для виявлення підвищення захворюваності та вчасного реагування на можливу епідемію. Це може включати спостереження за симптомами хвороби, лабораторні дослідження та виявлення хворих;
- вакцинація: проведення масових вакцинаційних кампаній для запобігання захворюванню або зменшення важкості хвороби. Вакцини допомагають створити імунітет до конкретної інфекції і знижують ризик зараження та поширення хвороби серед населення;
- карантин та ізоляція: введення обмежень на переміщення осіб, які можуть бути хворими або бути в контакті з інфікованими. Інфіковані особи підлягають ізоляції, а контактні особи можуть бути поставлені в карантин для перевірки на наявність інфекції;
- запровадження додаткових гігієнічних заходів: посилення гігієни, такі як регулярне миття рук з милом або використання антисептичних засобів для рук, носіння масок, ковтання в лікті при кашлі або чханні, регулярне прибирання та дезінфекція поверхонь;
- введення соціальної дистанції: рекомендація підтримувати фізичну відстань між людьми, щоб зменшити ризик передачі інфекції. Це може включати уникання тісних контактів, відмову від рукостискання та уникання переповнених місць.
- проведення інформаційної кампанії: поширення інформації про симптоми, способи передачі та профілактику інфекційних хвороб, щоб підвищити свідомість громадськості та сприяти правильним заходам попередження.

Протиепідеміологічні заходи зазвичай розробляються й впроваджуються відповідно до рекомендацій міжнародних організацій з охорони здоров'я та враховуються місцеві епідеміологічні умови та специфіка хвороби.

Таким чином, протиепідеміологічні і карантинні заходи передбачають в окремих випадках обмеження прав громадян та повинні ґрунтуватися на чітких нормах адміністративного права та можуть утворювати окремий карантинний режим.

Література:

1. Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Адміністративне право України: підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Кузнichenko, С. О. Надзвичайні адміністративно-правові режими: зарубіжний досвід та українська модель: моногр. Одеса : ОДУВС, 2011. – 324 с.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемшученка. – Київ. «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1998. Т. 1. 672 с.
4. Кузнichenko С.О. Особливості кваліфікації злочинів в умовах введення надзвичайного адміністративно-правового режиму за кримінальним законодавством України. *Форум права*. 2008. № 3. С. 274-280.
5. В.П. Полуянов, С.О. Кузнichenko Система швидкого реагування на надзвичайні ситуації природного характеру. *Вісник Луган. ін-ту внутр. справ*. 1999. Спецви-пуск. С. 130-139.

ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА: ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кульчицький М. А.,

аспірант Одеського державного внутрішніх справ

Міграційна політика – цілеспрямована діяльність держави, пов'язана з регулюванням та контролюванням міграційних процесів, а також сукупність засобів для її реалізації та досягнення. Завжди двоаспектна: направлена на запобігання виїзду резидентів і створення необхідних умов та стимулів для повернення мігрантів.

У сучасній науковій літературі поняття “міграційна політика” трактується по-різному, і сьогодні немає єдності думок щодо її визначення. У загальнонауковому розумінні слово “політика” (від грецького *politikē* – мистецтво керувати державою) означає діяльність органів державної влади, партій, суспільних груп у галузі внутрішньодержавного управління і суспільних відносин [1, с. 485].

Відомий український учений О. Хомра трактує міграційну політику як комплекс розробок і заходів, спрямованих на формування необхідних потоків і бажаної інтенсивності міграції населення. Близькими до цього є визначення й інших науковців, які займаються міграційною проблематикою.

Зазначимо, що більшість авторів розглядали міграційну політику як частину демографічної політики поряд з репродуктивною і самозберігаючою.

Мету міграційної політики конкретизували відповідно до тристадійного уявлення про міграційний процес: перша стадія (вихідна) – формування міграційної рухливості; друга стадія (основна) – переселення; третя стадія (заклучна) – приживлення.

На думку М. Баламуш, усі визначення поняття «державна міграційна політика», які представлені в юридичній літературі, можна поділити на три групи:

- державна міграційна політика – це вплив держави на міграційні процеси шляхом їх урегулювання у вузькому та широкому сенсі (наприклад, В. Мойсєєнко). В чому ж полягає «широке та вузьке врегулювання» міграційних процесів, на жаль, автори не конкретизують;

- державна міграційна політика являє собою систему (сукупність) заходів, які здійснюються державою чи недержавними установами (наприклад, І. Івахнюк, О. Кокорєва, В. Олєфір та ін.).

На жаль, у таких визначеннях не акцентується увага на змісті тих заходів, які держава безпосередньо здійснює у зазначеній сфері;

- державна міграційна політика – це комплекс правових, фінансових, адміністративних та організаційних заходів, з використанням яких держава цілеспрямовано впливає на регулювання міграційних процесів з позицій міграційних пріоритетів, кількісного складу міграційних потоків та їх структури у сфері державного управління (наприклад, О. Малиновська, С. Мосьондз та ін.).

Саме такі визначення, на нашу думку, і розкривають зміст державної міграційної політики в Україні. Підсумовуючи своє дослідження, М. Баламуш конкретизував таке визначення державної міграційної політики: як комплекс правових, фінансових, адміністративних та організаційних заходів, за допомогою яких держава впливає на міграційні процеси в Україні [2].

Невід’ємною складовою міграційної політики є міжнародне співробітництво. Хоча інтереси України як країни походження та інтереси країн призначення українських мігрантів суттєво відрізняються, обидві сторони зацікавлені в організованій, законній і безпечній міграції, що відкриває реальні можливості для співпраці.

У відповідь на ризики втрат населення в результаті міграції Україні доцільно шукати домовленостей з іншими державами про запровадження програм циркулярних, тимчасових переміщень, що відповідає й їх інтересам, оскільки звільняє від витрат на інтеграцію мігрантів, зменшує невдоволення щодо прибуття іноземців. Предметом спільних дій могли би стати також програми повернення, сприяння щодо реінтеграції поверненців в українське суспільство. Хоча зовнішній чинник, прагнення до запровадження визнаних міжнародних стандартів у сфері міграції в роки незалежності помітно впливали на розвиток міграційної політики держави, проте вирішальними для успіху будь-яких дій є широка громадська підтримка, усвідомлення владою та суспільством необхідності активного міграційного менеджменту. За допомогою освітніх та комунікативних засобів потрібно наполегливо роз’яснювати, що міграція – це не

проблема, що потребує розв'язання, а реальність, на яку слід зважати і яку необхідно облаштовувати. [3]

Узагальнюючи всі вищезазначені визначення та характеристики, ми можемо підсумувати, що державна міграційна політика являє собою сукупність заходів (комплекс правових, фінансових, адміністративних та організаційних), які включають процес прийняття управлінських рішень щодо регулювання міграційних процесів з позицій міграційних пріоритетів, міграційних викликів та загроз, впорядкування міграційних потоків, боротьби із нелегальною міграцією, які мають регулюватись державною владою. [4. С.130]

Література:

1. Новий словник іншомовних слів: близько 40000 слів; [за ред. Л.І. Шевченко]. К.: АРІЙ, 2008. 672 с.
2. Баламуш М.А. Державна міграційна політика, державне управління і публічне адміністрування у сфері міграції: співвідношення та суб'єкти реалізації. URL: [file:///D:/downloads/132854-299987-1-PB%20\(1\).pdf](file:///D:/downloads/132854-299987-1-PB%20(1).pdf)
3. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія / О.А. Малиновська. К. : НІСД, 2018. 472 с.
3. Дракохруст Т. В. Про державну міграційну політику: сучасне розуміння. *Право і суспільство*. №2. 2019. С. 126-130.

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Дубенко О.М., кандидат юридичних наук
проректор Одеського державного університету внутрішніх справ*

У реаліях сьогодення сучасний процес розвитку правоохоронних органів неможливий без якісного підходу до розв'язання питання боротьби із зовнішніми та внутрішніми загрозами. Одним з елементів успішної побудови системи правоохоронних органів та їх функцій у сфері публічної безпеки та порядку є аналіз та використання досвіду іноземних держав. Виклики сучасності випробовують на стійкість систему правоохоронних органів в цілому, у тому числі й на здатність забезпечувати правопорядок та дотримання законів держави. В умовах сучасних високих стандартів розвитку рівня демократичного суспільства, рівень гарантування та забезпечення прав і свобод людини та громадянина, їх обсяг та реальна можливість реалізації трансюють та рівень організації громадянського суспільства.

Досліджуючи проблематику підвищення якості правових засад поліцейської діяльності в питаннях забезпечення публічної безпеки та порядку, важливо, серед іншого, дослідити правовий концепт публічного порядку в законодавстві іноземних країн.

У Німеччині поняття “публічний порядок”, є важливою правовою категорією та застосовується разом із поняттями “публічна безпека”, водночас застосовується і поняття “публічна безпека та порядок”. [1, с. 20 - 23]

Поняття “публічний порядок” є фундаментальним та усталеним поняттям у Франції, адже термін “публічний порядок” з’являється у ще у французькій Конституції 1789 року та був відображений у кількох наступних конституціях Франції, а також мав місце та у Цивільному кодексі Наполеона. Як зазначає П’єр Мазо, поняття “публічний порядок” є зрозумілим кожному без необхідності давати йому точне визначення. Він зазначає, що “серце” публічного порядку можна знайти в “принципі безпеки, гарантованому Декларацією 1789 року: ніяка свобода неможлива, якщо люди бояться за свою особисту безпеку”. [2, с. 2] Французький юридичний словник описує правову категорію публічного порядку, як “широку концепцію суспільного життя в політичній та адміністративній сферах”. Ця концепція допомагає визначити набір колективних інтересів, які можуть виправдати обмеження індивідуальних свобод, особливо свободи пересування, недоторканності житла, свободи думки та вираження поглядів. [3, с. 658 - 659]

Аналізуючи статтю 52 та статтю 185 Федеральної Конституції Швейцарської Конфедерації від 18 квітня 1999 року (станом на 13 лютого 2022 року) вбачається, що поняття “публічний порядок” є повсюдним поняттям у швейцарському законодавстві як на федеральному, так і на місцевому рівнях. Конституція Швейцарської Конфедерації містить посилання на категорію публічний порядок, а також розділяє поняття на зовнішньої та внутрішньої безпеки. [4] Водночас, відмітимо і те, що найчастіше поняття “публічний порядок” згадується разом з явищем публічної безпеки або публічного порядку і безпеки, як складний юридичний термін у Конституції (ст. 71 Конституція кантону Цюрих від 27 лютого 2005 року (станом на 6 березня 2023 року) [5] та ст. 126 Конституція Республіки та кантону Женева від 14 жовтня 2012 року (станом на 21 вересня 2021 року) [6]. Аналіз наведених вище положень Швейцарського законодавства надає підстави дійти висновку, що не дивлячись на те, що поняття “публічний порядок”, не є чітко визначеним в законі, а правовому обігу використовується по суті синонімічне поняття “публічний порядок і безпека”, яке є загальним терміном для позначення певних видів правового захисту, передбачених адміністративним правом Швейцарської Конфедерації.

Аналізуючи досвід США, констатуємо, що поняття “публічний порядок” використовується у різних значеннях, найчастіше в контексті кримінального права. Окрім того, таке поняття як “публічний порядок” використовується повсюдно, в поєднанні з низкою інших різних правових понять, але таких, що є пов’язаними між собою за значенням. Під терміном “публічний порядок” інколи розуміється навіть назва документу, аналогом якого в Україні є судовий наказ, крім того, інколи під даним поняттям в США розуміють певні базові безпекові та інституційні потреби населення, а в інших випадках цим терміном позначають обов’язкові правила (правила, від яких не можна відступати) інших

країн. Таким чином, у законодавстві США термін “публічний порядок” набуває різних значень. В американській юриспруденції “публічний порядок” належить до обов'язкових норм права, на які посиляються, щоб виправдати скасування інших обов'язкових зобов'язань. [7, с. 10]

Наведений вище аналіз дає підстави констатувати, що поняття “публічна безпека” та “публічний порядок” загалом є усталеними та широко використовуваними поняттями в національних правових системах іноземних країн. У деяких країнах дане поняття навіть відіграє фундаментальну роль, адже визначене в конституції (Франція, Швейцарія), інші використовують його для опису видів правопорушень (США) або загалу некодифікованих норм поведінки (Німеччина).

Водночас нормативно-правове визначення вказаних правових категорій на сучасному етапі розвитку України є дещо ускладненим, адже в процесі трансформації імперативні методи державного управління еволюціонували до ідей сервісної функції держави, в контексті чого було задекларовано і сервісну роль органів Національної поліції, як таку, що надає суспільству та державі послуги зі забезпечення публічного порядку. Чинна редакція Закону України “Про національну поліцію” фактично ввела в нормативний обіг сучасності поняття «громадська безпека» та «публічна безпека», адже в п. 1 ч. 1 ст. 2 законодавчо визначеним завданням поліції називає надання поліцейських послуг, зокрема, у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку [8] Водночас Закону України “Про Національну поліцію” не містить безпосереднього визначення терміну «публічної безпеки і порядку». Констатуємо, що даний термін з'явився вперше в українському законодавстві як результат впровадження європейського досвіду нормативного врегулювання діяльності поліції, водночас для законодавця залишається актуальним питання нормативного визначення даних понять.

Література:

1. Basic Law for the Federal Republic of Germany. 23 May 1949, last amended on 28 June 2022. Deutscher Bundestag, Berlin, August 2022. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>
2. Pierre Mazeaud. Libertés et ordre public. Monographie. URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/pdf/Conseil/libpub.pdf
3. Lexique des termes juridiques. 21e édition. 2014. URL: http://www.justice.gouv.ne/images/lois/pdfs/lexiques_termes_juriques.pdf
4. Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999 (Status as of 13 February 2022). URL: <https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/1999/404/20220213/en/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-1999-404-20220213-en-pdf-a-2.pdf>
5. Verfassung des Kantons Zürich vom 27. Februar 2005 (Stand am 6. März 2023). URL: https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/2006/14_fga/20230306/de/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-2006-14_fga-20230306-de-pdf-a.pdf
6. Constitution de la République et canton de Genève (Cst-GE) du 14 octobre 2012 (Etat le 21 septembre 2021). URL: <https://fedlex.data.admin.ch/>

filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/2013/1846_fga/20210921/fr/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-2013-1846_fga-20210921-fr-pdf-a-2.pdf

7. Security-related terms in international investment law and in national security strategies. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Paris, France. May 2009. URL: <https://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/42701587.pdf>

8. Закон України “Про Національну поліцію” від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Кошин О.С., здобувач
Національної академії СБ України*

Сучасні загрози державній безпеці України, джерелом походження яких у переважній більшості є розвідувальна діяльність спеціальних служб іноземних держав, набувають більш агресивного та комплексного характеру. Зазначене обумовлює потребу здійснення уповноваженими державою органами та підрозділами спеціального виду діяльності у сфері забезпечення державної безпеки – контррозвідувальної діяльності (далі – КРД).

Зважаючи на специфіку мети та завдань контррозвідувальної діяльності, положеннями чинного вітчизняного законодавства передбачене право уповноважених підрозділів винятково з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України, отримання інформації в інтересах контррозвідки, здійснювати на підставі відповідної контррозвідувальної справи заходи [1], що тимчасово обмежують гарантовані Конституцією України права та свободи людини, до яких віднесено також втручання у приватне спілкування. Незважаючи на те, що зазначений термін з’явився в юридичному обігу із прийняттям у 2012 році чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), правозастосовна практика зазначеного явища саме в інтересах КРД не у повній мірі досліджена.

Права людини на захист приватного та особистого життя від безпідставного втручання чи посягання на недоторканність житла, а також забезпечення таємниці кореспонденції і телефонних розмов визнані міжнародною спільнотою фундаментальним правом кожної людини. Підтвердженням зазначеному є їхнє закріплення в багатьох міжнародних документах, зокрема: Загальній декларації прав людини від 10.12.1948 року, Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 року, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права від 16.12.1966 року, Хартії основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 року тощо.

Аналіз змісту вказаних правових актів дає підстави констатувати, що приватне життя, у тому числі його комунікативна складова – спілкування, знаходиться під гарантованим кожною демократичною, правовою державою захистом від неправомірного втручання. Водночас ратифікована Верховною Радою України Конвенція про захист прав людини і основних свобод (1997 рік) визначає можливість втручання у приватне життя особи винятково в установленому законом порядку, у випадках, необхідних у демократичному суспільстві, в інтересах національної та громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей [2]. Зазначене закріплене й нормами Конституції України, відповідно до змісту яких гарантовані цим документом недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції можуть бути обмежені у виняткових, передбачених законом випадках, встановлених судом, з метою запобігти злочину чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [3, ст. 30-32].

Можливість втручання у приватне життя особи у визначених законодавством випадках спостерігається і у європейській правозастосовній практиці, підтвердженням чому є практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). У контексті зазначеного, заслуговує на увагу рішення ЄСПЛ від 6.09.1978 року у справі «Класс та інші проти Німеччини», у якому зазначено, що врегульоване нормами права спостереження за листуванням, поштовими відправленнями і телефонними розмовами, у виняткових випадках необхідне в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки і/або для запобігання безладдю або злочинам. При цьому в правовій системі держави повинні існувати адекватні й ефективні гарантії захисту права людини на невтручання в його особисте життя від зловживання з боку органів державної влади, уповноважених на здійснення зазначеного спостереження [4].

Зазначене знайшло відображення і в положеннях чинного національного законодавства, у тому числі, що регулює сферу контррозвідувальної діяльності. Отже, загальні засади втручання у приватне спілкування регулюються нормами Конституції України (ст. 30, 31) щодо підстав та умов безпосереднього втручання у приватне спілкування та чинного КПК України (ст. 258), де містяться його загальні положення, конкретизуються визначення й зазначаються встановлені законом різновиди.

Згідно зі змістом положень ст. 258 КПК України, втручанням у приватне спілкування є «доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним». Різновидами такого втручання положення ст. 258 КПК України визначають аудіо-відео контроль особи (ст. 260 КПК України); арешт, огляд та виймка кореспонденції (ст. 261, 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України) [5, ст. 258].

Так, відповідно до ст. 260 КПК України «аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування» [5, ст. 260]. Зміст ст. 261 КПК України визначає, що накладання арешту на кореспонденцію полягає в забороні операторам зв'язку вручення кореспонденції адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора. Відповідно до ч. 2 ст. 261 КПК України арешт на поштово-телеграфну кореспонденцію певної особи іншим особам або інших осіб їй накладається у разі наявності достатніх підстав вважати, що така кореспонденція може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування [5, ст. 260]. Огляд і виїмка кореспонденції, що ст. 262 КПК України віднесено до різновиду втручання у приватне спілкування, «полягає в негласному відкритті й огляді затриманої кореспонденції, на яку накладено арешт, її виїмки або зняття копії чи отриманні зразків, нанесенні на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнанні їх технічними засобами контролю, заміні речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги» [6]. Положеннями ст. 263 КПК України зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є «різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження» [5, ст. 263].

Зняття інформації з електронних інформаційних систем, що передбачено ст. 264 КПК України, без відома її власника, володільця або утримувача «полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі та має значення для певного досудового розслідування» [6].

Таким чином, обґрунтованою є необхідність встановлення на законодавчому рівні спеціального порядку отримання дозволу на проведення заходів із втручання у приватне спілкування в інтересах контррозвідки. Зазначене пов'язане із неоднорідністю правової природи втручання у приватне спілкування, що регулюється нормами чинного КПК України, а безпосередня реалізація його різновидів пов'язана із застосуванням низки інших законодавчих актів.

З урахуванням іноземного правозастосовного досвіду регулювання правообмежувальних заходів, що здійснюються спеціальними службами в інтересах протидії загрозам національній безпеці, доцільно розмежувати порядок отримання дозволу на втручання у приватне спілкування, що здійснюється в інтересах контррозвідки, від існуючого, визначеного нормами КПК України. Слід, також, звернути увагу на відсутність у міжнародних правових нормах, які закріплюють засади захисту прав та свобод людини, вимог щодо необхідності

для отримання дозволу на проведення правообмежувальних заходів погодження прокурора.

Література:

1. Про контррозвідальну діяльність: Закон України від 03.04.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 89.
2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції»: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України. К.: Преса України, 1997. 80 с.
4. Справа «Класс та інші проти Німеччини». Рішення Європейського суду з прав людини. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі*. 2002. № 4. С.93-125.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. К.: «Центр учбової літератури», 2012. 292 с.
6. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ 214 України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16.11. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/51. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 11.08.2021).

ЩОДО ПІДСТАВ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

*Іщенко А.,
здобувач Національної академії СБ України*

Конституція України визначає, що права людини на забезпечення недоторканості особистого життя є невід'ємним її комплексним правом, що суворо охороняється законом. Зокрема, положеннями статті 32 Конституції України гарантується захист від втручання в особисте і сімейне життя, яке, водночас, не є абсолютним, адже, у передбачених законодавством випадках може бути тимчасово обмежено, зокрема, «лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [1, ст. 32].

Практика протидії актуальним загрозам національній безпеці України, джерелом яких є спеціальні служби іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб, свідчить, що обмеження недоторканості особистого життя є одним із ефективних інструментів отримання доказів у кримінальному провадженні, що вимагає від держави встановлення дієвих процесуальних гарантій законності у зазначеній сфері. Саме до системи вказаних гарантій, на нашу думку, слід віднести визначені у теорії та практиці кримінального процесу підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), під час

проведення яких можливе втручання в приватне життя людини. З огляду на викладене, теоретико-правове обґрунтування окреслених категорій потребує відповідного наукового супроводження.

Результати вивчення наукових досліджень, предметом яких було обрано теоретичні та правові засади передбачених главою 21 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) НСРД, свідчать про важливість для теорії та практики кримінального процесу теоретико-правового визначення підстав саме тих НСРД, що пов'язані із втручання в приватне життя людини. Водночас, вказана проблематика не стала предметом активної наукової дискусії. Переважна більшість наукових доробок присвячена обґрунтуванню підстав НСРД.

Зокрема, дослідженню теоретико-правових підходів до визначення поняття, сутності та змісту підстав НСРД присвятили свої роботи Р. І. Благута, О.А. Білічак, В. І. Галаган, С. В. Єськов, О.В. Капліна, Н. С. Карпов, В.А. Колесник, С. С. Кудінов, Ю.В. Лисюк, В. В. Назаров, Д. Й. Никифорчук, В.Т. Нор, А. Б. Паршутін, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва, Л. Д. Удалова, Т. В. Чабайовський, В. О. Черков, Р. М. Шехавцов, М. Є. Шумило та інші дослідники. У той же час підстави втручання у приватне життя людини при проведенні НСРД не стали предметом активної наукової дискусії.

Слід зазначити, що у сучасних наукових роботах проблемі дослідження поняття, сутності та змісту підстави, як категорії теорії та практики кримінального процесу приділено достатньо уваги. Зокрема, у контексті обраної для дослідження тематики даної статті, об'єктами активного наукового пізнання визначено: обґрунтування підстав початку досудового розслідування; сутність підстав прийняття рішення про початок досудового розслідування; зміст підстав проведення НСРД. Слід звернути увагу на активність дослідження підстав втручання у приватне спілкування при проведенні НСРД та його визначених законодавством різновидів. Водночас, підстави втручання у приватне життя особи, на жаль, не стали предметом активної наукової дискусії.

Загальновідомим є факт необхідності для проведення будь-якої процесуальної дії наявності відповідних підстав, які слід розглядати як причину, достатній привід, що обґрунтовує (викликає) необхідність об'єктивного існування певного явища [2, с. 73]. Вказана думка є підґрунтям наукової позиції розуміння сутності підстав НСРД багатьох дослідників. Зокрема, Є. Д. Лук'янчиков та Б. Є. Лук'янчиков підставами проведення НСРД визначають «фактичні дані, що вказують на необхідність застосування саме даної слідчої дії для вирішення конкретного завдання кримінального провадження» [3, с. 12].

Незважаючи на активну наукову дискусію щодо підстав проведення процесуальних дій, у тому числі й НСРД, єдності поглядів з цього питання все ще відсутня. Зокрема, на думку В. В. Комашка, підстави такої НСРД як контроль за вчиненням злочину розподіляються на матеріальні (постанова про проведення НСРД) та формальні (наявність достатньої інформації, отриманої в установленому законом порядку щодо вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину) [2, с. 88].

Водночас, науковий простір містить і дещо іншу точку зору на класифікацію підстав проведення процесуальних дій, у тому числі й НСРД. Зокрема, думка щодо існування формальних та юридичних підстав, а у деяких випадках документальних (які містяться у відповідних документах) підтримується багатьма вченими дослідниками проблем правового забезпечення кримінального процесу, серед яких: Л. І. Аркуша, В. С. Кузьмічов, Ю. М. Черноус, Д. Й. Никифорчук, Д. А. Нескоромний, С. І. Ніколаюк, М. А. Погорецький, Д. П. Письменний, Д. Б. Сергєєва, С. А. Шейфер та інші вчені. Так, С. А. Шейфер розрізняє правові та фактичні підстави проведення слідчих дій. Під правовими підставами вказаний науковець розуміє «сукупність передбачених кримінально-процесуальним законом умов, що дають слідчому право виконати ту чи іншу дію». Фактичними підставами, відповідно, С. А. Шейфер вважає «конкретні відомості про можливість добування доказової інформації» [4, с. 111–116]. Д. Б. Сергєєва до фактичних підстав проведення НСРД відносить наявність достатніх в матеріалах кримінального провадження відомостей, що свідчать про можливість досягнення мети відповідної НСРД. Юридичними (правовими) підставами Д. Б. Сергєєва визначає законодавчо визначені умови проведення НСРД [5, с. 61]. Позицію щодо поділу підстав проведення НСРД на фактичні та юридичні поділяє і В. О. Шерудило. Зазначене відображено і в результатах дослідження підстав втручання у приватне життя особи, проведене В. Т. Чабайовським у 2012 році, на думку якого останні є системою правових та фактичних підстав [6, с. 55-77].

Погоджуючись із зазначеним, ми підтримуємо розповсюджену у теорії кримінального процесу позицію, відповідно до якої підстави проведення НСРД поділяються на фактичні та юридичні (правові), зокрема й такі, під час проведення яких відбувається втручання у приватне життя особи. Продовжуючи дослідження у вказаному напрямку, доцільно звернути увагу на розуміння змісту фактичних та юридичних підстав НСРД, при проведенні яких, зокрема, можливе втручання в приватне життя людини. У контексті зазначеного, слід звернути увагу на офіційне тлумачення Конституційним Судом України частин першої, другої статті 32 Конституції України. Зокрема, рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 встановлено, що «інформацією про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) є будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах

життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Така інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за їх згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [7]. З урахуванням викладеного, при проведенні НСРД, передбачених статтями 260, 261, 262, 263, ч.1264, 267, 269, 269¹, 270, 274 КПК України, можливе втручання у приватне життя людини.

Продовжуючи дослідження у визначеному напрямку, доцільно звернути увагу на встановлені чинним КПК України випадки й умови, за яких можуть проводитись вказані НСРД, зокрема: а) відсутність можливості отримати відомості про злочин та особу, яка його вчинила іншим способом; б) наявність розпочатого кримінального провадження щодо тяжких або особливо тяжких злочинів; в) наявність ухвали слідчого судді [8].

У контексті зазначеного, *юридичними підставами* втручання у приватне життя людини при проведенні НСРД ми будемо вважати сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом норм, що надають право проводити такі НСРД та відповідних процесуальних документів, у яких формалізовані встановлені законодавством вимоги для отримання дозволу на їх проведення.

Під *фактичними підставами* втручання у приватне життя людини при проведенні НСРД, у свою чергу, слід вважати наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [8] щодо тяжких та особливо тяжких злочинів та відсутність можливості отримати вказані відомості іншим шляхом.

За результатами проведеного дослідження, нами обґрунтовано, що втручання у приватне життя особи при проведенні НСРД має проводитись за наявності: фактичних підстав (наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів; відсутність можливості отримати вказані відомості іншим шляхом) та юридичних підстав (сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом норм, відповідних процесуальних документів, що регламентують проведення НСРД, під час якої можливе втручання у приватне життя особи та надають право визначеним законом суб'єктам на її здійснення).

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996 р. *Верховна Рада України*. Київ: Преса України, 1997. 80 с.
2. Комашко В. В. Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса., 2016. 226 с.
3. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Визначення та система негласних слідчих (розшукових) дій. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2014. С. 1-17. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_1 (дата звернення: 10.10.2021).

4. Шейфер С.А. Следственные действия. Система и процессуальная форма. М.: Юрлитинформ. 2001. 206 с.
5. Сергеева Д. Б. Правові та фактичні підстави провадження негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 56–65. URL: https://vkslaw.knu/images/verstka/4_2017_Sergeeva (дата звернення: 12.07.2018).
6. Чабайовський В.Т. Підстави та межі кримінально-процесуального втручання в особисте життя громадян: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. 227 с.
7. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2- рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12>. (дата звернення: 12.10.2021).
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 20.09.2021).
9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

***Сидорчук Р. А., аспірант**
Національної академії Служби безпеки України*

Питання кримінологічної характеристики злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, стали предметом дисертаційних досліджень В.Білецького («Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності»)[1]; В.Пивоварова («Податкова і кредитно-фінансова злочинність: кримінологічна характеристика та попередження»)[2], М.Давиденко («Незаконне підприємництво: кримінологічне дослідження», 2004)[3], С.Лук'яненка («Кримінологічна характеристика злочинів у кредитно-фінансовій системі та їх запобігання в Україні»)[4] та інших науковців. Втім загальна структура кримінологічної характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом наразі лишається дослідженою недостатньо і продовжує становити предмет наукових дискусій.

Поняттям характеристики тієї чи іншої предмета, явища, процесу охоплюється комплекс ознак, що виражають сутність досліджуваного об'єкта і дозволяють вирішувати певні завдання, досягати конкретних теоретичних та

практичних цілей. Кримінологічна характеристика як сукупність ознак злочинних діянь, значення яких необхідне для здійснення ефективної боротьби з ними – найважливіший інструмент визначення провідних напрямів активізації діяльності з профілактики злочинів.

Якщо основними елементами кримінально-правової характеристики виступають об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона злочину, поняттям «кримінологічна характеристика», що використовується в кримінологічних дослідженнях, охоплюється «сукупність даних (достатня інформація) про певний вид (групу) злочинів або конкретне особливо небезпечне діяння, що використовуються для їх попередження».

В.Емінов у структурі кримінологічної характеристики виділяє три групи ознак: кримінологічно значущі ознаки злочину (причини злочину, об'єкт та механізм злочину; злочинець, мотив і ціль; віктимогенні фактори (потерпілий); наслідки злочину); дані, що розкривають кримінологічну ситуацію (дані, що характеризують середовище прояви злочинного діяння, соціально-економічні умови тощо); ознаки, що визначають специфіку діяльності щодо попередження злочинів (вибір об'єктів та суб'єктів попередження злочинів, методів та засобів профілактики; джерела інформації про ознаки (елементи) кримінологічної характеристики злочинів)

За характером проявів та своєю сутністю елементи кримінологічної характеристики поділяються на три групи: суб'єктивні, об'єктивні та комплексні, що поєднують ознаки перших двох категорій. До першої групи належать: властивості особи злочинця; мотив та мета злочину; властивості особистості потерпілого. До другої: статистика злочинів; відомості про соціальні умови (обстановка) злочину (соціально-політична; соціально-економічна; час; географія; соціальне середовище тощо). До третьої: причини злочинів; наслідки злочинів; механізм злочину; обставини, що сприяють злочинам. Ця структура кримінологічної характеристики навряд чи може бути застосовна на практиці у повному обсязі, оскільки відсутнє чітке розмежування її елементів, окремі з яких віднесено одночасно до різних груп.

Д.Ветров та А.Чернов розкривають кримінологічну характеристику з використанням наступних позицій: загальні тенденції розвитку злочинності в умовах створення та розвитку банківської системи; кримінологічний аналіз протиправного використання електронних безготівкових розрахунків, що включає предмет протиправного дії; умови, що сприяють появі предмета протиправного діяння; предмет протиправного діяння, його специфіка; контингент осіб, які здійснюють дані делікти; характеристика основних форм та способів розкриття з банківської системи та осіб, які їх вчинили; особливості досліджуваних злочинів (у банківській системі).

На думку К.Горяїнова, вивчення злочинності можливе не лише з кримінологічних чи криміналістичних позицій, а й у їхній сукупності. Ним визначено, що кримінологічно-криміналістична характеристика злочинів – це сукупність взаємопов'язаних загальних та особливих ознак кримінально-правових діянь,

що виявляються у способах, механізмі, обстановці та інших обставинах їх вчинення, причинно-наслідкових зв'язках з навколишнім середовищем, особливо особистості злочинців та потерпілих).

У низці наукових праць зазначається, що кримінологічну характеристику злочину становлять такі елементи: стан, структура та динаміка конкретного виду злочинів; характеристика осіб, які вчинили злочини; фактори, що детермінують цей вид злочинних посягань; профілактична діяльність та суб'єкти профілактики. Таку структуру кримінологічної характеристики злочину навряд чи можна визнати обґрунтованою. Кримінологічна характеристика – це вихідний етап оптимізації процесу розробки та реалізації заходів профілактики злочинів, у тому числі у сфері оподаткування. Якщо розглядати попередження злочинів як цілісну систему, то кримінологічна характеристика її складова частина, а іншою складовою є розробка та реалізація профілактичних заходів. Ця позиція поділяється й іншими авторами, які розкривають кримінологічні характеристики злочинності неповнолітніх та молоді, насильницьких злочинів та хуліганства, організованої, рецидивної та інших видів злочинності за такими параметрами: рівень, структура, динаміка злочинності; характеристика особи злочинця; причини та умови злочинності. Іноді до структури кримінологічної характеристики відносять наслідки злочинної діяльності або збитки від даного виду злочинних посягань.

Деякі автори, описуючи елементи кримінологічної характеристики злочину, виключають із числа фактори (обставини), що детермінують певний вид злочину. Так, Р.Булатов та А.Шеслер окремо розглядають кримінологічну характеристику злочинності у сфері економічної діяльності та причини злочинності у сфері економічної діяльності. Така позиція мотивується тим, що характеристика системи детермінант не є власне характеристикою злочинності, відтак причини та умови злочинності виступають як об'єкт самостійного розгляду. Відповідно, злочинність розглядається як феномен із двох явищ - сукупності злочинів та сукупності осіб, які вчинили злочини. Внаслідок цього кримінологічна характеристика злочинності або окремих видів злочинів повинна складатися зі значущих характеристик вищезазначених аспектів злочинності.

На нашу думку, незважаючи на те, що обставини, що детермінують явище, безпосередньо взаємопов'язані з суттю даного явища, вони не можуть вважатися невід'ємним елементом кримінологічної характеристики злочинності або окремих видів злочину як масового процесу (явища), оскільки належать до явищ більш загального порядку, адже: детермінують не лише злочинність (злочинну поведінку); не завжди є безпосередньою причиною злочинності (злочинної поведінки). Відповідно, детермінанти легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, доцільно розглядати окремо, так само, як і питання протидії легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом, базуючись при цьому на відповідній кримінологічній характеристиці.

Таким чином, кримінологічна характеристика є типовою інформаційною моделлю криміногенних об'єктів і повинна містити опис та пояснення проявів

злочинності, типологічних властивостей осіб, психологічно готових до вчинення злочинів вивчається категорії або сприйнятливих до такої готовності, механізму злочинної поведінки, а також обставин, що сприяють вчиненню злочину. Структурними елементами кримінологічної характеристики легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом, є: кількісно-якісні характеристики легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом; об'єктивні ознаки проявів легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом (механізм злочинної поведінки, обстановка вчинення злочину тощо); суб'єктивні ознаки, що характеризують специфіку легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом (властивості особистості злочинця та умов її формування, форми прояву умислу тощо); фактори, які є значущими для протидії легалізації (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом.

Література:

1. Білецький В. О. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності: автореф. дис. ... к.ю.н. Одеса, 1999. 18 с.
2. Пивоваров В. В. Податкова і кредитно-фінансова злочинність: кримінологічна характеристика та попередження: дис. ... к.ю.н. Х., 2003. 229 с.
3. Давиденко М. Л. Незаконне підприємництво: кримінологічне дослідження: автореф. дис. ... к.ю.н. Х., 2004. 16 с.
4. Лук'яненко С. О. Кримінологічна характеристика злочинів у кредитно-фінансовій системі та їх запобігання в Україні: дис. ... к.ю.н. Ірпінь, 2006. 247 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

*Терентьєва Н. М., аспірант
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Розділ XI Особливої частини КК передбачає захист безпечного переміщення на залізничному, водному, повітряному, автомобільному, міському електричному транспорті та магістральному трубопровідному транспорті. Категорія безпеки є умовою для нормальної реалізації наданих Конституцією України й гарантованих державою прав, свобод та обов'язків, що виникають у механізмі суспільних відносин в сфері руху й експлуатації транспорту.

У протидії правопорушенням у сфері дорожнього руху важливе значення мають кримінально-правові норми, зокрема стаття 286 Кримінального кодексу України, диспозиція якої передбачає відповідальність за «порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами».

Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами регламентуються стаття 286 КК України.

Об'єктом злочину, передбаченого ст. 286 КК України, є безпека дорожнього руху (основний об'єкт) та здоров'я і життя громадян (додатковий об'єкт). Предметом злочину, згідно з Приміткою до ст. 289 КК України, є механічні транспортні засоби. У Примітці наведені лише найбільш поширені види механічних транспортних засобів а саме: всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли. Об'єктивна сторона злочину складається з:

- а) порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту;
- б) суспільно небезпечних наслідків; в) причинного зв'язку між порушенням вищевказаних правил наслідками.

Порушення правил безпеки дорожнього руху - це діяння (дія або бездіяльність) особи, яка керує транспортним засобом, пов'язане з порушенням однієї або кількох вимог Правил дорожнього руху.

Порушення правил експлуатації - дія чи бездіяльність у вигляді невиконання вимог тих нормативно-правових актів, які регламентують безпечне використання транспортного засобу під час його руху щодо розміщення людей та вантажу, стану гальмової системи та інше.

У відповідності з Постановою Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1982 року "Про практику застосування судами України законодавства у справах про транспортні злочини" особа, яка керує трактором чи іншою самохідною машиною, може нести відповідальність за ст. 286 КК України у тому разі, коли транспортна подія пов'язана з порушенням правил безпеки руху чи експлуатації транспорту.

Якщо ж зазначена особа порушила правила при проведенні певних робіт, техніки безпеки чи інші правила охорони праці, хоч би ці порушення і були допущені під час руху машини, то дії винного слід кваліфікувати за статтями КК України, які передбачають відповідальність за порушення даних правил, а у відповідних випадках - за злочини проти життя і здоров'я особи, знищення або пошкодження майна.

Суб'єктом злочину є особа, яка до часу його вчинення досягла 16-річного віку. При цьому не має значення, чи має особа посвідчення водія, чи ні. Важливе те, що вона керує транспортним засобом.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується необережною формою вини, що визначається характером ставлення винного до наслідків. Сама ж дія або бездіяльність при порушенні правил безпеки руху або експлуатації транспорту може бути як умисною, так і необережною.

У слідчій та судовій практиці зустрічаються помилки по справам, за якими встановлені декілька учасників дорожнього руху. При цьому проблемним є встановлення їх відношення до злочинних наслідків, передбачених ст. 286 КК України. У такому випадку можуть бути 3 варіанти, а саме:

Варіант 1 порушником правил руху є один учасник дорожнього руху. Саме йому спричиняється шкода. Але трапляється це в результаті винної поведінки іншого учасника дорожньої події, який також порушив існуючі правила

безпеки руху та експлуатації транспортних засобів. Скоєне спричинником шкоди містить ознаки складу злочину, передбаченого ст. 286 КК України.

Варіант 2 У якості порушника правил безпеки дорожнього руху та потерпілого від правопорушення – одна і та ж особа. Спричинення їй шкоди – це наслідок невинної поведінки іншого учасника дорожнього руху, у діях якого відсутні які-небудь порушення, які знаходяться у причинному зв'язку з наслідками, які настали. Остання особа не підлягає кримінальній відповідальності за ст. 286 КК України.

Варіант 3 Декілька учасників дорожнього транспортного правопорушення порушують Правила безпеки руху. Спричинення ними шкоди є сукупним результатом їх винної поведінки. У цьому випадку є причинний зв'язок між діями винного та суспільно небезпечними наслідками, які настали. Якщо у цьому варіанті обидва винних у порушенні Правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів спричиняють шкоду третій особі, то вони обидва притягуються до кримінальної відповідальності. При цьому дії кожного винного кваліфікуються за частиною ст. 286 КК України, у відповідності з розмірами шкоди, спричиненої потерпілому. Така ситуація можлива, наприклад на перехресті шляхів.

Отже, кримінально-правові норми, які містить ст. 286 КК, мають бути безпосередньо пов'язані із законодавчим та іншим нормативним рівнем регламентації безпеки дорожнього руху.

Література:

1. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) [Текст]: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / В. А. Мисливий; Київський національний ун-т внутрішніх справ України. К.: [б.в.], 2005. 36 с.

2. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту [Текст]: монографія / В. І. Осадчий. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2011. 150 с.

3. Кримінальна відповідальність за злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту [Текст]: навч.-практ. посіб. комент. / Романюк Б. В., Бантишев О. Ф.; [наук. ред. М. В. Костицький]. Київ: Крок, 2015. 201 с.

СУСПІЛЬСТВО ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

*Афанасенко С. І., кандидат юридичних наук, доцент
викладач «Академії поліції»*

Розвиток будь-якої держави залежить від політичної стабільності та якості управління державою в цілому, що є головною запорукою процвітання країни.

Інші фактори, які напряду впливають на ефективний розвиток держави, наприклад, географічне розташування, наявність корисних копалин, сприятливий клімат, політична ситуація в сусідніх державах – грають лише другорядну роль, адже ефективне, інноваційне, доцільне, раціональне керування всіма

аспектами життя держави можуть не тільки усунути недоліки даних факторів, а ще й перетворити їх на позитивні аспекти і використовувати їх на своє благо. І навпаки, наявність всіх сприятливих умов для процвітання людей на певній території, без ефективного управління (прикладом є Україна – помірний клімат, родючий ґрунт, вихід до моря, наявність корисних копалин, присутність економічно сильних держав) не є гарантом ефективного розвитку.

В Україні різні аспекти змін в системі державного управління під впливом світових змін і внутрішніх чинників досліджували В. Авер'янов, В. Бакуменко, О. Білорус, А. Гальчинський, В. Грановський, В. Єрмолаєв, М. Іжа, В. Князєв, І. Когут, І. Коліушко, С. Кравченко, П. Надолішній, Ю. Сурмін, В. Тимошук та ін.

Сьогодні Україна значно відстає у своєму економічному розвитку від більшості розвинутих країн.

Система державного управління України за роки незалежності засвідчила свою низьку ефективність та неспроможність протистояти не тільки зовнішнім загрозам, а й навіть внутрішнім викликам. [1, с. 21]

Суттєвими недоліками державного управління є відсутність єдності, цілісності, послідовності у діяльності органів влади різних рівнів. Не до кінця вдалося вирішити і проблему відкритості, професіоналізму і чесності державних службовців.

На вирішення даних проблем в Україні було покладено шлях тотального реформування всіх без виключення сфер життєдіяльності. Проте наразі, постає ще одне питання, реформи – є, а зміни ?

Проблема постає навіть не в тому аби провадити нові реформи, а в тому аби слідувати їх нормам, сумлінно ставитись до їх виконання. Адже кому необхідний папір з нормами, які реального втілення життя не мають або сам механізм державного (чи не державного) примусу не працює. Головним винуватцем в даній ситуації є суспільство, і відповідальність за їх невиконання повинне покладатись на суспільство в якому переважно, панує думка (про що автор неодноразово засвідчувався) : «Яка різниця, все одно від мене нічого не залежить». Ні! Саме *ми* керуємо органами управління, саме *ми* їх створюємо, обираємо осіб для виконання і забезпечення *наших* інтересів, серед *свого* народу. Непотрібно покладати відповідальність на осіб, які виконують наші доручення. [2, с.152]

Виходячи з цього ми повинні говорити, що саме суспільство повинне дотримуватись закону, виконувати належним чином свої обов'язки (якби суспільство не брало хабарі, воно б не скаржилось на те, що відповідні посадові особи з них вимагають ці хабарі).

Проблема в менталітеті нашого суспільства, в принципах та способі життя, що глибоко засів в нашої голові, саме з цього необхідно починати, з нашого ставлення до даних проблем. Дуже часто суспільство не звертає уваги на нахабну, подекуди протиправну поведінку людей на вулиці, не сповіщає поліцію коли бачить правопорушення, не викликає швидку коли людині погано почувається –

приймає її як потрібне, як повсякденне явище, тоді як в інших країнах цивілізованого світу це сприймалося б як нонсенс.[3, с. 120]

В висновку необхідно зазначити, що політика держави формується на основі розвиненості мас суспільства, і саме від цього залежить перспектива розвитку нашої країни. Нова філософія життя і соціального розвитку, повинна створити нове політичне середовище.

Література:

1. Будник М. А. Трансформація системи державного управління України в умовах суспільно-політичних змін (регіональний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / М. А. Будник; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2011. 340 с.
2. Іжа М. М. Система регіонального управління: світовий досвід і Україна: монографія, Одеса: «Друкарський дім», 2011. 368 с.
3. Комунікативна парадигма суспільного розвитку: навч. посіб. / О.В. Соснін, А. М. Михненко, Л. В. Литвинова. К.: НАДУ, 2011. 220 с
4. Публічна влада та управління: принципи і механізми реалізації : монографія / Н. Р. Нижник (заг. ред.). Чернівці: Технодрук, 2008. 432 с.
5. Браун М. Пол. Посібник з аналізу державної політики : пер. з англ. / М. Пол. Браун. К.: Основи, 2000. 228 с.
6. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Пташенко С.І., аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ

Згідно зі ст. 22 Загальної декларації прав людини, кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримки її гідності та розвитку її особи прав у економічній, соціальній та культурних сферах за допомогою національного законодавства і міжнародного співробітництва та відповідно до структури та ресурсів кожної держави.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює правовідносин у сфері соціального захисту поліцейських виступає Закон України «Про Національну поліцію» [1], що ухвалений Верховною Радою України 02.07.2015.

Законом України «Про Національну поліцію» законодавчо закріплено гарантії безпеки поліцейських та механізми реалізації цих гарантій, що дозволяє максимально зменшити ризик настання небажаних наслідків. На жаль, підвищені ризик та небезпека є невід'ємними складовими професійної діяльності працівників цієї професії. Цим нормативним актом визначаються основи

механізму соціального захисту працівників поліції. Варто зауважити, що конкретні (спеціальні) особливості правового регулювання соціального захисту працівників поліції проявляються в окремих його видах.

Згідно зі ст. 59 Закону України «Про Національну поліцію», служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень. У ст. 2 цього Закону зазначено, що одними із головних завдань, які ставляться перед працівниками поліції України, є охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидія злочинності, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з посяганням на суспільний лад України, його політичну й економічну систему, а також інше суспільно небезпечне діяння, яке посягає на правопорядок. З аналізу цих завдань випливає висновок, що поліція України, як орган виконавчої влади, виконує дуже важливу і вкрай необхідну функцію, від виконання якої значною мірою залежить авторитет держави і власне поліції як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. [1].

Враховуючи небезпечний вид діяльності, ненормований робочий день, зміни фізичного та психічного стану у процесі служби, Законом передбачено пільги для поліцейських: житлове та медичне забезпечення, термін вислуги, вік виходу на пенсію тощо. На жаль, Законом не передбачено пільги для працівників поліції за роботу у шкідливих і важких умовах праці: додаткові відпустки, надбавка до посадового окладу, що, на нашу думку, є обмеженням їх прав. Так, для іншої категорії працівників передбачено законодавством додаткову оплату праці, додаткову відпустку, а для поліцейських, які працюють у тих самих умовах – цього немає [4].

Також, слід зауважити, що у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України № 9503 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення рівня соціального захисту поліцейських». Відповідно до пояснювальної записки, метою прийняття акту є підвищення гарантій медичного забезпечення поліцейських, обчислення та надання щорічних оплачуваних відпусток, врегулювання питань службового часу та часу відпочинку. Крім того, проектом Закону України врегульовуються питання проходження служби для окремих категорій поліцейських, у тому числі відряджених до державних органів, установ та організацій; які навчаються у закладах вищої освіти із спеціальними умовами навчання [2].

Отже, підводячи підсумок, зазначмо, що до Закону України «Про Національну поліцію», на нашу думку, є питання, над якими потрібно працювати, щоб створити реально діючий правозахистний механізм щодо охорони праці та соціального захисту поліцейських, котрий міцно ґрунтувався б на правовій базі і забезпечував би їх сумлінну роботу.

Література:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення рівня соціального захисту поліцейських: проект Закону України № 9503 від 23 січня 2019 року. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9503&skl=9.

3. Грибан В.Г. Охорона праці та соціальний захист поліцейських України / В.Г. Грибан // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 25-31

4. Межевська Л. В. Працівники Національної поліції України як учасники трудових правовідносин / Л.В. Межевська // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали МНПК, присвяченої 50-річчю ДДУВС (17 березня 2016 року). Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2016. С. 384–387.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Деревянкін С.Л., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри політології і права Південноукраїнського національного педагогічного університету імені Ушинського

Конституційні положення регулюють усі сфери суспільних відносин, відповідно пряма дія конституційних норм має безпосереднє відношення і до здійснення оперативно-розшукової діяльності. Оперативні підрозділи повинні не тільки дотримуватися конституційних принципів, але й приймати відповідні рішення безпосередньо на їх основі та змісту. Виходячи з вищесказаного, слід наголосити на тому, що питання захисту прав і свобод громадян, розробки та впровадження єдиної державної системи гарантій прав людини в оперативно-розшуковій діяльності (ОРД) є актуальним на сьогодні.

Конституція України має найвищу юридичну силу на території України. Вона є законом прямої дії. Всі закони та нормативно-правові акти повинні обов'язково відповідати нормам Конституції, а в разі невідповідності їй вони вважаються не дійсними. Конституційно закріплені права і свободи людини, та передбачені конституціями засоби їх захисту, визнаються найважливішими принципами демократичної правової держави. Конституція України вибудована на основі Загальної декларації прав людини.

Ми погоджуємося із думкою Мінченко С.І. про те, що останнім часом посилилась динаміка зростання кількості проведення оперативно-розшукових заходів, що тимчасово обмежують права та свободи громадян, під час здійснення яких існують випадки порушень прав і свобод громадян [4, с. 42]. Проведення національного законодавства у відповідність із міжнародними

вимогами, проведення інформаційних заходів, роз'яснювальної роботи та різ-
норівневий контроль за діяльністю правоохоронних органів сприяють позити-
вним результатам у відтворенні ефективного механізму державної політики
щодо забезпечення прав і свобод громадян.

Положення щодо гарантій прав громадян містяться не тільки в національ-
ному законодавстві, а й в міжнародно-правових актах. Відповідно до Загальної
декларації прав людини, кожна людина має обов'язки перед суспільством, у
якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи. При здійсненні
своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень,
які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання
і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, гро-
мадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.
Здійснення цих прав і свобод ні в якому разі не повинно суперечити цілям і
принципам ООН (ст. 29). Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у
його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність
його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна
людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань
(ст. 12) [5]. В Конституції України наголошено на тому, що конституційні
права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмежені, крім випа-
дків, передбачених Конституцією України (ч. 1 ст. 64) [3].

Беззаперечно, що у кримінальному провадженні обмеження прав людини є
необхідною умовою для швидкого і повного розкриття злочинів, викриття вин-
них у вчиненні злочину. Також, обмеження прав є необхідним для, правиль-
ного забезпечення застосування законів з тим, щоб жоден з невинних не був
покараний, а кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідально-
сті. Обмеження прав та свобод людини і громадянина відповідно до закону,
допускається тільки в тій мірі, в якій це необхідно для захисту основ консти-
туційного ладу, державного устрою, здоров'я, прав і законних інтересів других
осіб, моралі, забезпечення оборони і безпеки держави. У свою чергу Консти-
туція України гарантує судовий захист, кожному громадянину, права і свободи
якого обмежуються на підставі закону України «Про оперативно-розшукові ді-
яльність» та Кримінального процесуального кодексу України та інших законів
України.

Проведення оперативно-розшукових заходів, часто пов'язуються з ризи-
ком завдання шкоди особам, щодо яких вони здійснюються. Інколи виникають
ситуації, коли є достатні підстави й дотримано всіх умов для проведення опе-
ративно-розшукових заходів, проте після її виконання з'ясовується, що вин-
ність особи у вчиненні злочину не доведено; у порушенні кримінальної справи
відмовлено або кримінальну справу припинено у зв'язку з відсутністю події
злочину, за відсутності в діянні складу злочину та на інших підставах, перед-
бачених ст. 6 Кримінального процесуального кодексу України. У такому випа-
дку особа може стверджувати, що порушено її конституційні права, і вимагати
відшкодування збитків, якщо вважає, що таких їй було завдано.

Важливою гарантією законності й дотримання прав людини під час здійснення оперативно-розшукової діяльності є те, що підрозділи, які використовують автоматизовані інформаційні системи в оперативно-розшуковій діяльності, повинні забезпечити можливість видавати дані про особу на запит органів розслідування, прокуратури, суду. У місцях зберігання інформації повинні гарантуватися і достовірність і надійність охорони. Здійснення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ гласних і негласних оперативно-технічних заходів пов'язується з обмеженням прав людини й громадянина, одним із яких є збір конфіденційної інформації про особу, що є безпосереднім втручанням у приватне життя. Підставою для збору персональних даних про особу є дозвіл суду на проведення такого заходу. Нагляд за дотриманням законності під час збору конфіденційної інформації в ході оперативно-розшукових заходів покладається на прокуратуру й суд. Суди повинні вимагати, щоб у поданні про дозвіл на збирання конфіденційної інформації про особу наводилося обґрунтування необхідності проведення зазначеної дії, а також зазначалося, яке саме доказове значення матимуть ці документи або предмети та чи немає можливості отримати їх іншим шляхом. Суд, отримавши подання, вивчає матеріали справи, надані йому ініціатором подання, за необхідності вислуховує думку слідчого, прокурора, працівника підрозділу, який проводить оперативно-розшукову діяльність і виносить у мотивовану постанову про задоволення подання або відмову в такому задоволенні, якщо для цього немає підстав. Якщо надається не вся справа, а лише її частина, якщо надаються окремі копії процесуальних документів, суди можуть повертати такі подання без розгляду.

Важливими засадами забезпечення прав і свобод громадян під час проведення оперативно-розшукової діяльності мають бути норми визнані у Загальній декларації прав людини, Конституції України та інших законах, що закріплюють права людини та громадянина. Саме ці юридичні документи створюють правове поле для здійснення оперативно-розшукової діяльності в Україні.

Література

1. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I: підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
2. Всеобщая декларация прав человека. Принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Мінченко С.І. Теоретико-правові засади забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності оперативних підрозділів МВС України: моногр. С.І. Мінченко. Київ: ТОВ «ІНТЕРСЕРВІС», 2012. 348 с.
5. Шапірко П.М. Права людини в оперативно-розшуковій діяльності: теоретичні проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 2. С. 248–251.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ МОРСЬКОГО КРУЇЗУ У ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

*Кузніченко Оксана Валеріївна,
завідувачка кафедри Цивільного та трудового права
Одеського національного морського університету
кандидат юридичних наук, доцент,
Льченко Маргарита Андріївна,
здобувач спеціальності 081 Право
Одеський національний морський університет*

Термін «круїз» означає транспортну послугу морським або внутрішнім водним транспортом, що здійснюється виключно для задоволення або відпочинку, доповнену розміщенням та іншими послугами, з перебуванням на борту судна більше двох ночей [1, ст. 3]. Слід наголосити, що за програмою прибережного дозвілля прийнято розрізняти дві системи організації круїзу – європейську та американську. Європейська система пропонує морські подорожі з заходом у різні порти, пропонуючи екскурсійні програми. На практиці також діють одно-дводенні поїздки в інші міста. Зараз круїзна система охоплює 60% усіх круїзів [2, с. 17]. З огляду на те, що Україна має статус держави-кандидата на членство у ЄС, питання регулювання договору морського круїзу з огляду на законодавства Литовської республіки буде становити актуальність обраної теми дослідження.

Відповідно до ст. 195 Кодексу торговельного мореплавства України за договором морського круїзу одна сторона - організатор круїзу зобов'язується здійснити колективну морську подорож (круїз) за певною програмою і надати учасникові круїзу всі пов'язані з цим послуги (морське перевезення, харчування, побутове та екскурсійне обслуговування тощо), а інша сторона - учасник круїзу зобов'язується сплатити за це встановлену плату [3, ст. 195].

Питання пов'язані із регулюванням договору регулюються Розділом 5 «Договір морського перевезення пасажирів» Закону Литовської Республіки «Про торговельне мореплавство», що було прийнято 12 вересня 1996 року та набув чинності 18 жовтня 1996 року Сеймом Литовської Республіки (далі – Закон Литовської Республіки). Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з морським перевезенням вантажів, пасажирів і багажу, визначає особливості роботи на судах і соціальні гарантії моряків, а також регулює інші цивільно-правові відносини, пов'язані з морським перевезенням, за умови, що ці відносини не врегульовані міжнародними договорами.

Як зазначає Закон Литовської Республіки, перевізником є власник або фрахтувальник судна, який укладає договір морського перевезення. Екіпаж судна повинен складатися щонайменше на чверть з громадян Литовської Республіки, інших держав-членів Європейського Союзу або інших держав Європейського економічного простору та Швейцарської Конфедерації та інших фізичних осіб,

які користуються правом пересування в державах-членах, наданим їм законодавством Європейського Союзу. Ця вимога не застосовується, якщо на судно поширюється чинний національний, територіальний, галузевий, колективний договір на рівні роботодавця або на рівні робочого місця. Тільки громадяни держав, які є членами принаймні одного з таких союзів, угод або організацій: Європейського Союзу, Організації Північноатлантичного договору, Угоди про Європейський економічний простір, Організації економічного співробітництва та розвитку, мають право обіймати посаду капітана судна.

Капітан судна, що здійснює перевезення пасажирів та/або вантажів до/з портів Литовської Республіки, або принаймні один з помічників капітана такого судна повинен володіти литовською та/або англійською мовою (мовами) [4, ст. 2, 11].

Щодо договору морського круїзу, то під ним слід розуміти договір, за яким організатор круїзу зобов'язується організувати колективну морську подорож згідно з відповідною програмою та надати учасникам послуги, пов'язані з нею, а учасники колективної морської подорожі зобов'язуються сплатити організатору круїзу фіксовану винагороду [4, ст. 27]. Як зазначає Закон Литовської Республіки, договір морського круїзу міститься у квитку або іншому документі, що видається організатором круїзу пасажиру.

Учасник круїзу має право розірвати договір до початку круїзу. У випадку, повідомлення організатора круїзу про відмову від договору морського круїзу, учасник круїзу має право на отримання всієї або частини вартості круїзної подорожі. Якщо організатор круїзу не може розмістити учасника круїзу на морському судні, зазначеному в договорі, або на рівноцінному судні, учасник круїзу має право розірвати договір морського круїзу і отримати повну суму оплати. Слід відмітити, що відповідні положення містяться у вітчизняному законодавстві, а саме закріплені у ст. 199 Кодексу торговельного мореплавства [4, ст. 36; 3].

Якщо порівняти ст. 156, 200 КТМ та ст. 34, 36 Закону Литовської Республіки останній визначає додаткові обставини, за яких організатор круїзу має право розірвати договір морського круїзу, а саме: війна та інші воєнні дії, які можуть загрожувати судну та пасажиром; якщо судно втрачено або захоплено; якщо судно визнано непридатним для плавання [4, ст. 34; 3].

У разі розірвання договору морського круїзу організатором круїзу до відходу судна з порту відправлення учасникам круїзу повертаються сплачені ними суми. Якщо договір морського круїзу розривається організатором круїзу після відходу судна з порту відправлення, учасникам круїзу повертаються сплачені ними суми пропорційно не пройдений відстані до порту призначення, а доставка учасників круїзу в порт відправлення здійснюється за рахунок організатора круїзу.

У разі збільшення тривалості морського круїзу через непередбачені обставини, що не залежать від перевізника, організатор круїзу зобов'язаний відшкодувати збитки, пов'язані з обслуговуванням учасників круїзу [4, ст. 36].

Отже, на підставі проведеного аналізу, можливо прийти до наступних висновків. На відміну від українського законодавства, в якому не визначено приналежність зазначеного договору, який у зв'язку проміжне становище договором про надання туристичних послуг та договору морського перевезення пасажирів, литовський законодавець відносить договір морського круїзу до договорів морського перевезення пасажирів. Слід відмітити, що Закон Литовської Республіки «Про торговельне мореплавство» детально закріплює наслідки розірвання договору, як до учасників круїзу, так і для організаторів. На нашу думку, досвід литовського законодавства доречно було б використовувати для вдосконалення вітчизняного законодавства, шляхом внесення змін до Кодексу торговельного мореплавства та визначення місця договору морського круїзу та детального врегулювання питання розірвання договору і правовими наслідками для учасників круїзу та організатора круїзу.

Література:

1. Регламент относительно правата на пътниците, пътуващи по море или по вътрешни водни пътища (ЕС): міжнародний документ від 24 листопада 2010 р. Європейський парламент і Рада. 2010. № 1177/2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32010R1177>
2. Геречук Я.В. Водний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: дипломна робота. Київ: Національний авіаційний університет, 2022. 74 с. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/54467>
3. Кодекс торговельного мореплавства України: Кодекс України від 23 травня 1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 47. Ст. 349.
4. Lietuvos Respublikos prekybinės laivybos įstatymas: Įstatymas Lietuvos Respublikos iš 12 rugėjis 1996 m. Lietuvos Respublikos Seimas. 1996. №I-1513. URL: <https://www.infolex.lt/ta/96001>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРАБАНДИ В МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ

*Допілка Владислав Олексійович,
доцент кафедри Морського права
Одеського національного морського університету
кандидат юридичних наук, доцент,
Іваніщенко Оксана Володимірівна,
здобувач Магістратури спеціальності 081 Право
Одеський національний морський університет*

У сучасному міжнародному співтоваристві визначилася тенденція наближення інтересів держав та розвитку міжнародних зв'язків між ними. Реформування світової та вітчизняної економіки пов'язане з активізацією торговельних зв'язків, зокрема використанням Нового Шовкового шляху,

найважливішою ланкою якого є басейн Чорного моря. Розвиток економічних зв'язків вимагає дотримання порядку морського перевезення вантажів, подолання тінізації митних процесів та їх детінізації організаційними та економіко-кримінологічними засобами. У статті досліджується правовий механізм протидії нелегальним тіньовим операціям у сфері переміщення товарів через митний кордон.

У сучасному міжнародному праві діють норми та принципи у сфері боротьби з контрабандою та порушенням митних правил.

Серед міжнародних угод про протидію контрабанди слід зазначити Конвенцію про взаємну адміністративну допомогу у запобіганні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (Найробі, Кенія) від 9 червня 1977 року. [6] У пункті «г» ст.1 Конвенції визначається, що термін «контрабанда» означає обман митниці та полягає у переміщенні товарів у будь-якій прихованій формі.

Серед предметів, заборонених до переміщення через митний кордон України, Закон відносить культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброю та боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї).

У зв'язку з приєднанням України до цієї Конвенції у 2000 році норми українського законодавства мають відповідати їй (статті 201, 305 Кримінального кодексу України). [2]

Конвенція ООН з морського права 1982 містить норми, пов'язані із заборобою незаконного мовлення в морі, а також незаконною торгівлею наркотичних засобів і психотропних речовин. [5]

Цим заборонам відповідають зміни та доповнення українського кримінального закону від 15.11.2011 року, який встановив неприпустимість транспортування такого предмета як спеціальні технічні засоби негласного одержання інформації, а також посилення кримінальної відповідальності за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів та фальсифікованих лікарських засобів. (Стаття 305 Кримінального кодексу України). [6]

Міжнародні норми закликають міжнародне співтовариство до припинення таких правопорушень. Конструювання нормативних положень у законі є суверенним правом кожної держави, проте максимальне наближення змісту внутрішньодержавних норм, особливо в такому «міждержавному» злочині, яким є контрабанда, особливо значуще їх подібне конструювання посилює регулятивну запобіжну функцію Закону.

Митний кодекс встановлює правила переміщення товарів через митний кордон України під час здійснення експортно-імпортних операцій, а також інших операцій, пов'язаних із ввезенням товарів на митну територію України, вивезенням товарів за межі митної території України або переміщенням їх митною територією України транзитом. У разі переміщення товарів через

митний кордон України вантажних відправлень оформляється вантажна митна декларація. [7, с.54]

Криміналізація правопорушення пов'язана із переміщенням через митний кордон заборонених предметів. Кримінальний закон містить їх вичерпний список. В інших випадках незаконне переміщення: «крім митного контролю» або «з приховуванням від митного контролю» правопорушення визнається порушенням митних правил та настає адміністративна відповідальність (статті 482, 483 Митного кодексу України). [1]

Незаконне переміщення через митний кордон вантажів зазіхає на сферу економіки, тому Законодавець переважно встановлює у санкціях статей майнові обмеження у вигляді конфіскації, штрафу.

Правопорушення визнається закінченим з проходження винним митного контролю, коли зникає легальна можливість задекларувати ввезені предмети у порядку. Вивезення товарів означає не просто подання митної декларації, а й виконання встановлених Митним кодексом дій із предметами для фактичного їхнього переміщення через митний кордон України.

Момент закінчення контрабанди набуває особливого значення у зв'язку з характером дій: вивезення та ввезення певних предметів, розмежування закінченого та незакінченого злочину. Закінченою контрабанда визнається з моменту незаконного фактичного переміщення предметів через митний кордон незалежно від того, чи контрабандистам вдалося розпорядитися предметами. При возі предметів та митній території України контрабанда визнається закінченим злочином, оскільки винний міг пройти контроль на суміжній митниці. При вивезенні з території сво дних митних зон і вільних складів - з оформленням митної декларації. Причому у другому випадку діяння закінчено не з моменту фактичного подання декларації, а при її оформленні та прийнятті митними органами, оскільки в цьому випадку декларація стає документом, який свідчить про факти, що мають юридичне значення. Фактичне переміщення певних предметів має місце з скоєння дій, вкладених у переміщення товарів.

Дії, створені задля забезпечення незаконного переміщення товарів, утворюють приготування чи замах на контрабанду, оскільки обличчя бажало вчинити злочин, але, через обставини, які від його волі, вимушено призупинило злочин. Замах на контрабанду має місце, якщо її предмети виявлено до переміщення через митний кордон України. Дії особи, яка мала намір вивезти певні предмети з України або ввезти їх до України, але затриманої до проходження митного контролю або під час її здійснення, але до її завершення, необхідно кваліфікувати як замах на скоєння злочину у відповідних частинах статті 15 та статті 201 Кримінального Кодексу України.

Залежно від способу скоєння контрабанди, при скоєнні злочину з приховуванням від митного контролю, замах має місце до фактичного переміщення предметів через митний кордон, який оформляється штампом «під митним контролем» та особистим номерним друком інспектором митниці. При переміщенні предметів, крім митного контролю, така особа перебуває в зоні

митного контролю або в міжнародній транзитній зоні. У цьому випадку контрабанда визнається закінченою з моменту ухвалення рішення про проведення особистого огляду та оголошення його результатів.

Морське перевезення вантажів вимагає з'ясування правової природи предметів, що переміщуються, які характеризуються сукупністю економічних та правових ознак, підлягають митній ідентифікації або декларуванню. Використання незаконних способів для транскордонного переміщення через митний кордон України слід розглядати як контрабанду або порушення митних правил.

Література:

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012. № 44-45. № 46-47. № 48. Ст. 552.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кодекс торговельного мореплавства України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 47. Ст. 349.
4. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2013. №. 7. Ст. 65.
5. Конвенція ООН по морському праву 1982. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. Т. 3 : К-М. 792 с.
6. Конвенція ООН про боротьбу із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин (Відень, 20.12.1988 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text
7. Додін Є.В. Організація боротьби з митними правопорушеннями та контрабандою: навчальний посібник, видавництво 2-ге, виправлене та доповнене. Львів: Сполом, 2010. 368 с.

ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ У СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Ракович М.М.,

аспірант кафедри кримінального процесу Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Одеса

Під час досудового розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами (ст. 289 КК України) першочерговою слідчою (розшуковою) дією є огляд місця події. Взагалі проведення будь-якого огляду у кримінальному провадженні відіграє базову роль у збиранні доказів, є в багатьох випадках основою для проведення інших процесуальних дій [1; 2; 3]. Що стосується огляду місця події у зазначеній категорії справ, то він проводиться, як правило, до

внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і виступає способом виявлення ознак злочину, його слідів на місцезнаходженні викраденого транспортного засобу (надалі ТЗ). Разом з тим ця слідча дія може проводитися і в подальшому - після початку досудового розслідування, наприклад, огляд місця виявлення викраденого ТЗ або його частин.

Як цілком слушно відзначає О.Л. Христов, успішність досудового розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами значною мірою залежить від своєчасної та вмілої організації роботи з огляду місця події [4, с. 61]. При цьому потрібно враховувати особливості проведення цієї слідчо-розшукової дії, які обумовлені предметом посягання та іншими елементами механізму вчинення даного виду злочинів. Потрібно зазначити, що тактика проведення огляду місця незаконного заволодіння ТЗ чи місця виявлення викраденого ТЗ або його частин залежить, перш за все, від характеристики цього місця. Таким місцем може бути вулиця населеного пункту, відкрита не охоронювана стоянка у дворі багатоповерхового будинку, закрита охоронювана стоянка, гараж чи інше закрите приміщення.

При проведенні огляду частин вулиць чи відкритих не охоронюваних автомобільних стоянок у дворі багатоповерхового будинку увага повинна бути спрямована на пошук і виявлення слідів проникнення до салону ТЗ, відключення сигналізації та інших пристроїв проти викрадення, слідів злочинців (слідів взуття, використаних знарядь, недопалків сигарет чи інших речей). Також потрібно враховувати основні характеристики конкретного місця вчинення злочину, наявності та розташування освітлення, житлових приміщень, підприємств, установ, організацій, обладнаних камерами зовнішнього відео спостереження та ін.

При проведенні огляду закритих охоронюваних стоянок увагу потрібно приділити увагу, перш за все, визначенню місця проникнення злочинців на територію стоянки, віддаленість місця паркування викраденого ТЗ від засобів освітлення, пунктів чи маршрутів огляду та спостереження охоронцями стоянки. Також на місці паркування автомобіля (грунті чи асфальтованій поверхні) можуть бути виявлені сліди взуття, сліди злому замикаючих пристроїв, інструментів і засобів, якими користувалися зловмисники.

Певні особливості має огляд гаражу чи іншого закритого приміщення. Характеристики такого місця події істотно впливають на порядок дій злочинців та формування слідів. Зокрема, при огляді гаражу потрібно виявляти, фіксувати і вилучати для подальших досліджень, перш за все, сліди проникнення в приміщення, зламу перешкоди (замку воріт, дверей, стін тощо). Слідча практика показує, що в умовах недостатності освітлення та дефіциту часу злочинці нерідко залишають (забувають) на місці своїх дій інструменти та їх частини (деталі), особисті речі. Зокрема, нерідко ними залишаються рештки паливно-мастильних матеріалів, джерелом походження яких може бути автомобіль когось із співучасників злочину, на якому вони і прибули на місце вчинення

кримінального правопорушення. Також потрібно врахувати розташування близьких за відстанню будівель та їх стан (житлових будинків, спортивних чи дитячих майданчиків, цілодобово працюючих підприємств, установ, організацій). Це важливо з точки зору виявлення відеокамер спостереження, а також в аспекті виявлення можливих свідків кримінального правопорушення.

Нерідко під час кримінального провадження виявляється місце знаходження викраденого ТЗ, який може бути захований злочинцями чи покинутий ними після розукомплектування. Видається, що таке місце події надає більше можливостей у виявленні слідів, які потім можуть бути використані як джерела доказів. При огляді виявленого викраденого ТЗ або його частин рекомендується звертати увагу і фіксувати:

- 1) місце знаходження виявлених об'єктів відносно оточуючих елементів обстановки (вони виступають своєрідними орієнтирами);
- 2) сліди, що дозволять встановити особу підозрюваного (сліди взуття, відбитки пальців рук, мікрочастинки певних речей і речовин тощо);
- 3) наслідки дій злочинців (демонтажу окремих вузлів, переобладнання, заміни номерів кузова і двигуна), якими можуть бути демонтовані частини, механізми, агрегати, металева стружка, залишки фарби та сліди використаних злочинцем інструментів, обладнання, пристроїв (сліди свердління, розпили, шпаклювання тощо);
- 4) залишені (забуті) злочинцями предмети (частини робочого одягу, інструменти, залишки пакувального матеріалу тощо);
- 5) сліди і пошкодження на ТЗ, що могли виникнути в результаті вчиненої дорожньо-транспортної пригоди чи іншого злочину (потрібно вказати у протоколі і зафіксувати технічними засобами точне їх місцезнаходження, найменування вузла чи деталі транспортного засобу, їх вигляду тощо).

Підсумовуючи викладене, підкреслимо, що огляди місця події, самого транспортного засобу, окремих його вузлів та агрегатів надають важливу базову інформацію для проведення інших слідчих (розшукових) дій у справах даної категорії.

Література:

1. Зарубенко О. Співвідношення огляду з іншими процесуальними діями за КПК України. Закон и жизнь. 2013. № 3. С. 45–48.
2. Макаренко Є.І., Негодченко О. В., Тertiшник В. М. Огляд місця події: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Дніпроп. юрид. ін-т МВС України, 2001. 156 с.
3. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посібник / за ред. Н. І. Клименко. К.: Юрінком Інтер, 2005. 216 с.
4. Христов О.Л. Протидія незаконним заволодінням транспортними засобами: криміналістичний аспект: монографія. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 148 с.

ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ

Кобко Р.В.,

*кандидат економічних наук, доцент
кафедри правового забезпечення підприємницької
діяльності та фінансової безпеки факультету № 6
Харківського Національного університету
внутрішніх справ*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2928-4735>

В умовах, коли Україна продовжує своє героїчне протистояння російському вторгненню, окрім фронту бойових дій, не менш важливим є фронт економічний [1]. Це безсумнівно, оскільки війна коштує Україні мільярдів доларів, які необхідні для забезпечення оборони та підтримання, а у подальшому і відновлення нашої інфраструктури. У зв'язку із зазначеним, налагодження роботи національного бізнесу є запорукою того, що державний бюджет буде наповнюватися, а населення зберігатиме платоспроможність. Водночас активізація підприємницької діяльності є ключовим фактором посилення економічної стійкості держави, а отже, і її здатності ефективно протистояти агресору. Відповідно парламентом та урядом було запроваджено ряд ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва під час війни. Нові правила передбачають послаблення вимог щодо ведення бізнесу, доступне кредитування, можливості релокації з територій, де ведуться активні бойові дії, та інші поліпшення, які дозволять бізнесу продовжувати функціонувати. Саме зазначені питання представляють інтерес для нашої наукової роботи і будуть фрагментарно висвітлені з позиції чинного законодавства.

У попередніх дослідженнях нами було відзначено, що суб'єкти господарювання, здійснюючи підприємницьку діяльність в умовах воєнного стану, потребують підтримки зі сторони держави. Якщо на законодавчому рівні буде врегульоване питання щодо впровадження інструментів підтримки зазначених суб'єктів, відповідно, це сприятиме поповненню державного бюджету, а також стабілізації платоспроможності населення. У зв'язку із цим Верховною Радою України після повномасштабного вторгнення було запроваджено ряд законодавчих ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва під час війни. Зазначені правові норми передбачають, зокрема, доступне кредитування, можливість релокації з територій, де ведуться активні бойові дії, та інші пільги, які дозволять бізнесу продовжувати функціонувати.

У сучасній юридичній науці дослідження, які присвячені, зокрема особливостям здійснення підприємницької діяльності та інструментам підтримки підприємців в умовах воєнного стану, належать наступним українським ученим: А.Д. Глушко, Н.І. Верхоглядова, В.В. Воскобойніков, Д.І. Груба, Ю.М.

Павлюченко, Л.О. Панькова, Ю.О. Подолян та інших дослідників. Першочергові положення порядку здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану закріплені у ст. 417 ГК України [2]. Разом з тим на законодавчому рівні прийнято низку інших нормативно-правових актів, які регламентують підприємницьку діяльність в умовах воєнного стану. У даній науковій роботі, вважаємо за необхідне, зосередитися на аналізі правових інструментів підтримки суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану.

Як неодноразово нами зазначалося, що воєнний стан являє собою особливий правовий режим, введення якого для сфери господарювання означає тимчасове обмеження прав і законних інтересів підприємців, а правовий режим здійснення підприємницької діяльності визначається, серед іншого, Законами України «Про оборону України» [3], «Про правовий режим воєнного стану» [4] та інших нормативно-правових актів.

З початку ведення воєнних дій на території України спостерігається зниження функціонування державного сектору економіки, що зумовлено, зокрема: зупинкою роботи підприємств в зоні активних бойових дій; блокадою морських портів; припиненням транспортного сполучення у зонах активних бойових дій та відміною авіаційного сполучення; порушенням системи логістичного забезпечення; втратою ринків збуту та постачання; зниженням податкових надходжень; падінням ВВП країни тощо. Все зазначене істотно вплинуло, як на споживчу спроможність населення через втрату робочих місць, так і на істотне зниження рівня доходів або їх втрати. Як наслідок виникла необхідність у виробленні державою системи заходів, інструментів, які мають на меті підтримку суб'єктів підприємницької діяльності в умовах війни.

Перш за все на себе звертає увагу фінансова підтримка суб'єктів підприємницької діяльності. Аналіз статистичних даних дає можливість зробити висновки про те, що на кінець жовтня 2023 року двісті одинадцять мільйонів гривень грантів для розвитку бізнесу за програмою «єРобота» отримають від держави сорок сім приватних підприємців переробної галузі [5]. Мова йде про грантову підтримку державою переробної промислової галузі. На поточний момент часу сорок сім компаній-переможців, які є суб'єктами господарювання у переробній галузі, шляхом подання заяв на гранти, загалом отримають двісті одинадцять мільйонів гривень на розширення власного бізнесу. Слід відзначити, що від початку дії грантової програми вже чотириста вісімдесят п'ять компаній одержали від держави понад двох мільярдів гривень фінансової підтримки, створили понад шість тисяч нових робочих місць та сплатили до бюджету більше чотирьохсот мільйонів гривень податків.

У контексті нашого дослідження слід відзначити грантову програму для переробних підприємств, а саме «Новий рівень», що передбачає отримання до восьми мільйонів гривень на розвиток власного бізнесу, яку можуть отримати підприємці за дотримання обов'язкової умови програми – створення отримувачем гранту до двадцяти п'яти робочих місць. Суть зазначеної програми полягає у тому, що державна підтримка спрямована на відкриття чи розвиток

власного бізнесу, створення і розвиток переробних підприємств тощо. Подати відповідну заявку на отримання гранту можуть як діючі підприємці, так і суб'єкти, що не мають досвіду ведення бізнесу. Прийом заявок на всі напрямки програми «єРобота» триває та здійснюється через портал «Дія».

Позитивні зміни щодо державної підтримки спостерігаються також у агропромисловому комплексі. Так, десять з половиною тисяч українських агропідприємств одержали з початку 2023 року п'ятдесят три з половиною мільярди гривень банківських кредитів на розвиток власних агропромислових господарств. Більше восьми тисяч агропідприємств отримали кредити за державною програмою «Доступні кредити 5–7–9 відсотків» у сумі майже тридцять два мільярди гривень. За цією програмою аграрії мають право взяти кредит розміром до дев'яносто мільйонів гривень під 5-9 відсотків річних, залежно від категорії кредиту [6]. Метою цієї програми стало відновлення економіки на деокупованих територіях та підтримка вітчизняного виробника. Запропоновані зміни відображають допомогу держави у двох напрямках: по-перше, підприємцям, що здійснюють свою діяльність на деокупованих територіях, які найбільше постраждали від початку війни та потребують пильної уваги держави; по-друге, переробним підприємствам та підприємствам, що працюють у сфері енергоефективності, тобто спрямовані на розвиток галузей, які забезпечують найбільший економічний ефект.

Водночас урядом України було впроваджено розширення з трьох до п'ятнадцяти напрямів підприємницької діяльності, до яких можна долучитися за допомогою програми «єВідновлення». Завдяки зазначеній програмі, українські підприємці можуть взяти участь у відновленні країни та допомогти людям відремонтувати або відбудувати власні домівки. Так, учасником програми «єВідновлення» може стати підприємство, незалежно від розміру бізнесу, що займається торгівлею будівельними матеріалами і має МСС-код, який відповідає критеріям програми. Для цільового використання – ремонту чи нового будівництва житла, що було пошкоджене чи зруйноване під час війни, українці за програмою «єВідновлення» отримують від держави кошти, які нараховуються їм на спеціальну банківську картку. Витрачати кошти з цієї картки можна лише через торговельні POS-термінали, МСС-коди яких пов'язані зі сферою будівництва чи продажем будівельних матеріалів.

Таким чином, з урахуванням викладеного можна зазначити, що механізми та програми, які впроваджуються державою, спрямовані на сприяння розвитку підприємництва, на постійну адаптацію до сучасних потреб інструментів фінансування підприємців у вигляді кредитних та грантових програм. Враховуючи те, що попереду ще дуже багато труднощів, уряд постійно запроваджує заходи відновлення економіки на деокупованих територіях; підтримує вітчизняного виробника; розвиває галузі та напрями, які дають найбільший економічний ефект, генерують високу додану вартість і мають стати рушіями зростання економіки незалежної Української держави.

Література

1. Тил працює – Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
5. Єробота: 211 млн. грн. грантів від держави отримують переробні підприємства / Міністерство економіки України. 2023. 04 вер. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2762a5db-51aa-421a-ac7e>
6. Близько 54 млрд. гривень банківських кредитів виплатили аграріям на розвиток підприємств / Урядовий портал. 2023. 14 вер. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/blyzko-54-mlrd-hryven-bankivskykh-kredytiv>

ЗМІСТ

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО	3
Авдєєва Г. К.	
СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	5
Албул С. В.	
ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ГЕНОЦИДУ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	8
Алексєєнко А. О.	
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ, ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	12
Александрова О. Р., Чекмарьова І. М.	
ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ	14
Андрієнко І.С., Мирза С.С.,	
ЩОДО СУТНОСТІ ТА ВИДІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	17
Андрушков І.А., Рудой К. М.	
ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	21
Антоненко О. А., Григорєцька І. І.	
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	23
Баранов С. О.	
ПРОФІЛАКТИКА ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ	25
Березовський С.Ю., Мох Т.П.	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	30
Bila V., Berezovenko L. S.	
THE ROLE AND PLACE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE RULE OF LAW	33
Боровко В. М.	
ЩОДО РОЗВИТКУ СИТУАЦІЇ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЄС	36
Будяченко О. М.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБАЦІЙНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ОСІБ, ЗВІЛЬНИНИХ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ.....	39
Буртова В. В., Кулик Л. М.	
ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	42

Вдовиченко О. М. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРГОВОЇ СЛУЖБИ ОРГАНІВ (ПІДРОЗДІЛІВ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.....	45
Ворожбіт-Горбатюк В. В. ВИКЛИКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ УВ'ЯЗНЕНИМИ І ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ОСОБАМИ В РЕАЛІЯХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ.....	48
Воронцов А. В. АНАЛІЗ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ.....	51
Гонтаренко В. П. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИ- МІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	55
Гузенко О. П. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЗВИТКУ КРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	58
Даниленко С. К. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ УСИНОВЛЕННЯ.....	60
Денисова А.В. ДОТРИМАННЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	63
Донцов Д.Ю. ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄН- НОГО СТАНУ	67
Дришлюк В. І. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	69
Дробишевська В. В., Смоков С. М., ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	71
Дробишевська В. В., Албул С. В. ВИКОРИСТАННЯ ПРОФАЙЛІНГУ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	76
Дручек О. В. КОНЦЕПТ ГВАРДІЇ ЯК ПРИВІЛЕЙОВАНОГО ВІЙСЬКА.....	79
Єгоров С. О. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАСОБІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	82
Желновач Є. Г. В УКРАЇНІ ВЖЕ «ІСНУВАВ» ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ.....	85

Żywucka – Kozłowska E.

CURRENT PROBLEMS OF EXECUTION OF THE PENALTY
OF DEPRIVATION OF LIBERTY 89

Жос Б.О., Комяга А.В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ
ТА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ 91

Закалик Г. М., Голота А. В.

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА
В УМОВАХ ВІЙНИ 95

Залужний В.Ф.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРИНЦИПІВ
ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ 98

Ізбаш К. С.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ СКЛАДОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ
КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 100

Кадала В. В.,

СУТНІСНІ ТА ПРАВОВІ СЕГМЕНТИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
З УРАХУВАННЯМ ЕЛЕМЕНТУ БЕЗПЕКИ..... 103

Катеринчук І. П.

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ – МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД..... 106

Кіт Р.Д.

МОТИВ ТА МЕТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПОВ'ЯЗА-
НОГО ІЗ ВИКРАДЕННЯМ, ПРИВЛАСНЕННЯМ, ВИМАГАННЯМ ВІЙСЬ-
КОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ АБО
ІНШИХ БОЙОВИХ РЕЧОВИН, ЗАСОБІВ ПЕРЕСУВАННЯ, ВІЙСЬКОВОЇ
ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ЧИ ІНШОГО ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА, А
ТАКОЖ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА
АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ 109

Козаченко С. В.

КРИТЕРІЇ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ДОКАЗУВАННЯ
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ,
ПОВ'ЯЗАНІ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ
АБО БОЄПРИПАСІВ..... 112

Козаченко О. І.

ДЕЯКІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ
ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВІДМЕЖУВАННЯ
РІЗНИХ ФОРМ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ
В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 114

Колодій Д. В.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВІВ ВЧИНЕННЯ
ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В
УКРАЇНІ..... 120

Колодяжний М. Г. МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ VISION ZERO.....	124
Коломісць С. С., Резніченко Г. С. ЖІНКИ ТА МАТЕРІ З ДІТЬМИ: ВІДБУТТЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	127
Конопельський В.Я. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ ВАГІТНИХ ЖІНОК І ЖІНОК, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ ВІКОМ ДО СЕМИ РОКІВ	131
Коропатов О. М., Хілобок Д. Р. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	134
Косарецька О. В., Березовенко Л. С. ОСНОВНІ ЧИННИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗВО З СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	136
Костенко Ю. О. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРАДІЖКИ З КВАРТИР	139
Афонін Д. С. ДЕЯКІ ПИТАННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕХОЛОКАЦІЇ ДОННОЇ ЧАСТИНИ ГІДРОСФЕРИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	142
Кузніченко О.В., Василевич М.С. ПІДТРИМКА ТА ДОСВІД ЄС У СИСТЕМІ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	145
Кузніченко О. В., Яківчук А. О. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ ТА РАБСТВА У КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	147
Ларіонова І. Т., Колесніченко О. С. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ «АНТИКОРУПЦІЙНА ПОВЕДІНКА ПРАЦІВНИКІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ»	152
Лепіш Н. Я., Павлович-Сенета Я. П. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИ	154

Логінова Н. М., Дубовий Д. О. ПРЕВЕНТИВНИЙ МЕХАНІЗМ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	158
Магац І. В. ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	159
Маковій В. П. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕМПОРАЛЬНО-ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	161
Мамедов А. Е., Коломієць Ю.М. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	164
Мариніч П. В., Резніченко Г.С. ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗАСУДЖЕНИМИ ЖІНКАМИ	166
Мерденов Ю.В. МІСЦЕ ІНСТИТУТУ НАСТАВНИЦТВА В МЕХАНІЗМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	168
Morozyuk N. RESISTING THE SUPERIOR OR FORCING HIM TO BREAK OFFICIAL DUTIES	171
Мосузенко В. Ю., Бахчеван Є. Ф. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ЯК МЕТОДУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	174
Мудрецька Г. В. ПОЯСНЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ.....	177
Мухіна Г. В. ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	179
Нестеренко М., Янчук Н. Д. ДОТРИМАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	182
Ніцевич А.С. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....	185
Носкова Т.І., Карапет'янц С.І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	188
Павленко Л.М. МИСЛИВСЬКА ЗБРОЯ ЯК ПРЕДМЕТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 263-1 КК УКРАЇНИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	191

Павленко Л. В., Чекмарьова І. М. КВАЛІФІКАЦІЯ ОДЕРЖАННЯ ДОСТУПУ ДО ДИТЯЧОЇ ПОРНОГРАФІЇ, ЇЇ ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ВВЕЗЕННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЧИ ІНШЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБУТ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ.....	196
Пашенко О.М. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ В МЕЖАХ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	198
Петринич О. Г., Шельонг Р. О. ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ «Я-КОНЦЕПЦІЇ» В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	200
Петринич О. Г., Харина О. В. ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ.....	203
Петринич О. Г., Лилик Ю. Р. ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ СПЕЦІАЛІСТА ТА ВИКОНАННЯ ТРУДОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ	205
Поляков Є. В., Гнатюк І. С. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ	207
Байда Ю. Ф., Проскурня Є. Є. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ В БОЙОВІЙ ОБСТАНОВЦІ. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	210
Пядишев В. Г. ІНТЕРНЕТ ТА КРИПТОВАЛЮТА – ВИТОНЧЕНІ ЗАСОБИ НЕЛЕГАЛЬНОГО ПОШИРЕННЯ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН.....	213
Резніченко С.В., Резніченко Г.С. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЖІНОК, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	216
Репчонок А. Ю. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ВНЕСЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ.....	220
Рибаченко С. П., Баранов С.О. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ.....	223
Собко Г. М. КОНКУРЕНЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРЕДМЕТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	227

Степанян Р. Е. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СУДОВИХ ДОКТРИН (НА ПРИКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ) У НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО ЯК ОБ'ЄКТ ПІЗНАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА	230
Стоянов К. С. ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (ІХ–ХVІ СТ.)	232
Сукмановська Л. М. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	236
Суліма К.В., Дьорова О.М. СІМЕЙНІ ДЕВІАЦІЇ ЯК ФАКТОР ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	239
Суліма К.В., Трояновський В.С. ФОРМУВАННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ	242
Терлецький А.В. ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ ЯК СЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	246
Ульянов О. І., Бурангулов А. В., Жуковский С. В. ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КЕРОВАНА РОЗВІДКОЮ	248
Цалко В. П., Чекмарьова І. М. ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	252
Шувар Н. М., Милан Л. М., Дурис М., ПОВЕДІНКА ПЕДАГОГА У СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ ЯК ЯКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТІЙКОСТІ ДО СИНДРОМУ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ	254
Щербань І.В., Рудой К.М. РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ОСМИСЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	259
Щурат Т. Г. КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД	262
Юрченко М.М., Гаврилюк А.В. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ СПРЯМОВАНИХ НА ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	265
Яремчук В.О. КІБЕЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ ТА КРИМІНАЛІСТИКА	267
Ярмак В.Х. ЩОДО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ	269
Ярмак Х.П. АДМІНІСТРАТИВНИЙ РОЗСУД В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ...	271

Яцковина В.В. КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	274
Гуртова К. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРИВАТНИМИ ПРАВАМИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА	278
Севрук В. А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТ- НІХ ОФІЦЕРІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	281
Байштан К. А., Варинський В. О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	284
Вандоляк В.А. СУТНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОГО ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЬОВАНОЇ ПОСТАВКИ	287
Фелонюк Ю.В. ЩОДО ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕГЛАСНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗ- ШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	291
Калюжна Є. С. ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	295
Книшов В. П. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ДО АДМІНІСТРА- ТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	298
Капуляк В. П. РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	300
Нікітін А. А. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ТА ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ	303
Думітрашко В. М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УКРАЇНІ	306
Іванченко В. В. ОКРЕМІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	308
Григорашенко О. В. УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ТЕОРЕТИКО - ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	311
Левицький О.О. МІСЦЕ КАРАНТИННИХ ТА ПРОТИЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ ЗАХОДІВ СЕРЕД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ	314

Кульчицький М. А. ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА: ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	320
Дубенко О. М. ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	322
Кошин О.С. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	325
Іщенко А. ЩОДО ПІДСТАВ ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	328
Сидорчук Р. А. ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	332
Терентьєва Н. М. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВООПОРУШЕННЯ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ.....	335
Афанасенко С. І. СУСПІЛЬСТВО ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	337
Пташенко С. І. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙКИХ.....	339
Дерев'янкін С. Л. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	341
Кузніченко О. В., Ільченко М. А. ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ МОРСЬКОГО КРУЇЗУ У ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	344
Допілка В. О., Іваніщенко О. В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРАБАНДИ В МОРСЬКІЙ ГАЛУЗІ.....	346
Ракович М. М. ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ У СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ.....	349
Кобко Р. В. ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ	352

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Матеріали

**XV Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції**

22 березня 2023 року

Підписано до друку 10.11.2023. Формат 60х84/16. Папір офсетний.

Гарнітура «TimesNewRoman»/ Друк цифровий.

Ум. друк .арк. 22,2

Наклад 50 прим.

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.